

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 10437

FELYETONEN

Sholem Aleichem

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שְׁלוֹם-עֲלֵיכֶם

*

פְּעֻלֵי עֲטָאָנְעוֹן

בית שלום-עליכם, י. ל. פרץ-פֶּאַרלאַג

תלאביב

שלום-עליכם

פעל יעטאָנען

הלאַאביב, תשל"ז—1976

SHALOM-ALEICHEM
F E L I E T O N E N

Beth Shalom-Aleichem
I. L. Peretz Publishing House
Tel-Aviv, Israel

פאַרטרעט געצייכנט פֿון משה ראָזענטאַליס

כל הזכויות שמורות לבית שלום-עליכם, תל-אביב
Copyright by Beth Shalom-Aleichem, T. A.

Printed in Israel

המדפיס — אריאלי

א י נ ה א ל ט

7	וועגן שלום-עליכמס פֿעליעטאָנען, אַרײַנפֿיר
11	אַ פֿאַר ווערטער וועגן אונדזער בעל־מלאַכה
21	סטאַנציע מאַזעפעווקע !
27	צו דער „טויב“
34	אַ גרוס פֿון דער היים
47	אין ספֿרים־קלייטל
54	ײִדישע גאַזעטן און זשורנאַלן
60	לצנות
67	אַן אַסיפֿה פֿון ײִק"א אין פֿאַרײַן
74	אַ קאַנסליום פֿון דאַקטוירים
86	אַפֿאַרײַזמען
94	דאָס נײַ־געבוירענע אָדער ראַסל
102	וואָס זאָל מען פֿסח עסן ?
105	דער פֿיר־פֿנימדיקער ראַבינער
115	ווער בין איך אָדער צוויי קאַני־לעמלס
119	אַן אַגענט
123	אַ גליקלעכע רײַזע
129	אוגאַנדיאַדאַ
138	דער בעזעם און די באַרשט
141	אַײַנגעמאַכטס
146	פֿינף אותיות
149	איבער אַ נאַמען
176	ניטאָ ווער ס'זאל לאַכן !
180	אויפֿן הימל אַ יאַרד
191	„גוט־מאַרגן !“
194	„קאַמעדי ברַאָק“
201	געקויפֿט עולם־הבא !

שלום-עליכמס פעליעטאָנען

למען-האמת ווייסן מיר ניט פֿאַר וואָס שלום-עליכס האָט אָט די מעשיות-כאַראַקטעריסטיקעס און מאַנאַלאָגן אַנגערופֿן פעליעטאָנען. אפֿשר טאַקע נאָר דערפֿאַר ווײַל ער האָט זיי לכתחילה געשריבן פֿאַר צײַטונגען, אין וועלכע ער האָט מיטגעאַרבעט, און די רעדאַקטאָרן, די באַלעבאַטיס פֿון די „גאַזעטן“, האָבן בקול פֿאַרלאַנגט און געפֿאַדערט: שרײַבט פֿאַר אונדז אַ פעליעטאָן, גיט אונדז פֿעל-יעטאָנען. אַ צײַטונג — אין יענע יאָרן — האָט געמוזט האָבן אַ פעליעטאָן. אַ פּשיטא נאָך, אַ שבתדיקער נומער. אַ שבתדיקע צײַטונג אָן אַ פעליעטאָן איז נאָך משמעות געווען מינדער ווי, חלילה, חסידים אָן אַ רבין. דער פעליעטאָן איז געווען דאָס אויבערשטע פֿון שטויסל. דאָ האָט דער לייענער געקאַנט אַליין אַרײַנטייטשן און אויסטייטשן. מען האָט געקאַנט אַליין פֿונאַנדעראַרבעטן דעם פעליעטאָניסטס מיין און כוונה, זײַנע אַנדייטונגען אויף געשעענישן און פֿאַלי-טיקעס, מ'האַט געקאַנט מִפֿרש זײַן דעם געדאַנק און פֿאַרשטיין ווי אויפֿן ווונק וועלכע שררות און שתדלנים מיינט מען עס — אַזוי אַז צו דער לייענערישער הנאה האָט מען נאָך געקאַנט אַליין אויך עפעס אויפֿטאָן —

שלום-עליכס האָט ספּנות ליב געהאַט צײַטונגען, ייִדישע צײַטונגען. לאַנג האָט ער זיך אַרומגעטראָגן מיטן געדאַנק אַרויסצוגעבן אַן אייגענעם בלאַט. במשך יאָרן האָט ער זיך באַמיט צו באַקומען אַ דערלויבעניש אויף אַ צײַטונג. ס'איז אים גאָר נאָענט געווען און ס'האַט אים גערייצט דער אימפעט, דער פֿאַרמעסט, דער אומרו, וואָס עס הערשט אין אַ צײַטונג. דער טאַג-טעגלעכער צאַפל און די לופֿט, וואָס אַרום דער צײַטונג. עפעס פֿון אַדי שטימונגען און שלום-עליכמס „צײַטונגס-באַגערן“ פֿילן מיר אָפּ אין אַ צאַל פעליעטאָנען, וואָס קומען אַרײַן אינעם בוך. ניט ווייניק פֿון זיי זענען געווידמעט דעם שרײַבערפֿאַך, דעם צײַטונגסצווײַג, ווי בכלל די שרײַבערישע מערכה פֿון יענער צײַט. און די פּראַבלעמען, וועלכע שלום-עליכס הייבט אַרויס — פֿון אַרום דעם שטח — זענען דאָך צו מאַל אויך היינט אַקטועל — אַ שטייגער: באַציונגען צווישן שרײַבער און לייענער, צווישן שרײַבער און זײַן סביבה, צווישן וואַרטשאַפֿער און די מנהיגים און פֿאַלקס-פֿאַרוואַרגערס. אין אַ ריי פעליעטאָנען קערט ער זיך אום פֿון מאַל צו מאַל מיט ביטערער טענה און סאַרקאַזם צו די, וואָס פֿאַרדרענגען,

פֿאַרמיסטיקן דאָס פֿאַלקס־לשון און פֿאַרשטערן דעם גאַנג פֿון דער אויפֿגייענ־דיקער ייִדישער שאַפֿונג. מיט ווייטיקדיקן הומאַר דערמאַנט ער ווידער די וויסטע ראַמאַנען פֿון שמר"ן, די פֿלאַג פֿון צייטונגס־קאַנקורענץ. במקום צו דערצייען אָט דעם דערוואַרבענעם לייענער וויקלט מען אים אין רויך פֿון ניט־געשטויגענע פרעמיסעס. גרייפֿט אָן שלום־עליכם די ביליקע רעקלאַמעס מיט וועלכע די צייטונגען שטייגן זיך אַריבער.

פֿון די פֿעליעטאַנען אַנטפלעקט זיך פֿאַר אונדז נאָך אַ ווינקל פֿון שלום־עליכםס שעפֿערישן געמיט. נאָך אַן עלעמענט פֿון דער געניאַלער פּערזענלעכקייט. דאָס איז זײַן אָפֿפֿילן אַזוי שאַרף און קלאַר דעם געזעלשאַפֿטלעך־ייִדישן וועלט־יאַרד אין אַלע זײַנע אַנטפלעקונגען, שוואַכקייטן און מאַניפֿעסטאַציעס. פֿון דעם ערשטן פֿעליעטאַן, וואָס קומט אַרײַן אינעם בוך, וואָס איז געדרוקט אין דער „יודישער פֿאַלקסביבליאָטעק“, צווייטער בוך, 1889, ביז דעם לעצטן פֿעליע־טאַן — „געקויפֿט עולם־הבא“, געשריבן אין זײַנע רײַפֿסטע שאַפֿערישע יאָרן, אין יאָר 1912, איז אַ מהלך פֿון דרײַ און צוואַנציק יאָר. אַ צײַטאַפֿשניט, וואָס איז געווען אַנגעלאָדן מיט דראַמאַטישע פֿאַרלויפֿענישן אויפֿן פֿעלד פֿון ייִדישער געזעלשאַפֿטלעכקייט, ייִדישע אויפֿטוען און דורכפֿאַלן, ייִדישע פֿאַליטיק, השַפֿלה, ציוניזם, טעריטאָריאַליזם, אַרץ־ישׂראל, אַוגאַנדאַ, פֿאַגראַמען אין רוסלאַנד און אויפֿוואַכונג פֿון אידעען אין תּחום־המושׁב, אַסימילאַציע און אויסגעחלומטע באַשטרעבונגען. און אין דעם ווירוואַך פֿעלן אויך ניט די אויפֿגעקומענע פֿאַר־שפּיצקייטן פֿון שפּראַך־פּראַבלעמען: ייִדיש, העברעיִש, רוסיש — אָט די אַלע דעמאָלטיקע חיותדיקע פֿראַגעס און ווידעראַנאַנדן, וואָס האָבן גערעגט דעם גע־זעלשאַפֿטלעך אויפֿגעוואַכטן ייִדישן מענטש (אין פּוילן און ליטע און רוסלאַנד און אוקראַינע). שלום־עליכם האָט עס אויפֿגענומען און באַשריבן אויף זײַן שטיי־גער, כאַטש מיט ווייניק נאַראַטיווער שילדערונג, דערפֿאַר אָבער מיט העפֿטיקן וואַרט, מיט בולטער צילבאַוויסטקייט און מהותדיקן אויספֿיר, געפֿורעמט אין זיי ניט דווקא דעם טיפֿאַזש, נאָר אויפֿגעשאַפֿן דעם קלימאַט פֿון צײַט און סביבה. אמת, דער הומאַר אין די פֿעליעטאַנען איז מער אָן אויסערלעכער, צו מאַל באַגלייט פֿון אַ פּובליציסטישער גאַמע. ס'פֿעלט אין זיי, באַזונדערש אין די פֿעליעטאַנען פֿון די ערשטע יאָרן, דער וואַרעם־האַרציקער טאַן און די טויקייט, וואָס איז אַזוי אייגן פֿאַר שלום־עליכםס הומאַר, פֿאַר זײַן שאַפֿן בכלל. דערפֿאַר טרעט אָבער אויף בולטער און וועזנטלעכער דער סוזשעט און דער זין ווי דער מוסר־השכל פֿון דער מעשׂה. און פֿאַראַן אין זיי אַנגעלאָדענע שטייגערישקייט, וואָס קייטלט זיך בהדרגהדיק און לייזט זיך אויף מיט זעלטענער פּיקחות אין פֿינאַל. אָט דער שרײַבעריש־קינסטלערישער מעטאָד, וואָס איז אַזוי כאַראַק־

טעריסטיש מיט זײַנע דראַמאַטישע עלעמענטן אין שלום-עליכמס גרויסע ווערק, איז ניכר אויך אין די פֿעליעטאַנען, צו מאָל אין זײַער סצענישן געבוי. מיר ווילן זיך ניט באַנוצן מיט ברענגען דוגמאות און אַרויסהייבן און אילוסטרירן די באַזונדערקייטן און די שרײַבערישע גענעזע פֿון די זעקס און צוואַנציק פֿעליעטאַנען, וואָס קומען אַרײַן אינעם בוך. דאָך ווילט זיך דערמאַנען די אַזוי ווייניק באַקאַנטע „אַפֿאַריזמען“ (50 אַפֿאַריזמען), „געדאַנקען, משלים, מוסר און גלאַט קלוגע רייד פֿון גרויסע לײַט פֿון אַ מאָל און אויך פֿון הײַנטיקע צײַטן, פֿרײַ באַאַרבעט, צוגעזעצט און איבערגעאַנדערשט פֿון שלום-עליכמס.“ ווי זונדער־לעך קומט דאָ צום אויסדרוק שלום-עליכמס חכמה, זײַן פערלדיקער הומאָר, די טיפֿע לעבנס־דערקענטעניש. דאָס עטישע געפֿיל, די לויטערע קינסטלער־גע־שטאַלט — שלום-עליכמס.

פֿון דער זאַמלונג „פֿעליעטאַנען“ קענטיקט זיך אויס, דאַכט זיך, ווי ווייניק־ווי אין זײַנע אײַנגעזאַמלטע שרײַטן, די פֿאַרמירונג פֿון שלום-עליכמס קינסטלע־רישער, שרײַבערישער פערזענלעכקייט. כאַטש שלום-עליכמס האָט זיך באַלד קונה־שם געווען מיט זײַנע ערשטע פֿאַרעפֿנטלעכטע שאַפֿונגען, קאַנען מיר דאָ אַפֿפֿילן און כמעט נאַכגיין די אַנטוויקלונג פֿון זײַן שרײַבערישער עובדאָ. די אַנטוויקלונג פֿון זײַן פֿאַרעם, די באַרײַכערונג פֿון זײַן שפראַך, די פֿאַרמירונג פֿון זײַן אײַגנדיקן סטיל, די פֿאַרטיפֿונג פֿון זײַן שרײַבערישן מהות.

פֿאַראַן אַ מהלך רב פֿון זײַנע ערשטע פֿעליעטאַנען (אַנגעהויבן שרײַבן אין העברעיִש אין 1881, ייִדיש — 1883) ביז די שפּעטערדיקע — אָנהויב הײַנטיקן יאַרהונדערט — הן אין פרט פֿון קאַמפּאַזיציע און נוסח, הן אין דער פֿאַרביקייט פֿון זײַן לשון און עפיש־נאַראַטיווער דערציילערישקייט. דער משמעות זעט זיך דאָ אָן — אויך שלום-עליכמס איז דורכגעאַנגען דעם טיגל פֿון ווערן, כאַטש ער האָט עס דערגרייכט מיט פֿאַנטאַסטישן קפֿיצת־הדרך.

ס'איז וואָר, שוין אין די ערשטע שאַפֿונגען געפֿינען מיר די שפורן, באַזונדערס אין די העברעיִשע שאַפֿונגען (זע די זאַמלונג „שלום-עליכמס — כתבים עבריים“ פֿאַרלאַג „מוסד ביאַליק“, 1976, 368 זײַל, צוזאַמענגעשטעלט, מיט אַן אַרײַנפֿיר און הערות פֿון פּראָפֿ' חנא שמערוק) פֿון שלום-עליכמס שפּעטערדיקער צעצווײַגטער מיליע, מיט די נײַע אײַביקע געשטאַלטן.

ס'איז דער גאַנג צו דער אײַגענער שאַפֿערישער וועלט, צו דער וועלט פֿון שלום-עליכמס. דער באַנד „פֿעליעטאַנען“ איז ווי אַ מײַלשטיין אויף אַט דעם דורכגעאַנגענעם וועג.

א ב ר ה ט ל י ס

א פֿאַר ווערטער וועגן אונדזער בעל-מלאכה

יהושע-העשל דער פֿאַדריאָטשיק. — די געשיכטע פֿון אַ בידנעם,
טרוקענעם קאַרוש. —

איר קענט יהושע-העשל דעם פֿאַדריאָטשיק? ניט יענעם יהושע-
העשל וואָס האָט אָנגענומען אַ פֿאַדריאָד לייגן אַ שאַסיי פֿון אונדזער שטאָט ביז
כמעלניצק און האָט זיך נאָכדעם געהאַנגען פֿאַר צרות; חלילה! איך מיין
יענעם יהושע-העשל וואָס נעמט אָן אַלע יאָר דעם פֿאַדריאָד פֿון מצות באַקן. געוויינט-
לעך זענט איר געווען ביי אים ערב פסח בשעתן פֿאַדריאָד און האָט זיך געוויס גוט
צוגעקוקט ווי עס גייט פֿאַר ביי אים דענסט מאָל די אַרבעט. יהושע-העשל
גייט בשעת-מעשה אַרום איבער דער שטאָט פֿון שטוב צו שטוב באַשטעלן אַרבעט,
אַראַפֿפֿירן די זעקלעך מעל, זען עס זאָל זײַן האַלץ, וואַסער וכדומה. נאָר אַפֿט מאָל
כאַפט ער זיך אַרײַן אין פֿאַדריאָד, טוט אַ שמעק, וואָס טוט זיך דאַרטן — און גייט
זיך ווייטער זײַן וועג; נישקשה, יהושע-העשל מעג זיך פֿאַרלאָזן אויף זײַנע
מענטשן, די אַרבעט גייט דאַרט גאַנץ געשמאַק און ער מאַכט אין דעם געשעפֿט
גאָר ניט שלעכט; איין חסרון נאָר, וואָס דער ליבער פסח איז בסך-הכל איין מאָל אין
יאָר; ווען ניט דאָס, וואָלט אונדזער יהושע-העשל געגאַנגען אין גאַלד. נאָר לאַמיר
אוועקוואַרפֿן דעם פֿאַדריאָטשיק און בעסער אַרײַנגיין אין פֿאַדריאָד גופּא. אין דער
דאָזיקער ייִדישער פֿאַבריקע, און באַטראַכטן ווי גיציק עס גייט דאַרט צו די
אַרבעט.

דאַכט זיך, וואָס איז אַ מצה? מישטיינס געזאַגט, אַ טרוקענער קאַרוש, אָן זאָלץ
און אָן שמאַלץ, אָן אייער און אָן הייוון; נאָר זעט נאָר וואָס דאָ טוט זיך, ביז מען
דערלעבט זען דעם דאָזיקן בידנעם קאַרוש! קודם-כל שטייט דאַרטן אין אַ ווינקעלע
אַ בחורל און שיט מעל; דאָס איז דער ערשטער טשינאַוויק פֿונעם פֿאַדריאָד —
דער „מעלשיטער“. נעבן אים שטייט נאָך אַ בחורל אָדער אַ מיידעלע און גיסט
וואַסער; דאָס איז אויך אַ טשין; אַ „וואַסער-גיסער“. און נעבן די צוויי שטייט אַ
ייִדענע אָנגעבויגן איבער אַ מעשענעם טאַן און קנעט דאָס טייג, — דאָס איז די
„קנעטערין“. פֿון דער קנעטערײַנס האַנט גייט אַריבער דאָס טייג, אָדער ווי מען רופֿט
דאָס — די „מוראַ“, צום ממונה אויף דער „מוראַ“, וועלכער שטייט מיט אַ קאַ-
טשעלקע און „מוראַט“, זי, זי זאָל חלילה ניט כאַפֿן קיין זויער, אַזוי לאַנג, ביז ער
צעטיילט זי שטיקלעכווייז דעם גאַנצן עולם מיידלעך און ווייבער, וואָס שטייען

אויסגעשטעלט מיט קאטשעלקעס און מען קאטשעט. פֿון דער „קאטשערין“ קומט אַריבער דאָס בלעטל צום „רעגלער“ — דאָס איז שוין אַ העכערער טשין; דער „רעגל-לער“ רעגלט אַפּ דאָס אויסגעקאטשעטע בלעטל אין דער לענג און אין דער ברייט און גיט דאָס איבער דעם בעקער, אָדער דעם „שיבער“; דער שיבער — דאָס איז שוין גאָר אַ הויכער טשין — טוט דאָס אַ כאַפּ אויף אַ לאַנגן שטעקן און מאַרש אין אויוון אַרײַן, פֿון וואָנען ער כאַפט דאָס נאָכדעם אַרויס און וואַרפֿט אַרײַן אין אַ גרויסן קויש צו מזל, אַ ווייסע, אַ קלאַרע, אַ פֿאַרטיקע מצה, אַזוי אַז איידער איר קוקט זיך אַרום וואַקסט אויס פֿאַר אייערע אויגן אַ פֿולער קויש מיט מצות און איר קוועלט אַן קוקנדיק אויף אַזאַ מיין אַרבעט. „עפעס טאַקע נאָר אַ מיין פֿאַבריקע און גענוג!“

ווי מיינט איר אָבער, למשל, ווען אונדזער י ה ו ש ע ה ע ש ל זאָל זיך נעמען אַליין צו דער דאָזיקער מלאַכה, דאָס הייסט, ער זאָל אַליין זײַן דער מעלשיטער, דער וואַסער-גיסער, קנעטער, קאטשער, רעגלער, שיבער — ווי מיינט איר, וויפֿל מצות וואָלט ער געקאָנט אַ שטייגער אַרויסגעבן אַ טאַג? אַז אָך און וויי וואָלט אים געווען מיט זײַן פֿאַדריאָד; מען וואָלט געמאַכט פֿון אים חוּק און אַנגעקוקט אים ווי אַ משוגענעם! פֿון דעסטוועגן געפֿינען זיך בײַ אונדז אַזעלכע פֿאַדריאָטשיקעס לרוב, טאַקע כחול הים, און קיינער מאַכט פֿון זיי ניט קיין חוּק און עס קומט קיינעם ניט אַפֿילו אויף די געדאַנקען צו רעכענען זיי פֿאַר משוגעים. איך שמועס דאָ מכוח אונדזער בעל-מלאכה.

בענדיט-לייב דער שניידער. — איך צערעד זיך מיט אים מפּוח זײַן ענין. —
 ער קוקט מיך אָן.

מיט וואָס איז אונדזער בעל-מלאַכה גערוקט פֿון י ה ו ש ע ה ע ש ל דעם פֿאַד-ריאָטשיק? מיט וואָס, למשל, איז בענדיט-לייב דער שניידער, אָדער הענעך דער שוסטער, אָדער זלמן דער סטאַליער, אָדער זימל דער קאָוואַל ניט קיין פֿאַדריאָטשיקעס? בענדיט-לייב דער שניידער — איך זאָג דאָס אָן אַ שום לצנות — איז אַ פֿאַלנער פֿאַדריאָטשיק, איך האָב אַנגעכאַפט בענדיט-לייבן דערפֿאַר, ווייל ער איז ניט פֿון די קליינע שניידערס, די לאַטאַזשניקעס; בענדיט-לייב איז אַ טאַנדעטניק; ער איז אַליין דער צושניידער, אַליין דער בעל-מלאַכה, אַליין דער פֿאַרקויפֿער; דאָס הייסט שוין לשון סוּחַר. דאַכט זיך אַלע ברכות — פֿון דעסטוועגן איז ער, נישקשה, אַ גוטער קבצן. קוים מיט צרות שלעפט זיך בײַ אים דאָס שטיקל ברויט.

— וואָס איז די מעשה? — פֿרעג איך אים.

— וואָס זאָל זײַן — ענטפֿערט בענדיט־לייב — עס דערלעבט ניט, מישטייגט געזאָגט, איינס דאָס אַנדערע; מען לייגט דאָס לעבעדיקע אויפֿן טויטן. איר באַדאַרפֿט וויסן, ליבער פֿרײַנד, אז איך קאָן נאָך עדהיום ניט קומען צו די פּוּחות פֿון דער מאַשיגע וואָס איך האָב געמוזט קויפֿן אויף אויסצאָלן; היינט ביז איך באַקום די עטלעכע אַרשין סחורה, קומט מיר אָן מיט צרות; בײַם קרעמער האָב איך אַפֿילו יאָ קרעדיט, נאָר מקחים שטעלט ער מיר איינזערנע; און איידער איך פֿאַרקויף אַ שטיקל אַרבעט, עס איך פֿרײַער אויף דאָס געלט; דערצו קומען צו פֿאַרן די פֿרעמדע טאַנדעטניקעס און פֿירן אָן סחורה פֿון דער וועלט און לאָזן זי בחצי־חינם; גיי האַלט מלחמה מיט יענע מוזיקים!

— פֿאַר וואָס זשע לוינט יענע מוזיקים צו לייזן בחצי־חינם און אייך ניט? — פֿרעג איך אים נאָך אַ מאָל.

— אַזאַ מעשה — ענטפֿערט מיר בענדיט־לייב — וואָס גלייכט איר? איך בין עפעס אַנדערש און זיי זענען ווידער עפעס אַנדערש; איך בין אַליין דער בעל־מלאַכה, אַליין אַלצדינג, און זיי זענען אַ גאַנצע קאַמפּאַניע; בײַ זיי איז אַ מין פֿאַבריקע; זיי אַרבעטן, פֿאַרשטייט איר, אויפֿן טויך.

— פֿאַר וואָס זשע זאָלט איר ניט זײַן קיין קאַמפּאַניע — פֿרעג איך אים ווידער — איר זענט דען בײַ אונדז אין שניידער אין שטאָט?

בײַ די ווערטער האָט בענדיט־לייב אויף מיר זייער אַ מאַדנעם קוק געטאָן, גלייך ווי מײַנע רייד וואָלטן בײַ אים אויסגעקומען משונה ווילד. נאָכדעם האָט ער זיך, ווי עס ווײַזט אויס, אַנגעשטויסן וואָס איך מײַן און אַ זאָג געטאָן: „אַ? ! יד־אחת מײַנט איר?“ און האָט אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט, ווי איינער רעדט: „ווייס איך, נאַרישקייטן, חלומות!“

הענעך דער שוסטער און די אַלע איבעריקע טענהן דאָס זעלביקע. —

הענעך דער שוסטער איז נאָך אַ גרעסערער קבצן ווי בענדיט־לייב דער שניידער. ער באַקלאַגט זיך, ראשית־חכמה, אויף דער היינטיקער מאַדע; „עפעס נאָר אַ רוח — זאָגט ער — ניט קיין מענטש האָט זי אויסגעטראַכט!“ והשנית, אז ער באַקומט שוין יאָ דאָס שטיקל אַרבעט, נעמט צו בײַ אים דאָס לעדער פּמעט אין גאַנצן דאָס פֿאַרדינסט, און ניט זעלטן טרעפֿט זיך אים, אז ער עסט אויף דעם אַדערויף נאָך איידער ער קלייבט זיך צו אין קלייט אַרײַן. פֿון

קיין אייגענער מאַשינע שמועסט מען ניט; אָז ער באַדאַרף אָפּשטעפּן אַ פּאַר „פּערעדאַקלעך“, מוז ער אַנקומען צו יענעם און צאָלן במזומנים. דאָס גאַנצע דאַברע-מזל — זאָגט ער — גייט אַרײַן אינעם לאַק אַרײַן מיט די דראַטוועס, מיט די פּלעקלעך, מיט אַלע איבעריקע שאַלעמייזן; און נאָך אַלע זאַכן, אָז עס קומט צו עפעס, פּאַרט זיך יעדער בעל-הבית אין דער „גובערניע“ אַרײַן און ברענגט פֿון דאָרטן אַ פּאַר שײך, אַ סך וואַלוועלער ווי ער זאָל זיך געבן גייען דאָ אויפֿן אָרט.

— פּאַר וואָס זשע קאָסט דאָרטן וועלוועלער? — טו איך אים אַ פּרעג.
— פּאַר וואָס? — ענטפֿערט מיר הענעך דער שוסטער — ווייסט זיי דער שוואַרצער יאָר! עס איז בײַ זיי דאָרטן גאָר אַנדערע מינהגים; ס'איז בײַ זיי כמו ווי אַ פּאַבריקע, מען אַרבעט בײַ זיי דאָרטן אויפֿן טויך.

— נו, און איר קאָנט דען ניט אויספֿירן דאָס אייגענע וואָס בײַ זיי?
הענעך דער שוסטער האָט מיר ניט געענטפֿערט דאָס צווייטע וואָרט; ער איז אוועק פֿון מיר אַ ברוגזער, רעכענענדיק אַ פנים אָז איך מאַך חוּזק איבער אים. דאָס אייגענע האָב איך געהאַט מיט זלמן דעם סטאַליער, מיט זימל דעם קאַוואַל, מיט בנימין דעם קירושנער און מיט אַלע אַנדערע פּאַרשידענע בעלי-מלאַכות אין שטאָט. זיי האָבן מיך אַלע אָנגעקוקט, גיט צו ענטפֿערן קיין וואָרט, און איך בין באַוואָרנט, אָז אונטער די אויגן האָבן זיי מיך געמאַכט אויסצודרייען, אַ תּל-עולם, ווי „צעד“ קאָן. „צעד“ אָז ער וויל נאָר, קאָן ער אַרײַנגעמען עמעצן אין מויל אַרײַן און מאַכן פֿון אים אַש.

„צעד“ לאַזט זיך צו צו מיר. — איך גיב אויף אַ פּלאַן. —

אײַן מאָל האָט זיך געטראָפֿן אַ מעשה: איך האָב מיך באַגעגנט מיט „צעד“. אַ גאַנצע קאָמפּאַניע, אין וועלכער עס זענען געווען די אַלע, וואָס זענען אויס-גרעכענט אויבן; זיי זענען געגאַנגען פֿון אַן אַסיפּה. בײַ אַזאַ מין יום-טוב, גע-וויינטלעך, ווערט דער טאָג בײַם בעל-מלאַכה ממילא צעריבן, און אָז „דער צער פֿונעם טראָגן איז יאָ אַזוי גרויס“, כאַפט מען זיך שוין אַרײַן אין אַ „קלייזל“ (אַ שענקל) און מען מאַכט „שהפל נהיה בדברו“ מיט „בורא מיני מזונות“. אַ באַקאַנטער פֿון לאַנג אָן און אַ גוט ברודערל, האָט מיך „צעד“ אַרײַנגעלאָדן אַהין צו און דאָרטן, זיצנדיק מיט חברה אַרום טיש, האָט בענדיט-לייב געמאַכט אַ שמועס מיטן איבעריקן עולם מכוח דעם וואָס איך האָב מיט זיי שוין עטלעכע מאָל גע-

טענהט. לכתחילה האָט מען מיך, ווי דער שטייגער איז, אַ ביסל אויסגעלאַכט: „די היינטיקע, ס'איז דיר גאָר קיין קאָטאָועס ניט, באַלד עפעס: פֿאַבריקעס, האַהאַ!..“ און נאָך דעם, ביסלעכווייז, ביסלעכווייז, איז מען געוואָרן ערנסטער. צוגעלייגט מוח און אויסגעהערט מיך מיט קאָפּ. און ווי גרויס איז געווען זייער ווונדער, דערהערנדיק פֿון מיר, אַז אין פֿיל גרויסע שטעט ביי אונדז און כמעט אין אַלע קליינע שטעטלעך אין אויסלאַנד זענען אַזעלכע „פֿאַבריקעס“, דאָס הייסט קאָמפּאַניעס, שוין פֿאַראַן אומעטום.

— איר לאַכט, ברידער, און איך זאָג אייך נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל, אַז ס'איז גאָר אַ גרינגע זאַך, אַ סך גרינגער ווי איר מיינט. שטעלט אייך פֿאַר, כדומה, אַז ר' בענדיט־לייב און נאָך אַ צוואַנציק־דרייסיק שניידערס לייגן זיך צונויף און ווערן שותפֿות.

— מיט וואָס? — כאַפט זיך אַרויס איינער פֿון דער חברה — מיטן דלות?
— ניין, טאַקע גאָר מיט די צען פֿינגער: זיי, ר' בענדיט־לייב מיינן איך, זענען דער זאַקרוישטשיק, דער צושניידער; חיים־אליה איז אַ גוטער נייער, ישעיה־בער איז ביי דער מאַשינע; צדוק־וועלוול שטעפט אויס לעכלעך און קאַפּל איז ניט קליין צו זיצן נאָר אויף קנעפּלעך צוצונויען...

— קנעפּלעך צונויען? אויך מיר אַן אַרבעט!

— זאָלט איר טאַקע וויסן, אַז ס'איז אַן אַרבעט, אַ ספעציאַלאַסט. אין אויס־לאַנד איז פֿאַראַן דערויף באַזונדערע בעלי־מלאַכות, וואָס טוען נישט קיין זאַך, נאָר זיי נייען צו קנעפּלעך, און ס'איז אַ סברה, אַז אַזאַ מין קנעפּל־צונויער קאָן פֿאַרדינען פּאַוואַלינקע אַ קערבל אַ טאַג. איינער שטייט און פרעסט די אַרבעט, און איינער...

— נ־נו, לאַז זיין היינטיקס יאָר אַזוי! — שלאַגט מען מיך איבער אין מיטן — וואָס וועט מען אַבער טאָן מיט אַזוי פֿיל אַרבעטערס?

— לאַזט זשע זיך דינען! — און איינער פרעסט די אַרבעט, און איינער טראַגט אַרויס די אַרבעט אין מאַרק; זענט איר דערמיט מתקן אַ סך זאַכן: ראשית האָט איר אַלע אַרבעט און זיצט ניט ליידיק; שנית, וועט די אַרבעט געוויס אַרויסקומען געצייכנט גוט, מחמת איטלעכער וועט טאָן זיין פֿאַך, צו וועלכן ער איז מער מסוגל; מיט אַזאַ מין אַרבעט קאָנט איר שוין קאָנקורירן מיט יענע „מזיקים“, וואָס שלאַגן אייך אַפּ דעם פּלאַץ. אייך וועט שוין לוינען צו לאָזן וואַלוועלער און דערמיט וועט איר די דאָזיקע מזיקים פֿאַרטרייבן וווּ דער שוואַרצער פֿעפֿער וואַקסט. היינט פֿאַרגעסט ניט דאָס אויך, אַז דער קרעמער

וועט אייך שוין ניט באַרײַסן, ווי בני אהער; ער וועט שוין האָבן פֿאַר אייך דאָס נײַנעריקע, וואַרעם אָו ניט וועט איר קאַנען אַליין ווערן סותרים און אַראָפּברענגען סחורה צו דער אַרבעט גלייך פֿונעם אָרט. דאָס אייגענע איז מיט אייך אויך, ר' הענעך. גלייבט מיר, ווען איר מאַכט שותפֿות מיט אַלע איבע-ריקע שוסטערס פֿון שטאָט (אייך זאָג דאָס נאָר כדומה-למשל), אַזוי אָו דער זאָל זײַן דער זאַקרוישטשיק, דער זאָל נײַען, דער זאָל שלאָגן פֿלעקלעך, דער זאָל לאַקירן, דער זאָל אַרויסטראַגן די אַרבעט פֿאַרקויפֿן וכדומה, וועט איר זען אָו יענע אַלע מיט זײַערע פֿאַבריקעס וועלן האָבן אַ פנים קעגן אייך, ווי איר קעגן זײ אַצינד, וואַרעם זײ קומען צו פֿאַרן פֿון דאָרט אַהער און לײגן הוצאות, און איר זענט דאָ אויפֿן אָרט, און אָו איר וועט האָבן אַרבעט גאָר אַ סך, וועט איר שוין מעגן אַרויספֿירן אײַער שוכוואַרג אין דער גובערניע אַרײַן. וואָס איז? עס שטייט אייך ניט אָן? איר מײַנט יענע זענען מלאַכים? זײ זענען פֿונקט די אייגענע שוסטערס וואָס איר און אַרבעטן גלייך ווי איר מיט די הענט, ניט מיט שמות, נאָר וואָס זשע דען? זײ זענען קלײַגער פֿון אייך. —

מײַן פּלאַן געפֿעלט. — „צעך“ פֿרעגט קשיות. —

— הערט איר, חברה, כײַלעבן, ער רעדט דאָך צו דער זאָך! — רופֿט זיך אָפּ בענדיט-לייב, — נאָר זאָגט מיר, איך בעט אייך, יונגער-מאַן, ווי אַזוי קלויבט מען דאָס צונויף אַ גאַנצע שטאָט מיט בעלי-מלאַכות און וווּ נעמט מען געלט אויף דער ערשטער צײַט? מען קאָן דאָך די צײַן אויף די באַנטענעס ניט פֿאַרוואַרפֿן ביז עס וועט עפעס אַ מאָל זײַן! הײַנט וועל איך אייך פֿרעגן נאָך אַ זאָך... — כאַפט זשע ניט! לאָם איך אייך פֿרײַער ענטפֿערן אויף אײַנס, נאָכדעם וועלן מיר גײן ווייטער. איר פֿרעגט, ווי אַזוי נעמט מען צונויף אָן עין-הרע אַזוי פֿיל אַרבעטערס? מען באַדאַרף גאָר ניט לכתחילה דווקא אַלע מיט אַ מאָל; אַט פֿרוווט נאָר, לאָזן צען בעלי-מלאַכות מאַכן שותפֿות, וועט איר זען אָו די אַלע איבעריקע וועלן זיך שוין אַליין בעטן. מיר דאַכט, אָו ס'איז אַ סך גלייכער צו האָבן אַ פֿאַרזאָרגט שטיקל ברויט אײַדער לויפֿן איבער דער שטאָט זוכן, נישטערן נאָך אַ שטיקל אַרבעט און אַפּזיצן אַ מאָל אַ גאַנצע וואָך און חלילה שוואַלן פֿאַר הונגער.

— ווי אַזוי זשע וועט דאָס זײַן אַ פֿאַרזאָרגט שטיקל ברויט?
— גאַנץ פשוט; אַזוי ווי עס איז בני אײַך אַ שותפֿות, לכן זענען אַלע הכנסות

מיט אַלע הוצאות אויך בשותפות. געוויינטלעך, יעדער נאָך זײַן אַרט מלאַכה; עס פֿאַרשטייט זיך אַז ר' בענדיט־לייב דער זאַקרוישטשיק באַדאַרף נעמען אַ גרעסערן חלק פֿון קאַפּל דעם קנעפל־צונוייער, און ר' הענעכן קומט על־פי שכל און על־פי יושר מער ווי די פֿלעקל־זעצערס; וואָס פֿאַרשטייט מען דאָ ניט? מיט דער הוצאה מאַכט מען אַזוי: מען גיט אַרויס אַלע דאָנערשטיק למשל יעדער בעל־מלאַכה זײַן חלק, כמו אַ מין געהאַלט, און דאָס איבעריקע בלייבט ליגן אין דער קאַראַבקע.

— צו וואָס? למאי?

— בכדי עס זאָל זײַן אַ באַשטענדיקער פֿאַנד, איר פֿאַרשטייט? אַ קרן־קיימת אויף תמיד, אַז טאַמער מאַכט זיך, חלילה וחס, ר' בענדיט־לייב ווערט אַ קאַליקע אויף דער עלטער, אָדער די שעה זאָל גאַר ניט זײַן, זיי שטאַרבן אַוועק און לאָזן איבער ניט דאָ געדאַכט אַן אלמנה מיט פּיצלעך קינדער יתומים, — ווער וועט זיי אויסהאַלטן? ווידער קהל? ווידער „לחם־אביונים“־געלט? ווײַטער קיצבה? אַנקומען צו די נגידים? אַט דאָס איז אַ תכלית?

— האַרכט איר, יידן, דער יונגער־מאַן איז דאָך טאַקע עפעס גאַר, ווי זאַגט ער... לאָז מען געבן נאָך אַ פֿלעשל בראַנפֿן מיט פֿאַרבייסן! — אַזוי זאַגט „צעך“ און מען רוקט זיך צו צו מיר נאָך נענטער.

דאָס בעל־מלאַכהשע שותפות. — דער חילוק צווישן יהושע־העשלס

פֿאַדריאַד און צווישן דעם בעל־מלאַכהשן פֿאַדריאַד.

— און די אַנדערע קשיא וואָס איר פֿרעגט, וווּ נעמט מען געלט אויף דער התחלה, איז טאַקע אַ שטיקל שאלה, גאַר מען קאָן זי באַלד פֿאַרענטפֿערן אין צוויי ווערטער.

— שלושה דיבורים, צוויי ווערטער — שלאָגט מיר איינער איבער; האַרכט יידן!

— אַט אַזוי ווי איר זענט, צווישן אונדז רעדנדיק, באַקבצנט, קאַנט איר נאָך אַפּרייסן, איטלעכער באַזונדער, עטלעכע קאַפּיקעס אַ וואָך, פּדומה־למשל, לאָז זיך איינך דאַכטן, איר וואַרפֿט אין פּושקע; פּינף־זעקס קערבלעך דורכן יאָר קאָן איטלעכער קבצן אַפּרייסן. למשל, איר זענט הונדערט שניידערס אין שטאַט מיט פֿופֿציק שוסטערס, מיט צוואַנציק קירזשנערס, האָט איר שוין איבער אַ יאָר העכער טויזנט קערבלעך, אויף דער ערשטער צײַט איז דאָס איבער גענוג.

— סמײַטש! היינט עפעס אַ דירה פֿאַר הונדערט סעמיסטוועס! אויסהאַלטן אַזאַ פֿאַדריאַד! אַ פֿאַבריקע אַ גאַנצע! עפעס אַ ווערטעלע אויסצורעדן?

— חס־ושלום! וואָס פֿאַר אַ דירה? ווער רעדט פֿון אַ פֿאַבריקע? בשותפֿות מיינט מען — עס זאָל בײַ אײַך זײַן אײַן דעה, ניט דווקא אײַן שיסל; אײַן בײַטל, נאָר ניט אײַן דאָך; אײַטלעכער קאָן זיך אַרבעטן בײַ זיך אין דער היים דאָס וואָס מען וועט אים אַרויסגעבן אויף דער האַנט. אײַער שותפֿות איז אַ מין פֿאַדריאַד, אַט ווי למשל ווי בײַ יהושע־העשל דעם פֿאַדריאַטשיק; נאָר אײַער פֿאַדריאַד איז ניט גלײַך צום פֿאַדריאַד פֿון מצות באַקן; הויזן מיט שטיוול זענען ניט קײן מצות; ר' בענדיט־לייב, זאָלן מאַרײך ימים זײַן, מעגן, נישקשה, צושניידן עטלעכע פֿאַר הויזן בײַ זיך אין דער היים; לײזער־יענקל קאָן זײ נאָך דעם שטעפֿן אויף דער מאַשינע בײַ זיך אין דער היים, און קאַפלען וועט דער רוח ניט נעמען, אַז ער וועט נעמען אַ צען פֿאַר הויזן מיט אַ מאָל צו זיך אַהיים און דאַרט אײַנגייען די קנעפלעך. איר פֿאַרשטייט? — אײַער פֿאַדריאַד — איז די גאַנצע שטאַט און איר אַלע — די פֿאַדריאַטשיקעס; איר צעטיילט די אַרבעט צווישן זיך; אַזוי ווי יהושע־העשל דער פֿאַדריאַטשיק בײַ די מצות באַקן; דער וואָס שיט מעל דער קאָן ניט זײַן קײן קאַטשער; דער רעגלער טויג ניט צום שיבן, דער שיבער איז ניט קײן רעגלער און אַזוי ווײַטער; דער חילוק צווישן אײַך און צווישן יהושע־העשל פֿאַדריאַטשיק איז, וואָס ער האַלט דעם פֿאַדריאַד נאָר צוויי־דריי וואָכן אין יאָר, און איר זענט פֿאַדריאַטשיקעס אַ גאַנץ יאָר; דאָס איז נומער איינס. נאָך אײַן אונטערשייד איז פֿאַראַן צווישן אים און צווישן אײַך; ער איז אַ פֿאַברײ־קאַנט, אַ פּריץ בײַ זיך אין געשעפֿט, אײַנער אויפֿן רײד הייסט דאָס, און זײ אַלע זענען זײַנע אַרבעטערס, וואָס נעמען געצאַלטס, — און איר זענט אַלע גלײַך; איר זענט אַלע אי די אדונים אי די אַרבעטערס; בקיצור, איר זענט ניט קײן פֿאַבריקע, נאָר אַ שותפֿות. מיינט ניט אַז איר זענט די ערשטע און ס'איז חלילה אַ נײַעס אויף דער וועלט; אַזעלכע שותפֿותן זענען פֿאַראַנען אויף דער גרויסער וועלט גענוג, און אויך בײַ אונדז, אין רוסלאַד, געפֿינען זיך גאַנצע דערפֿער וואָס אַרבעטן אַלע בשותפֿות; בײַ דער וועלט הייסט דאָס אַ סאַציאַליזע, בײַ אונדז אין רוסלאַד ווערט דאָס אַנגערופֿן אַר ט ע ל.

עס לאָזט זיך אויס אַ טינד. — „צעך“ בלאַזט זיך אויף מיר. —
 עטלעכע וואַרעמע ווערטער צו אונדזערע שרײַבערס און אַ סוף. —

אין אַ צײַט אַרום האָב איך מיך באַגעגנט מיט בענדיט־לייב דעם שניידער.
 — נו, וואָס הערט זיך עפעס? — האָב איך אים אַ פֿרעג געטאָן.
 — עט! — האָט ער מיר געענטפֿערט און אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנט.
 מיט אַ יידן ווילט איר עפעס אויספֿירן! — און איז אוועקגעגאַנגען ווייטער.
 און הענעך דער שוסטער, אז איך האָב אַ פֿרעג געטאָן וואָס הערט זיך עפעס? האָט
 ער מיר נישט געענטפֿערט גאַרנישט. נאָר אזוי אַ קניישט געטאָן מיט די פלייצעס
 און געקוקט אויף מיר ברחמנות, ווי אַ מענטש וואָס איז פֿאַרטיק אויף אַלץ, נאָר
 אַבי מען זאָל אים צולערנען, אים ווייזן ווי אזוי, צוהעלפֿן, אונטערשטופֿן... און
 דער גאַנצער איבעריקער „צעך“ האָט זיך אויף מיר ווי געבלאַזן, געקוקט קאַסע,
 גלייך ווי איך וואָלט מיט עפעס געווען חייב קעגן אים.

* * *

עס פֿאַרשטייט זיך שוין ממילא, אז איך האָב דאָ אָנגערירט דעם דאָזיקן באמת
 זייער וויכטיקן ענין עטוואָס פֿון אויבן אויף, בכדי ער זאָל ניט זײַן גאָר אין
 גאַנצן פֿרעמד פֿאַר אונדזער עולם. שרײַבן וועגן דעם איז פֿאַראַן אַ סך, זייער
 אַ סך, און מען דאַרף דערצו ספּעציאַליסטן, מענטשן וואָס זענען גוט באַקאַנט
 מיט „הלכות עקאָנאָמיע“. עס וואָלט געווען אַ גרויסער יושר אז אונדזערע
 ייִדישע שרײַבערס, וואָס אויף זייער מזל איז אויסגעפֿאַלן צו זײַן לערערס פֿאַרן
 פֿאַלק, זאָלן זיך נעמען צו דער שאלה, זי דורכלערנען ווי עס דאַרף צו זײַן, ניט
 פֿאַרגעסן אז אין דעם ליגט אַ גליק כמעט פֿאַר אַ גרויסע צאָל ייִדישע רעמעס-
 לעניקעס, אַרעמע־לייט נעבעך, וואָס פֿאַלן פֿראַסט מיטן פנים צו דער ערד אין
 דער לעצטער צײַט, בײַ היינטיקע ביטערע יאָרן! איבערהויפט אונדזערע גע-
 לערנטע, די אמתע משפּילים באַדאַרפֿן זיך נעמען צו דעם מיט חשק און מיט
 ליבשאַפֿט, גוט באַקלערן די זאך און שרײַבן וועגן דעם אויף אונדזער פֿאַלקס-
 שפּראַך; ניט צו פֿאַרגעסן אז דער בעל־מלאַכה קאָן אַליין גאַרניט טאָן; ער
 באַדאַרף האָבן, אז דער העכערער, דער געבילדעטער קלאַס זאָל אים מיטהעלפֿן,
 זאָל אים אָנווייזן וואָס צו טאָן און ווי אַזוי צו טאָן. געלערנטע האָבן מיר
 אַ סך, משפּילים — נאך מער; נאָר עפעס הערט מען ניט בײַ אונדז, און לײַטישע

מענטשן זאלן זיך אוועקזעצן לערנען אַזעלכע זאַכן ; עפעס איז מען זיך מפלפל אין הויכע ענינים, אין הימלזאַכן, און אַז איינער לאַזט זיך אַראָפּ אויף דער ערד גאַנץ נידעריק, ווערט צווישן די שרײַבערס די אַריסטאָקראַטן אַ סומאַטאַכע : „אַהאַ, די שוסטערגאַס !..“ אונדזערע אַריסטאָקראַטן פֿאַרגעסן, אַז אַן אמתער משפּיל הייסט דער, וואָס קאָן זיך אַראָפּלאַזן צום פֿאַלק און אויסלערנען אלע זײַנע באַדערפֿענישן, דאָס לעבן זײַנס, מיט אַלץ וואָס אים פֿעלט און וואָס אים נוצלעך איז.

אַ באַקאַנטער

מאַזעפּעווקע, אויגוסט 1889

סטאַנציע מאַזעפעווקע!

— סטאַנציע מאַזעפעווקע, 40 מינוט !..

אזוי האָט אויסגערופֿן דער קאַנדוקטאָר און פֿונעם מאַזעפעווקער וואַקזאַל האָבן זיך אַ שאַט געטאַן יינגלעך, ווייבלעך און מיידלעך, — באַקאַנטע פֿאַרשויגען — מיט אַלערליי פֿנימער צווישן זיי: יידן צעטראַגענע, ווייבער מעוברתע, מאַמ־זעלן געבילדעטע, מיט הענטשקעלעך, זאַנטיקלעך, פֿייעריקע אייגעלעך, און יונגע־לייטלעך פֿאַרשידענע: יונגע־לייטלעך מיט שטעקעלעך, וואָס זיצן אויף קעסט, און אַזעלכע וואָס נישטערן, זוכן געשעפֿט, און אַזעלכע וואָס גיבן געלט אויף פֿראַ־צענט, און אַזעלכע וואָס נעזער איז זייער געווער — ייִדישע נעזער! — און אַזעלכע וואָס לייצען ביכלעך און צייטונגען, מאַכן אַסיפֿות, שרייבן אין „מליץ“ אַרײַן, פֿינע יונגע־לייט, אויך שיינע יידן, יידן מיט בערד, בעלי־בתים געזעצטע, די פֿירערס פֿון שטאַט, און אויך געפֿאַלענע, שוין לאַנג פֿאַרגעסענע, הושענאס, אַן בלעטלעך, פֿאַראַיאַריקע לוחות, געוועזענע מיוחסים, פֿאַרצייטיקע נגידיים, איבע־ריקע נפֿשות, וואָס דרייען זיך, פֿלאַנטערן זיך און טאַנצן אין קאַן... איד בין נאָר אַרויס פֿונעם וואַגאַן, איז געוואָרן פֿריילעך אַרום מיר; חברה האָבן מיך באַפֿאַלן, פֿאַרוואַרפֿן מיט שאלות:

— עליכם־שלום, רב שלום־עליכם. אַ גאַסט, אַ גאַסט! וואָס זשע מאַכט איר, וואָס מאַכן אייערע ווייב און קינדערלעך? וואָס הערט זיך עפעס נייעס? פֿון וואַנען פֿאַרט איר און ווי קומט איר אַהער? און וואָס עפעס מיטן „הויזפֿריינד“, מיט ספעקטאָרן גאָר? שוין זיך איבערגעבעטן? און ווער וועמען פֿריער: ער איינ־צי איר אים? און וואָס האַרכט זיך עפעס מיט דער „ביבליאַטעקע“? וואָס הערט זיך, ווען וועט זי זײַן? צי אפֿשר איז בײַ איינ־שותפֿות? און ווי אזוי וועט זײַן היינט? און...

*

— שששאַ, שאַט, רבותים! לאַזט זיך דינען, איינציקווייז, איד בין דאָך ניט אומשטאַנד צו ענטפֿערן אַיטלעכן מיט אַ מאַל. אַ ביסעלע געדולד — וועל איך

אינך אלע באַפֿרידיקן אי"ה, אלעס פֿאַרענטפֿערן אַרום און אַרום. וואָס איך מאַך — אויף אלע איינערע שונאים געזאָגט געוואָרן; עס קאָן נאָר בעסער זײַן, ערגער האָט קײן שיעור. פֿון וואָנען איך פֿאַר? — פֿון כמעלניצק, רבותים, פֿונעם גרויסן יאַריד, אַך איז מיר... נננו אַ יאַריד, קײן רעכטער ייד זאָל אים ניט קענען! ס'איז אַ טומל, מען יאָגט, מען לויפֿט, מען ברעכט זיך רוק־און־לענד: היינט דער, מאָרגן יענער; דער פֿאַלט, דער שטייט אויף. יידן פֿלוטעווען, דרייען די וועלט! לײַט גייען פֿאַרביי, שטעלן זיך אַוועק, באַטראַכטן פֿון דער ווייטן דעם געפֿילדער, שאַקלען מיט די קעפֿ, ווי איינער רעדט: „אַט וועמען עס לעבט זיך אויף דער וועלט! אַט ווער עס שאַרט געלט! אַט ווהיין אונדזער גאַנץ דאַברע־מזל קומט אַהיין!..“ אויך מיר אַ לעבן, מישטיינס געזאָגט. ווער ס'איז זיי מקנא, מעג קײן בעסערס ניט האָבן! נאָר ווער איז שולדיק, ווען ניט יידן אַליין? „פולדערט ניט, טראַסקעט ניט אַזוי! — שרײַ איך, — אין גאַטעס ווילן, לאַז מיט אייך ניט זײַן פֿול די וועלט! האָט אייך אַכציק גוטע יאָר, איר רײַסט דאָך די אויגן מיט איינער קנאַקן וואָס איר קנאַקט, און מיט איינער אויפֿפֿירן זיך און מיט איינערע גענג!...“ נאָר גיי טענה מיט אַ יידן. אַ ייד, אַז ער דערטאַפט אַ קערבל, פֿאַרלעבט ער צוויי; און אַז ער פֿאַרדינט צוויי, ברענגט ער אויס דריי, און אַז ער כאַפט שוין אַלע דריי, שרײַט ער דרייסיק, טוט אַן דאָס פיזמענע טולופֿל, ציט אַרויף אויף זיך און אויפֿן ווייב דעם רוח און בלאַזט פֿון זיך: תרבות! דרך־אָרץ! עפעס אַ ווערטעלע רב האַצעלע?! רב האַצעלע איז היינט אין די פֿעדערן, גאַר בגילופֿיין. רב האַצעלע קנאַקט, רב האַצעלע פֿייפֿט, אַזוי לאַנג אַזוי ברייט, ביז...! ער פֿייפֿט אָן, פֿאַרקויפֿט דאָס פיזמענע טולופֿל, נעמט דאָס שטע־קעלע אין דער האַנט און גייט אַרויס פֿונעם יאַריד. און אויפֿן יאַריד קנאַקט שוין אַן אַנדערער, אַן אַנדערער טראַגט שוין רב האַצעלעס פיזמענע טולופֿל און טראַס־קעט און פֿייפֿט.

„פֿיף, פֿיף! — קלערט זיך האַצעלע — היינט איז דינע זיבן יאָר; פֿיף, פֿיף, וועסט אויך אַנפֿיפֿן אַם־ירצה־השם מיט גאַטעס הילף!..“ און אַזוי גייט דאָס בײַ אונדו פֿון דור צו דור: יידן טראַסקען, יידן קנאַקן, יידן פֿייפֿן... און לײַט גייען פֿאַרביי, שטעלן זיך אָפֿ, באַטראַכטן פֿון דער ווייטן דעם געפֿילדער, שאַקלען מיט די קעפֿ, ווי איינער רעדט: „אַט וועמען עס לעבט זיך אויף דער וועלט! אַט ווער עס שאַרט געלט! אַט ווהיין אונדזער גאַנצער דאַברע־מזל קומט אַהיין!..“

*

איר פֿרעגט דאָך מיך, ווי קום איך אָהער? — מיטן איינזבאָן, ענטפֿער איך אייך, מיטן איינזבאָן. איד האָב דערהערט אַז עס גייט אָהער די איינזבאָן, און מאַזע פֿע ווקע איז צו מזל אַ „סטאַנציע“, האָט זיך מיר פֿאַרוואַלט אַ קוק טאָן וואָס טוט זיך דאָ בײַ אייך? וואָס מאַכן מײַנע ברידער? ווי גייט עס אייך אַצינד און ווי אַזוי פֿירט איר זיך אויף בזמן הזה? אַ ווערטעלע אויסצורעדן — אַ שטאַט מיט אַן איינזבאָן? פרנסה האָט איר דאָך מסתמא מיטן פֿולן מויל, שמועסט מען ניט, און די מנהיגים בײַ אייך אַצינד, געוויינטלעך, און ניט די וואָס אַ מאָל? אויס אינטריגעס, אויס פעטש אין בית־מדרש, אויס נצחון פֿאַר גבאות, פֿאַר עליות? אויס קאָנקורענציע, אויס רדיפֿות און מסירות, דאָנאַסן, פֿע? און די בעלי־טובות, כאַדאַטאַיעס און פּוֹל־בוניקעס? נישטאַ זיי שוין, די שיינע לײַט?... נאָר עפעס שווינגט איר מיר צו, איך האָב מורא, עפעס שמאַרעט איר מיט די נעז, אַ? איך קען אייך, ברידער, אוי קען איך אייך! איך זע, עס קוועטשט אייך עפעס אינעווייניק, אַ ביין אין האַלדז, ניט אַראַפּצושלינגען, ניט אַרויסצושפּיען, ווי זאָגט מען, שנייץ די נאָז און שמיר דאָס פנים... נורו, איך שווינג, איך שווינג, כאַטאַ פֿאַקרישקע, איך שווינג!..

*

איר פֿרעגט: וואָס עפעס מיטן „הויזפֿריינד“ גאָר, מיט ספּעקטאָרן? ענטפֿער איך אייך: פֿאַר וואָס דען ניט? פֿאַר וואָס ניט מיטן „הויזפֿריינד“? פֿאַר וואָס ניט מיט ספּעקטאָרן? איך פֿאַרשטיי אייך, ברידער: בראַש איז בײַ אייך אַלצדינג אַ קאָנקורענציע, אַ לויפֿעניש איינער איבערן אַנדערן, אַ כאַפּעניש פֿון די הענט, אַ רײַסעניש פֿונעם מויל, — עס חלומט זיך אייך אומעטום קאָנקורענציע! צוויי יידישע רעדאַקטאָרן, אַרויסגעבערס, זענען בײַ אייך צוויי קרע־מערס, און צוויי יידישע זשורנאַלן זענען בײַ אייך צוויי קלייטלעך, שרייבן הייסט בײַ אייך אַ געשעפֿט און די ליטעראַטור איז בײַ אייך אַ פרנסה, אַך און וויי איז צו דער יידישער ליטעראַטור, דער פרנסה, און ווונד און וויי איז צום יידישן ליטעראַטאָר, וואָס איז זיך מִפֿרנס מיט דער פען, ציט פֿון איר, ווי דער ליטוואַק דריקט זיך אויס, דאָס שטקעלע חיונה? בײַ לײַטן אַ שרייבער לעבט אָפּ זײַן וועלט, ווייסט קיין אַנדער מלאַכה, חוץ דאָס שרייבן, האָט כבוד בײַ זײַן לעבן און נאָך זײַן טויט, און אַז ער איז אַ רעכטער שרייבער, פֿאַרדינט ער זיך אי אַ באַמען, אי געלט, אַ מאַנומענט, און אַלע זענען אים מקנא, יעדער

ווינטשט זיך זיין אויף זיין אַרט; און בײַ אונדז, מישטיינס געזאַגט, אַ מחבר איז ניט קליין, נישקשה, צו גיין איבער די הינזער, אַבי ער קאַן, פּל־זמן די פֿיס דינען אים... און אויף דער עלטער, אַז ער בלייבט אָן כוח, זעען שוין אַנדערע מען זאַל אים מאַכן אַ נדבה; מען רופֿט דעמאַלט אויס אין אַלע שולן, אַז דער און דער שרייבער שטאַר ב ט פֿון הונגער!.. וואָס זשע איז דער חידוש, אַז בײַ אונדז אַ שרייבער שעמט זיך מיט זײַן מלאַכה צווישן לײַטן? דערפֿאַר זענען מיינסטן טייל אונדזערע מחברים — אַדער סוחרים, אַדער מלמדים, וואָס גיבן זיך אָפּ מיט דער ליטעראַטור נאָר צווישן טאַג און נאַכט — מיט איין וואָרט, אַ ייִדישער שרייבער — דאָס איז

אַ מנחם־מענדל,

וואָס פֿאַרנעמט זיך מיט האַנדל,

און אַז ער זעט ניט דאָס ווייב,

טוט ער אַ שרייב.

*

שוין זיך איבערגעבעטן? — פֿרעגט איר — און איר ווילט נאָך וויסן דאָס אויך: ווער וועמען פֿרייער? צי ער מיר, צי איך אים? יאָ, ברידער, איך ווייס, איר זענט זייער, זייער נייגעריק! בײַ אײַך איז דאָס דער גאַנצער עיקר, דאָס איז בײַ אײַך טײַערער פֿונעם גאַנצן פֿעליעטאַן און אַפֿילו פֿונעם גאַנצן „הויזפֿריינד“ מיט דער „ביבליאָטעקע“ אין איינעם. אינטריגעס דאָס איז בײַ אײַך דאָס חיות, פֿייגן הייסט בײַ אײַך פֿאַלעמיקע, פעטש הייסט בײַ אײַך קריטיקע, און אַז צוויי ייִדישע מחברים אַמפּערן זיך, קאַנען זיך ניט אויסגלייכן, שטייט איר פֿון דער ווייטנס און קוועלט. אַז דער „מליץ“ מיטן „צפֿירה“ ווערטלען זיך, קלויבט איר נחת: „אוי, זאַגט איר, האָט ער אים אײַנגעטיילט! אוי, זאַגט איר, האָט ער אים באַגראָבן!“ אַז איינער שרייט מיט אַ גוואַלד: פֿאַלעסטינאַ! און דער אַנדערער שרייט: אַרגענטינאַ! ווילט איר דען אַרייַנקלערן אין תּוך אַרײַן, למאי זאַלן מיר זיך נאַרן? ניין! איר שטייט זיך פֿון דער ווייטנס און זאַגט: „אַ גוט־גוט, אַט אַזוי, אַט אַזוי, אַט דאָס הייסט געריבן אַ מאַרדע! אַט דאָס הייסט פעטש!“ אַ סך האָט איר אַרויסבאַוויזן, אַז פֿאַלעסטינע איז בײַ אײַך טײַערער פֿון אַרגענטינע? אַ סך איז בײַ אײַך אַרייַנגעפֿאַלן אין מאַזעפּעווקע היינטיקס יאָר אויף ייִשוב ארץ־ישׂראל? איך מײן געלט, ניט קיין ווערטער, ניט

קײן לידלעך; דאָס האָבן מיר געהערט אַ סך; געלט מיין איך!!! נאָר איר שווינגט? שווינגט זשע טאָקע!

*

און װאָס האַרנט זיך עפעס מיט דער ביבליאָטעקע״ װילט איר װיסן? װען װעט זי זײַן? אײך זע, איר עקט זיך, ממש עס גײט אײך אויס דאָס חיות, אַ ביטערער רחמנות אויף אײך, כײלעבן! אײך באַקום דאָך פֿון אײך בריוולעך אַלע טאָג, װוּ איר בעט זיך רחמים, װי בײַ אַ גולן: „גוואַלד, שלום-עליכמניו, האַר-צעניו, ליובעניו! האַט רחמנות אויף אײַערע מאַזעפעװקער ייִדלעך און באַװײַ-ליקט זײ שװין אין גיכּן מיט אײַער ליבער, טײַערער מתנה, די „יודישע פֿאַלקס-ביבליאָטעק“, אויף װעלכער מיר קוקן שװין אַרױס, װי אויף משיח, און אַן װעלכער מיר קאַנען זיך ניט באַגײן! צו װאָס טױג אונדז דאָס לעבן, אַז מיר האָבן נאָך ניט דעם דריטן טאָג פֿון אײַער „ביבליאָטעקע“? פֿאַר װאָס זאָלט איר זיך ניט דערבאַרעמען, עס שטייט פֿאַר אײך קײן עײַהרע אַזאַ עדה ייִדן, װאָס צאַפֿלען, חלשן, טאַטעניו האַרצעדיקער, געטרײַער! אין װאָס גײט דען דאָרט בײַ אײך, װאָס איר ציט אונדז אַזױ לאַנג (שװין קרוב צו דרײַ יאָר) בײַ דער נשמה? אפֿשר אין „יענער מעשה“? אפֿשר פֿעלט אײך די ממתקים? אײַ פֿע, שלום-עליכם-לעבן, װער שמועסט פֿון געלט? געלט שפּילט דען אויך עפעס אַ ראַלע בײַ אונדז? הונדערט, צי טױזנט, צי צװײ טױזנט? װאָס פֿאַר אַ װערט אַ שטייגער האַט בײַ אונדז, אין מאַזעפעװקע, פֿרעגן מיר אײך, טױזנט צי צװײ טױזנט? אַט איז בײַ אונדז יענע װאָך געװען אַן אַסיפֿה מכוח צעדערבױמען עלײה-שלום, װי אַזױ מען זאָל זײַן נאָמען באַװאַרענען אויף אײביק און אײביק, האַט אײַנער פֿאַרגעלייגט מען זאָל באַלד מאַכן גבאים מיט „טשלענעס“, װאָס זאָלן צונױפֿעמען לכה-הפחות דרײַ טױזנט קערבלעך אויף אַ טײַפענדיע, דער אַנדערער האַט פֿאַרגעגעבן, מען זאָל מאַכן געלט און קױפֿן אַ נײַע קאַלאַגיע אין ארץ-ישׂראל מיט דעם נאָמען „ארוז“. דער דרײַטער איז געפֿאַלן אויף אַ שענערער המצאה: מען זאָל טאָקע דאָ אין מאַזעפעװקע אַרױסגעבן אַן ייִדישן זשורנאַל מיט דעם נאָמען „צעדערבױם“, דעם זשורנאַל זאָל מען טײלן אומזיסט און דאָס געלט זאָל גײן אויף ארץ-ישׂראל... און נאָך אײַנער האַט געדורנגען טאָקע נאָך אַ מאָל דאָס אײַגענע װידער צוריק, אַז אַ זשורנאַל טױג ניט, בעסער אַ בלאַט, און נאָך אײַנער האַט געזאָגט, אַז...

*

— גענוג, ברידערלעך, גענוג! עס איז, כ'לעבן, שוין ניט אויסצוהאלטן פֿון אייך! די צייט שטייט ניט, די 40 מינוט זענען אַוועק, מען קלינגט שוין, מען דאַרף פֿאַרן ווייטער. זייט געזונט און גליקלעך, גיב גאָט צו האַרכן איינס פֿונעם אַנדערן בשורות טובות. האָט קיין פֿאַראיבל ניט, וואָס כ'האַב אייך דאָ געזאָגט אַ ביסל דעם אות, אַם־ירצה־השם אָט באַלד אין דער „פֿאַלקס־ביבליאָטעק“ וועלן מיר איבערשמועסן מפּוח אַלצדינג באַריכות, גיב גאָט מיט פֿריילעכע הערצער און גוטע צייטן אָמן!

קיעוו, דעצעמבער 1893

ש ל ו ם - ע ל י כ ם

P. S. שאַט, רבותים, עיקר־שכחתי! איר פֿרעגט דאָך מיך אויף מיין ווייב און קינדער, וואָס זיי מאַכן און וואָס האַרכט זיך מיט זיי? — זיי זענען אַלע ברוך־השם אין בעסטן געזונט, גיב גאָט דאָס נעמלעכע ניט ערגער פֿון אייך צו הערן. און ווייטער, וואָס זאָל זיך מיט זיי האַרכן? מיין עלטערע טאָכטער איז אַוודאי זייער אַ געראַטן קינד, נאָר פֿון אַ שידוך מיט איר בין איך נאָך גאַנץ ווייט, אייז אַז עס וועט קומען די צייט, וועט מען אייך געוויינטלעך אַ ידיעה געבן... און מיט מיין ווייב זאָל לעבן קערט איר זיך אַוודאי גאָר ניט אָן, כאַטש אַפֿילו דער מינהג איז ניט אַזוי; נאָר גאַרניט, איך פֿאַרהאַף, אַז איר וועט דאָס מיר מוחל זיין און וועט צו מיר קיין טענות דערפֿאַר ניט האַבן... גריסט איטלעכן באַזונדער גאָר פֿריינדלעך!

ממני ש ל ו ם - ע ל י כ ם

P. S. P. S. גם הגה זייט וויסן, אַז אויסער די „פֿאַלקס־ביבליאָטעק“ האָב איך בדעה אַרויסצוגעבן פֿאַרן פֿאַלק קליינע, גאַנץ ביליקע מעשה־ביכלעך אין אונדזער פֿאַלקספּראַך, אויף דעם אופֿן ווי עס גיבן זיך אַרויס די העברעישע ביכלעך אין וואַרשע פֿון בן־אַביגדור. „ווי אַזוי וועלן זיי הייסן? צי מיינט איר זיי אַרויסגעבן אין איינעם מיט ספּעקטאַרן, צי אַליין? און ווען וועלן זיי אַרויס? און ווער וועט דאָרט שרייבן? וויפֿל וועט איר צאָלן? און וואָס וועלן זיי קאָסטן?...“ האָט צייט, רבותים, קוועטשט מיך ניט, וואַרט צו אַ וויילעטשקע, — איר וועט אַלעס, אַלעס וויסן!..

ש ל ו ם - ע ל י כ ם

צו דער „טויב“

די „טויב“! פֿאַר וואָס עפּעס די „טויב“? פֿאַר וואָס ניט דער „פּיפּער“ נאָטער“?..

אַט די שאלה איז מיר געקומען אַנטקעגן בשעת איך האָב באַקומען די מודעה רבּה, אַז אין גיכן וועט דערשיינען אין פּיטסבורג אַ ייִדישע צייַטונג אונטער דעם ריינעם ייִדישן נאָמען די „טויב“. פֿאַר וואָס איז די „טויב“ אַ ייִדישער נאָמען און נאָך אַ ריינער דערצו — זאָל מיך אַזוי וויסן בית און גימל! זאָל איך זאָגן, אַז ס'איז דערפֿאַר, ווייל אונדזער פֿאַלק איז געגליכן צו דער טויב מיט זיין אַרנטלעכקייט און פֿייניקייט, אַזוי ווי אין דער מודעה שטייט — איז נאָך ניט אין גאַנצן פֿאַרענטפֿערט; עס איז נאָך אַ שטיקל פּלוגתא וועגן אונדזער „אַרנטלעכקייט“ און אונדזער „פֿייניקייט“, למאי זאָלן מיר זיך נאָרן, כּלעבן? — מיר רעדן דאָך ייִדיש, און קיין גוי וועט אונדז ניט פֿאַרשטיין, — מיר זענען נאָך לעת-עתה מיט אונדזער אומשולדיקייט גאַנץ ווייט פֿון דער טויב, פֿון דעם וואָס מיר זיינען אַ מאָל געווען רעדן מיר ניט. מיר שמועסן פֿון אַצינד. מיר רעדן אויך ניט פֿון איינצלע פֿאַרשוינען — פֿאַראַן, פֿאַראַן ביי אונדז זייער פֿיינע, איידעלע מענטשן, — מען שמועסט אַבער פֿונעם פּלל, — ס'רובּ פֿון אונדזער פֿאַלק אין די לעצטע יאָרן פֿונעם נייַנצנטן יאָרהונדערט, וואָס באַגעגענען מיר אַצינד אין אונדזער פֿאַלק, צווישן אונדז רעדנדיק? אוי-וויי, פּיפּערנאָטערס, ניט קיין טייַבעלעך!.. שווינדלערס, עגאָיסטן, פּראָ-צענטניקעס, מאַלפּעס, אויסברענגערס, שבתציבניקעס, פּל-בוניקעס, מוסרים, גוואַלד, מוסרים! מוסרים! מוסרים! איר האָט דען אַ באַגריף פֿון די מוסרים מיט די מסירות וואָס ביי אונדז אין רוסלאַנד? איר קאַנט זיך דען פֿאַרשטעלן, אַז העכער האַלב גזירות און צרות, וואָס מיר האָבן דאָ, וואַקסן נאָר פֿון אונדזערע אייגענע מסירות? אמת, עס נעמט זיך פֿון אונדזער גלות, אַרעמקייט, שפּליקייט און דחקות, וועלכעס ברענגט אונדז צו אַלע נידעריקייטן, זינד און פֿאַרברעכענישן. עס קאַן זיין, אַז ביי אייך, אין דעם פֿרייען גליקלעכן לאַנד, אין אַמעריקע, וווּ יידן זענען פֿאַררעכענט פֿאַר מענטשן גלייַך מיט אַלע צוויי-פּיסיקע באַשעפֿענישן, זענען אַפֿשר אונדזערע ברידער לייטישער און פֿיינער ווי מיר דאָ אין

גלות — דאָס דאַרפֿט איר וויסן בעסער פֿון מיר — מעגלעך אַז איר זענט דאַרטן לויטער טיבעלעך — הגם, „אַז מען וויל דאָס אייגענע טאַקע נאָך אַ מאָל ווידער צוריק“, האָבן זיך דערוויילע ביי אַיך אונדזערע ברידער נאָך ניט אַזוי שטאַרק אויסגעפֿיינט. פֿון די בריוולעך, וואָס איך באַקום פֿון פֿיל מײַנע באַקאַנטע אין אַמעריקע זע איך נאָר אַרויס, אַז יעדער איינציקער וואָס קומט אַהין, שטופּט זיך און שלאָגט זיך מיט אַלע כּוחות ער זאָל זיך „מאַכן אַ גוט לעבן“ — ווי אַזוי און פֿון וואָס ער „מאַכט זיך דאָס לעבן“ — דאָס איז שוין זײַן עסק... און אַז גאָט העלפֿט אים, ער „מאַכט שוין דאָס לעבן“, לייגט ער אַרײַן די הענט אין די קעשענעס, פֿאַרריכערט אַ ציגאַר און גייט זיך פֿאַטאַ- גראַפֿירן, בכדי צו באַווייזן אונדז דאָ, אַז ער דאַרט, אין דעם פֿרייעם לאַנד, „מאַכט דאַנקען גאָט אַ גוט לעבן!“ — און מער נישט אַ לעק! דאָס גוטע לעבן פֿאַרשטייען מיר דאָ גאַנץ גוט; מיר שטויסן זיך אויפֿן ווינק און מיר זעען דאָס אַרויס בחוש, אַז עס טרעפֿט אַז אַן איידעלער אינטעליגענטער מענטש שלאָגט צו חלילה אַהין, — ווי טיף אומגליקלעך, ווי ווייט פֿאַרוואַגלט ער איז! עס ליגן ביי מיר בריוו פֿון אונדזערן אַ יונגן ייִדישן גײַסטפֿולן פֿאַעט ה' דאַליצקי, וועלכן די בייזע כּוואַליעס האָבן אַרויסגעוואַרפֿן פֿון מאַסקווע קיין ניו-יאָרק — רבּונ־שלי־עולם! וויפֿל טרערן, וויפֿל בלוט! אַ שטיין באַדאַרף צעגאַסן ווערן, לעזנדיק די דאָזיקע קינות, די קלאַגבריוו פֿונעם אומגליקלעכן יונגן פֿאַעט, וואָס האָט פֿאַרבּראַכט די בעסטע יאָרן זײַנע אויף לידער שרײַבן און ניט אויף צו לאַטען הויזן — ער האָט זיך אומגעטראָגן איבער ניו-יאָרק מיט זײַנע לידער אַזוי לאַנג, ביז ער האָט אַרויסגעזען באַשײַמפּערלעך, אַז קאַלבאַסעס, דאַרע קישקעס, איז אינעם פֿרייען לאַנד אַ סך מער סחורה, ווי די הייליקע ריינע פֿאַעזיע — און דער פֿאַעט דאַליצקי איז געוואָרן צו מזל אַ קאַלבאַסניק... איך שטעל מיר פֿאַר דאָס שיינע בילד, ווי אונדזער יונגער, טאַלאַנטפֿולער פֿאַעט שפּאַצירט אַרום איבער דער גרויסער שטאָט ניו-יאָרק, וווּ עס געפֿינען זיך אַריבער צוויי הונדערט טויזנט יידן (זאָלן זיך פֿרוכפּערן און מערן!), מיט אַ קאַראַבקע דאַרע קישקעס, עכט ייִדישע, עכט כּשרע! אין דער גווישער שטאָט מאַסקווע צווישן באַרבאַרן האָט דער ייִדישער פֿאַעט יאָ געקענט עקסיסטירן, און אין דער גרויסער פֿרייער שטאָט ניו-יאָרק, צווישן צוויי מאָל הונדערט טויזנט אַחינו בני־ישׂראל קען ער אַנדערש ניט לעבן, סײַדן אַרומ- טראָגן כּשרע קאַלבאַסעס אין די גאַסן? — שעמען מעגסטו זיך קאַלומבוס מיט דײַן אַמעריקע! שעמען מעגסטו זיך, דו כּנסת־ישׂראל, וואָס דו ביסט געגליכן

צו אַ טויב און ניט צו קיין פֿיפערנאָטער!..

בלײַבט דאָך טאַקע אַלץ די שאלה: פֿאַר וואָס עפעס די טויב? עפעס שמעקט דאָך אין דעם אַ מיין, אַ סוד אָדער אַ ווינק! איך האָב מיך אַ וואָרף געטאָן צום אייביקן ביכעלע, צו דער תורה, און האָב זיך דערמאָנט אין אונדזער אַלטן-אַלטן זיידן נוה, בשעת ער האָט געמאַכט די געוויסע לוסטרייזע איבערן מבול אין דער תבה פֿון פּומסענהאַלץ. שטייט דאָרט אין פּסוק אַזוי געשריבן:

„און ס'איז געווען צום סוף פֿון פֿערציק טעג, האָט נוה געעפֿנט דאָס פֿענצטערל פֿון דער תבה וואָס ער האָט געמאַכט — און ער האָט אַרויס-געשיקט די טויב פֿון זיך, צו זען אויב עס זענען גרינגער געוואָרן די וואַסערן אויף דער ערד. און זי האָט ניט געפֿונען, די טויב געבעך, קיין רו צו אירע פֿיס, און זי האָט זיך אומגעקערט צו אים אין דער תבה, ווייל ס'איז נאָך געווען דאָס וואַסער אויף דער גאַנצער ערד, האָט ער אויסגעשטרעקט זיין האַנט און האָט זי גענומען און האָט זי אַרײַנגעבראַכט צוריק אין דער תבה אַרײַן...“

אין דעם זין, זעט אויס, באַדאַרפֿן מיר פֿאַרשטיין, פֿאַר וואָס די פֿיטסבורגער צײַטונג האָט זיך אַ נאָמען געגעבן די „טויב“. דאָס איז די טויב, וואָס וועט זיין אַרויסגעשיקט פֿון פֿיטסבורג, צו זען אויב עס זענען גרינגער געוואָרן די וואַסערן אויף דער ערד?.. און זי וועט געבעך ניט געפֿינען קיין רו צו אירע פֿיס, ווייל דאָס וואַסער פֿון שווייס און פֿון ייִדישע טרערן איז נאָך גרויס אויף דער גאַנצער ערד, און זי וועט זיך אומקערן צוריק אין איר רו אַרײַן, קיין פֿיטסבורג, אַן אַן איילבירטבלאַט אין מויל, ווי אין פּסוק שטייט, אַן אַ ליבלעכן גרוס, אַן אַ בשורה טובה פֿון די עטלעכע מיליאָן ייִדן אין גלות, וואָרעם עס זענען נאָך ניט אוועקגעגאַנגען די זיבן טעג, וואָס אין פּסוק שטייט. און גאָט דער האַר ווייסט, ווען די זיבן טעג וועלן אוועקגיין. אַט אַזעלכע אומעטיקע געדאַנקען האָט אַרויסגערופֿן בײַ מיר די מודעה, אַז אין גיכן וועט דערשיינען אין פֿיטסבורג אַ ייִדישע צײַטונג אונטער דעם רײַנעם ייִדישן נאָמען די „טויב“. איך בעט הונדערט מאָל מחילה בײַ די געערטע אַרויסגעבערס און בײַם גאַנצן פּובליקום, וואָס איך האָב זיי ניט געשענקט אויף היינטיקס מאָל קיין פֿריילעכערן פֿעליעטאָן „אויף צו לאַכן“. לאַכן איז גוט דעמאָלט ווען עס לאַכט זיך. לאַזט אים צו רו דעם פֿעליעטאָניסט: אַ שרײַבער איז ניט קיין בדחן, ניט קיין קלאָון אין צירק, וואָס איז געשטעלט געוואָרן צו קיצלען דעם עולם, אַז דער עולם זאָל לאַכן. די מלאַכה פֿון אַ פֿעליע-טאָניסט, פֿון אַ שרײַבער, איז אַ פֿרײַע מלאַכה. לאַזט אים לאַכן, בשעת ער איז

אויפגעלייגט אויף צו לאַכן, און לאַזט אים דערפֿאַר אויסוויינען זיך, דעמאָלט ווען עס גלוסט זיך אים לאַזן אַ טרער...
 ניין, עס איז פֿאַרט ניט רעכט צו ענדיקן מיט טרערן; מען מוז אויך דער-
 ציילן עפעס אַ מעשה מיט אַ ייִדישן שרײַבער. עס קען זײַן איר וועט לאַכן.
 און אפֿשר ניין...

אַט דאָס איז די מעשה אין קורצן :

אַ מאָל, אַ מאָל איז געווען אַ ייִדישער שרײַבער, פֿלומרשט אַ הומאַריסט, נאָר אַ גרויסער נאָר, און געהייסן האָט ער ש ל ו ם - ע ל י כ ם, דאָס הייסט געהייסן האָט ער אַנדערש, נאָר אַ נאָמען האָט ער זיך געגעבן שלום-עליכם. וואָס עפעס שלום-עליכם? פֿאַר וואָס ניט עליכם-שלום? דערויף האָבן זיך שוין אַ סך קלוגע מענטשן געבראַכן דעם קאַפּ און קיינער איז נאָך עד-היום הזה ניט דערגאַנגען דעם שכל, וואָס דאָ שטעקט, אַזוי ווי עס איז בכלל שווער צו דערגרונטעווען זיך דעם שכל, וואָס אַ שרײַבער האָט ליב צו חתמנען זיך ניט מיט זײַן אייגענעם הייליקן נאָמען, נאָר מיט אַ פּסעוודאָנים, גלייַך ווי דאָס וואָלט זײַן אַ דין. איר קען למשל אַזעלכע שרײַבערס וואָס חתמענען זיך דאָפֿלט, דאָס הייסט אַ דעם אייגענעם נאָמען אַ דעם פּסעוודאָנים, צום בײַשפּיל: שמואל וואָלף טראַכטענהאַלץ מכונה ש׳ו׳ט׳ה; אַדער ברוך הערש מאָרהאַלץ המכונה ב׳ה׳מ׳ה און פֿדומה נאָך אַזעלכע חכמים. ווי געוויינטלעך אַ יונגער שרײַבער, איז דער ערשטער דעכויט (התחלה) פֿון שלום-עליכם געווען — לידלעך, נאָר אַזעלכע לידלעך וואָלטן פֿאַרן מחבר געווען אַ גרויסער פֿבוך, ווען זיי וואָלטן זײַן ניט אָפּגעדרוקט... נאָכדעם האָט ער אָנגעהויבן צו שיקן פֿעליעטאַנען, לעבעדיקע, פֿריילעכע פֿעליעטאַנען „אויף צו לאַכן“ אין אַ ייִדישער צײַטונג אַרײַן. די פֿעליע-טאַנען האָט מען געדרוקט און דער עולם האָט פֿון זיי געלעקט די פֿינגער אַזוי לאַנג אַזוי ברייט, ביז ער האָט באַקומען אַ נאָמען פֿון אַ הומאַריסט, ראָמאַניסט, זשאַראַגאַניסט... דערצו האָט אים גאָט מזכה געווען מיט שיינע עטלעכע גילדן, איז ער אויסגעוואַקסן בײַ ייִדן נאָך מיט דרײַ קעפּ העכער; דהײַנו: פֿרײַער, אַז מען האָט צו אים אַדרעסירט אין אַ בריוו, פֿלעגט מען אים שרײַבן אַ קורצן לכבוד: „צו מײַן פֿרײַנד דעם קלוגן, דעם געהויבענעם, דעם פֿאַרשטענ-דיקן, דעם באַוווּסטן, דעם געלויבטן און געאַכפּערטן שרײַבער, דעם הומאַריסט און סאַטיריקער, שלום-עליכם...“ און נאָכדעם אַז ער האָט באַקומען פֿלוצעם

א סך געלט, האָבן אים מחברים געשריבן שוין אַ ביסל אַ גרעסערן לכבוד: „צו מיין טייערן און געליבטן פֿרײַנד דעם קלוגסטן פֿון אַלע מענטשן, דעם שרעקלעך דערהויבענעם, דעם טיף פֿאַרשטענדיקן, דעם ווייטבאַוווסטן, דעם פֿילגעלויבטן און אומעטום געאַכפערטן שרײַבער, דעם גרעסטן הומאַריסט און סאַטיריקער פֿון דער וועלט, וואָס זײַן פֿעדער און שאַרפֿע פֿיילן און זײַנע ווערטער זענען פֿלאַם־פֿײַער, דעם גביר דעם שטאַרקן דעם איידלסטן דעם גוט־האַרציקן שלום־עליכם...“ אַודאי קען זיך פֿאַרדרייען דער קאַפּ פֿון אַזעלכע געפֿלאַכטענע טיטלעך, און שלום־עליכם האָט זיך ביסלעכווייז־ביסלעכווייז, ווייטער־ווייטער אָנגע־הויבן איינצורעדן, אַז ער איז באמת טאַקע עפעס אַ גרויסער הומאַריסט און סאַטיריקער אין דער וועלט, וואָס זײַן פֿעדער איז „שאַרפֿע פֿיילן“ און זײַנע ווערטער זענען „פֿלאַם־פֿײַער“, האָט ער גענומען צו סמאַלען אַ וועלט גאַר אויף אַן אַנדער אופֿן: דרוקן ביכער, אַרויסגעבן זשורנאַלן, צאָלן שרײַבערס האַנאַראַר אין טאַג אַרײַן — הכלל, ער האָט פֿאַרקאַכט אַ קאַשע, געמאַכט אַ גאַנצע עפּאַכע, מישטיינס געזאַגט, אין דער זשאַרגאַנישער ליטעראַטור. די גע־שעפֿטן זענען בײַ אים דערפֿון ניט געגאַנגען בעסער, דאָס געלט האָט ער פֿאַרלוירן, דעם קאַפּ האָט ער זיך פֿאַרדרייט, די פֿעדער האָט ער באַהאַלטן, דאָס טינטערל איז אויסגעטריקנט געוואָרן, די גוטע פֿרײַנד האָבן אים פֿאַרגעסן — און פֿון שלום־עליכם איז געוואָרן עליו־השלום...

דאָ קומען עטלעכע שורות פינטעלעך, אויף אונדזער גוײַש לשון הייסט דאָס: כאַטאַ פּאַקרישקע, און אויף העברעיִש זאָגט מען דאָס: ודי לחכימא ברמיא, דאָס טײַט: פֿרעגט ניט, ס'איז רעכט... עס קאַן זײַן איך וועל אין גיכן די פינ־טעלעך אויספֿילן מיט אותיות, און אַפֿשר טאַקע דאָ, אויף דעם אייגענעם אַרמ... דערווײַלע קער איך מיך אום צוריק צו דער מעשה.

ויהי היום, עס איז אַוועקגעגאַנגען אַ יאָר דרײַ, די וואַלקנס האָבן זיך צעגאַנגען, דער הימל האָט זיך אויסגעלייטערט, די לופֿט איז געוואָרן אַ ביסל פֿרישער, און שלום־עליכם האָט אָנגעהויבן ווידער אַ מאָל אויפֿצולעבן און האָט באַקומען חשק אַרויפֿצוקלעטערן ווידער אַ מאָל אויפֿן באַרג, פֿון וועלכן ער האָט זיך ערשט ניט לאַנג אַראַפּגעקײַקלט. ווי געוויינטלעך אַ מענטש, אַז ער שטייט אויף פֿון אַ קרענק, באַקומט ער ביסלעכווייז דעם זעלביקן אַפּעטיט וואָס פֿרײַער און עס קערן זיך אים אום צוריק אַלע חושים מיט אַלע תּאוות... ווער ווייסט ניט, אַז די תּאוה פֿון כבוד און פֿון זײַן באַוווסט, און ווער שמועסט בײַ שרײַבער, און ווער שמועסט בײַ אַ ייִדישן שרײַבער, איז די גרעסטע

תאווה אין דער וועלט? איר ווייסט טאקע אז ס'איז נאָריש, ס'איז ווערט אָן אויסגעבלאָזן איי, וואָרעם אָז מען וויל שמועסן פֿילאַסאָפֿיש, באַדאַרפֿן מיר גיין כּסדר: ראשית-חכמה לאַמיר אַקאַרשט באַטראַכטן דעם גאַנצן כּדור אונדזערן, מען מיינט די ערד. וואָס איז זי, מישטיינס געזאָגט, קעגן דער זון, די לבנה מיט די שטערן מיט די אַלע גלגלים פֿון דער וועלט? אַ מיאַטשיקל, אַ קאַרטאַפֿל, אַ גאַרנישט מיט אַ נישט! אַט הערט וואָס עס זאָגט אַ געוויסער אַסטראָנאָם פֿאַלב. ער גייט מיט אייך אין געוועט, אָז אינעם 1899 יאָר (וואָסער טאָג און וואָסער חודש געדענק אייך ניט) וועט דורכגיין אַ קאַמעטע, וועט אַנרירן מיטן וויידל די ערד (אַ קאַמעטע האָט אַ וויידל) און די ערד וועט צעשאַטן ווערן אויף פיץ-פיצלעך, עס וועט פֿון איר ניט בלייבן קיין שריד-ופּליט! היינט באַרעכנט, וואָס פֿאַר אַ פנים אַ מענטש, אַ בשר-ודם, קען האָבן קעגן אַזאַ גרויסער וועלט, וואָס איינע פֿון אַלפֿי אַלפֿים מיליאָרדן קאַמעטן קען מיט אַ שפיץ וויידל איבער-קערן און צערייבן די ערד, דערקוועטשן, ווי אַ קליין ווערעמל; היינט באַ-רעכנט, וואָס פֿאַר אַ פנים מיר, עטלעכע מיליאָן ייִדעלעך, האָבן קעגן אַזאַ וועלט מיט מענטשן, וואָס שפּייען אויף אונדז קלעק און זאָגן אונדז אָפּ פֿון געפֿאַטערשאַפֿט און מען וויל אונדז נאָך איינרעדן, אָז מיר זענען דאָס ווערט; היינט באַרעכנט לאַ-פֿל-שכן וואָס פֿאַר אַ פנים אַ ייִדישער מחבר קען האָבן מיט זיין גאַנצן כּבור, מישטיינס געזאָגט, קעגן אַזוי פֿיל מענטשן, קעגן אַזאַ גרויסער ערד, קעגן אַזאַ וויידל פֿון אַ קאַמעטע, וואָס קען איבערקערן, קעגן מיליאָרדן קאַמעטן, קעגן אַלפֿי אַלפֿים מיליאָרדן פּלאַנעטן און גלגלים, קעגן דעם גאַנצן הימל, קעגן דער גאַנצער וועלט, קעגן דעם כּוח וואָס פֿירט די וועלט, קעגן דעם כּוח וואָס האָט באַשאַפֿן אַזאַ כּוח און וואָס מיר רופֿן אָן מיטן נאָמען גאָט — אַך, עס ברעכט דער מוח, עס קילט דאָס בלוט! מען פֿאַלט אַראָפּ ביי זיך אין די אויגן! מען פֿאַרגלייכט זיך צו אַ ווערעמל וואָס פּויעזט ערגעץ אונטער אַ גרעזעלע, צו אַ טראַפּן וואָסער וואָס פֿאַלט אַריין אין ים אַריין, צו אַ קליין זאַמדעלע, וואָס דער ווינט כאַפט דאָס אויף די פֿליגל און טראַגט דאָס אַוועק ווייט — ווייט אין די מיבריות אַריין! און פֿון דעסטוועגן...

פֿון דעסטוועגן גלוסט זיך פֿאַרט אַנשרייבן אַ שיינעם פֿעליעטאָן, אָז אַ הויפֿן ייִדעלעך זאָלן אים ליענען און ער זאָל זיי דווקא געפֿעלן! לאַז דער גרויסער אַסטראָנאָם פֿאַלב זיך אַפּזאָגן פֿון צו עסן אַלע טאָג, און פֿון צו שלאַפֿן, און פֿון צו שעפֿן פֿרישע לופֿט, וכדומה אַזעלכע נאָרישע תּאוות, וועל איך מיך אַפּזאָגן פֿון צו שרייבן אַ פֿעליעטאָן און פֿון צו וועלן זיין פּאַפּולער

צווישן אַ הויפֿן יידלעך, וואָס קענען מיך און וויסן מיך און שעצן מיך... אָט
אַזוי פֿירט זיך דאָס אויף דער וועלט: „איינער האָט דעם בייטל, דער אַנדערער
— דאָס געלט“. אַזוי פֿלעגט תמיד אויסלאָזן אַלע מעשיות מיין רבי עליו־השלום
און דערביי אָנשטופן אַ פֿולע נאָז מיט טאַביק.
— יאָ יאָ! — פֿלעגט אים ענטפֿערן דער שכן שמערל דער שניידער,
אַ טייערער בעל־מלאַכה, אַ גוטער מענטש און אַ גרויסער שיכור. — יאָ יאָ!
דער מענטש איז געגליכן צו אַ שניידער: היינט לעבט ער און מאָרגן וויל ער
ווידער אַ טרונק בראַנפֿן...

א גרויס פון דער היים

1

אז דער באַרג גייט ניט צום מעכאַמעד, גייט מעכאַמעד צום באַרג... אַ לאַנגע צײַט בין איך געזעסן דאָ אין רוסלאַנד און געוואַרט, געוואַרט, טאַמער וועט זיך אַנרופֿן כאַטש איינער פֿון די אַמעריקאַנער גאַזעטניקעס (עס איז בײַ אײַך פֿאַראַן זאַגט מען קײן עײן־הרע אַזױ פֿיל!) און וועט מיך אײַנלאַדן, איך זאַל עפּעס שרײַבן פֿון מײַנע גליקלעכע־אומגליקלעכע ברידערס וועגן, וועלכע זײַנען גליקלעך דערמיט וואָס זײ זענען איצט אין אַזאַ פֿרײַעם לאַנד און אומ־גליקלעך דערפֿאַר, וואָס זײ זײַנען אַזױ ווײַט פֿון דער היים!.. די ערשטע צײַט פֿון מײַן וואַרטן בין איך געווען שטאַרק אױפֿגעטראַגן, ברוגז, גאַר ניט אויף קאַטאַוועס. איך האָב געהאַט גאַנץ אַפֿטע גרוסן פֿון אונדזער אַרעמען זשאַרגאַן אין אַמעריקע, אַז מען מאַכט דאָרט מיט אים גליקן, אַז דער געוויסער ראַמאַן־מאַכער, זעלכן מיר האָבן פֿון דאַנען קײם אַרויסגעיאַגט, באַקט דאָרטן „העכסט אינטערעסאַנטע“ ראַמאַנען אַזױ ווי בײַגל, אַ בײַגל נאָך אַ בײַגל, אַ ראַמאַן נאָך אַ ראַמאַן; דער עולם קוועלט, אונדזערע ברידער, די „גרינע“, לעקן פֿון אים די פֿינגער, כאַפֿן די בײַגל פֿון דעם בײַגל־בעקער, קײנען און קײנען און בלייבן... בײַ דעם לאַך. נו, האָב איך געזאַגט דעם באַרדיטשעווער רבס ווערטער: „רבנו־של־עולם! דו ווילסט ניט אַז איך זאַל דיר בלאָזן שופֿר? — לאַז דיר אײַוואַן בלאָזן!..“ אַמעריקאַנער ייִדישע זשורנאַליסטן! איר ווילט ניט אַז שלום־עליכם זאַל אײַך שרײַבן, לאַז אײַך יענער שרײַבן! מײַנע הערן און דאַמען! איר ווילט ניט לעזן קײן באַקאַנטע בילדער פֿונעם אמתן ייִדישן לעבן? איר ווילט ניט וויסן, וואָס בײַ אײַך טוט זיך? איר ווילט בעסער הערן בבאַ־מעשיות פֿון טויזנט און אײַן נאַכט, פֿון אַ בן־מלך מיט אַ בת־מלכה, פֿון אַ רב מיט אַ רביצין, פֿון אַ שײַנער עליזאַבעט אַן ענגעל פֿון גאַט און פֿון אַ פֿאַרדאַרבענעם שקאַנטיסט מאַרקוסזאָן, וואָס פֿרעסט ווײַבער לעבעדיקערהײט אד״גל פּוסטע חלומות, וואָס קלעפֿן זיך אַזױ מיטן ייִדישן לעבן, ווי אַן אַרבעס צום וואַנט, ניט געשטויגן, ניט געפֿלויגן? אויב אַזױ, עסט געזונטערהײט און וואַרגט זיך מיט אים!

אַזױ האָב איך געזאַגט פֿרײַער. איצטער אַבער, אַז איך האָב דערהערט אַז

די ייִדישע פרעסע אין אמעריקע האָט שוין אָנגעהויבן צו באַקומען גאָר אַן אנדער פנים, אַז יענער געוויסער ראַמאַן־מאַכער איז שוין דאָרט אויך געוואָרן אויס יום־טוב, אַז מען זוכט שוין אין אמעריקע צו לעזן אין ייִדישן ייִדיש, אַז אַיעדער האָט שוין אָנגעהויבן צו פֿאַרשטיין, אַז אַ מעשה באַדאַרף אַחוץ דער מעשה אַליין, ווי דער זיידע אַבראַמאָוויטש זאָגט, מיך עפעס לאַזן הערן... האָט מיך שוין אָנגענומען אַ חשק אויך עפעס צו שרייבן פֿאַר מיניע פֿאַר־וואַגלטע ברידער אין אמעריקע, וואָס זענען פֿיל גליקלעכער פֿון מיר דערמיט, וואָס זיי זיינען שוין אין אמעריקע און איך וועל אפֿשר ערשט זיין אַ מאַל דאָרטן... און צו שרייבן האָב איך אייך, ברידער, גאָר אַ סך, אַזוי פֿיל, אַז איך ווייס ניט פֿון וואָס פֿריער: צי פֿון אייערע אַרעמע, אונטערדריקטע, דערשלאַ־גענע, פֿאַרפֿינצטערטע, פֿאַרוויסטע, פֿאַרושכטע, פֿאַרשלאַמפּערטע, פֿאַריאַגענע אויסגעמוטשעטע, הונגעריקע, דאָרשטיקע, פֿאַרקליאַקנעטע, שטאַרק דערנידע־ריקטע ברידער? צי פֿון אונדזערע רייכע, גליקלעכע, בייכיקע, צופֿרידענע, אויס־גערוטע, אויסגעגלעטע, זאַטיקע, אומגעלומפּערט געבאַלעוועטע, שטאַרק גע־פעסטעטע נגידים? צי פֿון אונדזערע פֿאַנאַטישע, פֿאַרנאַרישטע, פֿאַרפֿירטע רבנים, חסידים, צבועקעס, פֿליאַסקעדריגעס? צי פֿון אונדזערע פֿאַלשע, פֿאַרדאָרבענע אַריסטאָקראַטן, פֿלומרשטיקע אינטעליגענטן, פֿאַסקודניאַקעס, טריפֿניאַקעס, סוואַ־לאַטשעס אין פֿראַנק, פֿאַרעכעס מיט צילינדערס, חזירים אין האַנדשו, דייַטשן אָן סאַוועסט, פֿראַנצויזן אָן גאַט אין האַרצן, ייִדישע המנס, ייִדישע שטע־קערס?

אַך, ייִדישע המנס! אַך, ייִדישע שטעקערס! רעד איך פֿון אייך, גלוסט זיך מיר שוין אויסשמועסן מיט אייך ווי עס געהער צו זיין; רעד איך פֿון אייך, קאָכן אין מיר די געבליטן; רעד איך פֿון אייך, ציטערט מיר די פֿעדער אין האַנט, — עס גלוסט זיך מיר שרייבן און שרייבן און שרייבן!!! נאָר שרייבן ניט מיט טינט, נאָר מיט גאַל; שטעכן ניט מיט דער פען, נאָר מיט שפיזן, בלוט זאָל שפּריצן! און עס גלוסט זיך מיר וויינען און וויינען און וויינען!!!

נאָר ניין, דאָס נוצט ניט. לאַכן, שפּאַטן, חוזק מאַכן, לצעווען — אַט וואָס מען באַדאַרף צו זיי האַבן. און עס גלוסט זיך מיר לאַכן און לאַכן און לאַכן!!!

לאַכן און וויינען, לאַכן מיט טרערן, מיט קרעמעניס, מיט יאַשטשערקעס, נאָר ניט לייגן קיין פּבוד אויף קיינעם, זאָגן דעם אמת, דעם ריינעם אמת, אָן חנופֿהלעך, אָן שפיצלעך, אָן מורא צו האַבן פֿאַר די פֿלעדערמיז און פֿאַר די אינטריגאַנטן, וואָס דרייען אַהין וווּ דער ווינט בלאָזט — אַט דאָס באַדאַרף איינגטלעך זיין די

פראגראם פֿון מײַן שרײַבן אין אמעריקע. קורץ גערעדט, איך וויל מיך איבער-
טראַגן קיין אמעריקע, דאָס הייסט אַליין וועל איך זײַן דאָ און מײַן גײַסט
וועט זײַן דאָרטן מיט אײַך, מיט אײַך, מײַנע ליבע ברידער! און ווי באַלד
מײַן נשמה וועט זײַן דאָרטן, וועל איך קיין מורא ניט האָבן צו זאָגן דאָס, וואָס
איך וויל און וואָס מען באַדאַרף זאָגן. שווער זיך פֿאַרצושטעלן, אָן מען
קען זיך באַגײן אָן דעם רויטן בעזעם פֿונעם צענזאָר, אַזוי ווי עס איז שווער
פֿאַרצושטעלן דעם צוגעשלאָגענעם ייִדישן תּלמיד אין חדר, אָן ער וועט זיך
אַ מאַל קענען באַגײן אָן דעם רבינס קאַנטשיק. אַך, אַט דער קאַנטשיק, דער קאַנ-
טשיק! ווי נאַריש מיר זענען געווען אין יענער צײַט, בשעת מיר האָבן פֿאַר-
וואַרפֿן ווייט־ווייט אויפֿן בוידעם דעם רבינס קאַנטשיק. טיפּשים! מיר האָבן
געמיינט, אָן אַחוץ יענעם קאַנטשיק איז שוין מער קיין קאַנטשיקעס ניטאָ אויף
דער וועלט. נאָך מער: גיך נאָך דער מעשה מיטן קאַנטשיק האָט אונדז געטראָפֿן
אַ גליק — דער רבי איז געשטאַרבן. טיפּשים! דער רבי איז געשטאַרבן, נאָר
דער סיידור איז ניט געשטאַרבן!...

ניט מער, וואָס וויל איך האָבן און וואָס בין איך אויסן? איך וויל זיך אַ
ביסל אויסשמועסן מיט מײַנע ווייטע, נאָר נאָענטע ברידער און שוועסטער; איך
וויל זיי דערציילן מעשיות, וואָס עס טוט זיך דאָ, אין זייער פֿאַרלאָזענעם פֿאַטער-
לאַנד, וואָס האָט זיי אויסגעשפּיגן און אַרויסגעוואַרפֿן אַזוי ווייט, אויף יענער
זײַט ים־אוקינוס; איך וויל זיי פֿאַרשאַפֿן אי פֿאַרגעניגן אַ סך, אי אַ ביסל יסורים,
אי אַ ביסל נקמה אין די שונאים — לאַז ניט איבערגעריסן ווערן דער ערוב,
וואָס בינדט צונויף די נײַע וועלט מיט דער אַלטער וועלט, לאַזן זיי ניט פֿאַרגעסן
די גליקלעכע פֿרײַע בירגערס פֿונעם גליקלעכן פֿרײַעם לאַנד אָן זייערע איבער-
געבליבענע אומגליקלעכע, פֿרײַלאָזע שטיפֿקינדער אינעם אומגליקלעכן פֿרײַלאָזן
פֿינצטערן לאַנד; לאַז אַ ייד וויסן, אַ ייד אין ניר־יאַרק, אין שיקאַגאָ, אין פֿילאַ-
דעלפֿיע, וואָס עס טוט זיך אין קיעוו, אין לעטיטשעוו, אין קאָוונע, אין נעמערעוו,
אין אישישאַק, אין ראַכמעסטריווקע, אין מאַזעפעווקע מיט דער גאַנצער סביבה
אַרום, — נישקשה, עס וועט אײַך, בהן שלי, גאַרניט שאַטן חס־ושלום!... דער
עיקר איז, איר זאָלט צולייגן קאַפּ, האָבן געדולד און ניט קוועטשן מיך, אָן איך
זאָל אײַך אָפּזאָגן אַלצדינג אין איין שמע־ישׂראל; נאָר לאַנגזאַם, נאָר ביס-
לעכווייז, מיר וועלן אס־ירצה־השם זײַן מיט אײַך אומעטום, אין אַלע שטעט און
שטעטלעך פֿון אונדזער געבענטשט לאַנד, וואָס טוט רינען ניט מיט מילך, ניט
מיט האָניק, נאָר מיט טרערן און מיט בלוט... דערוויילע האָט אײַך אַ גוטן תּמיד

און זײַט געזונט און „מאכט אַ לעבן“, ווי עס ווינטשט אײַך אויף אײַער לשון אײַער בעסטער פֿון די בעסטע פֿרײַנד.

עיקר-שכחתי: יא, איך האָב גאָר פֿאַרגעסן אָנזאָגן אײַך די גוטע בשורה — משיח גייט!! ער איז שוין, זאָגט מען, ניט ווייט, טאָקע גאָר נאָענט; עס קאָכט דערמיט די וועלט; מיינט ניט אַז איך שפּאַס; אומעטום — אין מאָזעפּעווקע, אין טעטרעוויץ, מאָקאַרעווקע, אין יאַמפּעלע, אין סטריטש — רעדט מען גאָר פֿון אים; עס איז אַ סברה, אַז ער וועט זײַן גיך בײַ אונדז אין דער גרויסער גוי'שער הייליקער שטאָט יעהופּען, בײַ אונדזערע גרויסע ליבהאַרציקע אַריסטאָקראַטן, וואָס זענען דערווײַלע פֿאַרנומען דער אין „ווינט“, דער אין „אַקאָ“, און דער גאָר אין דער שײַנער שפּיל „טערטעל-מערטעל“ — עס וועט זײַן פֿרײַלעך! די גאַנצע נסיעה זײַנע מיט זײַן אָנקומען צו אונדז איז באַשריבן פינקטלעך בײַ מיר אין אַ גרויסן ראַמאַן מיט אילוסטראַציעס, און דאָס האָב איך חשק צו געבן אַ מתנה פֿאַר מײַנע ליבע שוועסטער און ברידער אינעם לאַנד. זעט זשע, שאַנעזעט אײַך און זײַט גוטע ברידער, בכדי מיר זאָלן אַלע זײַן צופֿרידן... אַמן ואַמן!

שלום-עליכם

2

געערטער אַרויסגעבער און רעדאַקטאָרן פֿון דער „פּילאָזעלפּיער
שטאַט-צײַטונג“ אין פּילאָזעלפּיע

איך האָב דערהאַלטן אײַער בריוו מיטן פּראָספעקט. דער בריוו האָט מיך געפֿרײט; דער פּראָספעקט האָט מיך געוונדערט. געפֿרײט האָט מיך, וואָס איר האָט מיך אײַנגעלאָדן צו נעמען אַן אַנטייל אין אײַער נייעם זשורנאַל, וואָס זעט אויס צו זײַן ניט קיין שלעכטע אויסגאַבע, לויט אײַערע הבטחות, ווען איר וועט זיי קענען ווירקלעך אויספֿירן.

געוונדערט האָט מיך אָבער, אַז איך האָב דערזען אין אײַער פּראָספּעקט צווישן אײַערע באַשטענדיקע מיטאַרבעטערס, די „רױענקרעפּטע“, מײַן כשרן נאָמען מיט גרויסע אותיות שוין אָפּגעדרוקט!!!

אמת, אַמעריקע איז אַזאַ לאַנד, וואָס „איידער טאַטע-מאַמע האָבן חתונה געהאַט, טאַנצט שוין זײַער זון אויפֿן דאַך“ — אויף אַזאַ לאַנד איז קיין חידוש ניט, עס קאָן דאָרטן אַלצדינג געשען... בײַ מיר איז צו גלייבן גאַנץ לײַכט, איך

זאל דערהאלטן דעם ערשטן נומער פֿון אייער צייטונג מיט מיין פֿארטרעט (וואָס איר פֿאַרלאַנגט פֿון מיר), וועלכן אייער קינסטלער האָט געזען אין חלום און געמאַלט אויף דער וואַך — אַ קשיא אויף אַמעריקע? ביי מיר האָט איר געפּוועלט, אַז ניט נאָר מיין בילד, מיין פֿעדער, מיין פֿעליעטאַן — איד אליין בין געווען ביי אייך אין פֿילאַדעלפֿיע אין דער רעזאַקציע — אַ קשיא אויף אַמעריקע? אייך איך בין גאָר אין קיעוו, ניט אין פֿילאַדעלפֿיע? וואָס איז די ראייה? למאי ספּעקטאַר? ספּעקטאַר איז דאָך געוויס אין וואַרשע, פֿון דעסטוועגן זעט איר דאָך!.. דערפֿון לערנען מיר אָפּ אַ קל-וחומר, ווי פֿון אַ לעפֿל מיט אַ גאַפּל: מאי דאָך פֿלייש, וואָס קיינער עסט ניט מיט קיין לעפֿל, עסט מען מיט אַ גאַפּל, לאַ פּל-שפּן יוד, וואָס אַלע עסן מיט אַ לעפֿל, מעג מען דאָך אַוודאי עסן מיט אַ גאַפּל!..

נאָר לצנות אָן אַ זייט. איך מיין דאָס גאַנץ ערנסט, — אייער צייטונג געפֿעלט מיר; און כאַטש אַפֿילו איך בין נאָך מיט אייער פּראָגראַם ווינציק, דאָס הייסט כּמעט גאַרניט באַקאַנט, נאָר נחפּעל בין איך פֿון דער געשווינדקייט ווי עס גייט דאָרטן ביי אייך צו: וויל איך, שטיי איך מיר אויף גאַנץ פֿרי, רייב מיר דורך די אויגן און זאָג צו זיך אליין: „אַך, וואָס פֿאַר אַ שיינער טאַג ס'איז היינט! ווהיין גייט מען זיך דורך? ווען איך זאל אַבער האָבן למשל אַ צייטונג!“ האָ? אַ צייטונג? פֿאַר וואָס דען ניט? פֿילאַדעלפֿיע איז ניט פּעטערבורג, דער אַדון, דער צענזאָר, ליגט דאָ ניין איילן אין דער ערד און באַקט בייגל, פֿאַר וועמען האָב איך מורא? — שנייד אַ צייטונג!.. אַמעריקע, לעבן זאל דאָס! וווּ האָט איר נאָך אַזאַ גליקלעך לאַנד אויף דער גאַרער וועלט, וווּ יידן, פֿיינע, ליטישע מענטשן, וואָס אין דער היים זענען זיי געגאַנגען אין שטרנימלעך, ניט געטאָן קיין האַנט אין קאַלטן וואַסער, גייען דאָרט אַרום פֿראַנק און פֿריי מיט קאַראַבקעס אויף די פּלייצעס, זיצן ווי די שררות ביי מאַשינעס און אַרבעטן זאַקן, אַדער גייען אַרום ווי די גראַפֿן איבער די הייזער, זוכן אַרבעט און שוואַלן זייער שיינ־פֿאַר הונגער — און דאָך, אַז ער שיקט אַ בריווּל אַהיים, שרייבט ער:

„מיר מאַכן דאָ מיט גאָטעס הילף אַ גוט לעבן. יעדער מאַכט דאָ

אַ גוט לעבן. קומט צו פֿאַרן וועט איר דאָ מאַכן אייִה אַ גוט לעבן...“

אַך, אַמעריקע! אַמעריקע!.. נאָר לאַמיר זיך אומקערן צוריק צו אייער

צייטונג.

50 סענט אַ יאָר!!

אמת, איך בין ניט קלאַר אין אייערע אמעריקאנישע געלטער. ביי אונדז אין מאַזעפעעווקע למשל זענען מיר געוויינט צו רעכענען אייך אויף דאָלאַר. דער שוחט, זאָגט מען, נעמט ביי אייך פֿאַר קוילען אַן עוף אַ גאַנצן דאָלאַר. היינט ווער שמועסט אַן עליה אין בית-המדרש, איז זיך גאָר ניט צו דערקויפֿן, — מיט איין וואָרט, געלט איז ביי אייך בלאַטע און דאָלאַרן וואַלגערן זיך ביי אייך אין די גאַסן — עפעס אַ ווערטעלע אמעריקע? און ביי דעם אַלעם קאָסט אייער צייַטונג אַזוי גרויס ווי 50 סענט אַ יאָר, דאָס הייסט, אויב איך בין מיך ניט טועה, אַ קאָפּיקעס 80 אָדער 90 אויף „אונדזער“ געלט! דערצו באַקומט מען נאָך אַ פּרעמיע פֿון 10 ביז 25 דאָלאַר, ווי באַלד נאָר עס גליקט אָפּ צו טרעפֿן דעם געווינטשענעם נומער. לויט דעם חשבון קומט אויס, אַז ביי אייך אין אמעריקע צאָלט מען דעם לעזער ער זאָל נעמען אַ בלאַט צייַטונג אין דער האַנט אַריין? אַך, אמעריקע! אמעריקע! עס איז אינטערעסאַנט צו וויסן, וואָס קאָסט שוין ביי אייך אַ תּחינה פֿון שרה בת-טובים, אַ לוח, אַ סליחה און להבדיל אַ העכסט אינטערעסאַנטער ראַמאַן פֿון ש״מ? וויפֿל באַדאַרף מען צוצאָלן, אַז מען זאָל זיך צורירן צו אַזאַ סחורה? עס איז כּלעבן צוליב דעם אַליין פּדאי צו זיין אין אמעריקע! איך שטעל מיך פֿאַר, ווי אַ ייִדל גייט זיך אַרויס אין פֿילאַ-דעלפֿיע שפּאַצירן. די הענט פֿאַרלייגט אַרונטער און זינגט זיך אין נאָז אַ לידל. פּלוצעם שטעלט מען אים אָפּ:

— „די פֿאַרשאַלטענע מויד אָדער דער געשוואַלענער ממזיר“, אַ העכסט אינטערעסאַנטער ראַמאַן אין 24 טיילן, פֿאַרפֿאַסט פֿון ש״מ! פּרייַז ½ סענט. איר באַקומט אַ פּרעמיע 18 דאָלאַר — אַבי לייענט!

— „דער צעטראַגענער מלמד אָדער די לופּטיקע באַקדייזע“, אַ היסטאָ-רישער זייער רירנדער ראַמאַן אין 40 טיילן, פֿאַרפֿאַסט פֿון בלוישטיין. פּרייַז אַ שמעק טאַביק און אַ פּרעמיע אַ האַלב יאָר שטיוול פּוצן אָן געלט — אַבי נעמט!

— „אַ סקריפּ מיט דער טיר און אויס ליבע, אָדער אַ מאַגן פֿון 10 ווייבער“, אַ גרויסאַרטיקע, האַרצרייַסנדיקע דראַמע אין 21 אַקטן, מיט זייער שיינע מוזיק אַראַנזשירט פֿון בעקערמאַן. פּרייַז: אַ שאַקל מיטן קאַפּ, און פּרעמיע: אַ פֿאַר שפּאַגל נייע הויזן אייגענער אַרבעט — אַבי ווילט נאָר!..

אַך, אמעריקע! אמעריקע! ביי אַזעלכע מינהגים איז זייער אינטערעסאַנט צו וויסן, וואָס פֿאַר אַ האַנאַראַר אָן אַרויסגעבער פֿון אַ צייַטונג איז אומשטאַנד צו צאָלן זינע מיטאַרבעטערס? איך בין עס טאַקע, פֿאַרשטייט איר מיך, נינגעדיק

צו וויסן, ווייל אין איינער בריוו זאגט איר מיר צו סתם, אז איר וועט מיר צאלן האַנאַראַר וויפֿל איך וועל אייך רעכענען. „רעכענען“? עס איז פֿאַראַן צווייערליי רעכענונגען: איינער רעכנט, אז מען וועט אים מסתמא רעכענען; און דער אנדערער רעכנט, וואָס אַרט דאָס אים, אז יענער וועט זיך רעכענען, אז מען וועט אים רעכענען? לאַז ער זיך רעכענען, אז מען וועט אים רעכענען וויפֿל מען וועט אים רעכענען, און מיר דאַרפֿן בײַ זיך רעכענען, אז יעדער מעג זיך רעכענען, אז מ'וועט אים רעכענען וויפֿל מען וועט אים רעכענען, אבי ער זאל ניט רעכענען, אז מען וועט אים רעכענען, אז ער וועט זיך רעכענען, אז מען וועט אים גאָר ניט רעכענען... איר פֿאַרשטייט ווי טיף דאָס איז?

איר פֿאַרלאַנגט פֿון מיר אַ ראַמאַן, „נאָר ניט זייער קיין גרויסן“. דערפֿון איז געדרונגען, אז ער מעג יאָ זײַן אַ גרויסער: וואָרעם מאי קא משמע לן — וואָס לאַזט ער מיך דאָ הערן? נאָר וואָס זשע דען? איר בעט זיך נעבעך, עס זאל כאַטשבי ניט זײַן אַריבערגעכאַפט די מאַס, דאָס הייסט מען זאל פֿון אים חלילה ניט בלייבן אונטער די הענט, ווי געוויינטלעך בײַ אַ ייִדישן מחבר, אז ער נעמט זיך „מאַכן“ אַ ראַמאַן, אַ ייִדישער מחבר, אז ער „מאַכט“ אַ ראַמאַן, ווילט זיך אים זייער אויסגיסן דאַרטן אַלצדינג וואָס בײַ אים אין קאַפּ און וואָס אויפֿן האַרצן טוט זיך, מהיכתייתי, אז מען האַלט שוין אין מיטן רעדן, גלוסט זיך שוין טאַקע איבערשמועסן פֿון אַלצדינג אַרום און אַרום, אַרויסזאָגן אין גאַנצן, דעריבער פאַקט אָן אַ ייד אינעם ראַמאַן פֿון פּל־טוב: פֿון חכמות, פֿון וויסנשאַפֿט, פֿון תּורה, פֿון סחורה, פֿון „פּאַליטיקע“, פֿון וועלט־ענינים גלאַט; און ווי באַלד ער האַלט שוין אין מיטן שרײַבן, געפֿינט ער שוין אַ געלעגנהייט אַ ביסל קריטיק אויך אַרײַנבראַקן, דאָס הייסט אַ ביסל אויסזידלען זיך, מאַכן יענעם מיט דער בלאַטע גלייך. איי וואָס קערט זיך אָן קריטיק, פּאַליטיק אָדער מיסחר צו אַ ראַמאַן? וועמען גייט דאָס אָן? בײַ זיך אין דער היים איז זיך יעדער אַ פּריץ און מעג זיך רעדן וואָס ער וויל — אַט אַזוי שרײַבט מען בײַ יידן אַ ראַמאַן... ניין, איך וועל אייך, זײַט רויק, קיין גרויסע „ייִדישע“ ראַמאַנען ניט שיקן. אויב איך וועל אייך שיקן, וועל איך אייך שיקן קליינע „ניט קיין ייִדישע“ ראַמאַנען. נאָר גיכער פֿאַר אַלץ וועל איך אייך קיין ראַמאַנען גאָר ניט שיקן. איך וועל אייך שיקן פֿעליעטאַנען, נאָר פֿעליעטאַנען — און דאָס וועט זײַן געווענדט אָן אייך, אבי איר וועט נאָר רעכט צעקניען און גוט פֿאַרשטיין אַלץ, וואָס איך האָב אייך געשריבן, און איר וועט זיך פֿירן ווי עס געהער צו זײַן — דעמאָלט בין איך אַנגעגרייט צו דינען אייך און אייערע

לעזערס, מײַנע אַלע אַמעריקאַנישע שוועסטער און ברידער, וועלכע איך גריס
גאַר פֿרײַנדלעך.

שלום - עליכם

געערטער אַרויסגעבער און רעדאַקטאָרן פֿון דער „פֿילאַדעלפֿיער
שטאַט־צײַטונג“ אין פֿילאַדעלפֿיע

מיט דיין בריוו באַקומט איר מײַן ערשטן פֿעליעטאָן. אז איך וועל באַקומען
דעם נומער, וועל איך צושיקן אַ גאַנצע סעריע פֿעליעטאָנען, וועלכע קענען זיך
ציען אַ יאָר און צוויי און דריי — אַבי געזונט. איר זאָלט מיר מוחל זײַן,
טאַמער ריר איד אַן עמעצן, דען אַן אַ שטאַך איז ניט מעגלעך און באַרירן
עמעצן מוז איך, עס מעג זײַן מיך אַליין... די נומערן וועט איר מיר געוויינטלעך
שיקן אין אַ צוגעשלאָסענעם קאַנווערט. געלט וועט איר מוחל זײַן שיקן פשוט,
דורך „געלטבריוו“, ווייל אַלע רעקאַמענדירטע בריוו פֿון אויסלאַנד ווערן בײַ
אונדז אויפֿן פּאָסט פֿון נײַ־יאָר אָן אויפֿגעפֿנט. אין מײַנע פֿעליעטאָנען וועל
איך מאַכן אַ פֿאַרבינדונג צווישן דער נײַער וועלט מיט דער אַלטער וועלט, צווישן
אַמעריקע און איראָפּע. דורך זיי וועלן אונדזערע שוועסטער און ברידער בײַ
איך אפֿטלעך אָפּנעמען אַ גרוס פֿון דער היים דורך אַ גוטן שליח, וואָס
הייסט מיטן נאָמען

שלום - עליכם

קיטו, דעצעמבער 1893

3

לידידי הבחור הזעצער כמר שימחה פינחס נ"י

ליבער קאַלעגע!

הײַנט האָב איד דערהאַלטן אַ בריוו פֿונעם רעדאַקטאָר פֿון דער „שטאַט־
צײַטונג“ מיט אַ גרוס פֿונעם „בחור הזעצער, וואָס געדענקט מיך פֿון אַדעס“ און
וואָס „זײַן נאָמען איז שימחה“ (א חכם דער רעדאַקטאָר: ער ווייס ניט אַ פנים,
אַז איר הייסט צוויי נעמען — אי שימחה, אי פינחס!..) און האָב מיך ממש
מחיה געווען. סטייטש, מײַנער אַ קאַלעגע, אַ חבר, וואָס האָט געאַרבעט מיט
מיר בײַ איין טיש (געדענקט איר בשעת מיר האָבן געזעצט דעם „קול מבשר“?)

געפֿינט זיך אַצינד דאַרטן, אין אַמעריקע! איין־און־איניציקער חבר און איין־און־איניציקער לעזער. און איין־און־איניציקער לעזער דערפֿאַר, ווייל קיינער פֿאַר־שטייט ניט אַזוי דעם מחבר, ווי דער בחור דער זעצער. קיינער זעט ניט, וויפֿל מי, שווייס און בלוט עס קאַסט דעם מחבר איטלעכס בלעטל, איטלעכע שורה, איטלעכס וואָרט פֿון זײַן ווערק. דער געוויינלעכער לעזער, אָז ער לייענט אַ ביכל, ווייזט זיך אים אויס, אָז ס'איז אַ גרינגע מלאַכה, אָז גרינגער ווי „מאַכן“ אַ ביכל קאַן שוין ניט זײַן. וואָרעם וואָס איז דען מישטיינס געזאַגט אַ ביכל צו מאַכן? מען נעמט און מען מאַכט! דער בחור הועצער אָבער זעט ווי דער מחבר געבעד פֿלאַגט זיך, שוויצט, האַרלעוועט, קרעכצט אויף יעדער שורה, קוועלט אָן פֿון יעדער שורה, בשעת ער דערזעט זי אין זאַץ און נאַכדעם אין בויגן אָפּגע־דרוקט. דער בחור הועצער זעט ווי דעם מחבר גייט אויס דאָס חיות פֿון יעדן פֿעלער, וואָס שפּרינגט אַרויס בשעתן דרוקן. אַך, וויפֿל מאַל בין איך אַרײַנגע־פֿלויגן צו אייך, שימחה־פינחס, מיט אַ גוואַלד: „אוי ווי, אָן אומגליק, — עס פֿעלט אַ נקודה, אַ חיריק אונטער דער יוד!“ אַ קלייניקייט, אַזאַ אומגליק: אַ יוד אָן אַ חיריק? !. אַך, וויפֿל מאַל האָבן מיר געבראַכן דעם זאַץ איבער אַ שורה, וואָס מיר האָט זיך געחלומט, אָז זי איז איבעריק! „שימחה־פינחס — פֿלעג איך צו אייך זאַגן מיט אַ רחמנות־פנים — שימחה־פינחסיניו, האַרצעניו, ליובעניו, וואָרפֿט מיר אַרויס די שורה און לאַזט מיר אַרײַן אַן אַנדער שורה, נאָר דאָס איניציקע, דאָס לעצטע מאַל, און אָן עק!“ און איר, שימחה־פינחס, האָט רחמנות געהאַט אויף מיר און אַרײַנגעלאַזט נאָך אַ שורה. פֿאַר וואָס? ווייל איר האָט געזען, אָז עס עקט זיך מיר דאָס לעבן; ווייל איר האָט פֿאַרשטאַנען, אָז מײַן ווערק — דאָס איז ניט קיין ביכל, וואָס מען „מאַכט“ דאָס, נאָר מײַנס אַ קינד, אַ טרייסט, וואָס כ״האַב עס געטראָגן און געהאַט מיט צרות און מיט גרויסע ווייטיקן, און האָב געוואַלט אָז איך זאָל פֿון מײַן קינד נחת האָבן און גאַט און לײַט זאָלן זיך מיט דעם פֿרייען.

אוי, דו נאַרישער, נאַרישער מחבר איינער! — אַזוי פֿלעג איך ניט איין מאַל צו זיך אַליין זאַגן און זאַג עס היינט אויך — אוי, שוטה, שוטה! צוליב וואָס און צוליב וועמען טוסטו דיך אַזוי פֿלאַגן און אַזוי מוסר־נפֿש זײַן מיט דײַנע ביכלעך, וואָס דו „טוסט מאַכן“? בײַ וועמען און פֿאַר וועמען ביסט דו אַ שרײַבער מישטיינס געזאַגט? ווער וועט דיך לייענען, ווער וועט זיך צוקוקן צו דײַן מלאַכה, צי מער מיט אַ שורה, צי ווינציקער מיט אַ שורה? דער ייד? דער ייד האָט קיין צײַט ניט. אַ ייד גייט ניט קויפֿן קיין ביכל. דער ייד קאַן

באשטיין מען זאל אים אַרײַנטראַגן אין שטוב אַרײַן אַ ביכל; דער מחבר איז
 ניט קראַנק אַליין אָנזושלאַגן זיך מיט זײַן סחורה — ער איז במילא אַ קבצן.
 און אַ יײַד אַז ער טוט שוין דעם מחבר אַ טובה און ער נעמט שוין אַ ביכל,
 האָט ער ליב צו זאָגן אַ דעה און אַ מיינונג. דאָס ביכל — זאָגט ער — איז
 אים ניט געפֿעלן, ס׳איז אים עפעס ניט צום האַרצן. ער וויל — זאָגט ער —
 ס׳זאל זײַן אַ שײנע געשיכטע, אַ ראַמאַן, וואָס לאָזט זיך אויס מיט אַ חתונה
 און מיט אַ לוויה. ער וויל עס זאל זיך גיסן בלוט אין די גאַסן, געלט זאל זײַן
 ווי מיסט, „ײַדישע גראַפֿן“ זאלן אַרויסגיין אויף אַ דועל, באַרדיטשעווער און
 ניעסוויזשער „פּרינצן“ זאלן זיך מאַסקירן אין מערדערס אָדער אין בעטלערס,
 ײַדישע מיידלעך זאלן זינגען דײַטשע לידלעך קעגן דער לבנה — הכלל, עס
 זאל זײַן מיט אַלע פּיטשעווקעס אַ ראַמאַן ווי פֿון שמ״ר... גיט אַ יידן מענדעלע
 מוכר־ספֿרימס (אַבראַמאָוויטשעס) אַ ווערק אויף צו לײענען און דערציילט אים
 אַ מעשה אַז אויף אײַטלעכע שורה איז אַבראַמאָוויטש געזעסן דריי טעג, און
 יענער, להבדיל שמ״ר, קאָן אַפּבאַקן אַ גאַנצן ראַמאַן אין איין טאַג. — וועט אײַך
 אַ יײַד פֿאַרדרייען דאָס קעפל און וועט אײַך זאָגן: „נו, וואָס זשע איז געדרונגען?
 איז טאַקע שמ״ר אַ בריהױ...“ גייט גיט צו פֿאַרשטיין אַ רוסישן אָדער אַן אַמע-
 ריקאַנישן מוכר־ספֿרימניק, אַז דערמיט וואָס ער פֿאַרברייטערט שמ״רס אומצײכ-
 טיקע ראַמאַנען צווישן פֿאַלק, איז ער אַ פּושע באלהי ישראל, וועט ער אײַך
 ענטפֿערן: „וואָס טויג מיר מעשיות, דאָס פֿאַלק זוכט פֿאַרט שמ״רס אַ ראַמאַן:
 פֿאַר שמ״רס אַ מעשה לײזט מען און פֿאַר אַבראַמאָוויטשעס ניט...“

אומזיסט, אומזיסט אין געווען בײַ אונדז די שימחה: מיר האָבן געמײנט —
 אַן עק אַ סוף — אויס שמ״ר, מיר האָבן אים געפּטרט; ער איז אַוועק קיין
 אַמעריקע און וועט דאָרטן ווערן מסתמא אַ פעדלער, אָדער אַ מלמד, אַ סוחר,
 אַ בעל־מלאכה, וואָס סע ניט איז, אַבי ניט קיין ראַמאַן־פֿאַבריקאַנט, גאָט מעג
 אים מצליח זײַן ווהיין ער וועט זיך קערן און ווענדן, אַבי ער זאל אויפֿהערן
 צו פֿאַרפֿלייצן אונדזער מאַרק מיט זײַנע ניט־געשטויגענע ניט־געפֿלויגענע ראַ-
 מאַנען און דאָס פֿאַלק וועט סוף־פּל־סוף זיך נעמען צו לעזן עפעס רעכטס. אַזוי
 האָבן מיר, נאַראַנים, געטראַכט. לאָזט זיך אויס, אַז מיר האָבן אַ גרויסן טעות
 געהאַט! לאַ לחנם הלך הורזיר אצל העורב. ער האָט אָנגעשמעקט, אַז דער
 אמתער המון רוקט זיך אַרויס ביסלעכווייז אַהין, קיין אַמעריקע, און אַ יײַד אין
 אַמעריקע האָט ליב אַ ײַדיש ביכל ווי צוקער־לעקעך — האָט ער זיך איבער-
 געפּעקלט אויך אַהין און האָט גענומען אַרויסצולאָזן אויך דאָרטן די אײַגענע

משונה-ווילדע, אומגעלומפערטע ראמאנען, פֿון וועלכע עס לאָזט זיך הערן אַ ריח אַזש אַהער און דער פראַסטער עולם לעקט די פֿינגער — סטייטש, אַ מעשה, אַ ראַמאַן, און אויף ייִדיש געשריבן, עפעס אַ קלייניקייט !!

יאָ, ברודער שימחה-פינחס, אייך איז אַ פנים באַשערט צו זעצן שמ"רס געפֿלאַכטענע ראַמאנען, ווען ניט דאָ, איז דאָרטן, און קיינעם וועט דאָס אַזוי ווייט ניט אַריין אין נאָז אַריין ווי אייך, וואָרעם איר זענט דאָך יאָ אַ שטיקל מביין אויף "סחורה" און אויף "שמאַטעס", איר ווייסט דאָך יאָ דעם חילוק פֿון אַ "ווערק" ביז אַ "מעשה", פֿון "באַשאַפֿן" אַ חיבור ביז "מאַכן" אַ ביכל. מקנאַ בין איך אייך געוויס ניט, וואָס איר זענט דאָרטן; דאָס הייסט דערויף וואָס איר זענט אַ "בחור אַ זעצער", טוט מיר וויי דאָס האַרץ; הלואי וואָלט איר זיך בעסער גענומען צו אַן אַנדער מלאַכה, צום ביישפּיל: רייניקן הויפֿן, שטייול פּוצן, אַדער הייצן די באַד... אַ סך גלייכער אויסצורייניקן אַ הויף, איידער אַנמיסטיקן, פֿאַראומציכטיקן ווייס פּאַפּיר; אַ סך נוצלעכער שטייול פּוצן, איידער אויסזעצן פּוסטע נאַרישע ראַמאנען; אַ סך אַנגעזעמער אונטערהייצן די באַד, איידער, איידער אויסהערן עס-האַרצות פֿון איטלעכן באַדיונג, וואָס רופֿט זיך אַן "העכסט אינטערעסאַנטער ראַמאַניסט"... נאָר וואָס זאָל איך טאָן, אַז איר האָט ביי מיר קיין עצה ניט געפֿרעגט צו וואָס פֿאַר אַן אַרבעט איר זאָלט זיך נעמען אין אַמעריקע? מסתּמא איז שוין אַזוי אַנגעצייכנט געוואָרן פֿון אויבן, אַז איר, שימחה-פינחס, באַדאַרפֿט בלייבן הבחור-הזעצער און איך, שלום-עליכם, אַ מחבר ביי ייִדן. קעגן גאָט טאָר מען ניט גיין. לאַמיר אַנגורטן אונדזערע לענדן און לאַמיר גיין איטלעכער באַזונדער זיין וועג זיכערלעך — אַמן.

ממני פֿון מיר איינער קאַלעגע

ש ל ו ם - ע ל י כ ם

פ. ס.

ביי ייִדן איז איינגעפֿירט, בשעת ער לייענט אַ קריטיק אויף עמעצנס אַ ווערק, טראַכט ער זיך: "אַ פנים דער קריטיקער איז דעם מחבר אַ רעכטער שונא, וואָס ער מאַכט פֿון אים אַזוי אַ תּל"ז ניט נאָר דער לעזער, דער מחבר אַליין קלערט אַפֿט מאָל דאָס אייגענע, ווייל אונדזערע מחברים, צו קיין חרפה זאָל אונדז ניט זיין, פֿאַרשטייען נאָך ניט, וואָס קריטיק באַטייט, דעריבער

טרעפֿט בײַ אונדז אָפֿט מאָל, אַז דער מחבר ווערט דעם קריטיקער, וואָס האָט אים אָנגערירט מיט אַ וואָרט, אַ דם שונא! ניט איין מאָל טרעפֿט זיך בײַ אונדז קוריאָזן, אַז איין ייִד דערלאַנגט אויפֿן אַנדערן ייִדן אַ דאָנאַס צום גובער־נאַטאַר, אַז זײַן זון איז געשטאַנען בײַם פּריזיוו „שלא כּדרכו...“ ד״ה ניט ווי עס געהער צו זײַן, אָדער אַז יענער האָט אונטערגעצונדן זײַן שטוב, אָדער ער וווינט אין קיעוו אָן אַ „פּראַוואַ“, אָדער ער קנעלעט אָן אַ שײַן־צעטל, וכדומה אַזעלכע שיינע מסירות, ווי געוויינטלעך צווישן ייִדן...

— סטייטש — פֿרעגט מען אים — ווי קומט דאָס צו אײַך, איר זאָלט גיין מסרן אַ ייִדן?

— אין זײַן טאַטן אַרײַן! — ענטפֿערט ער אין גרויס גרימצאָרן — אַ מיצווה אויף אים! לאָז ער ניט שרײַבן קיין קריטיקע אויף מײַן ביכל!..

אַקעגן וואָס זאָג איך דאָס? אַקעגן שׂמ״רן. שׂמ״ר ווייסט, אַז שוין פֿון עט־לעכע יאָר אַז מיר יאָגן אים דאָ עד־חרמה. ער זעט אַלע מאָל אַ נײַע קריטיק אויף זײַנע משונה־ווילדע ראַמאַנען; ער ווייסט, אַז זײַן נאָמען ווערט בײַ אונדז אין דער ליטעראַטור דערמאַנט ווי בײַ רוסישע ייִדן דער נאָמען פֿון גאַנצאַ ימח־שמוּזוכרו — און ער טראַכט זיך: „גוואַלד, וואָס האָבן זיי צו מיר אַ שטייגער, שלום־עליכם, פֿרישמאַן, דובנאָוו, ראַוויצקי און די אַלע איבעריקע, וואָס זיי פֿאַלן אַזוי אַז אויף מיר אַלע מאָל? וועמען האָב איך אָנגערירט אין פרנסה, אָדער אין נפֿש, אָדער אין כּבוד?...“ ער פֿאַרשטייט ניט, שׂמ״ר, אַז צו אים גופֿא האָט קיינער ניט; קיינער געהערט זיך ניט אָן צו אים; קיינער האָט מיט אים קיין מגע־ומשאַ ניט געהאַט; ער נעמט בײַ קיינעם קיין פרנסה ניט צו און מען האָט אים אין זינען אין פּיאַטע; נאָר צו וועמען האָט מען יאָ? צו שׂמ״רן דעם ראַמאַן־פֿאַבריקאַנט, וואָס פֿאַבריצירט געשוואַלענע „העכסט־אינטערעסאַנטע ראַמאַנען“, וועלכע פֿאַרדאַרבן דעם געשמאַק און דעם געפֿיל פֿונעם ייִדישן פּובליקום. קעגן אים און קעגן זײַן אַרט שרײַבן פּראַטעסטירט יעדער ייִדישער פּאַטריאָט, יעדער ייִדישער פֿאַלקס־אַרבעטער, יעדער ייִדישער שרײַבער און זאָגט צו אים בּוזה־הלשון: „דו שׂמ״ר, וואָס דו אַליין ווייסט, אַז דער עולם איז נאָך אַזוי נאַיוו און פּראַסט, אַז ער האָט ליב צו ליענען אַ „מעשה“ פֿון יענע „מעשיות“, אַבי ס׳איז דאָרטן פֿאַראַן אַ בחור מיט אַ מיידל, וואָס „ראַמאַנסירן“ און „ליבן“ זיך, נעמסט דו סאַמע דאָס געדיכטע פּאַסקודסטווע פֿון די ערנסטע פֿראַנצייזישע ראַמאַנען און „מאַכסט“ דאָס איבער אין זשאַרגאָן און באַרימסט

ש ל ו ם - ע ל י כ ם

זיך נאך אָז דיַנע שמאַטעס האָבן אין אַמעריקע אַ גרויסן אָפּגאַנג — ביסט דו
טאַקע ווערט עס זאָל דיך אַרויסוואַרפֿן פֿון אַמעריקע אזוי ווי עס האָט דיך אַרויס-
געוואַרפֿן פֿון רוסלאַנד, און דיַן נאַמען זאָל בלייבן אין אונדזער פֿאַלקס-ליטע-
ראַטור צו שאַנד און צו שפּאַט אויף דור-דורות אין איינעם מיט אַלע שונאי-
ישראל, ימת-שמם-וזכרם — אַמן!

ש ל ו ם - ע ל י כ ם

1894

אין ספריס-קלייטל

ערשטער טייל

צווישן מערדער

אין דער שטאָט ליוונע, וואָס אויפֿן טינד ליוויקע, איז אין מאָל אַרום האַלבע נאַכט ביי אַ סטערינאָווער ליכט געזעסן ביי זיך אין רייכן פּאַלאַץ אויף אַ גאַלדענעם שטול רב שמערל מערדער מאָן דער שקאַנטיסט מיט זיין שותף רב רפאל שעכט מאָן דעם פּראַצענטניק און האָבן געהאַלטן צווישן זיך אַזאַ מין געשפרעך:

— וואָס טוט מען, רפאל, ס'איז שלעכט, גיב מיר אַן עצה, וואָס טוט מען?
— וואָס איז שוין, שמערל, עס האָט זיך דיר ווידער אַ מאָל פּאַרגלוסט מענטשנפֿלייז? קאַרג יידן האָסטו אויסגעקוילעט אויף דיין לעבן? ווינציק בלוט האָסטו אויסגעזויגן ביי די אַרעמע-לייט נעבעך?

— קוק אים אָן דעם בעל-רחמנות! דאַכט מיר, דו האָסט ניט אַזוי פֿיל האָר אין קאַפּ, וויפֿל נפֿשות דו האָסט אומגעבראַכט זינט איך קען דיך.
— שמערל, ברענג מיך ניט אַריין אין כּעס און זאָג מיר גלייך, וואָס איז דיר?
— רפאל, העלף מיר, איך באַדאַרף האָבן דיניע אָן עצה, איך בין שטערב-לעך פֿאַרליבט!

— שמערל, דו ביסט פֿאַרליבט? כּאַ-כאַ, ווי קומט דאָס צו דיר? כּאַ-כאַ-כאַ!
— רפאל, דו וועסט ניט אויפהערן צו לאַכן? אָט נעם איך דיך ביים גאַרגל און מאַך פֿון דיר אַ תּל!
— שאַ, שאַ, לאָז זיין שטיל, זאָג מיר, אין וועמען ביסטו דאָס אַזוי פֿאַר-ליבט, שמערל?

— ס'איז אַ גאַנצע געשיכטע, רפאל, איך וועל דיר זי דערציילן, איך האָב אַ פּאַקאָיאָווע, אַ שטובמיידל, ליזע הייסט זי, ווי די וועלט איז זי שוין, זי איז אַ בראַנעטיין מיט שוואַרצע האָר און מיט בלויע אויגן און איר שטים איז זיס ווי צוקער, אַז זי טוט אַ קוק, גייט מיר אויס, און אַז זי הייבט אָן רעדן, קאָן מען אַינגעמען אַ מיתה-משונה!

— וווּ האָסטו זי דערטאַפט, שמערל?

— זי איז אן אַרעמע יתומה, אַרומגעגאַנגען איבער די הייזער, האָב איך זי פֿאַר רחמנות צוגענומען פֿאַר אַ דינסטמיידל און האָב מיך פֿונעם ערשטן טאַג פֿאַרליבט אין איר מיט ספּנות!

— שוין גוטע יאָרן, אַז דו האָסט געקאַנט האָבן רחמנות, נאָר אין וואָס זשע איז די מניעה? ביסט דאָך אַן אַלמן, נעמט מען און מען האָט מיט איר חתונה כּדת משה וישראל. קיין נדן באַדאַרפֿסטו דאָך ניט.

— דיר איז גרינג צו זאָגן ווערטלעך, רפּאל, ס'איז אָבער אַ סברה, אַז זי וויל מיך ניט.

— זי איז גאָר קיין נאָר ניט; וואָס איז די מעשה?

— ס'איז אַ מעשה, פֿאַרשטייטו מיך, זי "ראַמאַנסירט" מיט חיימקע דעם מלמדל. איך בין געוואָר געוואָרן, אַז זי "ראַמאַנסירט" מיט אים באַלד אַ יאָר.

— נו, ווייסט דו ניט וואָס מען טוט, שמערל?

— וואָס טוט מען, אַדרבה?

— מען רופֿט אים אַרויס אויף אַ "דועל".

— ביסט משוגע, צי חסר-דעה? ערשטנס, טאַמער חלילה הרגעט ער מיך? און צווייטנס וועט דאָך די שטאַט האָבן מיט מיר צו טאָן. ניין, גיב מיר אַן אַנדער עצה, רפּאל. דאָס טויג אויף פּפרות.

— נו, הער זשע, שמערל, ביסט דאָך פֿאַרט עפעס אַ גוטער ברודער. נאָ, אַט דאָ האָסטו אַ "פּראַשעק", פֿון יענע גוטע פּראַשעקס, וועלכע מיר האָבן אַ מאָל אַינגעגעבן יענעם פּריין, וואָס מיר האָבן געהאַט אויף אים פֿאַלשע וועקסלען. פֿאַררוף חיימקען דעם מלמדל צו זיך אויף טיי און שיט אים אַריין דעם פּראַשעק און שלאָג מיט אים כּפרות.

ביסט גערעכט, רפּאל! היינט זע איך, אַז דו ביסט טאַקע אַ ייד אַ חכם; אַ דאַנק דיר, אַ דאַנק דיר, דו האָסט מיך ממש מחיה געווען, וואָרעם איך בין שטערבלעך פֿאַרליבט! ממש צום טויט!

צווייטער טײל

איבערגעקערט דעם בילבול

אויף מאָרגן איז רב שמערל מערדערמאַן געזעסן בײַ זיך אין זאָל מיט חיימקע דעם מלמדל, און לײזע דאָס דינסטמיידל האָט זיי צוגעטראָגן אויף אַ גרויסע זילבערנע טאַץ צוויי גלעזער טיי.

— טרינקט, רב חיים! — מאַכט צו אים מערדערמאַן און רוקט אים צו די גלאַז טיי און שיט בשעת־מעשה פֿונעם אַרבל עפעס אַ וויַסן פֿראַשעק.
— אַ דאַנק, רב שמערל, — מאַכט צו אים חיימקע דאָס מלמדל און וויל צוטראַגן די טיי צום מויל, — עפֿנט זיך פֿלוצעם די טיר און עס קומט אַרײַן דער פֿראַקוראַר מיט צוויי זשאַנדאַרן און מיט אַ דאַקטאָר.

— הער מערדערמאַן! — רופֿט זיך אָן דער פֿראַקוראַר — אין איינע פֿון די צוויי גלעזער טיי געפֿינט זיך סם. הער דאַקטאָר, פֿראַבירן זי די טיי!
טויט ווי די וואַנט איז געבליבן זיצן ר' שמערל מערדערמאַן, און אויך חיימקע דאָס מלמדל האָט געקוקט פֿאַרווונדערט אויפֿן פֿראַקוראַר און אויפֿן דאַקטאָר.

— מען האָט דאָ געוואַלט נאָר וואָס אומברענגען אַ נפֿש — רופֿט זיך אָן דער פֿראַקוראַר — זײַט זיך מודה, ווער האָט דאָס געטאָן!
— אַהא, איך ווייס ווער! — מאַכט ר' שמערל מערדערמאַן און כאַפט זיך אויף פֿונעם בענקל — דאָס איז ליזעס אַרבעט. ליזע! אַנו קום נאָר אַהער, ליזע!

ניט טויט ניט לעבעדיק קומט אַרײַן דאָס שטובֿמיידל און קוקט אויפֿן בעל־הבית, אויפֿן פֿראַקוראַר און אויפֿן דאַקטאָר.

— וואָס האָסט דו געהאַט צו חיימען? — מאַכט צו איר מערדערמאַן מיט פעס. — וואָס האָסטו געוואַלט האָבן פֿון זײַן לעבן? פֿאַר וואָס קומט אים סמען? נעבעך אַזאָ ערלעך קינד? גענוג וואָס דו האָסט אים אָפֿגענאַרט, געפֿירט בײַ דער נאָז אַ גאַנץ יאָר כסדר, צוגעזאַגט אים, אַז דו וועסט זײַן זײַנע און האָסט גאָר געראַמאַנסירט מיט ישראלִיק העם שניידער, דו מיינסט איך ווייס ניט? איך ווייס אַלצדינג!

— מערדערין! — מאַכט צו איר חיימקע דאָס מלמדל און הייבט אויף אויף איר ביידע הענט — ביסט ערגער פֿון אַ שלאַנג, פֿאַרפֿלוכט און פֿאַרשאַלטן זאַלט דו ווערן פֿון גאַט!

— קייטן! — האָט אַ געשריי געטאָן דער פֿראַקוראַר, און די זשאַנדאַרן האָבן אַ כאַפּ געטאָן ליזען, זי געשמידט אין אייזערנע קייטן און אַוועקגעפֿירט אין אַסטראַג אַרײַן, און חיימקע דאָס מלמדל האָט זיך פֿאַר גרויס האַרצווייטיק צונויפֿגעשלאָגן עטלעכע קערבלעך, גענומען דאָס קלימעקל אויף די פֿלייצעס און הינדאָ קיין פֿאַרנו.

דריטער טייל

חיימקע דער מלמד — גראף תרנגול פון פאריז

שרה־ריבה די קעכין איז געווען אן עגונה פֿון א קליין שטעטל פֿאָרל יע. צוויי יאָר נאָך דער חתונה האָט זי דער מאַן אַוועקגעוואָרפֿן מיט צוויי פּיצלעך קינדער, אַ ייִנגל מיט אַ מיידל, חיימקע מיט לאהטשע, וועלכע גוטע לייט האָבן צוגענומען צו זיך, און די עגונה נעבעך האָט זיך געלאָזט פֿון שטאָט צו שטאָט זוכן איר מאַן, ביז זי איז געקומען קיין ליוונע און האָט זיך געשטעלט פֿאַר אַ קעכין בײַ ר' שמערל מערדערמאַן, וועלכער איז געווען, פֿאַרשטייט זיך, טאַקע איר מאַן און וועלכן זי האָט באַלד דערקענט, נאָר זי האָט זיך געמאַכט תּמעוואַטע, ווייל זי האָט ניט געהאַט קיין פֿאַפּיר. האָט זי אַוועקגעשריבן קיין פֿאַקוליע צום רב אַ ברייטל, ער זאָל איר צושיקן אַ פֿאַפּיר, און דערווייל האָט זי נעבעך געמוזט שווייגן, שטיין טאַג ווי נאַכט ביים אויוון. ווי גרויס איז אָבער געווען איר ווונדער, אַז זי האָט דערקענט אין חיימקע דעם מלמדל איר זון חיימקע און אין ליעז דאָס דיסטמיידל איר טאַכטער לאהטשע, און זי האָט גאַרניט געקאַנט מאַכן, וואָרעם דער פֿאַקוליער רב האָט איר נאָך אַלץ ניט צוגעשיקט די פֿאַפּירן.

ווי גרויס איז אָבער געווען איר שמערץ, אַז זי איז געווייר געוואָרן פֿון דעם אומגליק, אַז איר חיימקע נעבעך איז אַוועק קיין פֿאַריז און איר טאַכטער ליעז איז פֿאַרשטעקט אין אַסטראַג! פֿולע טייכן טרערן האָט נעבעך שרה־ריבה די אומגליקלעכע קעכין פֿאַרגאַסן! אַ גאַנצן פֿאַנטאַז. איין מאָל, אין אַ שיינעם פֿרימאַרגן, אין עטלעכע יאָר אַרום, איז זי געזעסן אויף דער קיכבאַנק און האָט געזונגען זייער אַ מאַראַליש ליד מיט אַ מינאַרנעם ניגון:

קינעם האָט נאָך אויף דער וועלט אַזאַ אומגליק ניט געטראָפֿן.
אַ דער מאַן זאָל אַוועקוואַרפֿן און דער זון זאָל פֿליען קיין פֿאַריז,
די טאַכטער זאָל זיצן אין אַסטראַג, און דאָס ווייב זאָל ניט אויפהערן
צו האַפֿן.

זײַן אַ קעכין בײַ איר מאַן און טראַגן זײַן קאַפּריז!...

פלוצעם עפֿנט זיך די טיר און עס קומט אַריין אין קיך אַריין זייער אַ
רייכער מאַן מיט אַ סך אַרדענעס און רופֿט זיך אָן צו שרה־ריבהן:
— איך האָבע די ערע מיך פֿאַרצושטעלן; גראַף תּרנגול פֿון פֿאַריז.

— חיימקע מיין זון! — שרייט אויס שרה־ריבה די קעכין און פֿאלט אין אוממאכט.

— מיין מוטער! מיין אומגליקלעכע מוטער!! — שרייט אויס דער גראָף תרנגול און פֿאלט אין אוממאכט.

פערטער טייל

ווי בוימל אויפֿן וואַסער

רב שמערל מערדערמאָן זיצט ביי זיך אין קאָבינעט מיט רב רפֿאל שעכטמאָן און מען ציילט געלט.

— שוין פֿאַרטיק ביי דיר אויפֿן בית־עלמין אַלעס, רפֿאל?

— נאָך אַ מיין פֿאַרטיק! היינט ביי נאַכט, אַרום זייגער צוויי נעמט מען אַ פֿרישינקן מת און מען וואַרפֿט אים אונטער דעם היגן גביר. ס'איז שוין אַפֿילו גרייט ביי מיר אין קעשענע אַ מסירהלע אויך.

— נו, און עדות האָסט דו באַשטעלט?

— נאָך אַ מיין עדות! אַ האַלבע שטאַט וועט ביי מיר גיין שווערן אַז מען האָט אים געזען טראָגן אַ טויטן מענטש פֿאַר די פֿיס. וועט ער געבן אַ מיליאָן איז גוט, אַלאַ ניט, וועט ער ביי מיר פֿאַרפֿוילט ווערן אין אַסטראָג!

— וועט דער מיליאָן זיין יחדיו, רפֿאל?

— נאָך אַ מיין יחדיו!

— ערן וואַרט?

— בנאמנות!

פֿלוצעם עפֿנט זיך די טיר און עס קומט אַריין דער גובערנאַטאָר מיט אַ גאַנצן פֿאַלק קאַזאַקן און זשאַנדאַרן. מערדערמאָן און שעכטמאָן האָבן אַפֿילו געוואַלט אַרויסשפּרינגען דורכן פֿענצטער, רופֿט זיך אָן צו זיי דער גובערנאַטאָר: «סטאַפּ!» און ער טוט אַ געשריי מען זאָל זיי באַלד שמידן אין קייטן, און עס טרעט אַרויס דער גראָף תרנגול פֿון פֿאַריז און רופֿט זיך אָן צו מערדערמאָן בזה־הלשון:

— זעסטו, דו מערדער, דעם סוף וואָס דו האָסט פֿאַר אַלע מערדער־יען, וואָס דו האָסט אויפֿגעטאַן מיט דיין שותף שעכטמאָן ביז היינטיקן טאָג. איך האָב אויפֿגעוויזן אַלע אייערע גנבות און גזלות און רציחות. זאָג נאָר, דו האָסט מיך דערקענט, צי ניין? איך בין חיימקע דאָס אַרעמע מלמדל, וואָס האָסט מיך

פֿאַרנאַרט צו זיך אויף טיי און געוואַלט מיך סמען, דו אוממענטש איינער, בכדי דו זאלסט קענען חתונה האָבן מיט מיין געליבטער ליווע, וועלכע איך האָב נאָר וואָס אַרויסגענומען פֿון אַסטראַג, אַט שטייט זי פֿאַר דינע אויגן, דו מערדער! דו דעספּאַט! גיב אונדז אָפּ מזל-טובּ, דו טיראַן, דען זי איז מיין געליבטע פּלה, איך וועל גיך הייראַטן מיט איר און זי וועט טראָגן דעם נאַמען גרעפֿין תּרנגולת, וואָרעם מיין נאַמען איז היינט שוין נישט חיימקע, נאָר גראַף תּרנגול! איך בין אומגעהייער רייך און גרויס! וויפֿל שמערצן האָב איך אָבער איבערגעטראָגן ביז איך בין געקומען צו אַזאַ הויכער מדרגה! וויפֿל טרערן האָבן מיר ביידע פֿאַרגאַסן, איך דאָרטן אין פּאַריז, און זי, מיין ליבע טייערע פּלה, ליווע נעבעך, אין אַסטראַג?! ..

ביי די ווערטער האָט זיך חיימקע דער גראַף תּרנגול אַזוי צעוויינט, אַז דער גובערנאַטאָר האָט געמוזט אָפּטרעטן אָן אַ זייט און אויסשניצן די נאָז... און אַפֿילו די קאָזאַקן מיט די זשאַנדאַרן האָבן זיך געווישט די אויגן, נאָר איין מערדערמאַן און זיין שותף שעכטמאַן האָבן נישט געוויינט. זיי זענען געשטאַנען צוגעקאוועט איינס צום אַנדערן און געקוקט אין דער ערד אַרײַן. דער גובערנאַטאָר האָט נאָר געוואַלט אָפּגעבן אַ באַפֿעל, מען זאל זיי אַוועקפֿירן אין אַסטראַג אַרײַן, פּלוצעם עפֿנט זיך די קיכטיר און עס פֿלייט אַרײַן שרה־ריבה די קעכין, טוט אַ פּליעסק מיט די הענט און שרייט אויס צום גאַצן עולם:

— גאַט! גאַט! גאַט! דו ביסט גערעכט און דיין מישפּט איז גערעכט! זייט וויסן, רבותים, אַז מערדערמאַן, דאָס איז טאַקע מיינער אַ מאַן, ער האָט מיך געמאַכט פֿאַר אַן עגונה. אַט קענט איר זען, עס זענען מיר נאָר וואָס אָנגע־קומען די פּאַפֿירן פֿון אונדזער רב פֿון פּאַקוליע. אַט דער טיראַן, דער מערדער, דער אוממענטש האָט מיך אַוועקגעוואַרפֿן מיט צוויי קינדער פּיסקליאַטעס, אַ יינגל מיט אַ מיידל, אַט זאָס זענען זיי טאַקע: דער גראַף תּרנגול פֿון פּאַריז — דאָס איז מיין חיימקע לעבן זאל ער, און זי, ליוועקע, וואָס איז נעבעך אומזיסט־אומנישט געזעסן אין אַסטראַג, דאָס איז מיין טאַכטער לאהטשע.

— אַ גאַט! — האָט אויסגעשריגן ר' שמערל מערדערמאַן נישט מיט זיין קול און איז אַרויפֿגעפֿאַלן אויף זיין שותף שעכטמאַן, האָט אים געכאַפּט ביים האַלדז און האָט אים אַזוי לאַנג געשטיקט, ביז יענער איז געפֿאַלן טויט.

— געשאַסן זאל ער ווערן!! האָט דער גובערנאַטאָר געגעבן אַ באַפֿעל — און צען ביקסן האָבן אַרויסגעלאָזט אַ שאַס, און רב שמערל מערדערמאַן איז געפֿאַלן טויט.

— פֿאַטער! — האָט אויסגעשריגן חיימקע תרנגול פֿון פֿאַריז ניט מיט זיין קול — דאָס האָב איך דיך געטויט? ליזע, ביסט דו, הייסט דאָס, מינינע אָן אייגענע שוועסטער? אָ גאָט! — ער כאַפט אַ שפּיז, שטעכט זיך אַריין אין האַרצן און פֿאַלט.

— פֿאַטער! מוטער! ברודער! — שרייט אויס די אומגליקלעכע ליזע, כאַפט אַ שווערד, קוילעט זיך איבער דעם האַלדז און פֿאַלט.

— אַ מינינע קינדער!!! — שרייט אויס די אומגליקלעכע מוטער, כאַפט אַ מעסער, שטעכט זיך אַריין אין בויך און פֿאַלט.

— אַ, אומגליקלעכע העלדן מינינע! — שרייט אויס דער מחבר פֿונעם ראַמאַן, כאַפט דאָס ווערק, שלינגט דאָס איין און ווערט דערוואַרגן.

— אַ, אומגליקלעכער פֿאַרפֿאַסער! — שרייט אויס דער לעזער פֿון דער דאָזיקער טרויעריקער געשיכטע און לויפֿט זיך הענגען אָדער טרינקען.

ע פ י ל אָ ג

נאָך עדיהיום קאַנט איר זען אין ליוונע אויפֿן בית-עלמין אַ גאַנצע ריי קברים: אויבן ליגט מערדערמאַן דער שקאַנטיסט, נעבן אים שעכטמאַן דער פּראָצענטניק. אַקעגן ליגט שרה-ריבה די עגונה מיט אירע צוויי קינדער חיימקע אָדער גראַף תרנגול פֿון פֿאַריז, און איר טאַכטער לאהטשע. ביי דער זייט ליגט דער פֿאַרפֿאַסער פֿון דער געשיכטע און טאַקע נעבן אים דער לעזער.

בויבעריק, אויגוסט 1899

יידישע גאזעטן און זשורנאלן

א פֿאַנטאַזיע

די פֿאַרשוינען:

— אן אַלטע גרייז-גרויע פֿרוי, אַ גרויסע מיר- חסת; אַ שיין איידל פנים מיט אַ שוואַרצן שלייער.	לשון-קודש
— אַ יונג מיידל מיט זייער אַ פשוט אויסזיכט, גראַבע סקאַרבאַווע הענט, נאָר וואָס פֿונעם קיכאויוח...	זשאַרגאָן
— אַ יונגער-מאַן וואָס זיצט אויף קעסט, האַנדלט אונטער מיט ספֿרים.	אַחיאסף
— אַ רייכער יונגער-מאַנטשיק, אַ בעל-הבית פֿאַר זיך.	תושיה
— אַ יונגער-מאַן אַ משכיל.	לוח-אַחיאסף
— אַ שטילער מענטש, גייט פֿאַוואַליע, אַ וויי- ציקער רעדנער.	השילוח
— אן אַלטער בעל-הבית, אַ יורד...	המליץ
— אן אויפֿגעקומענער נגיד...	הצפירה
— צוויי יידן, מען ווייסט ניט ווער זיי זענען און פֿון וואַנען.	{ הצופה הזמן
— צוויי פֿראַסטע בעלי-מלאכות, פֿינע יונגען מיט געזונטע פֿלייצעס.	{ פֿאַלקסצייטונג פֿריינד
— צוויי בחורים, וואָס רעדן ניט קיין וואָרט יידיש, נאָר מען איז מבין פֿל דיבור.	{ וואַסכאָד בודושטשאַסט

די געשיכטע קומט פֿאַר דעם 31סטן דעקאַבער 1902

לשון-קודש: (האַלט אַראַפֿגעלאָזט דעם קאַפּ, זיפֿצט און קרעכצט און רעדט
צו זיך אליין מיט אַ טרויעריקער שטים) אוי, אַז אַך און וויי איז צו מיר, אויף
וואָס איך בין איבערגעקומען און צו וואָס איך האָב מיך דערלעבט!

זשאַרגאַן: (גייט צו צו איר, מיט מיטלייד) וואָס איז אייך, מומעניו, וואָס טוט אייך וויי?

לשון-קודש: (קוקט ניט אויף איר) וואָס טוט מיר וויי? דאָס האַרץ טוט מיר וויי...

זשאַרגאַן: דאָס האַרץ? זיך צוגעקילט מסתמא? קאָן איך אייך געבן אַ מיטל... לשון-קודש: (הייבט אויף דעם קאָפּ) דו? דו וועסט מיר געבן אַ מיטל? ניין, מיין קינד, דו קאָנסט מיר ניט געבן קיין שום מיטל, דו פֿאַרשטייסט מיך גיט! דו קאָנסט מיך גיט פֿאַרשטיין!.. וויי איז מיר, ווינד איז מיר, אַ קלאַג צו מיניע אַלטע יאָרן! (ברעכט די הענט און קרעכצט).

אַחיאסף: (לויפֿט צו פֿלומרשט מיט גרויס רחמנות) גאָט איז מיט אייך, באַבעניו, אויף וועמען קלאַגט איר דאָס אזוי?

לשון-קודש: אויף מיניע קינדער, וואָס האָבן מיך פֿאַרלאָזט און פֿאַרגעסן, פֿאַרביטן מיך אויף אַנדערע... וווּ זענען זיי ערגעץ אַלע מיניע ליבע און געטרייע, וואָס האָבן מיך כּוורת-ברית געווען אויף אייביק? וווּ זענען זיי מיניע טייערע קינדער; ישעיה, ירמיה, יהודה הלוי, מאַפּו, לעבענזאָן, גאַרדאָן און די אַלע איבעריקע? אַוועק, אַוועק!.. געשטאַרבן, געשטאַרבן!..

אַחיאסף: געשטאַרבן, באַבעניו? מיר וועלן אַלע שטאַרבן. איינער שטאַרבט, דער אַנדערער ווערט געבוירן און וועלט בלייבט אַ וועלט.

המליץ: מי יחיה ומי ימות...

הצפירה: מי בקצו ומי לא בקצו...

הצופה: דור הולך ודור בא...

הזמן: והארץ לעולם עומדת...

זשאַרגאַן: וואָס זאָגן זיי עפעס?

פֿאַלקסצייטונג { סע שיט זיך ביי זיי פּסוקים ווי פֿון אַ זאַק! פֿריינד

וואָס כאַד { קאַק איז ראַגאַ איזאַביליאַ... בודושטשנאַסט

לשון-קודש: קינדערלעך, די וועלט בלייבט טאַקע אַ וועלט, נאָר איך גיי אונטער; וואָס אַ טאַג, וואָס אַ טאַג פֿאַל איך אַלץ נידעריקער און נידעריקער. מען האָט מיך פֿאַרגעסן, פֿאַרביטן אויף אַנדערע; מען דינט היינט נייע עבודה-זרות...

אַחיאסף: איך, באַבעניו, ניט! גאָט איז יודע דעם אמת, ווי איך דיין אייך

געטריי. איך צי פֿון זיך די קליי, איך בין זיך מֿפֿקיר פֿאַר אייערט וועגן! וואָס
 מיך האָט אָפּגעקאַסט דער „הדור“ פֿאַראַיאַרן זאָלן מיר דאָס אַלע דאָ פֿאַרמאָגן...
 אָט פֿרעגט דעם לוח. פֿרעגט דעם השילוח! וואָס שווייגט איר?

לוח: אמת, אמת, ווי מיר זענען יידן!

השילוח: (שווייגט, קוים וואָס ער שאַקלט צו מיטן קאַפּ) ע-מהיי...
 אַחיאַסף: איך בין ניט גלייך צו אַנדערע (קוקט אויף „תּושיה“), אַנדערע
 באַנוצן זיך מיט אייער הייליקן נאָמען, באַבעניו, רעכענען זיך פֿאַר אייערע
 געטרייע אייניקלעך און גיבן אַרויס ביכלעך אויף עברי-טייטש, פֿאַרפֿלייצן די
 וועלט מיט בלעטער, מיט „פֿאַלקסצייטונג“, מיט „פֿרויענוועלטן“, מיט „פרע-
 מייעס“...

תּושיה: (גייט צו) דאָס מיינט מען מיך? פֿאַרשטאַכענע אויגן! און וווּ איז
 דער „יוד“ מיט דער „יודישע פֿאַמיליע“ מיט דעם „קליינעם יודעלע“ מיט...
 מיט אַלע איבעריקע יידישע ביכלעך וואָס רב אַחיאַסף האָט אַרויסגעגעבן?
 אַחיאַסף: דאָס איז אַלץ געווען אַ מאָל. אויס „יוד“, אויס „יודישע פֿאַ-
 מיליע“, — אויס „קליין יודעל“! — מגולגל געוואָרן און... געשטאַרבן.

המליץ: נפֿטר געוואָרן?

הצפֿירה: ברוך דיין אמת!

הצופֿה: כּן יאבדו!

הזמן: כל אויבי עמך ישראל!

זשאַרגאָן: וואָס זאָגן זיי?

דאָס קוועלט מען אָן וואָס אַ „יוד“ איז געשטאַרבן...	{	פֿאַלקסצייטונג
		פֿריינד
וויטשוואַם פֿירו פֿאַכמיעליע	{	וואָס כאָד
		בודשטשנאַסט

זשאַרגאָן: אַ גדולה אויף דער באַבען! איך האָב געמיינט אַן אַ „יוד“ שטאַרבט
 אָפּ באַדאַרפֿן יידן וויינען...

אַחיאַסף: געפֿעלט אייך די דינסטמויד, זי איז דאָך גאָר אַ גאַנצער פֿילאַסאָף!
 תּושיה: ווי לאַנג האָט איר אַליין געחנפֿעט די דאָזיקע דינסטמויד, געווען
 מיט איר קוצעניו-מוצעניו, טויזנט קאַמפֿלימענטן? און וואָס איז דאָס פֿאַר אַ
 נאָמען „דינסטמויד“?

אַחיאַסף: וואָס איז די מעשה, וואָס איר נעמט זיך אָן די קריודע פֿון
 דער דינסטמויד? זי קאָן דען אַליין ניט באַשטיין איר שטעטל?

זשאַרגאַן: וועמען מיינט מען דאָס די „דינסטמויד“?

המליץ { (צעלאַכן זיך) כאַ-כאַ-כאַ!
הצפירה

הצופה { (העלפֿן לאַכן) כּי-כּי-כּי!
הזמן

זשאַרגאַן: געפֿעלט אייך אַ ביסל אַ געלעכטער? אַ געלעכטער זאָל אייך אויסוואַקסן אויפֿן פּופּיק!

המליץ { (לאַכן נאָך שטאַרקער) כאַ-כאַ-כאַ-כאַ!
הצפירה

הצופה { (העלפֿן לאַכן) כּי-כּי-כּי-כּי!
הזמן

זשאַרגאַן: וואָס לאַכן זיי?

פֿאַלקסצײַטונג { זיי קוועלן אָן פֿון דיין שפּראַך.
פֿרײַנד

אַחיאַסף: אַ בלומענשפּראַך פֿונעם פֿישמאַרק.

תּושיה: ווי לאַנג האָט איר אַליין עקספּלאַטירט די דאָזיקע שפּראַך פֿונעם פֿישמאַרק?

אַחיאַסף: מיר האָבן אויפֿגעהערט און איר האָט אָנגעהויבן. מיר האָבן זיך מיט דער דאָזיקער דינסטמויד אָפּגעגט און איר האָט זי גענומען. מיר ווינטשן אייך גליק און אריכתימים. גאָט זאָל אייך העלפֿן איר זאָלט זיך מיט איר עלטערן אין עושר און אין כבוד...

תּושיה: אַ דאַנק!

אַחיאַסף: נישטאָ פֿאַר וואָס!

המליץ { די דאָזיקע צוויי זענען זיך די בעסטע גוטע פֿרײַנד; וואָס זיי
הצפירה { ווינטשן זיך איינס דאָס אַנדערע מעג עס פֿאַלן אין ים אַרײַן.

זשאַרגאַן: וועלן אויספֿגרן אַלע פֿיש.

לשון-קודש: גענוג אייך שוין, קינדערלעך, זיך איבערוואַרפֿן מיט שטעכ-ווערטלעך. זאָגט בעסער ווער זענט איר, איך זע שוין ניט אַקוראַט אין דער פֿינצטער...

המליץ: איך בין, באַבעניו, דער עלטסטער פֿון אייערע געטרייע אייניקלעך, שוין העכער דרייסיק יאָר, און איך גיי מיר מיין וועג, זיין אייך געטריי, האָלט מלחמה מיט זשאַרגאַן...

ל ש ו ן - ק ו ד ש : א ו ן ו ו א ם א י ז ד א ם פ א ר „ ב ל ע ט ל ע ך ” ו ו א ם ש ל ע פ ן ז י ך ד י ר
נ א ך פ ן ו ן א ו נ ט ן ?

ה מ ל י ץ : ד א ם א י ז ג ל א ט א ז ו י , מ י י נ ע א י י ג ע נ ע „ ב ל ע ט ע ר פ ן א ט א ג - ב ו ך ”,
ו ו א ם א י ך א ל י י ן פ י ל ז י י א ן פ ן א ו י ב ן ב י ז א ר א פ , א י ך א ל י י ן ז ע ץ ז י א ו י ס , א י ך
א ל י י ן ד ר ו ק ז י י א פ ...

ז ש א ר ג א ן : א ו ן ט א ק ע ע ר א ל י י ן , מ ח י ל ה , ל י י ע נ ט ז י י ...

א ח י א ס ף : ט א מ ע ר ו ו א ל ט מ ע ן ג ע ב ע ט ן ד י ד י נ ס ט מ ו י ד , א ז ב ש ע ת מ ע ן ר ע ד ט
מ י ט ל ש ו ן - ק ו ד ש ז א ל ז י ש ט ו מ ע ן ?

ל ש ו ן - ק ו ד ש : (צ ו ה צ פ י ר ה) א ו ן ו ו ע ר ב י ס ט ד ו ?

ה צ פ י ר ה : א י ך ב י ן א ו ו א ר ש ע ו ו ע ר ח ב ר ה - מ א ן , ד א ם ה י י ס ט א ן א י י ר א פ ע ע ר , א
ו ו ע ל ט ל ע כ ע ר מ ע נ ט ש , נ י ט ק י י ן ב ט ל ן , נ י ט ק י י ן מ ל מ ד , א י ך ב א ז י ץ א כ ט ש פ ר א כ ן ...
ז ש א ר ג א ן : ע ר ר ע ד ט ה י י ס ט ע ס פ ן פ י י ע ר א ו ן פ ן ו ו א ס ע ר א ו ן פ ן נ ע ם ש ל א ף
א ו ן א ו י פ ן ו ו י נ ק א ו ן ה א ל ב ע ו ו ע ר ט ע ר א ו ן צ ו ד ע ר ו ו א נ ט א ו ן א ו נ ט ע ר ד ע ר נ א ז
א ו ן א ו י פ ן ר ב י ז ...

א ח י א ס ף : א מ ו י ל ! פ ע ך א ו ן ש ו ו ע ב ל !

ל ש ו ן - ק ו ד ש : (ב א ו י י ז ט א ו י ף ה צ ו פ ה א ו ן ה ז מ ן) א ו ן ו ו ע ר ז ע נ ע ו ז ע נ ע ו י ע נ ע
צ ו ו י י י ו נ ג ע - ל י י ט ? ע פ ע ס נ י ט ק ע נ ט ל ע כ ע , מ ש מ ע ו ת נ י ט ק י י ן ה י ג ע ?

ה צ ו פ ה : א י ר ו ו י ל ט ו ו י ס ן , ב א ב ע נ י ו , ו ו ע ר א י ך ב י ז ? ט ו ט א ק ו ק א ו י ף ה צ פ י ר ה ;
ד א ם ב י ן א י ך — ע ר מ י ט ד י ב י י נ ע ר ; י ע נ ע ר ג י י ט א ר ו י ס א ל ע ט א ג , א י ך ג י י א ר ו י ס
א ל ע ט א ג ; י ע נ ע ר ה י י ב ט ז י ך א ן מ י ט א ה ' א ו ן מ י ט א צ ד י ק , א י ך ה י י ב ז י ך א ן מ י ט
א ה ' א ו ן מ י ט א צ ד י ק ...

ה ז מ ן : א ו ן א י ך ג י י א ר ו י ס ל ע ת - ע ת ה נ א ר צ ו ו י י מ א ל א י ן ד ע ר ו ו א ך ...

ז ש א ר ג א ן : א ו ן א י ז צ ו פ ר י ד ן ...

ל ש ו ן - ק ו ד ש : (ב א ו י י ז ט א ו י ף פ א ל ק ס צ י י ט ו נ ג א ו ן פ ר י י נ ד) א ו ן
י ע נ ע צ ו ו י י ?

פ ר י י נ ד : פ ר א ס ט ע י י ד ן , ב ע ל י - מ ל א כ ו ת , ל ע ב ן פ ן א י י ג ע נ ע ר ה א ר ע ו ו א נ י ע א ו ן
ר ע ד ן פ ר א ס ט י י ד י ש . א י ך ב י ן ד ע ר ע ר ש ט ע ר צ ו ו י ש ן י י ד ן , ו ו א ם מ ע ן ה א ט מ י ר
ד ע ר ל ו י ב ט א י ך ז א ל א ר ו י ס ג י י ן א ל ע ט א ג א י ן פ ע ט ע ר ס ב ו ר ג ...

פ א ל ק ס צ י י ט ו נ ג : א ו ן א י ך ג י י נ א ך ל ע ת - ע ת ה נ י ט א ר ו י ס א ל ע ט א ג , ב ס ך -
ה כ ל א י י ן מ א ל א י ן ו ו א ך , נ א ר ד ע ר פ א ר ק א ס ט א י ך א י ן ג א נ צ ן פ י ר ק א ר ב ו י נ ע ס א
י א ר א ו ן ש ע נ ק א פ ר ע מ י ע א ל ע ו ו ע ר ק פ ן ש ל ו ם - ע ל י כ ם א י ן 4

בענד פֿאַר איין קערבל, דאָס הייסט צוזאַמען מיט אַלע ווערק פֿון שלום-עליכם קאָסט איך פֿינף קאַרבן...

אַחיאָסף: איר האָט געהערט די מעשה מיטן אָקס? אַ מאָל איז געווען אַ ייד אַן אָקסן-הענדלער. האָט זיך געטראָפֿן, ער איז פֿלוצעם פֿאַרשלאָפֿט געוואָרן, האָט ער מנדר געווען אַן אָקס אויף אַרעמע־לייט. אַז גאָט האָט געהאַלפֿן ער איז געזונט געוואָרן, האָט ער זיך באַטראַכט, אַז אַוועקגעבן אַן אָקס איז אַן עבירה — ער קאָסט אַ פֿופֿציקער. וואָס טוט מען? איז ער געפֿאַלן אויף אַן עצה: ער האָט אַרויסגעפֿירט אויפֿן מאַרק אַן אָקס מיט אַ האַז און האָט אַוועקגעשטעלט אַ מקח: פֿופֿציק קאַרבן פֿאַרן האַז, און פֿאַרן אָקס ניט מער ווי פֿופֿציק קאַפּיקעס, נאָר בתנאי, אַז דעם אָקס אַן דעם האַז פֿאַרקויפֿט ער ניט... זשאַרגאַן: אַ משל לעמעשקע.

אַחיאָסף: די דינסטמויד לאַזט גאָר אַ וואָרט ניט אַרויסרעדן! אַן עזות אַ ביסל!

המליץ: שבעה דברים בגולם.

הצפירה: הותפּע כלפי שמייה מהני.

הצופֿה: ענה כסיל כאולתו.

זשאַרגאַן: וואָס זאַגן זיי?

פֿאַלקסצײַטונג { מען שפרעכט דיר אָפֿ אַ גוט אויג, מען חזרט פֿסוקים... פֿרײַנד

זשאַרגאַן: מען לופֿטערט הייסט דאָס די שפּראַך?

וואָס כאָד { ווענטיליריווט אימושטשעסטוואָ... בודושט שנאַסט

אַחיאָסף: די צוויי בחורים האַלטן פֿון זשאַרגאַן אַן עולם ומלואו; וואָס זשאַרגאַן זאָגט, זעצן זיי באַלד איבער אויף זייער לשון.

לשון-קודש: (הילט זיך איין אין שוואַרצן שלייער, לאַזט זיך גיין מיט אַ זיפֿן) זײַט געזונט, קינדערלעך, קריגט אייך ניט, לעבט אין פֿרידן, און פֿאַרגעסט ניט איינער אַלטע, אַלטע באַבע... (אַחיאָסף, תּושיה, לוח, השלוח, המליץ, הצפירה, הצופֿה, הזמן, לאַזן זיך זי באַגלייטן, זשאַרגאַן וויל אויך נאָכגיין, לאַזט מען ניט (אַוועק, דינסטמויד!) וואָס כאָד און בודושט שנאַסט גריסן איר פֿון דער ווייטן).

ל צ נ ו ת

מזן לעזער

— הערט איר, כאַ-כאַ, האָבן מיר געלאַכט פֿון איַערס אַ ביכל, ווי אַזוי הייסט עס דאַרטן? מיר האָבן געלייענט, דאָס הייסט, ניט איך — מיַן ווייב, וואַרעם וווּ האָב איך צייַט צו לייענען מעשיות, און נאָך זשאַרגאָן דערצו? דאָס הייסט, לייענען לייען איך, מיינט ניט אַז איך לייען ניט. די „בירזשעוויע“ לייען איך, און די „ניוואַ“. און נאָך דאַרטן בלעטער לייען איך. נאָר וואָס דען? מיַן ווייב האָט מיך געבעטן, טאַמער וועל איך איַך זען זאָל איך איַך זאָגן, איר זאָלט מוחל זיַן אונדז הייסן שיקן דאָס בלאַט מיט דער פרעמיע. געלט וועט איר אַרײַנקומען, וועל איך איַך נאָך דעם געבן. ווי אַזוי הייסט עס, דאָס דאָזיקע בלאַט? מיַן ווייב האָט מיר אַפֿילו געזאָגט דעם נאָמען, נאָר איך האָב שוין פֿאַרגעסן. האָט איר כאַטש אַ סך אַבאָנענטן? עס דאַרף זיַן ניט קיין שלעכט געשעפֿט דאַרף דאָס זיַן? כאַטש אַפֿילו עס דאַרף זיַן דערבייַ הוצאות, וואַרעם פֿאַרן שרייַבן וואָס איר שרייַבט צאָלט מען איַך דאָך — וואָס האָט איר דערפֿון? צאָלן זייַ איַך כאַטש ווי עס געהער צו זיַן פֿאַר איַערע טעלעפֿאָנען? איר ווייסט, איך דאַרף איַך זאָגן דעם אמת, פֿאַראַיאָרן בין איך געווען ניט צופֿרידן פֿון איַך. ווינציק האָט איר באַשריבן אונדזערע לייַט, זייער זייער ווינציק! אַ מאָל פֿלעגט איר מער באַשריבן זיי, און הייַנט פֿאַלשעוועט איר. אַ פנים, איר האָט מורא פֿאַר פעטש? שעמט זיך ניט, זאָגט דעם אמת — אַיאַ, איר האָט מורא פֿאַר פעטש?... אַנומלט האָט מען מיר געזאָגט, אַז איר האָט מיך אויך אַרײַנגעשטעלט אין צעטל. האָב איך געזוכט און געזוכט און ניט געקאָנט געפֿינען. איַער גליק, וואָס איך האָב ניט געפֿונען, וואַרעם ווען איך געפֿינן מיך דאַרטן בייַ איַך אין איַערן אַ טעלעפֿאָן, מענט איר שוין זיַן זיכער... איר דאַרפֿט וויסן, אַז איך בין ניט גליַך צו זיי, ווי אַזוי רופֿט איר זיי דאַרטן? כאַ-כאַ, אויסגעצייכנט, ווי איך בין אַ ייד! איר וואָלט זיי געמעגט נאָך אַ מאָל, כֿלעבן, באַשריבן! איר זאָלט מיך פֿאַלגן, וואָלט איר זיך גענומען צו זיי גאָר איבער אַ גייַס! וואָס כאַפט איר זיך אַזוי? איר האָט קיין צייַט ניט? שטייט אַ ווײַלע, וועל איך איַך געבן שטאַף, וועט איר האָבן אויף דרייַ טעלעפֿאָנען, כאַ-כאַ! מאַטעריאַל אַז איר דאַרפֿט, זאָלט איר קומען צו מיר! איך וועל איַך אויסרעכענען אַ צעטל, הערט איר, וועט איר לעקן די

פֿינגער, וואָרעם איך קען זיי, הערט איר, אַלעמען אויסגעבונדן. צום אַלעם ערשטן וואָלט איר באַדאַרפֿט נעמען — וויסט איר וועמען?.. וואָס? איר גייט טאַקע אַוועקעט? שיקט זשע מיר אַרײַן דאָס בלאַט. געלט וועט איר אַרײַנקומען, וועט מען אײַך נאָך דעם געבן אויף אַ האַלב יאָר מיט דער פרעמיע. געדענקט זשע, למען־השם מיט דער פרעמיע, מחמת איך וויל, דאָס הייסט, ניט איך, וואָרעם, ערשטנס, ווען האָב איך צײַט צו לײענען, און נאָך זשאַרגאָן דערצו? דאָס הייסט, לײענען לײען איך. די „בירזשעווע“ שרײַב איך אויס און די „ניוואַ“ און נאָך דאַרטן אַנדערע בלעטער. נאָר מײַן ווײַב האָט מיר אָנגעזאָגט איך זאָל אײַך זאָגן, איר זאָלט זאָגן, מען זאָל אונדז אַרײַנשיקן דאָס בלאַט מיט דער פרעמיע. געלט וועט איר אַרײַנקומען, וועט מען אײַך נאָך דעם געבן...

מײַן חסיד

אײַן מאָל, אין אַ שײנעם פֿרימאַרגן, עפֿנט זיך מיר די טיר און עס קומט אַרײַן אַ מענטש, אויפֿן אויסזען זײער אַ פֿײַנער, אַ לײטישער און אַן אײדעלער, אַ קלײנשטעטלדיקער אײנטעליגענט, טוט אויס דעם אײבערראַק, הענגט אים אויף אויפֿן פֿלעקל, זוכט אַ רײן אַרט פֿאַרן קאַפּעליוש און קאַן ניט געפֿינען, מחמת ס׳איז בײַ מיר, פֿאַרשטייט איר, אָנגעוואָרפֿן מיט פּאַפּירן, ביכער און גאַזעטן, און דעריבער דרייט ער זיך אַ ביסל אַרום אײבערן שטוב, ביז ער געפֿינט אַן אַרט אויף דעם קאַרניז פֿון דער הרובע. נאָר מחמת דער קאַרניז איז אַ שמאַלער קאַרניז, וויל דאָרט דער קאַפּעליוש ניט לײגן, שפּרינגט ער אַראָפּ ווי אַן עזות־פנים און קײקלט זיך אויף דער ערד, און מײַן גאַסט האָט אַן אַרבעט: נאַכיאָגן זיך נאַכן עזות־פנים און געפֿינען פֿון זײַנט וועגן אַ בעסער אַרט.

— פּאַרדאָן! זאָגט ער צו מיר, האָט קײן פֿאַראַיבל ניט, איך שטער אײַך אפֿשר פֿון דער אַרבעט? איך בין אַליין פֿון ווײַט (ער רופֿט מיר אַן די שטאַט פֿון וואָנען ער איז, דאָס פנים בשעת־מעשה איז אים רויט און סע שוויצט). אַליין בין איך אַ סוחר, האַנדל מיט האַלץ, מיט וואַלד, אַ ייד פֿון וואַלד, ווי אַזוי הייסט דאָס בײַ אײַך? אַ האַק אַ בויס, אַ פּליוך אין וואַסער, כײַכײַכי! (און ער פֿאַר־שטעלט דאָס פנים מיט בידע הענט און עס פֿאַלט אַן אויף אים אַ מוראדיקער געלעכטער, און וואָס מער ער וויל זיך אײַנהאַלטן, אַזוי מער לאַכט ער).

— וואָס זשע אײַגנטלעך האָט איר געוואָלט זאָגן און מיט וואָס קאַן איך אײַן דינען?

— גאַרניט! גאַלע גאַרניט! — זאָגט ער — איך בין אַרײַנגעגאַנגען צו אייך אַן אַ שום געשעפֿט, נאָר גלאַט אַזוי זיך מיט אייך באַקענען, כאַטש אַנקוקן אייך, וואָרעם איך בין איינערער אַ חסיד, זאָלט איר וויסן, אַ הייסער חסיד! אָבער גאָר אַ הייסער חסיד! נאָך אַז איך בין אַרויסגעפֿאַרן פֿון דער היים האָב איך מיר געזאָגט: עס זאָל מיר קאָסטן מי יודע וויפֿל, מוז איך אייך זען! וואָרעם וואָס הייסט, איך וועל זײַן אין יעהופֿעץ און וועל אייך ניט זען? איך האָב אַוועק־געוואָרפֿן אַלע געשעפֿטן און בין געגאַנגען אַהער, ס'איז עפעס אַ תּירוץ? און אַז איך זאָל וויסן אַז דאָס גאַנצע געשעפֿט גייט צו גרונד, וועל איך זיך דען אַפֿ־שטעלן? וואָרעם בײַ אונדז אין דער היים לײענען מיר אייך פּסדר, מיר לאָזן אייך ניט אַרויס פֿונעם מויל. איר זענט בײַ אונדז איטלעכן טײַער, מעגט איר מיר גלייבן, ממש איינגעבאַקן אין האַרצן ווי עפעס אַן אייגענער. אַז ס'מאַכט זיך, עס גייט אַוועק אַ שטיקל צײַט און איר זענט ניטאַ אױפֿן בלאַט, בענקען מיר נאָך אייך, גײען אַרום אַן קעפּ. וואָרעם קײנער פֿאַרשטייט אייך ניט אַזוי, ווי מיר פֿאַרשטייען אייך, און איבערהויפּט איך. איר זאָלט מיר האַרכן, גלייבט מיר, ווי איך לײען איינערע מעשיות, וואָלט איר אַליין געזאָגט, אַז נאָך אַזאַ חסיד ווי איך האָט איר ניט געהאַט און וועט ניט האָבן!

איך קוק בשעת־מעשה אויף מיין חסיד און זע ווי דאָס פנים בײַ אים לויכט און די אויגן ברענען — איך בין זיך מודה פֿאַר אייך — עס קומט מיר צו אַ שטיק געזונט און איך לאָז אים רעדן ווייטער.

— אַלץ הייסט אַ חסיד. אַ חסיד צו אַ חסיד איז ניט גלייך. איר האָט חסיד־דים גענוג, וואָס גאַרניט, מהיכר־תּיתי, זײ קוועלן אַוודאי אַן פֿון אייך, נאָר אַזעלכע וואָס זאָלן זיך מַפְקיר זײַן, ממש מַפְקיר זײַן, ווי אַ חסיד פֿאַרן רבּין — האָט איר נאָר איינעם: און דער איינער דאָס בין איך! (ער טוט זיך אַ זעץ אין האַרצן). אַ קלייניקייט ש ל ו ם - ע ל י כ ם ! אַ שטייגער, איר זאָלט מיר זאָגן איך זאָל גיין צוליב אייך צען ווערסט צו פֿוס, איז פֿאַר מיר ניט שווער, איר זאָלט זאָל אייך זען איז גאָר קיין תּירוץ ניט! פֿון געלט שמועסט מען ניט! איך בין ברוך־השם אַזאַ ייד, וואָס געלט שפּילט בײַ מיר די לעצטע ראָלע, וואָרעם וואָס איז געלט? געלט איז בלאַטע, ווער קוקט אויף געלט? און בִפֿרט דאָרט ווי עס געהערט זיך אַן צו דער ליטעראַטור, איז בײַ מיר... (בשעת־מעשה טוט ער אַ מאַך מיט דער האַנט היץ און צוריק, ווי אַ מענטש וואָס וואַרפֿט מיט טויזנטער, צענער טויזנטער קערב־לעד), וואָרעם איך האָב קיין עין־הרע גוטע געשעפֿטן און פֿאַרדין קיין עין־הרע אַ סך געלט און עס גייט אַוועק בײַ מיר אַ סך געלט, און איך צעטייל אַ סך געלט.

און די קינדער לערנען קאָסט מיר אַ סך געלט. און קינדער האָבן אַיך אַזעלכע, וואָס ס'איז נישט שייך צו זאָגן, נישט מחמת ס'איז מיינע קינדער...

און ער רעכנט מיר אויס די מעלות פֿון זיינע קינדער, ווי שוין און קלוג און פֿיין זיי זענען. ווי גוט זיי לערנען, און פֿאַרענטפֿערט זיך עטלעכע מאָל, אָז נישט ווייל ס'איז זיינע קינדער לויבט ער זיי אַזוי. „אַלע וועלן דאָס מיר זאָגן“. וואָרעם זיינע קינדער האָבן אַ שם אויף דער וועלט, אַזעלכע קינדער זיי ביי אים איז נישטאָ ביי קיינעם, וואָרעם ער האָט נישט געזשאַלעוועט אויף זיי קיין געלט, וואָרעם וואָס איז געלט? געלט איז ביי אים, זאָגט ער, בלאָטע! ווער קוקט אויף געלט? און אַלע מאָל, אָז עס קומט צום וואָרט געלט, זעט מען, אָז דאָס איז אַ מענטש וואָס וואָרפֿט מיט געלט! און איך ווייס נישט ווי אַזוי דאָס האָט זיך געטראָפֿן, נאָר פֿלוצ־לונג פֿאַלט מיר איין אַ מחשבה אין קאָפּ, אַ גליקלעכע אידעע, איינע פֿון די אידעען, וואָס קומען איין מאָל אין צוואַנציק יאָר. דהיינו: אַזוי ווי איך האַלט איצט ביי אַרויסגעבן אַלע מיינע ווערק, וויל איך מיך האַלטן מיט אים אָן עצה, און איך דערצייל אים פֿונעם פֿלאַן, געוויינטלעך, פֿריער מיט אַ הקדמה, און מאַך אַ חשבון וואָס עס באַדאַרף קאָסטן און וואָס קאָן מען דערפֿון האָבן, אויב עס וועלן זיך געפֿינען אויף מיינע ווערק עפעס בעלנים...

די גאַנצע צייט בשעת איך האָב גערעדט פֿונעם פֿלאַן מיטן חשבון איז מײַן פֿאַרשוין געזעסן און געקוקט אויף מיר, וואָס זאָג איך געקוקט? ער האָט מיך געגעסן מיט די אויגן — אַט אַט שפּרינגט ער מיר אַרײַן אין מויל אַרײַן, און אָז איך האָב אויסגערעדט די ווערטער „אויב עס וועלן זיך געפֿינען אויף מיינע ביכער עפעס בעלנים“ האָט ער זיך אויפֿגעכאַפּט זוי אָן אָפּגעברייטער און איז אָנגעפֿאַלן אויף מיר מיט ביידע קולאַקעס:

— בעלנים? וואָס רעדט איר? וואָס רעדט איר? מען וועט זיי פֿאַרצוקערן!
טויזנט, הונדערט טויזנט, וואָס זאָג איך הונדערט טויזנט? פֿאַר אַ מיליאָן בין איך אייך ערב! איך בין אייך ערב פֿאַר צוויי מיליאָן!!

— טיע־טיע־טיע! — מאַך איך צו אים און בעט אים, ער זאָל זיך צוריק אַנידערזעצן און באַרויקן און גיב אים צו פֿאַרשטיין פֿאַוואַלינקע, אָז ס'איז נישט אַזוי די מעשה ווי ער מיינט, ער איז נישט קלאָר אינעם ענין פֿון ספֿרים, מהיכ־תיתי, אַ געשעפֿט קאָן עס זײַן, נאָר נישט פֿון מיליאָנען, און דריי מיך אַזוי לאַנג ביז איך קאָטשע מיך אַרויף גלייך אויף יענעם ענין, וואָס מיר איז נוגע צום געשעפֿט, דאָס הייסט, אָז אויף אַרויסגעבן די ווערק באַדאַרף מען האָבן געלט, און אַזוי ווי ער איז אַזאָ ליבהאַבער פֿון דער ליטעראַטור, און דאָס געשעפֿט איז

דאך אַ גוט געשעפֿט, און געלט איז בײַ אים בלאַטע, טאָמער וואָלט געווען אַ סברה... איר פֿאַרשטייט?

בשעת רעדן קוק איך מיר אויף די בעגל, און אַז איך הייב אויף די אויגן און וויל אַ קוק טאָן אויף מיין פֿאַרשוין, מיין חסיד, וואָס פֿאַר אַן איינדרוק עס האָבן געמאַכט אויף אים מײַנע ווערטער, — והילד איננו, ניטאָ ער אויפֿן בענקל! דאָס הייסט, אויפֿן בענקל זיצט עפעס אַ פֿאַרשוין, נאָר ניט דער פֿאַרשוין וואָס פֿרײַער, אַן אַנדערער זיצט אויף זײַן אָרט, מיט אַן אַנדער פנים גאָר; די נאָז האָט זיך בײַ אים עפעס ווי אויסגעצויגן, געוואָרן לענגער, און די אויגן האָבן בײַ אים מיט אַ מאָל אָנגעוויירן דעם גלאַנץ, און דאָס לשון איז בײַ אים געוואָרן גאָר אַן אַנדער לשון, דאָס קול אַפֿילו האָט זיך בײַ אים איבערגעביטן. עפעס האָט ער געשטאַמלט מיט די ליפֿן. געפלאַנטערט מיט דער צונג, ניט גערעדט, נאָר געבעבעט עפעס מאַדנע ווערטער, „אַסען-צײַט... פֿלאַטן... דניצפֿער... ספּלאָוו... ראָספּלאַט... ראַבאָטשעס... וועקסלען... סראָקן...”

דאָס געזעגענען זיך איז פֿאַר אונדז ביידע געווען אַ גיהנום; אַ גרוב וואָלט זיך עפֿענען, וואָלטן מיר דאָכט זיך ביידע אַראַפּגעפּאַלן... ווי פֿון אַ שטאַרק אָנגע-הייצטער שוויצבאָד איז אַרויסגעשפרונגען מיין פֿאַרשוין, מיין הייסער חסיד, און אַ גאַנצער באַרג איז פֿון מיר אַראַפּ, אַז איך האָב דערהערט אַז ער לויפֿט פֿון די טרעפּ אַראַפּ פֿון יענער זײַט טיר.

מיין אינטערוויו־רער

אַ נײַ וואָרט, גאָר אַ מאַדנע. דער וואָס לייענט צײַטונגען ווייסט שוין, וואָס באַדײַט אַן אינטערוויו־רער. דאָס איז אַזאַ מין פֿאַרשוין, וואָס קומט דעמאָלט ווען מען דאַרף ניט, עסט זיך אײַן אין די גרירת, קריכט אַרײַן מיט די שטייול און מיט די קאַלאַשן אין האַרצן אַרײַן און אַרויסטרייבן קאָן מען אים ניט. אַלע גרויסע מענטשן, פּאַליטיקער, דיפּלאָמאַטן, מיניסטאַרן, אַרטיסטן, באַרימטע שרײַבערס ווייסן דעם טעם פֿון דער דאָזיקער צרה. זעצט מען זיך עסן — קומט אַן אינטער-וויו־רער, וויל מען זיך לײַגן שלאָפֿן — קומט אַן אינטערוויו־רער, האַלט מען בײַ געזעגענען זיך, צונויפּפּאַקן די זאַכן, צערעכענען זיך מיט דער אַכסניה — קומט אַן אינטערוויו־רער. און מען מוז אים אויפֿנעמען, האַלטן קאָפּ, וואָרעם ער פֿאַר-שרײַבט איטלעכעס וואָרט — ס'איז מסופֿן! איך בין זיך מודה, אַז וויפֿל שטעט איך בין ניט דורכגעפּאַרן און האָב אַרויסגעקוקט טאָמער וועט קומען עמעצער

מיך אינטערוויוירן — ניין, ניט געקומען קיינער! נאָר יענע וואָך בין איך דורכ־געפֿאַרן די שטאָט... איך וועל אייך ניט זאָגן וואָסער שטאָט: דאָרט איז פֿאַראַן אַ ראַבינער אַ ציוניסט, וואָס האָט אַ ווייב אַן „אַנטי“, און אַ דאָקטאָר אַן „אַנטי“, וואָס האָט אַ ווייב אַ ציוניסט, און אַ יוריסט אַ ציוניסט, וואָס האָט אַ ווייב אַ ציוניסטקע, און אַן אינוזשעניר אַן „אַנטי“, וואָס האָט אַ ווייב אויך אַן „אַנטי“, — און אויב איר וועט איצטער אויך ניט טרעפֿן וואָסער שטאָט — ווייס איך שוין ניט! בקיצור, איך בין געקומען צו פֿאַרן אין דער דאָזיקער שטאָט, האָב איך זיך אָפּגעשטעלט אינעם פֿינסטן האָטעל, אַוועקגעגעבן דעם פּאַס און געהייסן זיך געבן דעם סאַמאָואַר. איידער איך האָב צוגעטראָגן דאָס ערשטע לעפֿעלע צום מויל — אַהאַ, מעצעער קלאַפט: סטוק־סטוק־סטוק! ווער קאָן דאָס גיין צו מיר אַזוי גיך? שוין זשע אַן אינטערוויוירער?

— אַנטרע! — זאָג איך אויף פֿראַנצייזיש און טאַקע באַלד אויף דײַטש:

— הערײַן!

און עס עפֿנט זיך די טיר און עס קומט אַרײַן אַ נפֿש, אַ יונגער־מאַן מיט אַ הויכן אָפּגעלייגטן קראַגן, מיט אַ גרויסאַרטיקן שניפּס (בײַ אונדז קאָסט ער אַ רובל פֿינף און זיבעציק), מיט אַ שיינעם אַנצוג, פּערל־גריין קאַליר, מיט צוויי מאָדנע זײַט־קעשענעס, אויסגעשניטן משופּעדיק, גאַט ווייסט אויף וואָס זיי זענען געמאַכט געוואָרן, און מיט לאַקירטע שטיינעלעך אויף די פֿיס, וואָס זענען באַשאַפֿן געוואָרן צום טאַנצן, און דאָס פנים בײַ אים שײַנט, ווי בײַ אַ חתן, און די וואַנצעס אויפֿגעדרייט און אויסגעלייגט, ווי בײַ אַ פֿאַרמאַצעווט. „דאָס דאַרף זײַן אַן אינ־טערוויוירער“ — טראַכט איך מיר און גיי אים אַקעגן און גיב אים די האַנט. ער שטעלט זיך מיר פֿאַר מיט אַ נאָמען פֿון דער הגדה — איינער פֿון חי נעמען, וואָס אַט האָט מען אייך געזאָגט און אַט האָט איר פֿאַרגעסן.

„געוויס אַן אינטערוויוירער“, — טראַכט איך מיר און בעט אים זיצן און גיב

אים אַ גלאַז טיי און וואַרט, ער זאָל מיך אָנהויבן פֿרעגן.

נאָך די ערשטע עטלעכע געוויינלעכע פֿראַגן: צי בין איך דאָ דאָס ערשטע מאָל און צי אויף לאַנג בין איך געקומען, און ווי געפֿעלט מיר די שטאָט, — גייט ער אַריבער גלייך צום רעכטן ענין און טוט מיר אַ פֿרעג: וואָס פֿאַר אַ מיינונג האָב איך וועגן ציוניזם און צי האַלט איך פֿון אַוואַנדאָ? „ע! — טראַכט איך מיר — ביסט דאָך עפעס גאָר אַ פֿייער!“... אַוואַנדאָ — דאָס איז אַזאַ ענין, וואָס מען דאַרף מיט דעם זײַן געהיט מיט אַ וואַרט; די חברה אינטערוויוירערס קאָנען נאָכדעם אויספּויקן אויף די בלעטער... היט איך מיך, דריי מיך בריהש,

ער זאל מיך ניט כאפן און זאל מכות וויסן, צי בין איך פֿון געל; נאָר צוריק
 בין איך מיך מישב, די „יאַ-זאָגערס“, צי פֿון די „ניין-זאָגערס“, שלינג מיר בשעת-
 מעשה די צונג, לייען אים אַ גאַנצע לעקציע פֿון נאַציאָנאַליזם און פֿאַרקאַטשע מיך
 גאָר אויף אַן אַנדער אופֿן. נאָר סאַמע אין מיטן האַקט ער מיך איבער און טוט
 מיך אַ כאַפּ, וואָס קלער איך מכות מלחמה? „ע! — טראַכט איך מיר — דער
 חברה־מאַן וויל מיך פֿאַרהערן אין פֿאַליטיקע!“ — און איך באַוווּיז אים, אַז איך
 בין ניט פֿרעמד אין פֿאַליטיקע אויך: לאַז מען ניט מיינען, אַז אַ ייִדישער שרײַבער
 מוז זײַן אַ מלמד... נאָר סאַמע אין רעכטן פֿײַער האַקט ער מיך ווידער איבער און
 טוט מיך אַ פֿרעג, וואָס האָב איך פֿון מײַן שרײַבן, וויפֿל צאַלט מען מיר און ווי
 אַזוי? „ער פֿאַרקריכט שוין — טראַכט איך מיר — אין מײַנע היימישע אייגענע
 עסקים!“ — און איך וויל אים אָפּהאַקן די פֿלי — וואָס אַרט דאַס מיך, אַז איך
 וועל אים זאָגן? און פֿאַר וואָס זאל איך אים ניט זאָגן מער ווי עס איז? עס קאַסט
 מיר געלט?... פּלוצעם הייבט זיך אויף מײַן חברה־מאַן, נעמט זיך צום זייגער.

— זאָגט זשע מיר — מאַך איך צו אים — אין וואָסער בלאַט שרײַבט איר?

— וואָס הייסט — זאָגט ער — אין וואָסער בלאַט?

— איר זענט דאָך — זאָג איך — אַ קאַרעספּאַנדענט פֿון אַ בלאַט?

— איך? אַ קאַרעספּאַנדענט פֿון אַ בלאַט? לאַז מיך גאַט היטן!

— וואָס דען זענט איר?

— אַן אינקאַסאַטאָר.

— אַן אינקאַסאַטאָר? וואָס הייסט דאַס אַן אינקאַסאַטאָר?

— איך מאַן אײַן געלט אויף קוויטלעך, קויף צונויף אַלטע קוויטלעך, פּראַ-

טעסטירטע וועקסלען... איך האָב אײַער אַ קוויטל...

אַן אַסיפּה פֿון ייקאַ אין פאַריז

אַ קאַטאַוועס אין איין אַקט

די פאַרשוינען:

— פּרעזידענט	אַבימלך
— וויצע־פּרעזידענט	פֿיכל
	מהומן
	בזתא
	חרבונא
— מיטגלידער	בגתא
	אבגתא
	זתר
	כרכס
— סעקרעטאַר	הגי

די געשיכטע קומט פֿאַר ענדע אַקטאַבער היינטיקס יאָר, אין דעם קאַמיטעט פֿון דער ייק"אַ אין פאַריז. (אַ רייכער זאַל. אַ גרויסער טיש, מיט רויט געוואַנט באַצויגן, מיט גילדענע קאַטעסן. הויכע שטולן אַרום טיש. דער עולם האָט זיך איינגעטיילט אין פאַרלעד, מען שטייט און מען רעדט).

אַבימלך: (קוקט זיך אַרום) ניטאָ נאָך אונדזער סעקרעטאַר?
 פֿיכל: אונדזער סעקרעטאַר איז היינט באַשעפֿטיקט; איך ווייס אַפֿילו וווּ.
 אַבימלך: וווּ?
 פֿיכל: אונדזער סעקרעטאַר האָט היינט אַ ראַנדעוועו; איך ווייס אַפֿילו מיט וועמען.
 אַבימלך: מיט וועמען? (בייגט אָן צו אים אָן אויער, פֿיכל ראַמט אים איין אַ סוד, ביידע לאַכן).
 מהומן: וואָס סודען זיי זיך דאַרטן?
 בגתא: ווער?

מהומן: אונדזער פרעזידענט מיטן וויצע־פרעזידענט.

חרבונא: מסתמא וועגן היינטיקער זיצונג.

בגתא: אַוודאי יאָ.

אבגתא: זיי האָבן מער ניט וואָס צו טאָן?

חרבונא: (צו בגתא ואבגתא) שטילער! רעדט נאָר ניט קיין לשון־הרע!

זתר: (צו כרכסן) ווען קומט איר אָן פֿון ווין?

כרכס: היינט פֿרי.

זתר: אויף לאַנג?

כרכס: איך רעכן היינט נאָך מיטן בליצצוג צוריק. איך דאַרף נאָך זיין אין אַ פֿאַר ערטלעך.

זתר: גאָט ווייסט ווען די זיצונג וועט זיך ענדיקן! איך האָב אויף זיך אַ קאַמיסיע פֿון מיין ווייב, אַז אַך און וויי איז מיר.

כרכס: און איך האָב דריי קאַמיסיעס: פֿונעם ווייב, פֿון דער שוויגער און פֿון דער שוועגערין.

זתר: איז אייך דריי מאָל אַז אַך און וויי! אַט גייט הגי, אונדזער סעקרעטאַר. ער זאָל אונדז קאָטש ניט האַלטן לאַנג.

כרכס: נישקשה, ער וועט אַליין ניט האַלטן לאַנג; מיר האָבן אַ ווילן סעק־רעטאַר.

(עס קומט אַריין הגי דער סעקרעטאַר מיט אַ גאַנץ גרויסן פֿאַרט־

פֿעל אונטער דער האַנט).

אַבימלך: (זעצט זיך צום טיש, נעמט זיך צום גלעקל) רבותי! איך דער־

קלער די זיצונג איז אָפֿן. הער סעקרעטאַר! (ער טוט אַ מאַך צום סעקרעטאַר מיט

דער האַנט. יענער עפֿנט אויף דעם פֿאַרטפֿעל, ציט אַרויס אַ פֿאַפיר און ליענט).

הגי: מיינע הערן! אויף דער פֿריערדיקער זיצונג האָבן מיר באַשלאָסן צו

קאָלאָניזירן דאָס גאַנצע לאַנד פֿון הודו ביו כוש, באַזעצן דאָס מיט די רויטע

יידלעך וואָס פֿון יענער זייט טינד סמבטיון; נאָר מחמת דאָס לאַנד איז נאָך

ניט רעכט אויסגעפֿאַרשט — האָבן מיר דערוויילע אַסיגנירט דריטהאַלבן מיליאָן

פֿראַנק אויף צו שיקן אַן עקספּעדיציע פֿון אונדזערע מיטגלידער...

אַבימלך: (בייגט זיך אָן צו פֿיכלען אויפֿן אויער) וווּ עסן מיר היינט מיטאַג,

באַראָן?

פֿיכל: דאָרט וווּ אַלע מאָל...

מהומן: (צו ביזתאן) וואָס סודען זיי זיך דאָרטן?

בזתא: ווער?

מהומן: אונדזער פרעזידענט מיטן וויצע־פרעזידענט.

חרבונא: לאָז זײַן שטילער, מען הערט ניט וואָס מען לייענט.

בגתא: (צו אבגתאן) וואָס דערציילט ער אונדז נאָך אַ מאָל די מעשה פֿון הודו ביז כּוש? מען האָט דאָך שוין איין מאָל גערעדט, מען זאָל אַסיגנירן דריטהאַלבן מיליאָן אויף דער עקספעדיציע. וואָס וויל ער ווייטער?

אבגתא: וואָס אַרט דאָס דיך, אַז ער לייענט? דערויף איז ער סעקרעטאַר און באַקומט אַזאַ געהאַלט...

חרבונא: לאָז זײַן שטיל!

זתר: (צו כרכסן) געפֿעלט אייך היינטיקע „פֿיגאַראַ“?

כרכס: וואָס מיר „פֿיגאַראַ“, שמיגאַראַ! איך האָב מיר מײַנס אין זינען!

מײַנע דרײַ קאָמיסיעס! (קוקט אויפֿן סעקרעטאַר) וואָס לייענט ער דאָרט?

זתר: זאָלן מיר וויסן בײַז מיט אייך אין איינעם!

כרכס: דרײַ קאָמיסיעס... איך זאָל כאַטש ניט פֿאַרגעסן!..

אַבימלך: (קלינגט) אַלאַ, מײַנע הערן, איז געבליבן בײַ אונדז, אַז מיר באַשטעטיקן די צוויי מיט אַ האַלבן מיליאָן אויף דער עקספעדיציע פֿון הודו ביז כּוש?

אַלע: מיר באַשטעטיקן, באַשטעטיקן!

הגי: (נעמט אַרויס אַ פֿריש פּאַפּיר און לייענט ווייטער) דער פּראָיעקט פֿון דורכפֿירן אַ באַן פֿון דתן קיין גושן איבער קדש ברנע. די באַן איז זייער נוצלעך פֿאַר דער אויבנדערמאָנטער קאָלאָניזאַציע וואָס פֿון הודו ביז כּוש; און הגם עס דאַרף קאָסטן אַ סך מיליאָנען, נאָר מחמת דער צוועק פֿון אונדזער חברה איז קאָלאָניזאַציע, לכן טאַרן מיר זיך ניט אַפּזאָגן פֿונעם דאָזיקן וויכטיקן פּלאַן. איין שטיקל איבערשלאַג איז פֿאַראַן — דער טײַך סמבטיון; נאָר דערבײַ איז אויך דאָ אַ שטיקל עצה: מען באַדאַרף נאָר איבערציען אַ בריק איבערן טײַך סמבטיון, וועט שוין אַלצדינג זײַן רעכט...

אַבימלך: (צו פֿיכלען אויפֿן אויער) באַראָן, וווּהיזן גייען מיר הײַנט: אין אַפּערע צי אויף באַלעט?

פֿיכל: איך קאָן באַשטיין אין אַפּערע און פֿון דאָרטן אויף באַלעט.

מהומן: זיי סודען זיך שוין ווידער.

בזתא: ווער?

מ ה ו מ ן : אונדזער פרעזידענט מיטן וויצע-פרעזידענט.

ח ר ב ו נ א : לאָז זײַן שטיל.

ב ג ת א : (צו אַבגתאן) אַהאַ! ער האַלט שוין בײַם טײַך סמבטיון.

אַ ב ג ת א : אונטער די „הרי חושך“.

ח ר ב ו נ א : לאָז זײַן שטיל.

ז ת ר : (צו כרכסן) גאַט ווייסט, ווען ער וועט אַריבער דעם סמבטיון אונדזער סעקרעטאַר!

כ ר כ ס : האָט קיין יסורים ניט. ער וועט דאָס מאַכן גיך. ער מאַכט דאָס אַלע מאָל גיך... אַ ווילער סעקרעטאַר!

אַ ב י מ ל ך : (קלינגט) רבותי! האָבן מיר הייסט עס אָנגענומען דעם פּראָיעקט אויך?

אַ ל ע : אָנגענומען, אָנגענומען!

אַ ב י מ ל ך : (צום סעקרעטאַר) וואָס האָט איר נאָך? (נעמט זיך צום זייגער, און אויף אים קוקנדיק נעמט זיך אויך דער וויצע-פרעזידענט צום זייגער, און אויף אים קוקנדיק נעמען זיך אַלע צו די זייגערס).

ה ג י : אַ געבעטבריוו פֿון די בנות צלפֿחד?

אַ ב י מ ל ך : (צו פֿיכלען) ווער זענען זיי, באַראָן? ניט קענטלעך דער נאָמען...

פֿ י כ ל : איר ווייסט ניט די בנות צלפֿחד? די בנות צלפֿחד ווייסט איר ניט?

אַ ב י מ ל ך : (שטיל) ניין. און אַפֿשר האָב איך פֿאַרגעסן? נישקשה פֿון „סחורה“ כאַטש?

פֿ י כ ל : אַ! געווען אַ מאָל די ערשטע יפֿיפֿיות. נאָר איצטער זענען זיי שוין אַ ביסל אין די יאָרן... שיינע, נאָר איבערגעוואַקסענע מאַמוזעלן...

מ ה ו מ ן : (צו בותאן) וואָס זאָגט איר, זיי הערן גאָר ניט אויף צו סודען זיך!

ב ז ת א : ווער?

מ ה ו מ ן : אונדזער פרעזידענט מיטן וויצע-פרעזידענט.

ח ר ב ו נ א : לאָז זײַן שטיל.

ב ג ת א : (צו אַבגתאן) טו נאָר אַ קוק אויפֿן פרעזידענט — ער האָט גאָר אַן אַנדער פנים באַקומען. ס׳איז אים אַרײַן די פֿאַרב אין פנים.

אַ ב ג ת א : הערסט דו! אונדזער פרעזידענט, אַז ער דערהערט דעם נאָמען „דאָמען“, ווערט ער גאָר אַן אַנדער מענטש!

ח ר ב ו נ א : אַבער לאָז זײַן שטיל! מען הערט ניט קיין וואַרט!

ז ת ר : (צו כרכסן) וואָס ווילן די בנות צלפֿחד?

כרכס: אַ רעשטל צו די צרות! קאַרג אויף מיר דאָס ווייב, די שוויגער מיט דער שוועגערין — דאַרף איד נאָך האָבן אויף זיך די בנות צלפֿחד! אַ בימלך: (קלינגט) אַלזאָ, רבותי, די בנות צלפֿחד בעטן שטיצונג אויף דעם אינסטיטוט פֿון המ... איבערגעוואַקסענע מאַמזעלן... המ... מסתמא זענט איר איינפֿאַרשטאַנדן?

אַלע: איינפֿאַרשטאַנדן. איינפֿאַרשטאַנדן!
אַ בימלך: (צום סעקרעטאַר) קאַנען מיר, הייסט דאָס, שליסן די זיצונג? (נעמט זיך צום זייגער, און וויל אויפשטיין: אויף אים קוקנדיק נעמען זיך אַלע צו די זייגערס און ווילן אויפשטיין).

הגי: פֿאַרדאַן! פֿאַראַן נאָך איין פֿאַפּיר. (אַלע זעצן זיך אויף די ערטער, ער זייט אַרויס אַ פֿאַפּיר און בשעת־מעשה לאָזט ער אַראָפּ אויף דער ערד אַ בריוול. דאָס בריוול הייבט אויף מהומן, קוקט דאָס דורך און גיט דאָס איבער בותאן, בותא — חרבונאן, חרבונא — בגתאן, בגתא — אַבגתאן, אַבגתא — זתרון, זתרון — כרכסן! אַלע לייענען דאָס בריוול און לאַכן, האַלטן זיך ביי די זייטן פֿאַר גע־לעכטער און דער סעקרעטאַר לייענט דאָס פֿאַפּיר). אַ געבעטבריוו פֿון אונדזער פעטערבורגער קאָמיטעט צו אונדז, אין פֿאַרזיך. דער פעטערבורגער קאָמיטעט פֿראַיעקטירט צו גרינדן אַ ביוראָ פֿאַר די ייִדישע עמיגראַנטן וואָס פֿאַרלאָזן זייערע נעסטן אַלע יאָר אין די טויזנטער און צענער־טויזנטער, פֿאַרקויפֿן וואָס זיי האָבן, ווערן בדי־הדל און לאָזן זיך אַוועק אויף גאַטס באַראָט ווהיין די אויגן טראָגן, צום מיינסטן קיין אַמעריקע, אָן אַ שום מאַרשרוט, אָן אַ שום וויסן, ניט דאָס לאַנד, ניט די מענטשן, ניט די שפּראַך, און דערפֿון קומען אַרויס אַפֿט מאַל גרויסע אומגליקן; אַ סך ברענגען זיך אויס אומזיסט און אומנישט, מוזן פֿאַרן נאָכדעם צוריק מיט אַ צעבראַכן האַרץ, צעבראַכן, צעהרגעט, צעברעקלט אויף שטיקלעך...

אַ בימלך: (צו פֿיכלען) באַראָט! וואָס לאַכן עפעס אַזוי געשמאַק אונדזערע חברה־לייט?

פֿיכל: זיי האָבן אויפֿגעהויבן עפעס אַ בריוול, וואָס אונדזער סעקרעטאַר האָט פֿאַרלוירן און קאַטשן זיך פֿאַר געלעכטער.

אַ בימלך: (אויפֿגעלעבט) מען באַדאַרף זיי בעטן, זיי זאלן דאָס אונדז באַווייזן. פֿיכל: אַט באַלד. (ער שרייבט אָן אויף דער גיך עטלעכע ווערטער אויף אַ שטיקל פֿאַפּיר, קאַטשעט דאָס צונויף אין אַ טרייבל און טוט דאָס אַ וואַרף צו דעם לעצטן פֿון די מיטגלידער, צו כרכסן. כרכסן דרייט אויף דאָס טרייבל,

לייענט איבער דאָס קוויטעלע און גיט איבער דאָס געפֿונענע ברייול זתרון; זתר — אַבגתאן, אַבגתא — בגתאן, בגתא — חרבנאן, חרבנא — בזתאן, בזתא — מהומנען, מהומן — פֿיכלען, און פֿיכל לייענט דאָס איבער און גיט דאָס אַפֿ אַבימלכן; דער פּרעזידענט מיטן וויצע־פּרעזידענט ווערן שיער ניט צעפלאַצט פֿאַר געלעכטער און אויף זיי קוקנדיק לאַכט דער גאַנצער עולם... נאָר דער סעקרעטאַר הערט ניט אויף צו לייענען).

אַ ב י מ ל ד : (נעמט זיך צום זייגער) הער סעקרעטאַר! מאַכט דאָס בקיצור!
אַ ל ע : בקיצור! בקיצור!

ה ג י : (לייענט) דאָס ציל פֿונעם ביוראָ איז: צו געבן פֿאַרשידענע נוצלעכע ידיעות פֿאַר די אַרעמע עמיגראַנטן, וואָס פֿאַרן אַריבער מאַסנווייז אין אַנדערע לענדער, זיי אויפֿצוקלערן ווי אַזוי מען זאָל פֿאַרן, ווהיין זיך קערן און ווענדן: זיי זאָלן ניט אַרומבלאָנדזשען ווי אומגליקלעכע שאַף...

אַ ב י מ ל ד : (האַלט דעם זייגער) דאָס האָבן מיר שוין געהערט. זאַגט אונדז דעם היוצא לננו מזה, דעם שפיץ!

אַ ל ע : (האַלטן זיך ביי די זייגערס) דעם שפיץ! דעם שפיץ!

ה ג י : דער פּעטערבורגער קאַמיטעט האָט אויסגערעכנט, אַז עס באַדאַרף קאַסטן אויסהאַלטן אַזאַ ביוראָ, שוין מיט אַלע קאַרעספּאַנדענטן אין אַלע גרויסע שטעט, סך־הכל אַן ערך פֿון צוואַנציק טויזנט פֿראַנק, און אַזוי ווי מיר זענען אַ קאַלאַ־ניזאַציאָנס־חברה ליגט אויף אונדז אַ חוב מיר זאָלן כאַטש דערמיט אויסהאַלטן די אַרעמע עמיגראַנטן, די רוסישע יידן, וואָס עמיגרירן אַלע יאָר פֿון רוסלאַנד, און אַזוי ווי מיר...

אַ ב י מ ל ד : (צו פֿיכלען) באַראָן, איך האָב מורא מיר וועלן פֿאַרשפּעטיקן דעם מיטאַג... (צום גאַנצן עולם) רבותי! איך מיין, אַז דער דאָזיקער פּראַיעקט איז לחלוטין איבעריק, ווי אַלע פּראַיעקטן פֿון די רוסישע יידן.

פֿי כ ל : די רוסישע שנאַרערס!

אַ ל ע : רוסישע שנאַרערס!.. ציוניסטן... זאַנגוויל!..

אַ ב י מ ל ד : (נעמט זיך צום צילינדער) אַלזאַ, אַפּזאַגן!

אַ ל ע : (מיט די צילינדערס אין די הענט) אַפּזאַגן! אַפּזאַגן!

ח ר ב ו נ א : פּאַרדאָן! דער פּראַיעקט איז נאָך ניט געענדיקט... לאַזט אים כאַטש דערלייענען ביז צום סוף...

פֿעלֿיעטֿאָנען

אַ בי מ ל ד : ניין, ניין ; איר הערט דאָך, אַז דער פּראַיעקט איז מיט רוב דעות
ניט אַנגענומען געוואָרן... רבותי ! איך דערקלער די זיצונג פֿאַר געשלאָסן. אינעם
נאָמען פֿון אונדזער חברל ייק"א האָב איך די ערע אַפּצודאַנקען אַלע מיטגלידער
פֿונעם קאָמיטעט לטובה אונדזער הייליקן צוועק און די הויכע פּרינציפּן פֿון
אונדזער חברה. אַדיע !

(פֿאַר האַנג)

1903

א קאָנסיליום פֿון דאָקטוירים

א טראַגיקאַמעדיע אין צוויי אַקטן

די פאַרשוניען:

— פּראָפּעסאָרן	דאָקטאָר הערצל
	דאָקטאָר נאַרדוי
	דאָקטאָר מאַנדעלשטאַם
— קאָנסולטאַנטן	אַחד־העם
	דובנאָוו
	אָסישקין
	סוואַרין
	— אַ פֿעלדשער
— רב עקיבא	— אַ רב פֿון פּאַלטאָווע, אַ מומחה אויף אָפּשפּרעכן אַ גוט אויג
	— אַ מאַסאָזשיסט
	— אַ חולה מסוכן
	— ישראָליק
	— ייק"א
	— ישראָליקס אַ ווייטע נאָר אַ רייכע קרובה
	— אַ דינסטמויד
	— פּרעסע

יידן און ווייבער, בחורים און מיידלעך, ישראָליקס משפּחה.

ערשטער אַקט

ישראָליק דער חולה ליגט אויף אַ בעטל איינגעהילט אין שמאַטעס; דאָס פנים איז בלאָס; די באַקן איינגעפֿאַלן; צוויי דאַרע טרוקענע הענט ליגן אויסגעצויגן ווי ביי אַ מת, און נאָר די גרויסע שוואַרצע גלאַנצנדיקע אויגן זאָגן עדות אַז ער לעבט נאָך. — ביים בעטל זיצן אַלע דריי פּראָפּעסאָרן שטאַרק פֿאַרטיפֿט אין מחשבות. — אַ ביסעלע ווייטער זיצן די דריי קאָנסולטאַנטן. — נאָך ווייטער — דער פֿעלדשער מיטן מאַסאָזשיסט, מיטן גוטן פֿריינד. — ביי דער זייט, אין איינע צרות, שטייט דאָס גאַנצע געזינדל, די משפּחה פֿונעם קראַנקן ישראָליק, און גאַנץ אויבן־אָן די רייכע קרובה.

דאָקטאָר הערצל: געערטע קאלעגן! איך האָב אייך צונויפֿגערופֿן אַהער אויף דעם קאַנסוליום צום דאָזיקן חולה מסוכן, בכדי מיר זאָלן אַלע צוזאַמען באַטראַכטן דאָס חולאת און צוקלערן עפעס אַ מיטל אויף צו ראַטעווען געבעד דעם קראַנקן, געפֿערלעך קראַנקן ישראלֿיק. מיין קאלעגע פּראָפּעסאָר נאָרדוי וועט אייך באַקענען מיטן „קורריקולום מאַרבי“, מיט דער ביאָגראַפֿיע פֿונעם חולה, און ער וועט אייך קלאַר מאַכן, אויסמאַלן די לאַגע. אין קורצן קאָן איך אייך נאָר זאָגן אויף אונדזער לשון פֿון דאָקטוירים: „פּראָגנאָזיס מאַלאַ“, דאָס הייסט די לאַגע איז ביטער, די לאַגע איז טרויעריק!

דאָקטאָר נאָרדוי: מיין קאלעגע הערצל האָט געזאָגט: „פּראָגנאָזיס מאַלאַ“ די לאַגע איז טרויעריק; איך וועל זאָגן: „פּראָגנאָזיס פעסימאָ“ — די לאַגע איז שרעקלעך! אַן אַלטע, אַ פּאַרלאַזטע קרענק! וואָס ווייטער אַלץ ערגער! איר באַטראַכט נאָר דעם חולה וואָס ליגט פֿאַר אונדו. קוקט אַן אַ „האַביטוס“, אַ סנאַסט פֿון אַ מענטשן — הויט און ביינער! קיין איינציקער אָבר אַ גאַנצער! קיין שטיקל אָרט, וואָס זאָל זײַן געזונט! איין גאַט ווייסט אויף וואָס די גשמה האַלט זיך! אַ האַלבער מת!

ישראלֿיק: (ציט אויס אַ לאַנגן קרעכץ) אוי-וי-וי-וי!

די משפּחה: (ברעכט די הענט) אַנא ה' הושיעה נאָ — גאַט זאָל אים העלפֿן! דאָקטאָר נאָרדוי: איך בין ברוך-השם דאָקטאָר ניט דאָס ערשטע יאָר, איך האָב שוין איבערגעזען אויף מיין לעבן אַלערליי פּאַציענטן מיט פּאַרשידענע שלאַפֿקייטן, — אַזאַ מין חולה האָב איך נאָך ניט געזען, און איך האָב מורא, אַז אויך איר האָט צו טאָן מיט אַ בר-מינן, מיט אַ מת, נאָר אַז איר נעמט אים רעכט באַטראַכטן, זעט איר אַז דאָס איז אַ לעבעדיקער קערפּער מיט אַלע סימנים, נאָר שטאַרק אויסגעמוטשעט, מוראדיק אָפּגעשוואַכט און שרעקלעך פּאַרדאָרבן. עס איז באמת צו באַווונדערן די חידושים פֿון דער נאַטור, פֿון וואָנען לעבט אַט אַזאַ מין נפֿש? און וואָס פֿאַר אַ כּוח האַלט אים אויף דער ערד? עפעס טאַקע נאָר זכות-אַבות מידן זיך פֿאַר אים, בכדי ער זאָל לעבן אויף דער וועלט, אַז אַך און אַז וויי איז צו זײַן לעבן! (די משפּחה איז אויסער זיך, האַלט זיך שטאַלץ מיט דעם, וואָס אַזאַ באַרימטער פּראָפּעסאָר ווי נאָרדוי לויבט דעם קראַנקן; דער קראַנקער קרעכצט).

דאָקטאָר מאַנדעלשטאַם: זײַן לעבן? פֿרעגט מיר, איך בין באַקאַנט מיט אים אַ סך פֿריער פֿון מייןע קאלעגן, איך קען אים פֿון דער היים. אויף אַלע אונדזערע שונאים געזאָגט געוואָרן אַזאַ לעבן! דאָס וואָס ער האַלט זיך נאָך —

האַט ער צו פֿאַרדאַנקען ניט אַזוי דעם קערפּער זײַנעם, ווי דעם גייסט, ער האָט בירושה, פֿאַרשטייט איר מיד, זייער אַ געזונטן, אַ רײַכן גײַסט; און דאָס וואָס אונדזער לאַטייניש שפּריכוואָרט זאָגט „מענס סאַנאַ אין קאַרפּאַרע סאַנאַ“, דאָס הייסט אַז אַ געזונטע נשמה קאָן זײַן נאָר אין אַ געזונטן גוף, האָט זיך אַ פנים גענומען דער דאָזיקער קראַנקער ישראָליק אָפּלייקענען. איר חידושט זיך וואָס ער זעט אַזוי שלעכט אויס? פֿון ווינציק לופֿט, מײַנע קאַלעגן, פֿון שלעכט געגעסן, פֿון שטענדיק זיצן אויף איין אָרט, אין ענגשאַפֿט, אין שמוץ, אָן אַ שום באַוועגונג, עפֿנט דאָס פֿענצטער! לאַזט אים כאַפֿן דעם אַטעם! גיט אים עסן! שטאַרקט אים! קרעפֿטיקט אים!

י ש ר א ל י ק : (ציט אויס אַ לאַנגן קרעכץ) אוי-וי-וי-וי!
 די משפּחה: (ברעכט די הענט) אַנא ה' הושיעה נא — גאָט זאָל אים העלפֿן!
 דאָקטאָר הערצל: אַלואַ, האָב איך מיד באַקענט מיט די אַלע מיטלען און רפֿואות, וואָס מען האָט אים געגעבן ביז אַהער, איך האָב דורכגעקוקט אַלע רע-צעפּטן, וואָס פֿאַרשידענע דאָקטוירים האָבן אים פֿאַרשריבן אין דער גאַנצער צײַט פֿון זײַן לאַנגער קרענק און מוז אײַך זאָגן, מײַנע קאַלעגן, אַז די אַלע מעדי-קאַמענטן זענען אַרויסגעוואָרפֿן. צווישן די רפֿואות האָב איך געפֿונען אַ היבשע דאָזע „הערבע אַרגענטיצע“, אַזאַ מין גראַז פֿון אַרגענטינע. „אַצידי בראַזיליצי“, אַ מין זויערשטאָף פֿון בראַזיליע און „אונגווענטי אַססימיליאַטיצי“, אַ שמירעכץ פֿון אַסימילאַציע... די אַלע מיטלען זענען שוין לאַנג אָבער אַרויס פֿון דער מאַדע, איך האָב געזוכט און האָב מיט גאַטס הילף געפֿונען דאָס רעכטע מיטל. „אַלט-נילאַנד“ האָב איך דאָס אַ נאָמען געגעבן, און אין דער מעדיצין איז דאָס באַ-וויסט מיטן נאָמען „אַ. אַלעאום ציוניסטיקום“, איבערזעצן דאָס אויף פּראַסט, ווי מען רעדט, הייסט דאָס „ציוניזמוס“. עס ווערט צווישן עולם אַ גערודער — עס לאַזן זיך הערן די ווערטער: „ציוניזמוס“! „ציוניזם“! „ציון“! „ציון“! די משפּחה איז אויסער זיך פֿון התפעלות).

א ח ד - ה ע ם : ציוניזם? ציון?.. האָט קיין פֿאַראיבל ניט, מײַנע הערן, וואָס איך מיש מיד אַרײַן צווישן אַזעלכע גרויסע און באַרימטע פּראַפֿעסאָרן. דער אמת אָבער איז נאָך גרעסער פֿון אַלץ, איך זע דער עולם איז דאָ שטאַרק נתפעל געוואָרן. טאָמער ווייסט איר וואָס פֿאַר אַ נײַעס האָט דאָ אויפֿגעטאָן דער פּראַפֿעסאָר הערצל? מיר דאַכט, אַז דאָס זעלבע מיטל האָט רעקאַמענדירט נאָך מיט אַכצן יאָר צוריק דער פּראַפֿעסאָר פינסקער עליו-השלום. דעמאָלט האָט דאָס נאָר געהאַט אַן אַנדער נאָמען: „פּאַלעסטינאַ“, „אַרץ-ישראָל“, היינט האָט מען דאָס געבענטשט מיט אַ

נייעם נאָמען „ציוניזם“. איך מיין אָבער, אַז ניט דער נאָמען איז דער עיקר. אַלואַ האָט אונדז דער געערטער הער פּראָפּעסאָר קיין נייע אַמעריקע ניט אַנטדעקט. (א גערודער אין קאָנסיליום).

דאָקטאָר מאַדעלשטאַם: ניטאָ קיין גרינגערע זאַך ווי צו קריטיקירן יענעם מיינונג; זאָגן מבינות, יענעם איבערשפּאַרן — דאָס איז אַ ייִדישע קרענק. איר זאָגט ציוניזם טויג ניט. ציוניזם איז ניט קיין רפּואה. אַלואַ, לאַמיר האַרכן פֿון אייַך אַיַער רפּואה.

אחד-העם: פּאַרדאָן! איך האָב ניט געזאָגט, אַז ציוניזם טויג ניט, אַז ציוניזם איז ניט קיין רפּואה. איך האָב נאָר געזאָגט, אַז דער פּראָפּעסאָר הערצל האָט, נאָך מיין מיינונג, ניט אויפּגעטאָן גאַרניט, דען ציוניזם איז אַן אַלט, זייער אַן אַלט מיטל, כמעט אין איינע יאָרן מיטן חולה אַליין. ציוניזם איז באַוווּסט אין דער מעדיצין שוין פֿון כמה וכמה יאָרן אונטער פּאַרשידענע נעמען. מען האָט דעם חולה געקורירט דערמיט שוין וויפֿל מאָל, נאָר עס גיט ניט קיין רעזולטאַטן דערפֿאַר, ווייל דאָס חולאת איז זייער פּאַרלאַזט און דער קערפּער פֿון דעם קראַנקן ישׂראַליק איז דערצו נאָך ניט מסוגל. דאָס וואָס פּראָפּעסאָר הערצל זאָגט, אַז ציוניזם און נאָר ציוניזם איז דאָס איינציקע מיטל, טוט ער דערמיט דעם קראַנקן אַ קליינע טובה. בכדי דער רעצעפט ציוניזם זאָל האָבן אַ גוטע ווירקונג, מוז מען פֿרֿיער צוגרייטן דעם חולה, איינגעבן אים אַ היבשע דאָזע „נאַציאָנאַליזם“ און האַדעווען אים רעכט מיט „קולטוראַ“.

די פּראָפּעסאָרן: (קניישטן מיט די פלייצעס) קולטוראַ? דאַכט זיך מען האָט דעם דאָזיקן קראַנקן גענוג געהאַדעוועט מיט קולטוראַ אויב ניט מער נאָך ווי מען דאַרף.

דובנאָוו: מיין קאַלעגע אחד-העם גייט מיט דעם גאַנג, אַז טרוקענער ציוניזם וועט דעם חולה ניט קענען ברענגען קיין שום נוצן; מען דאַרף אים היילן מיט גייסטיקן ציוניזם, דען אויף וויפֿל ישׂראַליק איז קראַנק אויפֿן גוף, איז ער נאָך מער קראַנק אויף דער נשמה. לכן, איז אונדזער חוב מיר זאָלן אים היילן די נשמה. שטאַרקן דעם גייסט בכדי ער זאָל אַריבערטראָגן די ווונדן פֿונעם גוף, ווי ס'איז אונדז באַוווּסט פֿון דער היסטאָריע פֿונעם קראַנקן ישׂראַליק נאָך פֿון פּאַרצייַטן. (א גערודער אין קאָנסיליום, די משפּחה איז צופֿרידן).

אויסקיין: (רעדט קורץ און שאַרף) ניין! ווי באַלד אונדזער קאָנסיליום האָט פּאַרשריבן ציוניזם, זאָל זיין ציוניזם, ריינער ציוניזם, דאָס וואָס ווערט אַנגע-רופֿן אין דער מעדיצין „ציוניזמוס פּאַליטיקוס“ אַן חכמות, אַן גייסטיקייט, נאָר

פשוט „אָעראַ פּאַלעסטיניקאַ“, דאָס הייסט פּאַלעסטינע-לופֿט! „טעראַ רעגיאַניס איזראַעליטיצי“, דאָס הייסט אַרץ-ישראל-ערד!

ר ב ע ק י ב א : (מישט זיך אַרײַן) דאָ האָט מען גערעדט פֿון גייסטיקייט, מיר ראַכט, אַז אין דעם ענין פֿון גייסטיקייט זענען מיר, רבנים, מער בקי ווי די גרעסטע פּראָפּעסאָרן. לכן, איז עצתי מען זאָל צונויפֿרופֿן אַ פּאַרזאָמלונג פֿון סאַמע רבנים, וואָס זאָלן זיך פּאַרנעמען מיט דער דאָזיקער וויכטיקער שאלה פֿון ישראל-ליקט גייסטיקייט (אַ געלעכטער אין קאָנסיליום, די משפּחה איז צופֿרידן).

ס ו ו אַ ר י ן : אויסגעהערט די אַלע מיינונגען פֿון אייערע איגענע דאָקטוירים און פּראָפּעסאָרן, מיין איך אַז ס'איז נוצלעך אויך אויסהערן די מיינונג פֿון אַ פֿרעמדן. איך און מיין קאָלעגע קרושעוואַן גייען מיט דעם גאַנג, אַז אַלע אייערע וויכחים, דיספּוטן און טענות זענען אַרויסגעוואָרפֿן, וואָרעם איר בלאַנדזשעט אין דער פֿינצטער, איר האָט ניט געטראָפֿן דאָס שלאַפֿקייט. איך קאָן אײַך ניט זאָגן ווי אַזוי עס ווערט אַנגערופֿן אין דער מעדיצין אויף לאַטיין, נאָר אויף אונדזער לשון הייסט עס פשוט „זשידאָוסקי עקספּלאַטאַציע“, דאָס הייסט דער קראַנקער איז גאָר ניט אַזוי קראַנק ווי ער מאַכט דעם אַנשטעל. אמת, ער איז אַ ביסל ניט געזונט, אַ ביסל טוען אים וויי הענט און פֿיס, אויסגעבויגן דער רוקן, האָט אַ קראַנקן מאַגן, און די לונג אַ ביסל גערירט, היינט האָט ער געלזוכט אין פנים — נו וואָס זשע איז? מה רע? אמת, דאָס איז אַלץ אַזעלכע זאַכן וואָס מען זעט דאָס אַרויס, אָבער ניט אויף אַזוי פֿיל, אַז ער זאָל דאַרפֿן ליגן און זאָל שוין גאָר ניט קאַנען אויפֿשטיין. מען דאַרף אים זאָגן מיט דעם לשון, ווי מען האָט אײַך געזאָגט אַ מאָל נאָך אין מצרים: „נרפֿים אתם נרפֿים — איר פֿוילט זיך, ישראלִיקל, איר פֿוילט זיך! ווען מען זאָל מיך פּאַלגן, האָב איך אַ בעסער מיטל פֿון אַלע אייערע ציוניזמען; מיין מיטל איז שלאַגן צו דער אָדער, לאַזן בלוט, — אַפֿילו אַן אַלטע, אַ באַבסקע רפֿואה, נאָר אַ רפֿואה איז דאָס — אויף מיר אַזאַ יאָר!

ק ר ו ש ע ו ו אַ ן : אַמֶן. און איך זאָג: מאַסאַזש. היינט היילט מען אומעטום אַלע שלאַפֿקייטן מיט מאַסאַזש. ניטאָ קיין בעסער מיטל ווי מאַסאַזש. אַז מען שלאַגט רעכט דורך, פּאַרשטייט איר מיד, די ביינער, ווערט מען דאָך אַן אַנדער מענטש! י ש ר אַ ל י ק : (ציט אויס אַ לאַנגן קרעכץ) אוי-ווי-ווי!

ד י מ ש פּ ח ה : (ברעכט די הענט) אַנא ה' הושיעה נא — גאָט זאָל אים העלפֿן! ד אַ ק ט אַ ר ה ע ר צ ל : איך האָרד דאָ פּאַרשידענע קולות, פּראָטעסטן, קריטיק, מהכּי-יתתי, איך האָב ליב פּראָטעסטן; קריטיק איז אין דער מעדיצין אַ נייטיקע זאָך, איך שטיי אָבער פֿעסט אין מיין מיינונג, אַז ציוניזם און נאָר דער ריינער

פֿאַליטישער ציוניזם, ווי איך פֿאַרשטיי אים, קאָן דערהאַלטן בײַם לעבן דעם דאָזיקן אומגליקלעכן חולה. קיין שום אַנדער ציוניזם, קיין שום גײַסטיקייט פֿאַר־שטיי איך נישט און נעם נישט אָן. אַלזאָ, קאַלעגן, לאַמיר נישט פֿאַרצײען אין דער לאַנגער באַנק (ער פֿאַרשרײַבט אַ רעצעפט). לאָז מען באַלד שיקן אין אַפטייק און לאָז מען ברענגען אַ פֿאַרצײע ציוניזמוס. (גיט איבער דאָס רעצעפטל דעם דאָקטאָר נאָרדוי).

דאָקטאָר נאָרדוי: (חתמעט זיך) אַלע צוויי שעה איין עסלעפֿל. (גיט איבער דאָס רעצעפטל דעם דאָקטאָר מאַנדעלשטאַם).

דאָקטאָר מאַנדעלשטאַם: (חתמעט זיך) מען באַדאַרף צושרײַבן דאָס וואָרט „סטאַטיס“, בכדי מען זאָל דאָס באַלד אַרויסגעבן. (גיט איבער דאָס רע־צעפטל צו אַחדיהעם).

אַחדיהעם: (וויל נישט חתמענען זיך) אַ רעצעפט וואָס איז נישט לֵפֿי רוחי קאָן איך נישט חתמענען (גיט איבער דאָס רעצעפטל דובנאָוץ).

דובנאָוץ: (וויל נישט חתמענען) לאָז מען צושטעלן איין וואָרט „גײַסטלעך“, חתמע איך מיך מיט ביידע הענט (גיט דאָס איבער אוסישקינען).

אויסישקינען: (חתמעט זיך) איך וואָלט פֿאַרשריבן נאָך אַ גרעסערע דאָזע: אַלע שעה צוויי עסלעפֿל (גיט איבער דאָס רעצעפטל דעם דאָקטאָר הערצל, דער דאָקטאָר הערצל רופֿט צו די דינסטמויד פֿרעסע, גיט איר דאָס רעצעפטל און זאָגט איר, אַז זי זאָל באַלד גיין אין דער אַפטייק אַרײַן).

פֿרעסע: נו, און געלט? (דרייט זיך אַרום צווישן דער משפּחה פֿון איינעם צום אַנדערן).

די משפּחה: געלט? (מען קוקט אויף דער רײַכער קרובה. די רײַכע קרובה מאַכט זיך אַוועק; די אַרעמע קרובים קראַצן זיך אין אַלע קעשענעס, לײַגן זיך צונויף, ווער אַ גראַשן ווער צוויי, עס ווערט עטלעכע קערבלעך און פֿרעסע לויפֿט אַוועק נאָך דער רפֿואה. — די דאָקטוירים צעפֿאַרן זיך, די משפּחה צעגײט זיך, דער חולה בלײַבט אַליין. —)

צ ו י י ט ע ר א ק ט

אין עטלעכע טעג אַרום. די זעלביקע דעקאָראַציע מיט די זעלביקע פּאַרשוינען וואָס אינעם ערשטן אַקט. ניט געמינערט אַ האַר.

ד אַ ק ט אַ ר ה ע ר צ ל : (צו די איבעריקע דאָקטוירים און פּראָפּעסאָרן) מײַנע הערן! איך האָב אײַך צונויפֿגערופֿן אַהער נאָך אַ מאָל אויף אַ קאַנסיליום, בכדי מיר זאָלן באַקלערן דערוויײַלע אָן אַנדער מיטל אויף צו ראַטעווען דעם קראַנקן פּאַציענט נעבעך, וואָס ס׳איז אים איצט נאָך ערגער ווי פֿרײַער. צו אונדזער גרויסן באַדויערן באַדאַרף איך אײַך אָנזאָגן ניט קיין גוטע בשורה: מען האָט אין דער אָפּטייק ניט געוואָלט אַרויסגעבן אויף אונדזער רעצעפט קיין ציוניזמוס, אַפֿילו קיין האַלבן אונץ. איך בין אַליין געווען ניט איין מאָל אין אָפּטייק. גע-רעדט מיטן פּראָוויזאָר, געגעבן אים צו פֿאַרשטיין אָז ציוניזם איז פֿון די אומ-געפֿערלעכסטע מעדיקאַמענטן, עס וועט דאָ קיינעם ניט שאַטן. אַדרבה, עס וועט נאָך ברענגען פֿיל נוצן סײַ דעם חולה, סײַ דעם בעל-הבית פֿון דער אָפּטייק. מײַנע אַלע רייד זענען אָבער ליידער געווען אומזיסט, וואָרעם סך-הכל איז ער ניט מער ווי אַ פּראָוויזאָר און האָט אַ קליינע דעה אין אָפּטייק... הקיצור, אַלע מײַנע רייד און בקשות האָבן גאַרניט געהאַלפֿן. נאָר מיינט ניט חלילה אָז ס׳איז פֿאַרפֿאַלן די האַפֿענונג אויף אייביק. מיר האָפֿן — און עס וועט מיט גאַטס הילף געוויס אָזוי זײַן — אָז ניט הײַנט איז מאָרגן, מען וועט אונדז די אָפּטייק עפֿענען און מיר וועלן קויפֿן ציוניזמוס וויפֿל מען וועט באַדאַרפֿן. די גאַנצע זאַרג איז נאָר: וואָס טוט מען דערוויײַלע מיטן קראַנקן ישראָליק? דערויף האָב איך די עטלעכע טעג געטראַכט און געפֿונען זייער אַ טײַער מיטל, געוויינטלעך ניט אויף שטענדיק, נאָר פֿאַרלייפֿיק, לפֿי שעה. דאָס מיטל דאָס איז אַזאַ מין געטראַנק, כמעט דאָס זעלבע וואָס ציוניזמוס. גע-נומען האָב איך עס פֿון אַ באַרימטן ענגלישן פּראָפּעסאָר טשעמבערליין, און הייסן הייסט עס בײַ אונדז אין דער מעדיצין „אוגאַנדאַ אַפֿריקאַנאַ“.

אַ ל ע : אוגאַנדאַ ? אוגאַנדאַ ? אַסט-אַפֿריקאַ ?

עס ווערט אַ טומל, אַ מהומה, אַלע שרײַען. דער זאַגט ס׳איז גוט, דער פּראָטעסטירט, די משפּחה וויגט זיך, ביז עס שטייט אויף דער דאַקטאָר נאָרדוי.

דאָקטאָר נאַרדוי: מײַנע געערטע קאַלעגן! עס ווונדערט מיך זייער, וואָס איז דער רעש אַזוי גרויס? איר ווילט ניט מען זאָל פֿאַרשריבן דעם חולה אונגאַנדאָ? פֿאַר וואָס? איר ווייסט דען וואָס דאָס איז? איר האָט עס שוין אַ מאָל אויף אײַער פראַקטיק עמעצן פֿאַרשריבן? איר ווילט דווקא מען זאָל אים קורירן מיט ציוניזם? וווּ זאָלן מיר נעמען, אַז מען גיט ניט? אפֿשר וועט איר הייסן אַז דער קראַנקער ישראָליק זאָל גיין מלחמה האַלטן מיטן פראַוויזאָר? און וואָס זאָל ער טאָן דערווײַלע נעבעך? זאָל ער אויסגיין אַזוי פֿאַר אונדזערע אויגן?

ישראָליק: (ציט אויס אַ לאַנגן קרעכץ) אוי-וי-וי-וי!

די משפּחה: (ברעכט די הענט) אנא ה' הושיעה נא — גאָט זאָל אים העלפֿן! דאָקטאָר נאַרדוי: ברידער! באַרעכנט נאָר אַקוראַט די לאַגע פֿונעם קראַנקן ישראָליק. ניט פֿאַרגעסט, אַז דעם רעצעפט וואָס מיר פֿאַרשריבן אים איצט, אָט דאָס אונגאַנדאָ, איז ניט מער ווי אַ מיטל אויף אַ ווײַלע, לִפֿי שעה, ביז גאָט וועט אַרײַנגעבן דעם אפֿטייקער אַ שכל און באַשאַפֿן אים אַ גוט האַרץ און מען וועט אונדז אַרויסגעבן דאָס רעכטע מיטל, דעם ציוניזמוס. אַ מענטש אַז ער טרינקט זיך, כאַפט ער זיך אָן אין אַ שפיץ פֿון אַ פֿינגער, אין אַ שאַרף פֿון אַ שווערד. (נעמט דאָס רעצעפטל פֿון הערצלס הענט, חתמעט דאָס און גיט עס איבער ווײַטער).

אחד-העם: האָט קיין פֿאַראיבל ניט, מײַנע הערן, וואָס איך וועל אײַך זאָגן עטלעכע קלאַרע ווערטער, אַ ביסל נאַקעטן אמת, אַ ביסל רײַנע וואַרהייט. עס ווונדערט מיך ניט אויפֿן פראַפֿעסאָר הערצל, וואָס ס'איז אַזוי גיך פֿאַרטיק געוואָרן בײַ אים אין מוח אַ נײַער מין רעצעפט. דער פראַפֿעסאָר הערצל איז דערויף אַ גרויסער בריה, מען קאָן זאָגן — אַ מומחה אויף רעצעפטן. עס ווונדערט מיך ניט אויף דעם פראַפֿעסאָר נאַרדוי מיט זײַן גיכטקייט, ווי ער שרײַבט זיך אונטער אַלע מאָל אונטער הערצלס רעצעפטן. דער וואָס האָט אַזוי גרינג אָנגענומען די פֿרעדיקע רפֿואה, דעם טרוקענעם ציוניזם, דער מוז אויך לײַכט חתמענען זיך אויף דעם נײַעם מיקסטורל „אונגאַנדאָ“. אַ חידוש איז מיר נאָר דאָס, וואָס עס האָבן זיך דאָ געפֿונען שוין אַזוי גיך קולות פֿאַר דעם נײַעם מיטל „אונגאַנדאָ“ און קולות קעגן דעם נײַעם מיטל „אונגאַנדאָ“, וואָס קער זיך אַזוי אָן מיט ציוניזם, אַזוי ווי איך למשל קער זיך אָן מיט מצרים. ווער קאָן זאָגן דערויף, צי ס'איז גוט און ווער קאָן זאָגן אַז ס'איז שלעכט? מיט וואָס פֿאַר אַ צוטרוי דער חולה וועט איצט קוקן אויף דעם נײַעם מיקסטורל „אונגאַנדאָ“, נאָך דעם

ווי דער פראָפעסאָר הערצל האָט אים פֿרֿיער אַזוי אָפגעלויבט דעם ציוניזם — דאָס פֿאַרשטייט איר שוין אַליין. איך שטעל מיך ניט אַרויס פֿאַר קיין נביא און אַפֿילו ניט פֿאַר קיין האַלבן נאָר — איך האָב דערביבער דעמאָלט געזאָגט נאָך, אַז דערמיט וואָס מען לויבט אַזוי אָפּ די רפֿואה ציוניזם און מען זאָגט אַז נאָר ציוניזם איז דאָס איינציקע ריכטיקע מיטל, טוט מען דעם חולה די גרעסטע רעה. דער פראָפעסאָר הערצל, זאָל מיר מוחל זײַן, קען ווינציק וואָס אונדזער פֿאַציענט. ער מיינט אַז ישראָליק איז אַ ינגל, וואָס לאָזט זיך אײַנרעדן. וואָס פֿאַר אַ טעם וועט בײַ אים איצטער האָבן די גײַע רפֿואה „אוגאַנדאַ“, אַז דער פראָפעסאָר הערצל האָט אַליין ערשט פֿרֿיער מיט עטלעכע טעג געזאָגט: נײַט אַ קײַן אַנדער רפֿואה אַחוץ ציוניזמוס? (עס ווערט אַ טומל, אַ געפֿילדער, אַלע רעדן. אייניקע האַלטן מיט אַחד־העם, אייניקע פראָטעסטירן קעגן אים. די משפּחה קאַכט).

די משפּחה: ווי האָט דאָס אַ העזה אַ יײַד, אַ געוויינטלעכער דאָקטאָר, רעדן אַזעלכע ווערטער קעגן אַ וועלט־באַרימטן פראָפעסאָר?!

אויסשיקין: וואָס טויג מיר שיינע ווערטער! הויכע מליצות? איך פראָטעסטיר גאַנץ עפֿנטלעך קעגן דעם דאָקטאָר הערצל מיט זײַן רפֿואה „אוגאַנדאַ“! מיר וויסן נאָר איין מיטל: ציוניזם, און קיין שום אַנדער מיטל ווילן מיר ניט הערן! דער פראָפעסאָר הערצל האָט איין מאָל געחתמעט ציוניזם, באַדאַרף זײַן ציוניזם! וואָס איז דאָס פֿאַר אַ בײַטן אַלע טאַג דעם דיאַגנאָז?!

דאָקטאָר הערצל: מיר וועלן בעטן אונדזער קאַלעגע אויסשיקין ער זאָל אונדז לאָזן פֿרײַ. דען ער איז קעגן אונדזער קאַנסיליום און האָט קיין רחמנות ניט אויפֿן קראַנקן!

אויסשיקין: איך ווייס ניט ווער ס'איז קעגן אונדזער קאַנסיליום: צי דער וואָס בײַט אַלע דרײַ־פֿיר טעג די רעצעפטן, צי דער וואָס האַלט זיך בײַ איינעם שוין אַזוי פֿיל צײַט? און וועגן געטריישאַפֿט צום קראַנקן איז נאָך אַ פֿראַגע, ווער פֿון אונדז בידע איז מער געטריי? מײַן דעוויז איז אײַך באַקאַנט? איך פֿאַר קיין ארץ־ישׂראל! איך פראָטעסטיר!

דאָקטאָר הערצל: (אויסער זיך, נאָר האַלט אײַן דעם פעס) פֿון אונדזער פֿאַלעמיקע וועט דעם קראַנקן דערווײַלע גרינגער ניט ווערן. לאַמיר אַקאַרשט פֿרעגן בײַ דער משפּחה אַליין, צי ווילן זײ מען זאָל געבן דעם חולה לעת־עתה דעם רעצעפט אוגאַנדאַ, צי ניין?

די משפּחה: (אַלע אין איינעם) יאָ! ניין! ניין! יאָ! ניין! ניין! יאָ! יאָ! ניין!

דאָקטאָר הערצל: איינציקווייז! איינציקווייז! איטלעכער באַזונדער!

די משפחה ליאַרעמט. מען שרייט, מען קריגט זיך, מען ברעכט
די הענט, מען וויינט; ווייבער פֿאַלן חלשות...

דאָקטאָר נאַרדוי: (צײלט עטלעכע מאָל, וויפֿל ס׳האַבן געזאָגט „יאָ“ און
וויפֿל עס האָבן געזאָגט „ניין“): איינס, צוויי, דריי, פֿיר, פֿינף, זעקס, זיבן,
אַכט... 375 „יאָ־זאָגערס“!...

איינס, צוויי, דריי, פֿיר, פֿינף, זעקס, זיבן, אַכט... 296 „ניין־זאָגערס“. אַלואַ
זענען די „יאָ־זאָגערס“ אַ סך מער פֿון די „ניין־זאָגערס“. נמצא אַז מען דאַרף
שיקן אין דער אַפטיק נאָך „אוגאַנדאַ“.

ער גיט איבער דאָס רעצעפטל דער דינסטמויד פרעסע, זי זאָל
לויפֿן אויף איין פֿוס אין דער אַפטיק. דער חולה קרעכצט, די
משפחה לייגט אײַן די וועלט; עס לאַזט זיך הערן אַ געוויינ מיט אַ
כליפֿען, מיט אַ שנייצן פֿון געזער, ווייבער פֿאַלן חלשות.

ר ב ע ק י ב א: (מאַכט אַ פֿרום פנים, ווי בשעת מען שפרעכט אָפֿ אַ גוט אויג,
הייבט אויף די הענט, ווי ירמיהו הנביא) ווי איז צום חולה! ווי איז צו אונדזער
ישראָליקן! געפֿאַלן דער קרוג אויפֿן שטיין, ווי איז צום קרוג! געפֿאַלן דער
שטיין אויפֿן קרוג — ווי איז צום קרוג! אַ שיינע חתונה האָבן זיי אָנגעאַרבעט
מיט זייערע רפֿואות! אַ חורבן בית־המיקדש! דער דריטער תורבן! פֿריער צי־
ניום, היינט אוגאַנדאַ! אַ חילול־השם פֿאַר לייטן! (ברעכט די הענט, קוקט אויפֿן
פֿעלדשער און אויפֿן מאַסאַזשיסט מיט גרויס רעספעקט) מען דאַרף זען אַן
אַסיפֿה פֿון רבנים! אַן אַסיפֿה איז איצטער נייטיק ווי אין לעבן אַרײַן!

ס ו ו אַ ר י ן: שלאַנגן צו דער אַדער! לאַזן בלוט!..

ק ר ו ש ע ו ו אַ ן: מאַסאַזש! איי מאַסאַזש! נאָר מאַסאַזש!

י ש ר אַ ל י ק: (לאַזט אַרויס אַ לאַנגן זיפֿץ) אוי־וי־וי!

די משפחה: (ברעכט די הענט, וויינט און כליפֿעט און שנייצט די געזער)
אנא ה' הושיעה נא — גאָט זאָל אים העלפֿן!

א ח ד ה ע ם: אַ מערקווערדיקע משפחה בײַ אונדזער ישראָליקן! אַט האָבן
זיי דאַכט זיך נאָר וואָס אַליין געשריען יאָ! אוגאַנדאַ! אוגאַנדאַ! און איצט וויינט
מען און מען כליפֿעט און מען פֿאַלט חלשות! וואָס איז דער געוויינ? וואָס וויינט
איר, יידן? אַ פנים בײַ אייך איז וואַלוול טרערן?

די משפחה: יא, גוט איז איינך צו רעדן! טוט א קוק נעבעך אויף דעם קראנקן ישראל'יק, מי יודע וואס פאר א רפואה דאס איז אט דאס „אוגאנדא“? מיט וואס עסט מען דאס?

עס הערן זיך קולות: „ציונים!“ „ציון!“ דער רעש ווערט וואס ווייטער אלץ גרעסער.

דאטאר הערצל: (צו דער משפחה, מיט ווייכע ווערטער) בארויקט זיך, ברידער, איך בעט אייך, זייט רויק! איך ווייס אליין, אז ציונים איז דאס בעסטע, דאס איינציקע מיטל; נאר וואס קאן מען טאן, אז מען גיט דאס ניט ארויס אין דער אפטייק? איך שווער אייך בנאמנות, אז איך וועל נאך זיין דארטן, איך וועל נאך רעדן מיטן אפטייקער, איך וועל זיך ניט בארויקן ביז איך וועל אייך ניט ארויסבאקומען דאס דאזיקע מיטל! איך זאג אייך צו, אז איך וועל דאס ניט פארגעסן, זייט זיכער! אם אשכחך ירושלים, לאז פארגעסן ווערן מײן רעכטע האנט, אויב איך וועל דאס פארגעסן!

די משפחה בארויקט זיך ניט. א סך פליעסקען בראווא, א סך פרא-טעסטירן, פון דרויסן לאזט זיך הערן א באקאנט לידל: עזרוד לא עבדה תקוותי-נו...)

דאקטאר נאָרדווי: (הארטלעך) עס ווונדערט מיך אויף מײן קאלעגע הערצל, ווי ער איז זיך אזוי מפלפל און לאזט זיך אריין אין חקירות מיטן עולם וועגן אזא מין ענין, וואס איז קלאר אזוי ווי דער טאג. מיר האבן איין מאָל געזאָגט, אז מען קאן דעם חולה אזוי ניט לאָזן; מען מוז אים פאַרשרייבן א רעצעפט לפי שעה, אויף צו דערהאַלטן אים די נשמה. האָבן מיר פאַרשריבן אוגאַנדאַ, באַדאַרף זײַן אוגאַנדאַ. דערויף איז דאָס אַ קאַנסיליום פֿון דאַקטוירים!..

פלוצעם הערט זיך א שאַס. דאָס האָט איינער פֿון דער משפחה אויסגעשאַסן גלייך אויפֿן דאַקטאָר נאָרדווי, נאָר געטראָפֿן האָט דאָס רבי עקיבאָן אין דער רעכטער באַק... סע פֿאַלט אַ פחד אויפֿן עולם און מען ווערט צעמישט. — די משפחה פֿאַרענטפֿערט זיך, אז דאָס איז געווען ניט קיין שאַס פֿון רעוואָלוער חלילה, נאָר אַ פראַבקע פֿון אַ פֿלעזשל זעלצער-וואַסער. — אייניקע גייען צו צום דאַקטאָר נאָרדווי און קוועטשן אים די האַנט. — דער פֿעלדשער מיטן מאַסאַ-

זשיסט סודען זיך צווישן זיך, לאַכן פֿון דער בהלה און מאַכן חזק פֿונעם גאַנצן עולם. — רב עקיבא באַווייזט דעם פֿעלדשער די רעכטע באַק, ווי איינער רעדט: „נאַט, זעט, פֿאַר וואָס קומט דאָס מיר?“... דער פֿעלדשער שאַקלט כלומרשט מיטן קאַפּ און זאָגט צום מאַסאַזשיסט: „אַ מיצווה! דער הונט איז ווערט דעם שטעקן.“ — עס עפֿנט זיך די טיר און עס פֿליט אַרײַן פרעסע די דינסטמויד מיט ליידיקע הענט.

דאַקטאַר הערצל: נו?
 פרעסע: (שיט מיט רייד) ניטאָ, מען גיט ניט, מען וויל ניט געבן פֿון דער אַפטייק קיין אוגאַנדאַ אויך ניט! אויס! דער פּראָפֿעסאָר טשעמבערל, זאָגן זיי, האָט צוגעשריבן, אַזוי זאָגן זיי, מען זאָל ניט אַרויסגעבן קיין אוגאַנדאַ! פֿאַר וואָס — ווייס איך ניט; נאָר דער פּראָפֿעסאָר טשעמבערל, אַזוי זאָגן זיי, הייסט ניט מען זאָל געבן אוגאַנדאַ, גיט מען ניט!

(אַלע בלייבן דערשטוינט פֿון דער בשורה; אין פֿאַרשידענע פֿאַזעס.—)

ישראליק: (לאַזט אַרויס אַ לאַנגן קרעכץ) אוי-וי-וי-וי!
 די משפּחה: (ברעכט די הענט) אנא ה' הושיעה נא — גאָט זאָל אים העלפֿן!

(פֿאַר אַ נג)

אַפֿאַריזמען

געזאַנקען, משלים, מוסר און גלאַט קלוגע רייד פֿון גרויסע לייט פֿון
אַ מאָל און אויך פֿון הינטיקע צייטן. פֿריי באַאַרבעט, צוגעזעצט און
איבערגעאַנדערשט פֿון שלום-עליכם

1

„ווער איז אַ חכם? — דער וואָס לערנט זיך אָפּ פֿון יעדן איינציקן. ווער איז
אַ העלד? — דער וואָס נעמט איין דעם יצר־הרע. ווער איז אַן עושר? — דער
וואָס באַגנוגט זיך מיט דעם וואָס ער האָט“. (אַזוי זאָגן די חז"ל.) און איך זאָג:
ווער איז אַ חכם? — דער וואָס האָט געלט. ווער איז אַ העלד? — דער וואָס האָט
געלט. ווער איז אַן עושר? דער וואָס האָט געלט.

2

„דער וואָס קען גוט מענטשן, דער אַנטלויפֿט ניט פֿון מענטשן און יאָגט זיך
ניט נאָך זיי“. (אַזוי זאָגט מאַרק אַוורעליוס.) און איך זאָג: דער וואָס קען גוט
מענטשן, דער אַנטלויפֿט פֿון מענטשן וווּ דער שוואַרצער פֿעפֿער וואַקסט.

3

„אַ מענטש וואָס שטייט אויף די שפיץ פֿינגער, קאָן לאַנג ניט שטיין“. (אַזוי
זאָגט לאַאַט־סע.) און איך זאָג: אַ מענטש וואָס שטייט איינגעבויגן, אָדער אויס־
געצויגן ווי אַ סטרונע, דער וועט שטיין לאַנג...

4

„אַ, ווי גליקלעך מיר זענען, וואָס מיר האָבן ניט קיין שונאים!“ (אַזוי זאָגט
בודדאַ.) און איך זאָג: אַ, ווי גליקלעך מיר זענען, וואָס מיר האָבן שונאים!

5

„אַ פֿערד איז ניט דערמיט אויסגעשטעלט, וואָס ער קאָן ניט קרייען ווי אַ האָן,
ער איז אומגליקלעך נאָר דעמאָלט ווען ער פֿאַרלירט דעם גאַנג“. (אַזוי זאָגט
עפיקטעט.) און איך זאָג: אַן אַקס איז ניט דערמיט אויסגעשטעלט, וואָס ער האָט
אַ לאַנגע צונג און קאָן קיין שוֹפֿר ניט בלאָזן; ער איז אומגליקלעך נאָר דעמאָלט,
ווען מען פֿירט אים צו דער שחיטה.

6

„אַ לייטישער מענטש אַז ער טוט אַ גוטע זאָך, באַהאַלט ער זיך פֿאַר מענטשן

און האָט קיין חרטה ניט, טאַמער ווייסט דערפֿון קיינער ניט". (אַזוי זאָגט קאַנפֿרזי.)
און איך זאָג: אַ היַנטוועלטיקער לײַטישער מענטש אַז ער טוט אַן עוולה, באַהאַלט
ער זיך ניט פֿאַר קיינעם און האָט קיין חרטה ניט, טאַמער ווייסט דערפֿון די
גאַנצע וועלט.

7

„אַקעגן דער גרויסער וועלט איז דער מענטש געגליכן צו אַ קליין שטעקעלע,
נאָר אַ קלוגס". (אַזוי זאָגט פֿאַסקאַל.) און איך זאָג: אַקעגן דער גרויסער וועלט
איז דער מענטש געגליכן צו אַ קליין שטעקעלע, נאָר סע שלאָגט.

8

„אַלץ וואָס גרויס איז — וואַקסט פֿאַוואַלינקע". (אַזוי זאָגט סענעקאַ.) און איך
זאָג: אַלץ וואָס גרויס איז — וואַקסט פֿאַוואַלינקע, אחוץ פֿראַצענט, וואָס וואַקסט
משוגענער־ווייז, אַן רעגן, אַזוי ווי קראַפֿעווע.

9

„אַז דו רעדסט, זאַלן דײַנע ווערטער זײַן בעסער ווי געשוויגן". (אַזוי זאָגט
אַן אַראַביש גלײַכווערטל.) און איך זאָג: אַז דו שוויגסט, זאַל דײַן שוויגן
זײַן בעסער ווי גערעדט.

10

„לײַענען און שרײַבן הייסט נאָך ניט קיין בילדונג, אויב זיי פֿירן ניט דעם
מענטשן אין דרך־הישׁר". (אַזוי זאָגט דזשאַן ריעסקין.) און איך זאָג: לײַענען און
שרײַבן הייסט נאָך ניט קיין בילדונג, אַז מען האָט ניט קיין דיפֿלאַם.

11

„אַן אַנגעבראַכענער שאַרבן קלינגט ניט; אַן איבערגעבראַכענער אויף
צווייען קלינגט ווידער". (אַזוי זאָגט ריכטער.) און איך זאָג: אַן אַנגעבראַכענער
שאַרבן טויג אויף פֿפרות! אַן איבערגעבראַכענער אויף צווייען — וואַרַט אים
אַרויס!

12

„צו אַ גאַרטן זענען געקומען צוויי מענטשן: איינער אַן אויפֿגעקלערטער,
דער אַנדערער אַ פֿרומער. האָט זיך דער אויפֿגעקלערטער גענומען ציילן די בײַ-
מער, רעכענען די פירות און מאַכן אַ חשבון, וואָס פֿאַר אַ ווערט קאָן האַבן דער
גאַרטן. און דער פֿרומער האָט זיך באַקענט מיטן בעל־הבית, צוגעגאַנגען צו אַ
בוים און פֿאַרביסן מיט די פירות". (אַזוי זאָגט אַ בראַמינער.) און איך זאָג:
צו אַ גאַרטן זענען געקומען צוויי מענטשן: איינער אַן עם־האַרץ, דער אַנדערער

א רשע. האָט זיך דער עמ־האַרץ גענומען באַלד צו די פירות, און דער רשע איז געגאַנגען פֿרײַער הרגענען דעם בעל־הבית.

13

„זאַלסט גיין מיטן אמת אַפֿילו מיט אַ קינד; האָסטו אים עפעס צוגעזאַגט, זאַלסטו מקיים זײַן, אַניט וועסטו אים געוויינען צו ליגן“. (אזוי זאָגן די חז"ל.) און איך זאָג: זאַלסט גיין מיטן אמת אַפֿילו מיט דיין ווייב; האָסטו איר עפעס צוגעזאַגט, זאַלסטו מקיים זײַן, אַניט וועסטו האָבן אַפגעשניטענע יאָרן.

14

„האָסטו אין זינען נאָר יענעם, קאַנסטו האַפֿן עס זאָל דיר אַרויסקומען אַ מאָל אַ טובה“. (אזוי זאָגט פֿלאַטאָן.) און איך זאָג: האָסטו אין זינען נאָר דיך, קאַנסטו האַפֿן עס זאָל עמעצן אַרויסקומען אַ רעה.

15

„דערנער מאַכן אַ תל פֿונעם פֿעלד; זינד פֿירן איבער דעם מענטשן, און מעשים טובים פֿירן צו אַ גוטן סוף“. (אזוי זאָגט בודדאָ.) און איך זאָג: דערנער מאַכן אַ תל פֿונעם פֿעלד און וואַקסן אומעטום; זינד פֿירן איבער דעם מענטשן, און פֿון דעסטוועגן זינדיקן אַלע מענטשן און אויף מעשים טובים איז ניטאָ קיינער אין דער היים.

16

„דאָס מעכטיקסטע וואָס געוועלטיקט אויף דער וועלט איז דאָס וואָס מען זעט דאָס ניט און מען הערט דאָס ניט און מען קאָן דאָס ניט אַנטאַפֿן“. (אזוי זאָגט לאַאַַטסע.) און איך זאָג: דאָס מעכטיקסטע וואָס געוועלטיקט אויף דער וועלט איז געלט, וואָרעם מען זעט דאָס און מען הערט דאָס און מען קאָן דאָס אַנטאַפֿן.

17

„דער גרעסטער סוד צו זײַן שטענדיק אויפֿגעלייגט — ניט צו לאָזן זיך צום האַרצן די הבלי העולם, נאַרישע זאַכן“. (אזוי זאָגט סמאָילס.) און איך זאָג: דער גרעסטער סוד צו זײַן שטענדיק אויפֿגעלייגט — ניט צולאָזן זיך צום האַרצן פֿרעם־דע צרות. דעריבער פֿליט אַפֿט מאָל דער אַרעמאַן בײַם נגיד פֿון די טרעפּ, וואָרעם ער קאָן ניט הערן זײַנע צרות.

18

„ניט קיין ימים צעטיילן די פֿעלקער, נאָר דאָס וואָס זיי זענען ניט געביל־דעט“. (אזוי זאָגט דזשאָן ריעסקין.) און איך זאָג: ניט קיין ימים צעטיילן די פֿעלקער, נאָר די פֿעלקער צעטיילן די ימים.

19

„קליינע צרות איז אייגנטלעך אַ גאַנץ גוטע זאַך“. (אַזוי זאָגט איינער אַ
בראַמינער.) און איך זאָג: קליינע צרות איז אייגנטלעך אַ גאַנץ גוטע זאַך, נאָר
פֿאַר יענעם.

20

„ווער איז אַ העלד? — דער וואָס האָט פֿונעם שוואַ געמאַכט אַ גוטן פֿריינד.“
(אַזוי זאָגן די חז"ל.) און איך זאָג: ווער איז אַ העלד? דער וואָס האָט דעם שוואַ
באַגראָבן גיין איילן אין דער ערד.

21

„אַ מענטש מאַכט זיך גרויס זיין גליק פֿונקט אויף אַזוי פֿיל ווי ער פֿאַר-
גרעסערט דאָס יענעם.“ (אַזוי זאָגט בענטאַם.) און איך זאָג: אַ מענטש מאַכט זיך
גרויס זיין פֿאַרמעגן פֿונקט אויף אַזוי פֿיל ווי ער פֿאַרקלענערט דאָס ביי יענעם.

22

„מענטשן זענען זיך טועה ניט דערפֿאַר וואָס זיי ווייסן ניט, נאָר דערפֿאַר וואָס
זיי מיינען אַז זיי ווייסן.“ (אַזוי זאָגט רוססאַ.) און איך זאָג: מענטשן זענען זיך
טועה ניט דערפֿאַר וואָס זיי ווייסן ניט, און ניט דערפֿאַר וואָס זיי מיינען אַז זיי
ווייסן, נאָר דערפֿאַר וואָס זיי מיינען אַז יענע ווייסן ניט.

23

„דעם ערלעכן טרעפֿט אויך אַ מאָל אַז עס גייט אים ניט.“ (אַזוי זאָגט שעקס-
פיר.) און איך זאָג: דעם ערלעכן טרעפֿט אויך אַ מאָל, אַז עס גייט אים.

24

„די וועלט איז אַ שטוב, וואָס באַשטייט אַ סך מער פֿון טרעפֿ ווי פֿון חזרים.“
(אַזוי זאָגט בערנע.) און איך זאָג: אַ פֿנים דערפֿאַר וואָלגערן זיך אַ סך מער אויף
די טרעפֿ ווי די וואָס זיצן אין שטוב.

25

„דער טויט איז דער ערגסטער קרעדיטאָר.“ (אַזוי זאָגט ביראַן.) און איך
זאָג: קרעדיטאָרן — דאָס איז דער ערגסטער טויט.

26

„די וועלט — דאָס איז אַ מחשבה פֿון גאָט.“ (אַזוי זאָגט שילער.) און איך זאָג:
די וועלט איז אַ מחשבה פֿון גאָט, נאָר אַ שלעכטע מחשבה.

27

„אַ מיצווה קוקט זיך ניט אַרום, מען זאָל ניט מיינען אַז זי זוכט פֿבוד.“ (אַזוי

זאָגט געטע). און איך זאָג : אַן עבירה קוקט זיך ניט אַרום — מען זאָל זי ניט פאַקן.

28

„מיר באַנוצן די האַק אויף צו מאַכן אַ שטעקל צו דער האַק“. (אזוי זאָגט לעוו טאַלטאָזי). און איך זאָג : מיר באַנוצן די האַק אויף צו האַקן קעפּ.

29

„די ליבע בײַ הײַנטיקע קינדער ליגט ניט אין האַרצן, ניט אין די אויגן“. (אזוי זאָגט שעקספיר). און איך זאָג : די ליבע בײַ הײַנטיקע קינדער ליגט ניט אין האַרצן נאָר אין קעשענען.

30

„כל הרודף, ווער עס יאָגט זיך נאָך כבוד, פֿון דעם אַנטלויפֿט דער כבוד, און ווער עס אַנטלויפֿט פֿון כבוד, דעם יאָגט דער כבוד נאָך. (אזוי זאָגן די חז"ל.) און איך זאָג : ווער עס יאָגט זיך נאָך כבוד, דער באַקומט דעם כבוד, און ווער עס אַנטלויפֿט פֿון כבוד, לאַזט מען אים לויפֿן.

31

„אַ שונא קומט צו נוי : ער דערמאַנט אונדו אונדזער חוב צום מענטשן“. (אזוי זאָגט שילער). און איך זאָג : אַ שונא קומט צו נוי — מען קאָן זיך מיט אים רעכענען.

32

„פֿאַרטרייב איין עבירה, וועלן צען עבירות אַליין אַוועקגיין. (אזוי זאָגט ראָד). און איך זאָג : פֿאַרטרייב איין עבירה, וועלן אויפֿשטיין צען אַנדערע.

33

„אַ חכם פֿאָדערט אַ סך פֿון זיך און ווינציק פֿון יענעם“. (אזוי זאָגט אַ כינע־זער). און איך זאָג : אַ חכם פֿאָדערט אַ סך פֿון יענעם און ווינציק פֿון זיך.

34

„אַז דו האַסט ליב, אַז דו טוסט גוטס און האַסט צרות — ביסט דו אַ מענטש“. (אזוי האַט געזאָגט אַן אינדיאַנער). און איך זאָג : אַז דו האַסט ליב, אַז דו טוסט גוטס און האַסט צרות — ביסט דו אויף צרות.

35

„אַז דער פֿאַסטעד ווערט ברוגז אויף די שאַף, גיט ער זיי אַ בלינדן שעפּס פֿאַר אַ פֿירער“. (אזוי האָבן געזאָגט אונדזערע חז"ל). און איך זאָג : אַז דער פֿאַסטעד ווערט ברוגז אויף די שאַף, קוילעט ער אַ שעפּס אויף אַנבײַסן.

36

„אז די פֿייל טרעפֿט ניט ווי מען דאַרף, באַשולדיקט דער קלוגער שיסער זיך, ניט די פֿייל.“ (אזוי זאָגט קאַנפּאָציוס.) און איך זאָג: אז די פֿייל טרעפֿט ניט ווי מען דאַרף, שיסט דער קלוגער שיסער נאָך אַ מאָל.

37

„לעב אזוי, גלייך ווי דו דאַרפֿסט זיך אַט באַלד געזעגענען מיטן לעבן.“ (אזוי זאָגט מאַרק אַורעליוס.) און איך זאָג: לעב אזוי, גלייך ווי דו ביסט נאָר וואָס געבוירן געוואָרן.

38

„אז וויל איז דעם מענטש וואָס האָט זיך אַינגעמידט, מיאש געווען צו זוכן דאָס אמתע גליק אויף דער וועלט.“ (אזוי זאָגט פּאַסקאַל.) און איך זאָג: אז אָך און ווי איז דעם מענטשן וואָס האָט זיך אַינגעמידט, מיאש געווען צו זוכן דאָס אמתע גליק אויף דער וועלט.

39

„אונדזערע מעשים זענען ניט אזוי שלעכט ווי אונדזער רצון.“ (אזוי זאָגט וואָוענאַרג.) און איך זאָג: אונדזער רצון איז ניט אזוי שלעכט ווי אונדזערע מעשים.

40

„סיי דאָס וואָס מיר רופֿן אָן גוט, סיי דאָס וואָס מיר רופֿן אָן שלעכט, איז אַלץ איינס נוצלעך פֿאַר אונדז, אויב מיר קוקן דערויף ווי אויף אַן אַפּקומעניש. (אזוי זאָגט לעוו טאַלסטאָי.) און איך זאָג: סיי דאָס וואָס מיר רופֿן אָן גוט, סיי דאָס וואָס מיר רופֿן אָן שלעכט איז אַלץ איינס נוצלעך פֿאַר אונדז, אויב מיר ווייסן אז מיר קענען דערפֿון עפעס האָבן.

41

„וויסן אָז דאָס וואָס דו ווייסט און דאָס וואָס דו ווייסט ניט ווייסטו ניט — אַט דאָס איז די אמתע וויסנשאַפֿט.“ (אזוי האָט געזאָגט אַ כינעזער.) און איך זאָג: וויסן אז דאָס וואָס דו ווייסט ווייסטו און דאָס וואָס דו ווייסט ניט, מאַכן זיך ניט וויסנדיק — אַט דאָס איז די אמתע וויסנשאַפֿט.

42

„טויזנט וועגן פֿירן צו פֿאַלשקייט, און צום אמת איז פֿאַראַן נאָר איין וועג.“ (אזוי זאָגט זשאַן רוסאַ.) און איך זאָג: דערפֿאַר אַ פנים גייען מענטשן צו

פֿאַלשקייט, ווייל ס'איז פֿאַראַן טויזנט וועגן, און זייער ווינציק גייען צום אמת, ווייל ס'איז מער ניט פֿאַראַן ווי איין וועג.

43

„קיינער וויסט ניט וואָס איז דער טויט; אָפֿשר איז ער גאַר אַ גליק“. (אָזוי זאָגט פֿלאַטאַן). און איד זאָג: עס קאָן זײַן, אַז דער טויט איז אַ גליק, נאָר איד בין מוחל דעם גליק.

44

„איטלעכער מענטש קאָן זען זיך אַליין אין יענעם פנים, און דערפֿאַר טוען אָפֿט מאַל מענטשן דאָס וואָס אַ הונט: אַ הונט אַז ער דערזעט אין שפיגל זײַן געשטאַלט, מיינט ער אַז דאָרט איז נאָך אַ הונט, הייבט ער אָן צו בילן“. (אָזוי זאָגט שאַפֿענהאַוער). און איד זאָג: אַ מענטש איז קליגער פֿון אַ הונט: ער צע־ברעכט דעם שפיגל, בכדי ער זאָל זײַן צורה דאָרט ניט אַנקוקן.

45

„גליקלעך איז דער וואָס גייט זיך ניט צונויף מיט נאַראַנים“. (אָזוי זאָגט בודדאָ). און איד זאָג: גליקלעך איז דער וואָס גייט זיך ניט צונויף מיט נאַראַנים און דערפֿאַר איז ניטאָ קיין סך גליקלעכע אויף דער וועלט.

46

„מיר קאָנען ניט שטערן די פֿויגלען פֿליען איבער אונדזערע קעפֿ; מיר האָבן אָבער גענוג פּוח, מיר זאָלן זײַ ניט לאָזן זיך באַזעצן אונדז אויפֿן קאָפֿ“. (אָזוי זאָגט לוטער). און איד זאָג: מיר קאָנען ניט שטערן די פֿויגלען פֿליען איבער אונדזערע קעפֿ; מיר האָבן אָבער ביקסלעך אויף צו שיסן זײַ און מאַכן פֿון זײַ גאָדעם זיסע שפּײַז און די בעסטע מאַכלים.

47

„אין יעדן טעות ליגט אַ שטיק אמת, און אין יעדן אמת ליגט אַ שטיק טעות“. (אָזוי זאָגט ריקערט). און איד זאָג: דערפֿאַר גייען מיר ניט מיטן אמת, בכדי מיר זאָלן ניט האָבן קיין טעות.

48

„האַלט זיך אײַן פֿון צו שפּאַרן זיך — דו וועסט קיינעם ניט איבערשפּאַרן, יענעם מיינונגען זענען ווי די טשוועקעס; וואָס מער דו קלאַפּסט אויף זײַ, מער קריכן זײַ אַרײַן“. (אָזוי זאָגט יווענאַל). און איד זאָג: מיינונגען זענען טשוועקעס; אָפֿט קומען מענטשן מיט זייער האַמער און מיט זייערע טשוועקעס.

„דער נסיון באַווייזט אונדז, אז אויף קיין זאך האָט אַ מענטש ניט אַזוי צו שאַפֿן ווי אויף דער צונג.“ (אַזוי זאָגט ספּינאַזאַ.) און איך זאָג: ניטאָ נאָך אַזאַ געטרייער דינער ווי די צונג; פֿאַלגט, ווהיין מען שיקט זי.

„עס זאָל אַצינד ניט זײַן מער קיין ייִדן אויף דער וועלט, נאָר איינער, וואָלט מען געפֿאַרן פֿאַר הונדערט מייל אים אָפּגעבן שלום.“ (אַזוי זאָגט היינע.) און איך זאָג: עס זאָל אַצינד ניט זײַן מער קיין ייִדן אויף דער וועלט, נאָר איינער, וואָלט מען אים אויך אַרויסגעשיקט.

דאָס ניי־געבוירענע אָדער ראָסל

א סיפור־המעשה

1

אונדזער משפחה איז אַ גרויסע משפחה, אַ גרויסע און אַ באַרימטע. מיט וואָס, ווילט איר זויסן, איז זי באַרימט? „מיט אירע נגידי־קולאַקעס, מיוחסים־פֿרומאַקעס, חסידי־צבועקעס, שיכורים־הוליאַקעס, גנבים־באַסיאַקעס...“ אזוי האָט געזאָגט אויף איר טאַקע איינער פֿון אונדזער משפחה, אַ שרייבער איז ער, אַ לין, אַ פֿאַרשלעפטע קרענק און אַ גראַמזאַגער. נאָר ווייס איך וואָס אַ גראַמזאַגער קאָן זאָגן! איך געדענק, אַז אונדזער שטוב האָט זיך גערעכנט פֿאַר אַ פֿרומע שטוב, אַ כשרע שטוב, אַן ערלעכע שטוב. מילא פֿון דאווענען, וואָשן זיך, בענטשן — פֿון דעם שמועסט מען ניט. גאָט זאָל היטן אימיצער זאָל אויסרעדן ביים טיש אַ הויך וואָרט, אַ לאַך טאָן, גיין ניט אַהין וווּ מען דאַרף, רעדן ניט מיט דעם וואָס מען דאַרף! מישן זיך אין שטובזאַכן, אַרײַנקוקן אין בעל־הבתישקייט. אַרײַנשמעקן אין קיך אַרײַן — חיות ניט זיכער! — מיט איין וואָרט, שטרענג און מיט דרד־אראָן און מיט מורא: „וואָס גאָט הייסט, וואָס טאַטע־מאַמע הייסן, וואָס אַלע גוטע פֿרומע לײַט הייסן...“

און שטעלט אייך פֿאַר — אַזאַ אומגליק, אַזאַ בויזן! — אונדזער ראָסל, אונדזער שוועסטער ראָסל, מען זאָל באַהיט און באַשירעמט ווערן, אַ מיידל שוין צו לײַטן, אַ שטילע, אַ פֿרומע, אַ כשרע, איז פּלוצלונג... מען ווייסט ניט פֿון וואָנען און ווי אזוי, ניט דאָ געדאַכט, ניט פֿאַר אייך געדאַכט, זי איז פֿאַרשלאָפֿט געוואָרן... דאָס הייסט, זי איז געווען געזונט און שטאַרק אויף אַלע אברים, נאָר עפעס אַ מרה־שחורה איז אויף איר אָנגעפֿאַלן, ניט געקענט קיין אָרט געפֿינען, ניט זיצן, ניט ליגן, ניט גיין, ניט שטיין. „וואָס איז דיר?“ — איך ווייס ניט! „וואָס טוט דיר וויי?“ — גאָרניט!..

איז מען אַוועקגעפֿאַרן מיט איר צום גדול הדור, צום בעל־מופֿת, אים אַנידער־געלייגט אַ פּדיון, דערציילט אים, אַז זי עסט ניט, זי שלאָפֿט ניט, זי רוט ניט — אויס מענטש! האָט איר דער גדול הדור, — דער בעל־מופֿת, געשענקט אַ שמירה, געגעבן מיטלען, מבטיח אײַה אַ רפֿואה שלימה.

געקומען אַהיים, געטאָן די מיטלען — עס העלפֿט ניט. ראָסל נעבעך, וואָס אַ טאָג, וואָס אַ טאָג ווערט אַלץ ערגער; זי עסט ניט, זי שלאָפֿט ניט, זי רוט ניט, זי איז אויס מענטש!

אַ חידוש איז נאָר געווען וואָס ראָסל נעבעך, וועדליק זי עסט ניט און טרינקט ניט, שלאָפֿט ניט און רוט ניט, וואָלט זי באַדאַרפֿט אַינגיין, ווערן אויסגעדאַרט; צום סוף איז פֿאַרקערט די מעשה: זי ווערט אַדרבה, וואָס ווייטער אַלץ גרעבער, וואַקסט מיטשיינס געזאַגט אין דער ברייט!

האַט מען זיך אַ וואַרף געטאָן אויף דער אַנדערער זייט, געשיקט רופֿן די „זנאַכערקע“, באַצאָלט זי זאָל איר אָפּשפרעכן, טאַמער וועט דאָס זיין אַ רפֿואה? געקומען די „זנאַכערקע“, געשפּראַכן אַקעגן דער לבנה, געהייסן קאַטשן אין קאַלטע ליילעכער, בינדן, קרעמפּעווען. ווער? וואָס? אַ נעכטיקער טאָג! ראָסל נעבעך, וואָס אַ טאָג, וואָס אַ טאָג ווערט אַלץ ערגער, ניט זי עסט, ניט זי טרינקט, ניט זי שלאָפֿט, ניט זי רוט, — אויס מענטש! אויס מענטש!

2

אונדזער משפּחה, ווי איך האָב אייך שוין געזאַגט פֿונעם אָנהייב נאָך, איז אַ גרויסע משפּחה, אַ גרויסע און אַ געטרייע. טאַמער מאַכט זיך, למשל, איינער ווערט ביי אונדז חרוב, קומט מען צו גיין מבקר־חולה זיין. און ראָסל האָט זיך אַוועקגעלייגט האָבן זיך אַ לאָז געטאָן צו אונדז אַלע פֿעטערס, מיט אַלע מומעס, מיט אַלע שוועסטערקינדער, מיט אַלע גליד־שוועסטערקינדער, זיך נאַכגעפֿרעגט, ניט אַזוי מצד רחמנות, ווי גלאַט אַזוי געוואָלט וויסן וואָס מאַכט עפעס ראָסל? וואָס זעט מען ניט ראָסלען?..

מער פֿון אַלע האָבן זיך אינטערעסירט די מומע אַנזי און די מומע פֿראַנזי. איך פֿיל, אַז איך דאַרף אייך באַקאַנט מאַכן מיט די דאָזיקע צוויי מומעס. די מומע אַנזי, אַ דינע און אַ לאַנגע ווי אַ לולב, איז אַ מומע אַפֿילו זייער אַ רייכע, און אַריסטאָקראַטקע, נאָר זאָל זי מיר מוחל זיין, אַ גרויסע צבועטשניצע, אַ פֿאַרביסענע, „עס מעג איר אַנגיין כאַטש האַלב, — זאַגט די מאַמע, — וואָס זי ווינטשט אונדז!“ די מומע אַנזי איז אַ גרויסע גדלנטע, זעלטן, זעלטן וועט זי קומען צו אונדז, סיידן אונטער אַ יום־טוב. נאָר פֿון זינט ראָסל איז געוואָרן ניט מיט אַלעמען, איז די מומע אַנזי מיט אַ מאָל געוואָרן אַ „געטרייע מומע“ און אַנגעהויבן קומען אַלע טאָג געוואָרן ווערן וואָס מאַכט עפעס ראָסל? פֿאַר וואָס זעט מען ניט ראָסלען? וווּ איז ראָסל?

פונקט דער היפוך פֿון דער מומע אַנזי איז די מומע פֿראַנזי. די מומע פֿראַנזי איז אַ קלייניטשקע, אַ פֿריילעכע, אַ ביסל שוין צו אַ פֿריילעכע, פֿאַרבט זיך און פֿודערט זיך און דרייט זיך, טראַגט אַ גרויסן הוט מיט שיינע פֿעדערן. זי זאָגט, די מומע פֿראַנזי הייסט עס, אַז זי איז אונדזער אַיינציקער גוטער פֿריינד. עס טוט איר וויי, זאָגט זי, דאָס האַרץ אויף אונדזער ראַסל נעבעך. אַזוי זאָגט זי, די מומע פֿראַנזי הייסט עס, און כאַפט אַלע מאַל אַ קוק בגנבה אויף ראַסלען, און בשעת-מעשה זאָקלט זי מיטן קאַפּ און שמייכלט עפעס מאַדנע. — זאָלט מיר, זאָגט זי, פֿאַלגן, וואָלט איר זיך מיט איר דורכגעגאַנגען, זאָגט זי, צום דאָקטאָר. איך האָב אַ מאַל, זאָגט זי, אַליין אויך געהאַט דאָס אייגענע חולאות...

— וואָס זשע איז דאָס געווען פֿאַר אַ חולאות? — פֿרעגט זי די מאַמע. — וואָס ס'איז שוין געווען, אַבי ס'איז שוין איבערגעגאַנגען... אַזוי זאָגט זי, די מומע פֿראַנזי הייסט עס, קוקט אויף ראַסלען, זאָקלט מיטן קאַפּ און שמייכלט בשעת-מעשה מיט אַ מאַדנעם שמייכל... די מומע פֿראַנזי האָט אַזוי לאַנג געקלאַפט אין קאַפּ אַריין דאָקטאָר-דאָקטאָר, ביז די מאַמע איז זיך אַדורכגעגאַנגען מיט ראַסלען צום דאָקטאָר. געקומען צום דאָקטאָר, האָט דער דאָקטאָר גענומען אויספֿרעגן, וואָס איר איז, וואָס טוט איר וויי? זאָגט זי: וויי טוט איר גאַרניט, נאָר זי עסט ניט, זי טרינקט ניט, זי שלאַפֿט ניט, זי רוט ניט, זי איז אויס מענטש און גענוג... האָט דער דאָקטאָר זי גענומען באַטראַכטן און באַטראַכטן, און אַז ער האָט זי גוט באַטראַכט האָט ער געהייסן זי זאָל אַרויסגיין, ראַסל הייסט עס, און דער מאַמע האָט ער געהייסן זי זאָל בלייבן, — איר דאַרף ער עפעס זאָגן, וואָס קיינער דאַרף ניט הערן... וואָס ער האָט איר געזאָגט — ווייסט מען ניט. נאָר אַז זי איז געקומען אַהיים, די מאַמע הייסט עס, איז זי געווען רויט אַזוי ווי פֿייער, אַוועקגערופֿן דעם טאַטן, פֿאַרשלאַסן זיך מיט אים אין אַלקער און לאַנג-לאַנג זיך מיט אים געשושקעט, געסודעט... און אַז מען איז אַרויסגעגאַנגען פֿון דאָרטן, איז מען ביידע געווען רויט און אין פֿעס און פֿאַר גרויס גרימצאָרן האָט מען אונדז, יונגוואַרג, אַנגעדרייט ביי די אויערן, געשענקט בדרך-הליכה עטלעכע שיינע פעטש, קולעקעס מיט סטוסאַקעס, אַז „קינדער זאָלן ניט האָבן קיין טבע זיך פֿלאַנטען ביי די פֿיס"... און אין דעם זעליקן אַוונט האָט מען אַריינגערופֿן צו זיך דעם מלמד מיטן לערער (ביי אונדז אין שטוב זענען געווען אַ מלמד מיט אַ לערער) און מען האָט זיך מיט זיי צערעכנט און געגעבן דעם וועג, געבעטן זיי זאָלן מוחל זיין, אַוועקפֿאַרן פֿון

דאַנען וואָס גיכער און וואָס ווייטער און זיי זאָלן פֿאַרגעסן דאָס אָרט. וווּ זיי זענען געווען... מיט אַ צעבראַכן געמיט און מיט אַ פֿאַרוויינט האַרץ האָבן מיר, יונגוואַרג, אַרויסגעבאַגלייט דאָס דאָזיקע פֿאַרל, געכאַפט דערביי געוויינטלעך פֿון די עלטערע אַ פֿאַר סטוסאַקעס, „קינדער זאָלן ניט האָבן קיין טבע זיך פֿלאַנטען פֿאַר די פֿיס...“

3

פֿון דעמאָלט אַן האָט מען ראַסלען מער ניט אַרויסגעלאָזט פֿון שטוב, ניט באַוויזן איר די ליכטיקע שײַן, ניט צוגעלאָזט צו איר קיין לעבעדיקן נפֿש, אחוץ עפעס איינע אַן אַלטע, אַ שוואַרצע ווי אַ ציגיינערין, מיט שוואַרצע ברענענדיקע אייגעלעך, זעט אויס ווי אַ מכשפֿה.

וואָס האָט געטאָן דאָרטן די דאָזיקע מכשפֿה — ווייסט מען ניט. מען האָט נאָר געקענט הערן פֿון דאָרטן משונה ווילדע קולות, קרעכצן און געוויינען... און וואָס ווייטער, איז געוואָרן בײַ אונדז אין שטוב אַלץ שטרענגער און שטרענגער. אַלע זענען אַרומגעאַנגען אויפֿגעטראָגן, אַנגעבלאָזן, ברוגז. דער טאַטע איז געווען ביז אויף דער מאַמע; די מאַמע אויפֿן טאַטן, און זיי ביידע אויף דער גאַנצער וועלט און אויסגעלאָזט דאָס ביטערע האַרץ האָט מען געוויינטלעך אויף אונדז, יונגוואַרג. פֿאַר אַן איבעריק וואָרט האָט מען אונדז אויסגעריסן, געשלאָגן, געמימתט. „קינדער זאָלן ניט האָבן קיין טבע זיך פֿלאַנטען פֿאַר די פֿיס...“

שפעטער, שפעטער האָט מען ראַסלען געבען ניט גערופֿן צום טיש אויך, ניט אַרויסגעלאָזט זי פֿונעם חדר און ניט צוגעלאָזט אונדז צו איר, און מען האָט מער ניט דערמאַנט דעם נאָמען אירן אָפֿילו, גלייך ווי ס'איז גאָר קיין מאָל ניט געווען קיין ראַסל אויף דער וועלט, — און — מערקווערדיק! — וואָס מער מען האָט פֿון אונדז באַהאַלטן ראַסלען האָבן מיר באַקומען אַלץ מער חשק זי זען, זײַן צו איר נאָענט. עס האָט אונדז געצויגן צו איר ווי אַ מאַנגעט. זײַנען מיר געפֿאַלן אויף אַן עצה און האָבן איר געשריבן אַ בריוול, דאָס בריוול האָט אונדז געשריבן אונדזער קרוב, דער שלימזל דער שרײַבער, געוויינטלעך אין גראַמען, און מיר האָבן זיך אַרומגעטראָגן מיטן בריוול עטלעכע טעג מיט עטלעכע נעכט, ניט געוויסט ווי אַזוי דאָס איבערצוגעבן.

זענען מיר געפֿאַלן אויף אַן עצה און האָבן זיך געווענדעט צו דער מכשפֿהטע (קיין אַנדער נאָמען האָט זי בײַ אונדז ניט געהאַט), געזאָגט, אַז מיר האָבן צו איר זייער אַ גרויסע בקשה. האָט אונדז די מכשפֿהטע אויסגעהערט מיט זייער אַ

פֿרײַנדלעך שמייכעלע און צוגעזאָגט, אַז זי וועט דאָס אונדז טאָן — „אָך! — מיטן גרעסטן פֿאַרגעניגן; קינדער בעטן, מהיכא־תיתי. פֿאַר וואָס ניט?״ און זי האָט צוגענומען בײַ אונדז דאָס בריוול, צוגעזאָגט איבערגעבן דאָס גאַנץ קאָנספּיראַטיוו, בסוד־סודות הייסט עס, און טאַקע דעם זעלביקן אויף דער נאַכט האָט מען אונדז געבעטן מחילה צום טאָטן אין הדר אַרײַן און מען האָט אונדז אַוועקגעלייגט במחילה און מען האָט אונדז מקיים־פסק געווען און דווקא גוט און דווקא נאָך דער אַלטער מעטאָדע, און מען האָט אונדז מבטיח געווען, אַז טאַמער וועלן מיר זיך דערוועגן נאָך אַ מאָל שרײַבן אַזעלכע בריוולעך צו ראַסלען, וועלן מיר באַקומען פּהנה ופּהנה, דאָס הייסט צווייענדיקע פּאַרציעס.

ס'פֿאַרשטייט זיך פֿון זיך זעלבער, אַז מיר האָבן דאָס באַלד אָפּגעטראָגן אונדזער אַרעמען קרוב, דעם שלימזל, דעם שרײַבער, איז ער געוואָרן אַנגעצונדן אַט דער שלימזל, און האָט גענומען אַ טינט און פען מיט אַ בויגן פּאַפּיר און האָט אַנגעשריבן אויף אונדזער משפּחה אַ לידל. דאָס לידל, געדענק איך, האָט זיך אַנגעהויבן אַזוי:

געווען איז אַ מאָל אַ משפּחה,
האָט זיך געטראָפֿן מיט איר אַ מערכה:
אַ מיידל, אַ געזונטע, אַ שיינע,
אַ שטילע, אַ פּשרע, אַ ריינע,
איז געגאַנגען איין מאָל בײַ נאַכט,
אַן אַ לאַנטערנע פֿאַרטראַכט,
אינע אַליין, אויף יענער זײַט טײַכל —
און געקומען צוריק מיט אַ...

וואָס ווײַטער איז געשטאַנען געדענק איך ניט. איך געדענק נאָר, אַז מיר, יונגוואָרג, האָבן דאָס דאָזיקע לידל איבערגעשריבן, געחזרט אויף אויסנווייניק און געהאַלטן זיך בײַ די זײַטן לאַכנדיק. האָבן די עלטערן אַנגעשמעקט, אַז מיר טראָגן זיך אַרום מיט פּאַפּירלעך און לאַכן עפעס זייער געשמאַק, האָט מען אונדז גענומען באַזוכן, באַטאַפּט אין אַלע קעשענעס און מען האָט אויסגעטרייסלט בײַ אונדז דאָס שיינע לידעלע. האָט מען אונדז קודם־פּל, פֿרײַער פֿון אַלע היוםס, אַרײַנגעצימבלט, וויפֿל ס'איז אין אונדז אַרײַן, און ערשט נאָך דעם האָט מען אונדז פֿאַרשלאָסן אין שטעלעכל מיטן קעבלל אויף אַ גאַנצער נאַכט, אַנגעזאָגט, אַז דער טויט וועט אונדז זײַן קאַרג, טאַמער וועט מען זיך דערוויסן, אַז מיר

האַבן אַ מגע־ומשאַ מיטן אַרעמען קרוב דעם שלימזל, וואָס מאַכט לידעלעך. און דעם קרוב דעם שלימזל וואָס מאַכט לידעלעך האָט מען געשיקט זאָגן, אַז טאַמער וועט ער זיך דערוועגן אַרײַנטרעטן אין אונדזער ד' אמות, וועט מען אים איבער־ברעכן הענט און פֿיס.

4

און די משפּחה האָט ניט אויפֿגעהערט קומען אַלע מאָל צו אונדז מיט וויזיטן און נאַכפֿרעגן זיך, וואָס מאַכט עפעס ראַסל? פֿאַר וואָס זעט מען ניט ראַסלען? און מער פֿון אַלעמען געוויינטלעך די מומע אַנזי און די מומע פֿראַנזי. די מומע אַנזי איז מיט אַ מאָל געוואָרן צוגעלאָזט צו אונדז מיט מילד אָן אַ ברעג. אַלע טאַג האָט זי געשיקט פֿרעגן: טאַמער דאַרף מען אַ שטיקל אײַן? טאַמער אַ ביסל אײַנגעמאַכטס? אַ ביסל דאָס? אַ ביסל יעגן? איין מאָל איז זי געקומען צו גיין אַליין מיט איר כבוד, פֿאַרגעלייגט דער מאַמען עפעס שטילער־הייט אויפֿן אויער, איז די מאַמע אַרויס פֿון די פֿלים און האָט זיך צעשרייען אויף איר:

— ווער בעט אײַך? מען איז אײַך מוחל אײַערע טובות! גייט אײַך געזונט־טערהייט. מען קען אײַך מיט אײַער גוטסקייט!..

איז די מומע אַנזי אַוועק אַ באַליידיקטע און האָט אונדז צוגעשיקט אַ מתנה: עטלעכע קינדערשע ווינדעלעך מיט אַ וויקלשנור. וואָס דאַרף מען זײַן אין פעס אַז יענער שיקט אַ וויקלשנור? — בשום־אופֿן האָבן מיר דאָס ניט געקענט פֿאַר־שטיין, נאָר קלעפּ האָבן מיר יענעם אויפֿדערנאַכט געכאַפט, וויפֿל ס'איז אין אונדז אַרײַן — „קינדער זאָלן ניט האָבן קיין טבע זיך פֿלאַנטען פֿאַר די פֿיס“...

און די מומע פֿראַנזי, אונדזער איינציקער גוטער פֿרײַנד, וואָס מיר אַלע האָבן זי געהאַלטן פֿאַר אַ גוטן פֿרײַנד, איז איין מאָל געקומען צו גאַסט אויסגע־שלייערט אין דעם שיינעם הוט, געזעסן, געזעסן, געקוקט, געקוקט, און אַ זאַג געטאַן צו דער מאַמען מיט אַ פֿרײַנדלעכן שמייכל, אַז אויב זי וויל, די מאַמע הייסט עס, וועט זי איר צושיקן איר ריווע־לאהטשע. ריווע־לאהטשע, זאָגט זי, איז אַן אַנטיק אין דער וועלט. ריווע־לאהטשע האָט, זאָגט זי, אַ גרינגע האַנט. ווען ניט ריווע־לאהטשע, זאָגט זי, ווייסט זי ניט, זאָגט זי, וואָס מיט איר וואַלט געווען דעמאָלט בשעת זי איז געווען ניט היינט געדאַכט...

אַזוי זאָגט די מומע פֿראַנזי און בשעת־מעשה שמייכלט זי זייער צוקערדיק,

נאָר דער מאַמען געפֿעלט ניט דער מומע פֿראַנזיס צוקערדיק שמייכעלע, ענט-
פֿערט זי איר מיט אַ שטאָך :

— פֿאַר דיין גוטסקייט מעג דיר גאָט ברוך־הואַ ממלא זיין בכפֿל־כפֿליים.
נאָר ס'איז פֿאַראַן אַ גלייכווערטל: היט מיר, גאָטעניו, פֿון גוטע פֿריינד; פֿון
שונאים וועל איך מיר אַליין אויסהיטן...

די מומע פֿראַנזי פֿאַרשטייט וווּהיזן דער ווינט בלאָזט, הייבט זי זיך אויף
און גייט אַוועק מיט דעם זעלביקן צוקערדיקן שמייכעלע וואָס תמיד...

5

איין מאָל ביי נאַכט האָט אונדז אויפֿגעוועקט אַ מוראדיקער רעש, אַ טומל,
אַ קלאַפֿן מיט די טירן, אַ לויפֿן איבער די טרעפֿ. אַ גערעדעדיג פֿון אַ סך, אַ סך
מענטשן, און עפעס משונה־ווילדע געשרייען האָבן זיך געלאָזט הערן פֿון ראַסלס
חדר, גלייך ווי מען וואַלט אימיצן געקוילעט. פֿינצטער איז געווען אין שטוב,
חושך אויף דער גאַס, מיר, קליינוואַרג, האָבן מורא געהאַט אַראָפֿ פֿון די געלע-
גערס, האָבן מיר זיך איינגענאַרעט אין די קישנס, געקלאַפֿט אַ צאָן אין אַ צאָן...
שטיל, מאַדנע שטיל איז געווען אין שטוב, און קרעכצן האָט זיך געלאָזט הערן
פֿון ערגעץ, און נאָך דעם עפעס אַ מאַדנער קוויטש. מיר האָבן אויפֿגעשטעלט
מויל און אויערן און צוגעהערט זיך, וואָס טוט זיך דאַרטן און מיר האָבן
דערהערט אַ באַקאַנטע שטים, דעם טאַטנס קול:

— נו ?

— שוין, — ענטפֿערט אים נאָך אַ באַקאַנטע שטים, דער מאַמעס קול.

*

אַ זומערדיקער טאָג איז געווען, אַ שיינער, אַ ליכטיקער, אַ וואַרעמער
זומערטאָג. עס האָט געשיינט די זון, די מילדע, וואַרעמע, זומערדיקע זון; גע-
שיינט און געליכטט אין אַלע ווינקעלעך. אויך אַלע פֿנימער זענען געווען וואַרעם,
ליכטיק און פֿריילעך — זומערדיק. אַפֿילו די דינסטן אין שטוב זענען אַרומגע-
גאַנגען מיט אויפֿגעהויבענע קעפֿ. אַן איבערקערעניש איז געוואָרן ביי אונדז
אין שטוב; דער טאַטע איז ניט געווען מער בייז אויף דער מאַמע, די מאַמע
אויפֿן טאַטן, און זיי ביידע אויף אונדז, יונגוואַרג. מען האָט אונדז ניט געטראָגן
מער פֿאַר די האָר, ניט געדרייט פֿאַר די אויערן, ניט געגעבן קיין בוכענצעס, אַז

„קינדער זאלן ניט האָבן קיין טבע זיך פּלאַנטען פֿאַר די פֿיס.“ אַן איבערקערעניש
איז געווען בײַ אונדז אין שטוב.

פֿון וואָנען האָט זיך גענומען אזא איבערקערעניש בײַ אונדז אין שטוב?
אַ פנים, אַז פֿון דאָרטן, פֿון ראַסלס הדרל האָט זיך גענומען דאָס איבער-
קערעניש. מחמת אַלע מאָל וואָס די מאַמע איז פֿון דאָרטן אַרויסגעגאַנגען, האָט
איר דער פנים ווי געשײַנט און געלויכטן און די אויגן זענען געווען ווי איבער-
געצויגן מיט אַ דין רויכל, ווי נאַסלעך...

און דאָרט, אין יענעם הדרל, איז געלעגן ראַסל און געקרקעכצט שטיל, גע-
קרקעכצט און געאויקעט; און אַ קול פֿון אַ קליין באַשעפֿענישל האָט זיך געלאָזט
הערן פֿון דאָרטן...

אַט פֿון דעם נײַ-געבוירענעם באַשעפֿענישל איז דאָס געוואָרן אזא איבער-
קערעניש בײַ אונדז:

— אַ מיידל איז געווען דאָס נײַ-געבוירענע באַשעפֿענישל, און אַ נאָמען
האָט מען דאָס געגעבן...

טרעפֿט וואָס פֿאַר אַ נאָמען האָט מען דאָס געגעבן? —

דער פֿעליעטאָן איז צוגעשיקט געוואָרן אין אַ רוסיש-ייִדישע צײַטונג אין יאָר 1903
אָדער 1904, נאָר דער צענזאָר האָט אין אים געלערנט פשטים, אַז ראַסל מײַנט רוסלאַנד,
אַנזי און פֿראַנזי מײַנט מען ענגלאַנד און פֿראַנקרײַך, רײַוע-לאַהטשע (די הויבאַם) מײַנט
מען רעוואָלוציע. דאָס נײַ-געבוירענע קינד מײַנט מען „קאַנסטיטוציע“ אַזױװ. געדרוקט
שפעטער אין אַ נײַ-יאָרקער ייִדישער צײַטונג.

וואָס זאָל מען פסח עסן?

אַ חמצדיקער שמועס וועגן פסח אָדער אַ פסחדיקער שמועס
אין דער וואַכן

פֿאַראַן אַן אַלט ווערטל: „יוצא זיין פסח לכל הדעות, מוז מען עסן סיידן הייסע קוילן“. איד האָב מורא אַז דאָס ווערטל איז שוין באַלד מקוים געוואָרן אויף אונדז, די לעזער פֿון אונדזערע צוויי ייִדישע צייַטונגען, וואָס גיבן זיך אַרויס אויף זשאַרגאָן. אין די דאָזיקע ביידע ייִדיש־זשאַרגאַנישע צייַטונגען זענען הייַנטיקן פסח אַרויס צוויי דאָקטוירים און ביידע פֿון איין שטאַט, פֿון קיעוו, און ביידע וועגן מצה; צי איז מצה שעדלעך, צי נוצלעך? צי זאָל מען מצה עסן צי ניט עסן קיין מצה? ס'פֿאַרשטייט זיך פֿון זיך זעלבסט, אַז די דעות פֿון די צוויי דאָקטוירים גלייַכן זיך ניט אויס: וואָס איינער זאָגט, דרינגט דער אַנדערער פונקט קאַפּויער, גלייַך ווי זיי האָבן זיך אָפּגערעדט. די דאָקטוירים הייסן: איינער י. בענדערסקי, דער אַנדערער א. וויניצקי. דער דאָקטאר טאַר בענדערסקי איז אַן אָפּטימיסט, אַ פֿריילעכער דאָקטאָר, אַ חסיד פֿון מצה און האַלט פֿון לאַטקעס, קניידלעך און כרעמזלעך אַן עולם ומלואה. דער דאָקטאָר וויניצקי איז אדרבה, אַ פעסימיסט, אַ גרויסער מתנגד פֿון „דער מצה“, קרייִטיקירט שטאַרק די קניידלעך מיט די לאַטקעס און כרעמזלעך! דער דאָקטאָר בענדערסקי זאָגט, אַז די מצה איז אייגנטלעך די זעלבע בולקע וואָס בולקע. דער חילוק איז וואָס געוירענער ברויט ווערט גיכער איבערגעקאַכט, און מצה געדויערט לענגער. דערפֿאַר אָבער — אַזוי טרייסט אונדז דער דאָקטאָר בענדערסקי — וואָס דאָס ברויט האָט זיך גיכער איבערגעקאַכט האָט דאָס אונדז געבראַכט וויניציקער נוצן ווי די מצה וואָס ליגט אַ ביסל לענגער אין מאָגן. אין איטאַליע און לאַמבאַרדיע — רעדט אונדז אויס ווייטער דאָס האַרץ דער דאָקטאָר בענדערסקי — עסט דאָס פֿאַלק אַ גאַנץ יאָר מצה, דאָס הייסט פלעצלעך אַזעלכע פֿון ניט געוירן טייג. נאָך מער, דער דאָקטאָר בענדערסקי זאָגט אַז פֿאַר אַ געזונטן מאָגן איז מצה אפֿשר נאָך ערנערנדער פֿון שוואַרצברויט. דאָס איז בנוגע דער טרוקענער מצה. און וואָס אַנבאַלאַנגט די מאַכלים וואָס מיר מאַכן פֿון דער מצה, געפֿינט דער דאָקטאָר בענדערסקי, אַז זיי זענען זייער געשמאַק און פֿאַר אַ געזונטן מענטשן ניט נאָר ניט שעדלעך נאָר אפֿילו זייער נוצלעך!

הײַנט לאַמיר האַרכן וואָס זאָגט עפעס דער צווייטער דאָקטאָר, הער וויניצקי, וועגן דער מצה? דער דאָקטאָר וויניצקי דרשנט דעם פּסוק „הא לחמא עניא“ מיינט מען דאָס די מצה וואָס די יידן האָבן געבען אַלס קנעכט געגעסן אין מצרים גופא. מען האָט, זאָגט ער, געהאָדעוועט די יידן אין מצרים מיט מצה בכדי, זאָגט ער, דאָס עסן זאל בײַ זיי לאַנג ליגן אין מאַגן. דער דאָקטאָר וויניצקי זאָגט אַז מצה איז שווער פֿאַרדיילעכעס ברויט. און ווער שמועסט די מאכלים וואָס מען קאָכט פֿון דער מצה — דאָס איז גאַר אַ שחיטה! געפֿרישטע מצה, זאָגט ער, איז אַבסאָלוט שעדלעך! ניין, דער דאָקטאָר בענדערסקי איז ניט אַזאַ שלעכטער מענטש ווי דער דאָקטאָר וויניצקי: דער דאָקטאָר בענדערסקי זאָגט בפֿירוּש, אַז אַפֿילו קראַנקע קאָנען עסן די מאכלים פֿון מצה, וואָס זענען נוצלעך פֿאַרן קערפער למשל ווי לאַקשן, מאַקאַראָנען. און דער דאָקטאָר וויניצקי וואַרפֿט אַן אַ מרה־שחורה אויפֿן לעזער, ער מאַלט אונדז אַזעלכע טרויעריקע בילדער, כמעט ווי דער שבט מוסר: „דאָס האַרץ ווערט שוואַכער, די לונגען אַרבעטן שלעכט, די לעבער, די מילך, די גירן און דער מוח“ — און דעריבער הייסט ער זיך אײַנהאַלטן און ברענגט זייער אַ גלייך וואַרט, אַז פֿון ווייניק עסן שטאַרבט מען ווייניקער, בֿערט אַכט טאָג, זאָגט ער, קאָן מען איבערטראַגן.

ניין, ניט אַזוי איז דער דאָקטאָר בענדערסקי! דער דאָקטאָר בענדערסקי, ווייזט אויס, האַלט פֿון אַכילת מצה וקניידלעך וכרעמזלעך ופֿאַלירטשיקעס וכו' וכו'. ער זאָגט, אַז נאָר קראַנקע האָבן אויסגעטראַכט דאָס וואַרט „שעדלעך“ אַ קראַנקן איז שלעכט, זאָגט ער, ווי מען לייגט אים. אַ קראַנקן מאַגן איז שלעכט אי פּסח אי סוכות און אין מיטן מיטוואָך און שבת צו נאַכטס (אמת כֿלעבן!). דער דאָקטאָר בענדערסקי זאָגט, אַז ער הערט פֿון קראַנקע גופא, אַז די מצה ווירקט גוט אויף זייערע מאַגנס, ריכטיקער געזאָגט: אויף זייערע קישקעס. קומט אויס, הייסט דאָס, אַז מצה איז גאַר אַ רפֿואה צום מאַגן, מײַן איך צו די קישקעס? דאָס איז דאָך עפעס גאַר אַ חיות כֿלעבן! הערט זשע אָבער וואָס זאָגט דערויף דער דאָקטאָר וויניצקי? דער דאָקטאָר וויניצקי זאָגט, אַז דער עולם ווייסט גאַר ניט ווי ווייט שעדלעך עס זענען די כרעמזלעך מיט די קעזלעך מיט די געפֿרישטע מצות! דער דאָקטאָר וויניצקי פֿאַררופֿט זיך אויפֿן רמב"ם אַליין, וואָס האָט אָנגעזאָגט נאָך מיט וויפֿל הונדערט יאָר פֿריער, מען זאל זײַן געהיט מיט מותרות! צוויי דאָקטוירים פֿון איין שטאָט און וואָס פֿאַר אַ חילוק! וואָס פֿאַר אַ קאַנטראַסט! דער דאָקטאָר בענדערסקי רעכנט אויס די פּסחדיקע מאכלים מיט ליבשאַפֿט, מיט געטריישאַפֿט, ממש אַ פֿאַרגעניגן צו לייענען, „עסט, זאָגט ער,

מיינע ליבע שוועסטער און ברידער! עסט געטריקנטע מצה און קניידלעך און לאטקעס און לאז אייך באקומען!" און דער דאקטאר וויניצקי לייגט שטיי-נער אויפן הארצן און לאזט אויס, אז דאס געזונט דארף זיין טייערער פאר דעם קליינעם פארגעניגן וואס מען האט אין דער מינוט פון דער אכילה!..

אמת, דער דאקטאר בענדערסקי לאזט אויס זיין מעדיצינישן שמועס מיט אן עצה, אז טאמער וועט אונדז די מצה פארשאטן, זאלן מיר זיך דורכפארן צו א דאקטאר (א דאנק פאר דער עצה, כלעבן!). די מעלה איז אבער, וואס פריער מיט עטלעכע שורות זאגט דער זעלבער דאקטאר בענדערסקי, אז נישט אלץ דינג וואס א דאקטאר זאגט איז אמת... נישט אזוי איז זיך נוהג דער דאקטאר וויניצקי. דער דאקטאר וויניצקי איז שוין נישט אזא אן עני ווי דער דאקטאר בענדערסקי. דער דאקטאר וויניצקי רעכנט אז ער איז מחוייב אלס דאקטאר צו פארהיטן דאס יידישע פאלק פון אזעלכע מאכלים וואס קאנען חלילה שאטן...

אצינד בלייבט איבער די קשיא: אז ווי באלד צוויי דאקטוירים און ביידע יידן און ביידע פון איין שטאט זאגן ארויס זייערע מיינונגען און ביידע אויף זשארגאן, דער אזוי און יענער פארקערט, דער זאגט עסט, יידן, מצות, קניידלעך, לאטקעס, כרעמזלעך! און דער אנדערער זאגט: הזהר והשמר, היט זיך מיט די דאזיקע שעדלעכע מאכלים! פֿרעגט זיך א קשיא: וואס זשע זאל מען טאן? וואס זאל מען פסח עסן???

מסתמא וועלן אונדז די דאקטוירים קלאר מאכן, דאס יאר איז גענוג גרויס.

דער פֿיר־פֿנימדיקער ראַבינער

א מעשה פֿון פֿאַרציטן

א מאָל, אַ מאָל, שוין לאַנג, ניט פֿאַר אונדזערע צײַטן, אין אַ ווייטער־ווייטער מדינה, וואָס צו איר איז אַפֿשר 40 טעג גאַנג, אין אַ גרויסער־גרויסער שטאָט, וואָס ליגט ביים ברעג פֿונעם שוואַרצן ים, האָט זיך געפֿונען אַ גרויסע ייִדישע קהילה, ווי אַלע ייִדישע קהילות פֿאַר צײַטן, וואָס האָט זיך געהאַט איר רב, איר פֿריידיקער, איר ראַבינער, איר רעדל־פֿירער, ווי געוויינטלעך פֿאַר צײַטן.

יאָרן לאַנג האָט דער רב געפֿסקנט שאלות, דער פֿריידיקער האָט געפֿריידיקט, דער ראַבינער האָט זיך געטאַן וואָס אַ ראַבינער דאַרף טאָן, און דער רעדל־פֿירער האָט געדרייט דאָס רעדל, ס'איז זיך געגאַנגען אַלצדינג ווי אַ מיזמור, און מען האָט זיך קיין מאָל ניט געקריגט.

ווייסט איר פֿאַר וואָס מען האָט זיך ניט געקריגט? ווייל דער רב מיטן פֿריידיקער מיטן ראַבינער מיטן רעדל־פֿירער זענען געווען אַלע פֿיר איין מענטש, דאָס הייסט ס'איז געווען אַ מאַן, וואָס האָט באַטראַטן אַט די אַלע פֿיר פֿאַסטנס, און די שטאַט איז געווען צופֿרידן, און דער מאַן איז געווען צופֿרידן, און אַלץ איז געגאַנגען ווי אויף פֿוטער.

ויהי היום, מאַכט זיך אַ מעשה אַז דער דאָזיקער מאַן לייגט זיך אַנידער און שטאַרבט אַוועק, און די שטאַט איז געבליבן אַן אַ רב, אַן אַ פֿריידיקער, אַן אַ ראַבינער און אַן אַ רעדל־פֿירער.

געבליבן אַן אַ רב, אַן אַ פֿריידיקער, אַן אַ ראַבינער, אַן אַ רעדל־פֿירער, האָט די שטאַט אָנגעהויבן זוכן אַן אַנדערן אויף זײַן אָרט, געזוכט־געזוכט און ניט געקאַנט געפֿינען.

האָט מען צעשיקט בריוו איבער אַלע מדינות און אויסגערופֿן, ווער עס וויל זײַן רב, פֿריידיקער, ראַבינער און רעדל־פֿירער, זאָל ער זיך ווענדן אויף דעם און אויף דעם נאָמען אין דער און אין דער שטאַט.

האַבן אָנגעהויבן גיין בריוו פֿון דער גאַנצער וועלט, בעלנים האָבן זיך געפֿונען דווקא אַ סך, נאָר קיינער פֿון זיי איז ניט געווען דער שטאַט צום האַרצן. איטלעכער נײַער קאַנדידאַט וואָס האָט זיך באַוויזן האָט געמוזט האָבן עפעס אַ חסרון. איז ער געווען אַ גוטער רב, האָט ער ניט געקאַנט פֿריידיקן; איז ער

געווען אַ שיינער פריידיקער, האָט ער ניט געקאָנט פסקענען קיין שאלות; איז ער געווען ביידע זאָכן, האָט ער ניט געפּאַסט פֿאַר ראַבינער, האָט ער ניט געטויגט פֿאַר קיין רעדל־פֿירער.

בקיצור, אַ מענטש מיט אַלע מעלות טרעפֿט זיך איין מאָל אין טויזנט יאָר, וואָרעם „אַלץ אין איינעם איז ניטאָ בײַ קיינעם“, און אַזוי איז די שטאַט פֿאַרי בליבן אָן אַ רב, אָן אַ פריידיקער, אָן אַ ראַבינער און אָן אַ רעדל־פֿירער אַ צײַט מיט יאָרן.

כמעט האָט די שטאַט שוין אָנגעהויבן זיך מיאש זײַן, און דער רחמנות אויף איר איז געווען גרויס וואָס אַין־לשער.

האָט זיך גאָט דערבאַרעמט און האָט אַרײַנגעגעבן אירע איינווינער אַ זין — מען זאָל זוכן לכתחילה פֿיר באַזונדערע פֿאַרשוּינען; איינעם אויף רב, דעם אַנדערן אויף פריידיקער, דעם דריטן אויף ראַבינער און דעם פֿערטן אויף רעדל־פֿירער. וועט שוין דעמאָלט זײַן אַלצדינג רעבט. ויהי כן — ס'איז טאַקע אַזוי געווען.

עס זענען זיך צונויפֿגעפֿאַרן אַלערליי פֿאַרשוּינען פֿון דער גאַרער וועלט: רבנים באַזונדער, פריידיקער באַזונדער, ראַבינערס באַזונדער און רעדל־פֿירערס באַזונדער, און אַלץ גרויסע רבנים מופֿלגים, גרויסע געבילדעטע לײַט, דאָקטורירם פֿילאָסאָפֿיע און טאַקע אמתע דאָקטורירם און אינושענירן און יוריסטן, ווי געוויינטלעך פֿאַר צײַטן.

און ס'האָט זיך אָנגעהויבן אַ פֿאַרהערעניש: דער רב האָט באַוויזן זײַן תורה, דער פריידיקער האָט געזאָגט אַ דרשה, דער ראַבינער האָט איבערצײַגט ווי גוט ער קאָן פֿאַרשרײַבן מעטריקעס, און דער רעדל־פֿירער האָט באַוויזן ווי אַזוי מען פֿירט אַ גאַנצע שטאַט בײַ דער נאָז, אַבי מען וויל נאָר...

און מחמת רבנים זענען געווען אַ סך, פריידיקער אַ סך, ראַבינערס אַ סך און רעדל־פֿירערס אויך אַ סך, האָט די שטאַט ניט געוואָסט וואָס זאָל זי טאָן? אַ צײַט איז די שטאַט אַרומגעגאַנגען צעטומלט, ווי אַ פֿאַרדולטע, כדומה למשל ווי אָן אַרעמאָן וואָס האָט אין איין טאַג געהאַט אַ חתונה מיט אַ ברית מיט אַ בר־מיווה מיט אַ פֿדיון־הבן מיט אַ גט מיט אַ סיום הש״ס און אַ רײַכע לוויה אויך בתוכם...

איז געבליבן מען זאָל וואַרפֿן גורל אויפֿן רב און אויפֿן פריידיקער און אויפֿן ראַבינער און אויפֿן רעדל־פֿירער, און אויף וועמען דער גורל וועט פֿאַלן — דער זאָל בלייבן.

האַט מען געוואָרפֿן גורל און ס'איז געפֿאַלן דער גורל אויף פֿיר פֿאַרשוּינען: איינעם אַ רב, דעם אַנדערן אַ פֿריידיקער, דעם דריטן אַ ראַבינער און דעם פֿערטן אַ רעדל־פֿירער — און די שטאַט האָט זיך געפֿרייט. ס'איז געווען שוין־ושימחה, אור ליהודים, און אַלע זענען געווען צופֿרידן, אי דער עולם אי די רבנים, און מען האָט יענעם טאָג געמאַכט אַ סעודה, און מען האָט גענומען צו ביסלעך ווייַן, געהויבן טאַסטן, געהאַלטן רעדעס, ווי געוויינטלעך פֿאַר צייַטן. און דער עולם איז זיך צעגאַנגען איטלעכער אין זייַן רו אַרייַן.

ויהי און ס'איז געווען אַז מ'האַט זיך איבערגעשלאָפֿן די נאַכט און מען איז אויפֿגעשטאַנען אויף מאַרגן, האָט זיך די שטאַט אָנגעהויבן באַטראַכטן: געוואָלד, וואָס האָט זי געטאָן? פֿריער האָט זי געהאַט איין מאַן, איז ער געווען אַלצדינג: רב און פֿריידיקער און ראַבינער און רעדל־פֿירער, הייַנט האָט זי אויף זיך פֿיר פֿאַרשוּינען מיט אַ מאַל! צו וואָס דאַרף זי אויף זיך אַזוי פֿיל פֿריצים?

הקיצור, — דער עולם האָט אָנגעהויבן מורמלען, בלאָזן זיך איינס אויף דאָס אַנדערע, וואָס ווייַטער אַלץ שטאַרקער, און דערצו האָט די וועלט אָנגעהויבן מאַכן פֿון זיי חוזק, מען האָט זיי אַרייַנגענומען גוט אין די מיילער, אָנגעהויבן שרייַבן וועגן זיי אין די גאַזעטן, דערגאַנגען די יאָרן, ווי געוויינטלעך פֿאַר צייַטן.

די אויסגעקליבענע פֿאַרשוּינען האָבן דאָס אַלצדינג געזען און געהערט און געמאַכט זיך כלא־יודע, זיי האָבן זיך געטראַכט: איר מעגט אייך שוין בלאָזן צעזעצטערהייַט. אויסגעקליבן — איז פֿאַרפֿאַלן!

איז געבליבן מען זאָל זיך צונויפֿקומען אויף אַן אַסיפֿה, האַלטן זיך אַן עצה, וואָס טוט מען מיטן אומגליק?

און מען האָט געמאַכט אַן אַסיפֿה, און מען האָט זיך געהאַלטן אַן עצה, איט־לעכער האָט גערעדט אַ רעטעניש, דער אַזוי, דער אַזוי; וואָס דער האָט געזאָגט, האָט יענער געדרונגען פֿונקט קאַפּויער, איז געקומען אַ דריטער און האָט אויפֿ־געוויזן גאָר בוידעם מיט די פֿיס אַרויף, ווי געוויינטלעך פֿאַר צייַטן, — ביז איינער אַ חכם איז געפֿאַלן אויף אַ המצאה און איז אַרויף אויף אַ בענקל און האָט אַ פֿאַטש געטאָן מיט דער האַנט אין טיש אַרייַן און אָנגעהויבן בוה־הלשון:

„רבּותי! הערט בעסער וואָס איך וועל אייך זאָגן! אַלע רעדן און קיינער רעדט ניט צו דער זאַך, וואָס טויגן די מליצות, וואָס איר שאַרפֿט אייך די צינגל־לעך? איך וועל אייך דאָס אייגענע אַרויסגעבן בקיצור אין דרייַ ווערטער. די מעשה דערפֿון איז אַזוי: אַ צייַט מיט יאָרן האָבן מיר געהאַט אַ רב, וואָס ער איז געווען רב און ראַבינער און פֿריידיקער און רעדל־פֿירער, און מיר האָבן אַליין

ניט געווסט וואָס פֿאַר אַ חיות דאָס איז און ווי מיר דאַרפֿן אים שאַנעווען, וואָרעם ווען מיר וואַלטן ניט האָבן קיין ראַבינער נאָר אַ רב אַליין, וואַלט דאָך געווען דיינו! ווען מיר וואַלטן ניט געהאַט קיין רב, נאָר אַ ראַבינער אַליין, וואַלט געווען דיינו! ווען מיר וואַלטן האָבן אַ רב מיט אַ ראַבינער, נאָר ניט קיין פריידיקער, וואַלט דאָך געוויס געווען דיינו! ווען מיר וואַלטן האָבן אַ רב און אַ ראַבינער און אַ פריידיקער, נאָר ניט קיין רעדל-פֿירער, וואַלט דאָך אַוודאי געווען דיינו! ווען מיר וואַלטן האָבן אַ רב און אַ ראַבינער און אַ פריידיקער און אַ רעדל-פֿירער, ווי מיר האָבן געהאַט, וואַלט דאָך אַוודאי און אַוודאי געווען דיינו!

על-אחת-פמה-וכמה, אַז מיר האָבן געהאַט אי אַ רב, אי אַ ראַבינער, אי אַ פריידיקער, אי אַ רעדל-פֿירער, איז דאָך אונדז געווען גוט ווי די וועלט! אָבער אַצינד, אַז מיר האָבן ניט קיין רב, ניט קיין ראַבינער, ניט קיין פריידיקער, ניט קיין רעדל-פֿירער — טפֿו! וואָס רעד איך? אַצינד, אַז מיר האָבן פֿיר רבנים, מיט פֿיר ראַבינערס, מיט פֿיר פריידיקער, מיט פֿיר רעדל-פֿירערס, וויסן מיר שוין גאַרניט וווּ מיר זענען אין דער וועלט און מיר גייען אַרום ווי צעדולטע און בלאַזן זיך איינס אויף דאָס אַנדערע, וואַלטן זיך דערטריןקען איינס דאָס אַנדערע אין אַ לעפֿל וואָסער אָדער אָפגעביסן זיך די נעזער. נאָר אויך די אייגענע מעשה: וואָס העלפֿט איצטער דאָס בלאַזן זיך? אָפגעטאָן אַ נאַרישקייט — איז פֿאַרפֿאַלן. צוריק כאַפט מען ניט. דריי יאָר וועלן מיר זיך מוזן האַלטן מיט דער באַמבע. איי וואָס? ס'איז שווער, זאָגט איר, אויסצוהאַלטן דעם "קוואַרטעט"? בין איך אייך מודה אַז איר זענט אַוודאי זייער גערעכט; ס'איז ניט גוט, וואָס זאָל מען קלערן! נאָר וואָס דען? צו סם איז פֿאַראַן אַ רפֿואה, און צו אַן אומגליק איז פֿאַראַן אַן עצה. איך האָב, רבותי, לאַנג-לאַנג געטראַכט און געטראַכט און בין דאַנקען השם-יתברך געפֿאַלן אויף אַן עצה. מיין עצה איז אַזאָ מיין עצה, וואָס איך האָף אַז איר וועט אַם-ירצה-השם האָבן הגאה. אַזוי ווי מיר האָבן ניט קיין רב און קיין ראַבינער און קיין פריידיקער און קיין רעדל-פֿירער, מיין איך פֿאַר-קערט, אַזוי ווי מיר האָבן איצט צו פֿיל רבנים און ראַבינערס און פריידיקערס און רעדל-פֿירערס, און האַלטן זיך מיט זיי מוזן מיר דריי יאָר כסדר, וואַלט איך געזאָגט: לאַמיר מאַכן פֿון די דאָזיקע פֿאַרשויען איינעם. איי וועט איר מיך פֿרעגן, ווי אַזוי? גאָר פֿראַסט! וווּ שטייט דאָס, איך בעט אייך, אַז אַ מענטש באַדאַרף זיין קיילעכיק? אַ מענטש איז דען אַ בייגל? איך פֿרעג אייך, פֿאַר וואָס זאָל ניט קאָנען געמאַלט זיין קיין פֿירעקיקער מענטש אויף דער וועלט? לאַמיר נעמען די פֿיר פֿאַרשויען און לאַמיר זיי צונויפקלעפֿן אויף די דריי יאָר

(וואָס הערן מיר זיי?) אַלע אין איינעם, וועלן מיר האָבן דאָס אייגענע וואָס מיר האָבן געהאַט אַ מאָל: אַ רב, אַ פריידיקער, אַ ראַבינער און אַ רעדל־פֿירער און אַלע פֿיר אין איין פאַרשוין..”

אַפגעזאָגט, איז דער בעל־עצה אַראָפּ פֿון בענקל, און אַ פנים אַז די עצה איז דעם עולם שטאַרק געפֿעלן, וואָרעם מען האָט לאַנג־לאַנג געפליעסקעט בראַוואַ און מען האָט דעם בעל־עצה געכאַפט אויף די הענט און מען האָט אים געטראָגן איבער דעם גאַנצן זאַל און געשריגן: „בראַוואַ!“ און „הוראַ!“ און „הידד“!!! ווי געוויינטלעך פֿאַר צייטן.

און מען האָט געשיקט רופֿן די פֿיר אויסדערוויילטע פאַרשוויגען און מען האָט זיי מחילה אַנידערגעלייגט און מען האָט זיי איינגעגעבן אַ שלאָפֿגעטראַנק און מען האָט זיי געמאַכט גאַנץ פֿיין די אָפּעראַציע...

אַז זיי האָבן זיך אויפֿגעכאַפט זענען זיי געווען שוין אַלע פֿיר נאָר איין פאַרשוין, נאָר אַ משונה־מאָדע באַשעפֿעניש מיט פֿיר פנימער, מיט אַכט הענט, און מיט אַכט פֿיס, אַ פֿיר־עיקיקער, פֿיר־פנימדיקער ראַבינער, וואָס היינט ווערט דאָס אַנגערופֿן אויף אונדזער לשון „קאַלעגיאַלנע ראַבינאַט“ אָדער אַ קאַנסאַר־ציום פֿון רבנים... און די שטאַט האָט זיך געפֿרייט, ס׳איז געווען ששוין־ושימחה, אור ליהודים, און אַלע זענען געווען צופֿרידן, אי דער עולם, אי דער פֿיר־פנימ־דיקער ראַבינער, און מען האָט יענעם טאַג געמאַכט אַ סעודה, און מען האָט גענומען צו ביסלעך ווייזן, „געהויבן טאַסטן“, געהאַלטן רעדעס, ווי געוויינטלעך פֿאַר צייטן, און דער עולם איז זיך צעגאַנגען אַיטלעכער אין זיין רו אַריין.

און דאָ הייבט זיך ערשט אָן די רעכטע מעשה, און מחמת איך ווייס אַז איר זענט נייגעריק צו וויסן דעם סוף, קאָן איך באַשטיין די מעשה אַפֿלייגן אויף אַם־ירצה־השם מאָרגן, נישקשה, איין נאַכט קאַנט איר איבערטראַגן, עס וועט אייך חלילה גאַרניט שאַטן.

די ערשטע צייט האָט זיך דער נייער פֿיר־פנימדיקער ראַבינער געפֿילט דווקא נישקשהדיק, דעם מאָגן איז געפֿעלן די מעשה, וואָס עס אַרבעטן אויף אים פֿיר מיילער, און בשעת צוויי־דריי פֿאַר אויגן האָבן געדרימלט, איז איין פֿאַר אויגן געווען וואַכעדיק און אַכטונג געגעבן אויפֿן גאַנצן איבעריקן גוף.

היינט איז געווען נאָך אַ מעלה: בשעת מען האָט דעם ראַבינער אויפֿגערופֿן שבת אין שול צו דער תורה, מכבד געווען מיט מַפֿטיר, האָט ער געשיקט דעם רב; בשעת מען האָט באַדאַרפֿט עפעס צו זאָגן, האַלטן אַ רעדע, האָט ער באַוויזן מיט דער האַנט אויף דעם פריידיקער; אַז מען איז געקומען נאָך אַ מעטריקע האָט

ער מטריח געווען דעם ראבינער און אַז ס'האַט געהאַלטן עפעס בײַ אַ דריידל אין שטאַט, אַ המצאהלע, אַ קהלשע אַפּשניצל, האָט ער אַרויסגעשטעלט דעם רעדל־פֿירער.

וואָס ווײַטער־ווײַטער האָבן זיך אָבער אָנגעהויבן מחלוקתן צווישן די פֿיר פּנימער, פֿרײַער קלענערע, נאָך דעם גרעסערע, ביז זיי האָבן זיך אַזוי צעאַמ־פּערט, אַז זיי האָבן אָנגעהויבן טאָן איינס דאָס אַנדערע צו דער גאַל: למשל מען האָט אים אויפֿגערופֿן שבת צו דער תּורה, מכבד געווען מיט מַפֿטיר, רופֿט זיך אָן דעם רבס פּנים צום פּריידיקער: „גײט, זײט מוחל, זאָגט מַפֿטיר!“ דערפֿאַר, אַז ס'איז געקומען נאָך קריאת־התּורה, מען האָט באַדאַרפֿט אָנהייבן פּריידיקן, מאַכט דעם פּריידיקערס פּנים צום רב: „אַנו, זײט זיך מטריח שטעלט זיך אַקאַרשט פּריידיקן!“...

און וואָס ווײַטער אַלץ ערגער, פּונקט דעמאָלט ווען דעם רבס פֿיס האָבן געוואָלט גיין אין שול אַרײַן, האָט זיך דעם פּריידיקער פֿאַרגלוסט אין קלוב אַדער אין טעאַטער אַדער אַזוי ערגעץ צווישן יונגע־לײַט, און אַז דעם פּריידי־קערס קאַפּ האָט געוואָלט גיין אָן אַ היטל, האָט אים דער רב אויף צו להכעיס אָנגערוקט די יאַרמלקע.

„וואָס ווילט איר האָבן פֿון מײַן לעבן? אייך ווילט זיך אַ יאַרמלקע? נעמט אייך אַינער שטיקל קאַפּ און דעקט דאָס צו מיט וואָס איר ווילט! וואָס האָט איר צו מײַן קאַפּ?“

אַזוי זאָגט דער פּריידיקער צום רב, און דער רב וויל אים דערגיין די יאַרן, ענטפֿערט ער אים אויף לשון־קודש: „אַסור לילך ד' אמות בגלוי ראשׁ...“ זײט זיך מטריח, פּאַניע פּריידיקער, און פֿאַרטײַטשט מיר, וואָס האָב איך דאָ געזאָגט?... דער פּריידיקער פֿאַרשטייט גאַנץ גוט, וואָס דער רב מײַנט מיט זײַן לשון־קודש רעדן, נאָר ער מאַכט זיך תּמעוואַטע און ענטפֿערט אים: „פֿרעגט בײַם ראבינער אַדער בײַם רעדל־פֿירער, זיי וועלן אייך שוין זאָגן; מײַן עסק איז פּריידיקן“...

און דער ראבינער מיטן רעדל־פֿירער בשעת־מעשה שלאָפֿן אויך ניט; זיי האַלטן אין איין קריגן זיך; וואָס דער זאָגט, זאָגט דער אַנדערער קאַפּויער; זאָגט דער למשל „פֿראַקציע“, ענטפֿערט יענער „מזרחי“; זאָגט דער „ציון“, מאַכט יענער „אוגאַנדאַ“, און אַזוי ווײַטער.

נאָר פּל־זמן עס האָט געהאַלטן בײַ ווערטער אַלײַן, איז נאָך געווען צו דער־

ליידן. עס איז דערגאנגען צו ערגערס. איר מיינט אפשר פעטש? הס' וחלילה!
ווי קען אַ מענטש נעמען זיך אליין געבן פעטש? —
זיי האָבן געפֿונען אַן אַנדער מיטל, דהיינו: זיי האָבן אָנגעהויבן טאָן איינס
דאָס אַנדערע אויף צו להכעיס, אויף צעזעצעניש.

פֿריער האָבן אָנגעהויבן די מײלער. זיי האָבן געזאָגט: „וואָס דאַרפֿן מיר
קײַען פֿאַר יענעם מאַגן?“... נאָך דעם האָבן זיך אָנגעהויבן בונטעווען די
הענט: „וואָס דאַרפֿן מיר אַרבעטן פֿאַר יענעם?“ נאָך דעם האָבן זיך מײַשב
געווען אַ פֿאַר פֿיס און האָבן זיך אונטערגעבויגן אונטער זיך, ווי בײַ די אחשׁ-
תרנים: „גענוג! — האָבן זיי געזאָגט — גענוג פֿאַר איין גוף דרײַ פֿאַר פֿיס!“
אויף זיי קוקנדיק האָבן זיך צוגעשטעלט אויך די אַנדערע פֿאַר פֿיס, די דריטע און
אַזוי ווייטער. אויך די אויגן האָבן זיך פֿאַרלאָזט איינס אויף דאָס אַנדערע און
האָבן זיך געטראַכט: „פֿאַראַן גענוג אויגן אויף צו קוקן, מיר קענען דערוויילע
כאַפֿן אַ דרימל“...

ביזן איין מאָל אין אַ שיינעם פֿרימאַרגן שטייט אויף די שטאַט, טוט זיך
אַ כאַפּ, והילד אינו — ניטאָ ניט קיין רב, ניט קיין פֿריידיקער, ניט קיין ראַבי-
נער, ניט קיין רעדל-פֿירער!

ווי זענען זיי אַהינגעקומען? זיי ליגן און דרימלען, רירן זיך ניט פֿונעם
אַרט. מען וואַרט אַ שעה, מען וואַרט צוויי, מען וואַרט דרײַ, מען וואַרט אַ גאַנצן
טאָג — ניטאָ זיי!

האַט מען געשיקט צו זיי איין דעפּוטאַציע, די אַנדערע, די דריטע — זיי
ענטפֿערן ניט! האָט זיך צונויפֿגעקליבן די גאַנצע שטאַט און מען איז געקומען
צו זיי צו גאַסט: „וואָס איז די מעשה, וואָס איר רירט זיך ניט?“ — ניטאָ קיין
ענטפֿער!

בקיצור, פֿריער מיט גוטן, נאָך דעם מיט בייון, זיי האָבן זיך אויסגע-
קוועטשט: „איר האָט אונדז געמאַכט, זאָגן זיי, אומגליקלעך, מיר קענען ניט
זײַן אין איינעם!“.

„וואָס רעדט איר דאָס? — מאַכט צו זיי די שטאַט — איר זענט דאָך איין
גוף, איין נשמה!“ יאָ — זאָגן זיי — איין גוף, איין נשמה! מיר זענען אָבער
צו פֿיל אויערן, מיט צו פֿיל אויגן, מיט צו פֿיל הענט, און מיט צו פֿיל פֿיס!
„וואָס זשע ווילט איר?“ ווילן מיר איר זאָלט אונדז צעשיידן! „און אַז ניט?“
און אַז ניט, וועלן מיר אַט אַזוי ליגן ביז עס וועלן אויסגיין די דרײַ יאָר, זיך
ניט רירן פֿונעם אַרט — און רופֿט אונדז קנאַקניסלעך!

אזוי האָבן געענטפֿערט די פֿיר פֿנימער, און די בעלי־בתים זענען מיט אַראָפּגעלאָזטע קעפּ, ווי אָפּגעשמיסענע, אַוועקגעגאַנגען אַהיים, והעיר נבוכה, און די שטאַט האָט זיך פֿאַרוואַרגט.

ויהי בבוקר — און ס'איז געווען אין דער פֿרי, האָבן זיך די בעלי־בתים אָנגעהויבן קריגן, אַרויפֿלייגן די באַד איינס אויפֿן אַנדערן, און אַלע אין איינעם איז מען אָנגעפֿאַלן אויף יענעם חכם דעם בעל־עצה, וואָס איז געפֿאַלן אויף אַזאָ קלוגע המצאה — נעמען פֿיר באַזונדערע באַשעפֿענישן און מאַכן פֿון זיי איינס; ס'זייטש, וווּ זענען געווען זייערע קעפּ? זייערע אויגן? און איטלעכער ווער עס האָט געהאַט גאַט אין האַרצן, דער האָט באַשאַטן יענעם חכם דעם בעל־עצה מיט פֿייער, געזאָגט אויף אים שטעכווערטלעך, געזוכט חסרונות, געמאַכט אים אויסצודרייען, ווי געוויינטלעך פֿאַר צייטן.

איז געבליבן מען זאָל מאַכן אַן אַסיפֿה, זיך האַלטן אַן עצה, וואָס טוט מען מיט דעם נייעם אומגליק?

און מען האָט געמאַכט אַן אַסיפֿה און מען האָט זיך געהאַלטן אַן עצה, איט־לעכער האָט גערעדט אַ רעדעניש, דער אַזוי, דער אַזוי; וואָס דער האָט געזאָגט, האָט יענער געדוונגען פֿונקט קאַפּויער, איז געקומען אַ דריטער און האָט אויפֿ־געוויזן לאַקירד, ווי געוויינטלעך פֿאַר צייטן.

האָט זיך געפֿונען נאָך איינער, אַ גוטער חכם, און איז אַרויף אויף אַ בענקל און האָט אַ פֿאַטש געטאַן מיט דער האַנט אין טיש אַרײַן און אָנגעהויבן כּהאי לישנא.

„רבּותי! שמעני הערט מיד צו, וואָס איך וועל אייך זאָגן! אַלע רעדן און קיינער רעדט ניט וואָס מען דאַרף, למאי זאָלט איר זיך אומזיסט קריגן און רעדן אַזוי פֿיל אַז מען קאָן דאָס אַרויסזאָגן בשלושה דברים אין צוויי ווערטער? די מעשה דערפֿון איז אַזוי: ס'איז געווען אַ צייט וואָס מיר האָבן געהאַט אַ רב, וואָס ער איז געווען רב און ראַבינער און פֿרידיקער און רעדל־פֿירער, און מיר האָבן קיינס ניט געוויסט פֿון אונדזער תּענוג, וואָרעם אַז מיר זאָלן געווען האָבן נאָר אַ רב אַליין, וואָלט דאָך געווען דיינו! און אַז מיר זאָלן געווען האָבן נאָר אַ ראַבינער אַליין, וואָלט דאָך אויך געווען דיינו! און אַז מיר זאָלן געווען האָבן אַ רב מיט אַ ראַבינער, וואָלט דאָך געוויס געווען דיינו! און אַז מיר זאָלן געווען האָבן אַ רב מיט אַ ראַבינער מיט אַ פֿרידיקער, וואָלט דאָך אַוודאי געווען דיינו! און אַז מיר זאָלן געווען האָבן אַ רב און אַ ראַבינער און אַ פֿרידיקער און אַ רעדל־פֿירער, וואָלט דאָך אַוודאי און אַוודאי געווען דיינו!

על-אחת-כמה-וכמה, אז מיר האָבן געהאַט אי אַ רב, אי אַ ראַבינער, אי אַ פריידיקער, אי אַ רעדל־פֿירער, האָט דאָך אונדז די גאַנצע וועלט מקנא געווען! אָבער אַצינד, אַז גאָט האָט אונדז געשטראַפֿט, מיר האָבן ניט קיין רב, ניט קיין ראַבינער, ניט קיין פריידיקער, ניט קיין רעדל־פֿירער, דאָס הייסט האָבן האָבן מיר אַפֿילו יאָ אַ רב מיט אַ ראַבינער מיט אַ פריידיקער מיט אַ רעדל־פֿירער, נאָר ס'איז אַלץ איינס ווי מיר האָבן גאַרניט, מחמת זיי ליגן און ווילן זיך ניט רירן פֿונעם אָרט, כאָטש געם וואָרף זיי אַרויס אויף דריי שפענדלעך. איז דאָך אונדז זייער ניט פֿויגלדיק, מיר זענען כּצאן בלי רועה, איין גאָט זאָל זיך אויף אונדז דערבאַרעמען! און דערצו נאָך דער בזיון, וואָס די גאַנצע וועלט מאַכט חוּק פֿון אונדזער אָפּעראַציע, איטלעכער האַלט אונדז אין די מיילער, וווּ צוויי איז אונדזער שטאָט אַ דריטע, מיט אונדז זענען פֿול אַלע גאַזעטן; לכן איז מיין עצה, איר זאָלט מיך פֿאַלגן און שוין מאַכן בעסער גאָר אַ שווייג, לאַז די וועלט אויפֿהערן האָבן מיט אונדז צו טאָן. איי וועט איר מיך פֿרעגן, וואָס טוט מען דערוויילע מיט אונדזער פֿיר־פּנימדיקן ראַבינער, וואָס וויל זיך ניט רירן פֿונעם אָרט? אַ שיינע ריינע כּפרה — לאַז ער ליגן. געזונטערהייט! עס וועט אויסגיין די דריי יאָר וועלן מיר אים צוריק צעשניידן אויף פֿיר חלקים און לאַזן זיי גיין בשם אלקי ישראל!

דער רעדנער האָט געענדיקט און דער עולם האָט לאַנג געפֿליעסקעט בראַוואַ, און מען האָט אים געכאַפט אויף די הענט און מען האָט אים געטראָגן איבער דעם גאַנצן זאָל און געשרייען: „בראַוואַ!“ „הורראַ!“ „הידד!“ ווי געוויינטלעך פֿאַר צייטן.

אחר־כֵּך — נאָך דעם האָט מען גענומען דאָס פֿיר־פּנימדיקע באַשעפֿעניש און מען האָט דאָס איבערגעטראָגן אין אַ באַזונדער חדר, פֿאַרשלאָסן די טירן און פֿאַרהאַנגען די פֿענצטער, די וועלט זאָל ניט זען זייער חרפה... און די שטאָט האָט זיך געפֿרייט, ס'איז געווען שוין־ושימחה, אור ליהודים, און מען האָט יענעם טאָג געמאַכט אַ סעודה און מען האָט גענומען צו ביסלעך ווייזן, „געהויבן טאַסטן“, געהאַלטן רעדעס, ווי געוויינטלעך פֿאַר צייטן, און דער עולם איז זיך צעגאַנגען יעדער אין זיין רו אַריין.

*

זיהי כּללות — און אַז ס'איז איבערגעגאַנגען די דריי יאָר, האָט מען גע־נומען דאָס משונה־מאָדע באַשעפֿעניש און מען האָט מחילה געמאַכט די אייגענע

אָפּעראַציע צוריק, און פֿונעם פֿיר-פּנימדיקן פּאַרשוין איז געוואָרן צוריק פֿיר
גאַנץ באַזונדערע נפֿשות, גלייַך ווי געווען. און אַז זיי זענען געוואָרן פֿיר,
האַבן זיך די אַלע פֿיר אָפּגעטיילט איינס פֿון דאָס אַנדערע, ניט געוואַלט שטיין
איינער בײַם אַנדערן אין די ד' אַמות און ניט געוואַלט קוקן זיך אָפֿילו אין די
פּנימער אַרײַן.

אחר-כך, נאָך דעם זענען זיך די פֿיר פּאַרשוין צעקראַכן, דער אַהער דער
אַהין, ניט געוואַלט אויסדרייען דעם קאַפּ, זיך אומקוקן אויף דער שטאַט, מורא
געהאַט מען זאָל חלילה ניט רופֿן צוריק.
און מען איז אַוועק ווייט-ווייט, אַהין וווּ דער שוואַרצער פֿעפֿער וואַקסט.

ס ו ף

ווער בין איך אָדער צוויי קאָני-לעמלס

אויב איר זענט געווען אַ מאָל אין ייִדישן טעאַטער, האָט איר געוויס געזען אַ קאָמעדיע פֿון גאַלדפֿאַדען מיטן נאָמען „קאָני-לעמל“. דאָרט קומט פֿאַר, ווי אזוי אַ חתן קאָני-לעמל באַקענט זיך מיט נאָך אַ חתן, אויך קאָני-לעמל און גייט אַרויס פֿון די פֿלים: „סטײַטש — זאָגט קאָני-לעמל — ווי באַלד אַז איר זענט קאָ-קאָני-לעמל, היינט ווער בין איך?“ —

פונקט דאָס אייגענע איז פֿאַרגעקומען היינטיקן פסח מיט מיר.

עס האָט זיך באַוווּן נאָך אַ שלום-עליכם.

און דער אמתער שלום-עליכם איז נאָר יענער.

היינט ווער בין איך?

דאָס איז דער משל. און דעם נימשל ווייסט איר שוין.

ס'איז אַרויס אַ ביכל מיטן נאָמען „די מלחמה פֿון רוסלאַנד מיט יאַפּאַניע“

פֿאַרפֿאַסט פֿון שלום-עליכם און אָפּגעקויפֿט אויף אייביק און אַרויסגעגעבן פֿונעם דרוקער דובערוש טורש אין וואַרשע.

האָב איך מסתמא אַוועקגעשריבן צום דרוקער דובערוש טורש אַ שלום-

לאַהובי-בריוול: „ידידי! ווען האָב איך דיר פֿאַרקויפֿט אַ ביכל פֿון יאַפּאַניע,

אַז איך ווייס גאָר ניט פֿון וואָס צו זאָגן?“ קומט מיר אַן אַ קלאַרע תשובה פֿונעם

דרוקער טורש מיט אַפֿילו זייער אַ שיינע מליצה און מיט פסוקים אַ סך, ער איז

זיך מודה, אַז דער מחבר פֿונעם ביכל איז אַ איש חשוב, נאָך אַ ביסל ניט קיין

געזונטער, און זאָגט מיר צו און שווערט זיך בײַ זײַן לעבן, אַז בײַ דער צווייטער

אויפֿלאַגע וועט ער אויסמעקן דעם נאָמען „שלום-עליכם“. וואָס פֿאַר אַ פשט

וואַלט איך דערפֿון געקענט לערנען?

וואַלט איך געקענט לערנען דעם פשט, אַז ס'איז אַ נעכטיקער טאַג, דאָס

הייסט, אַז דער „שלום-עליכם“ איז גאָר לאַ היה ולאַ נברא, אזוי ווי פדומה למשל

איוב, דאָס האָט מסתמא דער דרוקער טורש אַליין אַנידערגעלייגט דעם נאָמען

„שלום-עליכם“ אויפֿן ביכל, געוואַלט זען וואָס פֿאַר אַ פנים וועט דאָס האַבן.

צום סוף קומט מיר אַן נר' 374 „הצופֿה“ מיט אַ תשובה פֿון שלום-עליכם צו

שלום-עליכמען.

אינעם דאָזיקן בריוו פֿון „הצופֿה“ שרײַבט מיר דער נײַער שלום-עליכם, אַז שוין אַ יאָר זיבן און צוואַנציק, אַז ער האָט אָפּגעדרוקט זײַן ווערק „די סאַלאַ-מאַנדריאַ“ און נאָך אַנדערע ווערק — און אויף זיי אַלע איז געזחחמעט זײַן נאָמען „שלום-עליכם“. לכן פֿאַרשטייט ער ניט, וואָס איז דאָ דער טאַרעראָס??!!

נבהל-ונשתומם בין איך געוואָרן: זיבן און צוואַנציק יאָר, אַז ער, דער אמתער שלום-עליכם, שרײַבט און דרוקט ספֿרים, און איך ווייס ניט פֿון וואָס צו זאָגן; זיבן און צוואַנציק יאָר אָן אַ יוביליי?!! אַזאַ רציחה!

נאָך מער: זיבן און צוואַנציק יאָר אַז ער, שלום-עליכם, שרײַבט און דרוקט ספֿרים, און זעט אַז עס שטייט אויף נאָך איינער אַ שלום-עליכם און דרוקט אויך ספֿרים און אויך אונטער דעם אייגענעם פּסעוודאָנים און גאָרניט!

פּלאַי פּלאַים!

אַצינד פֿרעגט זיך אַ קשיא. ווי באַלד אַז דער אמתער שלום-עליכם איז דער אַלטער שלום-עליכם פֿון וואַרשעווער נאַלעווקעס, דער מחבר פֿון דער „סאַלאַ-מאַנדריאַ“ און פֿון דער „מלחמה יאַפּאַניע“, היינט ווער בין איך???

אַן אַ קאַפּ בין איך אַרומגעאַנגען עטלעכע טעג פּסדר, איך האָב זיך גע-טראַכט: ווי איז מיר! ווי באַלד אַז איך בין ניט איך, וואָרעם דער אמתער איך איז גאָר ער, היינט ווער בין איך? ווי באַלד אַז איך בין ער, היינט וואָס וועל איך טאָן אַ שטייגער, אַז ער איז זיך מיט און לייגט אַרויף די האַנט אויף אַלצדינג וואָס איך האָב אין דער גאַנצער צײַט אָנגעשריבן און זאָגט אַז דאָס אַלצדינג איז גאָר זײַנס, ניט מײַנס? אַדער פֿאַרקערט, וואָס טו איך אַ שטייגער, אַז ער זאָגט אַז די „סאַלאַמאַנדריאַ“ מיט דער „מלחמה יאַפּאַניע“ זענען ניט זײַנע ווערק, נאָר מײַנע ווערק? אַדער וואָס טו איך כּדומה למשל טאַמער... אַ קשיא אויף אַ מעשה? אויף דער וועלט קאָן אַלצדינג טרעפֿן!!

בקיצור, איך האָב אַזוי לאַנג איבערגעקלערט אין יסורים און אין צרות, ביז אין אַ שײַנעם פֿרימאַרגן עפֿנט זיך די טיר און עס קומט אַרײַן אַ ייד, אַ גאַנץ שײַנער בעל-הבית, און רעקאַמענדירט זיך אויף אַ מאַדנער שפּראַך, ווי מען רעדט אין וואַרשע, מיט אַ ניגון הייסט דאָס:

— שלום-עליכם.

— עליכם-שלום, זיצט. פֿון וואַנען איז אַ ייד?

— פֿון וואַרשע.

— מה שמכם?

— שלום-עליכם.

— שלום-עליכם? וואָס הייסט שלום-עליכם? שלום-עליכם בין דאָך גאָר
איך!

— ווער'ט איך געזאָגט? טאָמער גאָר עך?

— איר? און ווער בין איך?

— נייע! ס'גייט מיך אָן?

פֿאַר פֿעס האָב איך ניט געוויסט וואָס איך זאָל אים זאָגן. געקוקט — געקוקט
אויף אים און צעלאַכט זיך. נאָך דעם מאַך איך צו אים:

— זענט איר דאָס אַלזאָ דער מחבר פֿון מײַנע אַלע פֿעליעטאָנען וואָס אין
די ייִדישע צײַטונגען?

— נו ווי דען?

— און סטעמפעניו קענט איר?

— אַ חידוש אַ ביסל?

— און טוביה דער מילכיקער וועמענס איז?

— מײַנער.

— און מבחם-מענדל?

— אויך מײַנער.

עס האָט זיך מיר פֿאַרדרייט דער קאַפּ און איך בין געבליבן אַ מינוט צוויי
אין דעם הינערפלעט, און אַז איך האָב אויפֿגעעפֿנט די אויגן איז שוין מײַן
פֿאַרשוין געזעסן אויבן אָן בײַ מײַן טיש, געהאַלטן אין האַנט מײַן פֿען און
געקוקט אויף מיר מיט מײַנע אויגן. גייט צו צו אים מײַן קליינטשיק ינגל, אַ
קינד פֿון אַ יאָר דרײַ, און בעט אים ער זאָל אים אויסמאַלן אַ פֿערדעלע: „פּאַפּאַ
סדיעלאַי מניע לאַשאַדקו“. גייט ער און מאַלט אים אַ פֿערדעלע... דאָ האָב איך
שוין מער ניט געקענט מיך אײַנהאַלטן און האָב זיך אויפֿגעכאַפט פֿונעם אָרט
און... גאָט ווייסט וואָס עס וואָלט פֿאַרגעקומען, ווען מען קלינגט ניט אָן, עס
גייט ניט אַרײַן דער בריווטרעגער מיט אַ פּאַקעט פֿון וואַרשע. איך עפֿן אויף דעם
פּאַקעט, פֿאַלט אַרויס אַ ביכל מיטן נאָמען: „די סאַלאַמאַנדריאַ. אָדער דער קאַ-
פיטאַן דרײַפֿוס“, פֿאַרפֿאַסט פֿון ק. ש. און בײַ דער זײַט איז אויסגעמאַלט צוויי
ווייבערישע הענטלעך און אונטן צוגעדרוקט אַ קליין שלום-עליכמל. —

האַבן מיר שוין ברוך-השם „די סאַלאַמאַנדריאַ“ אָדער דעם „קאַפיטאַן דרײַפֿוס“
פֿון שלום-עליכמען! איצט לאַמיר אַקאַרשט באַטראַכטן, פֿון וואַנען האָט זיך
גענומען אַ קאַפיטאַן דרײַפֿוס מיט זיבן און צוואַנציק יאָר צוריק? איך קוק וויי-
טער, נידעריקער, שטייט: וואַרשע, דרוק ב. טורש 1899. נמצא, אַז די „סאַלאַ-“

מאָנדריאַ" איז געשריבן געוואָרן ניט מיט 27 יאָר, נאָר אַ פנים מיט פֿינף יאָר. — פֿעטער ! וואָס איז דאָס ? אַט דאָס זענען איינערע זיבן און צוואַנציק יאָר ?

פֿע, כ'לעבן, איר זענט דאָך עפעס גאָר אַ ווילדער שקרן!!!

אַזוי רוף איך מיך אָן צו מײַן פאַרשוין און רוק אים אונטער זײַן „סאַלאַ-מאָנדריאַ" אָדער „קאַפיטאַן דרייפֿוס" גלײַך אונטער דער נאָז. ערשט איך טו אַ קוק — והילד איננו — ניטאָ קיין פאַרשוין, ניטאָ קיין בעל־הבית, ניטאָ קיין וואַרשעווער ייד, ס'איז נאָר דאָ אַ וויסטע, אַ פֿינצטערע „סאַלאַמאָנדריאַ" מיט אַ „קאַפיטאַן דרייפֿוס" מיט אַ פאַר ווייבערשע הענטלעך מיט אַ קליין שלום-עליכמל פֿון אונטן און מיט אַ דרוקער דובעריש טורש און מיט אַן אויפֿשריפֿט בײַ דער זײַט: „נאָכדרוק אויך איבערזעצונג שטרענג פֿאַרבאַטן!"

פֿו! צען פֿוד משא איז בײַ מיר אַראָפֿ פֿונעם מוח. די אויגן האָט ער מיר געפֿענט דער קאַפיטאַן דרייפֿוס, לעבן זאָל ער ! אַ מאָדנער קונצן־מאַכער אַט דער דובעריש טורש פֿון די גאַלעווקעס; פֿון ב. טורש ווערט בײַ אים שלום־עליכם. פֿון פֿינף יאָר ווערט בײַ אים זיבן און צוואַנציק. ווערט אַ מלחמה מיט יאַפּאַניע, זאָגט ער נביאות אויפֿן ערשטן בלעטל, וואָס וועט זײַן דער סוף פֿון דער מלחמה און נאָך דעם שטעלט ער אַרויס אַ צונג אויף איין אַרשין די לענג. דאָס איז עפעס אַ מין משולחת, אַ לץ, אַן אַנשיקעניש, אַ כּישוף־מאַכער צו אַל די שוואַרצע יאָר ! און בכדי ניט אַקעגן נאַכט צו דערמאַנען מוז מען אים אַפּזאָגן דעם רעכטן פּסוק: „זאַלסט גיין און זאַלסט לויפֿן, דובעריש ב״ר אַלכסנדר זיסל, דורך בערג און דורך טאַלן, וואַלד־אַיין וואַלד־אויס, זאַלסט אין ערגעץ זיך ניט שטעלן, ווינטער אויף אַ פֿלעדערוויש, זומער אויף אַ בעזעם, אין קוימען זאַלסטו רוען, אין ברונעם זאַלסטו קוועלן, זאַלסט אַרויס דורך אַ באַליווע פֿון אַ שטייול און אַרײַן אין אַ לעכל פֿון אַ נאָדל, און זאַלסט אַוועק אויף איין פֿוס אַהינ־אַהי, מיטן ווינט און מיטן רויך, דאַרט וווּ דער ליבער שבת־קודש קומט אַהיך, טפֿו ! טפֿו ! טפֿו !

דער דאָזיקער פּסוק, אַזוי האָב איך געהערט פֿון מײַן באַבע, איז אַ סגולה צו אַן עינ־הרע, צו אַ בייז באַגעגעניש, צו אַ שלאַק פּרעניות און צו אַ דרוקער אַ ליגנער, וואָס האָט ליב פֿרעמדע נעמען...

אַן אַגענט

אַ טאַגבוך אין דרײַ טיילן

ערשטער טײל

דאַנקען און לױבן גאַט, איך האָב הײַנט אַ פּרנסה אין האַנט אַ לײַטישע און בכבודיקע: איך בין אַן אַגענט פֿון ייִדישע גאַזעטן, ביכער און זשורנאַלן, מען האָט מיר צוגעשיקט פֿון עטלעכע רעדאַקציעס אַ פּאַק מיט פּראַספעקטן און קוויטאַנציעס אויף צו זאַמלען אַבאַגענטן. די פּראַספעקטן גייען קיין עײַ־הרע זייער גוט, דער עולם לײַענט זיי מיט פֿאַרגעניגן, נאָר אײַנער אַ קאַפּריזנער אַבאַגענט האָט מיר אַ שמיץ געטאַן אין פנים צוריק דעם פּראַספעקט. „דולט מיר ניט קיין ספּאַדיק, איך האָב קיין צײַט ניט!“ נאָר אַז איך האָב אים אַ זאַג געטאַן, אַז מען גיט דאָס אומזיסט, האָט ער זיך באַלד אײַבערגעבעטן און אַ זאַג געטאַן: „אַבו, ווײַזט נאָר אַהער, וואָס שטייט דאָרטן?“ אויך די קוויטאַנציעס גייען ניט שלעכט; איך פֿאַרשרײַב אַלעמענס נעמען און געלט וועט מען מיר געבן נאָך דעם, אַז ס׳וועלן אַנקומען די בלעטער. קען מען ניט זײַן אַזוי גראַב און מען מוז וואָרטן. דערווײַלע האָב איך אויסגעשריבן פֿון די רעדאַקציעס אַ סך בלעטער און שרײַב זיי, אַז איך וועל זיי אַם־יִרצה־השם שיקן נאָך און נאָך. דאַנקען זיי מיר, די רעדאַקציעס הײַסט דאָס, און הײַסן זיך שיקן דערווײַלע אַ ביסל געלט. ענטפֿער איך זיי, אַז איך וועל שיקן. וואָס דען? איך וועל זיי ניט שיקן? אַ פּראַצענט גיט מען מיר אַראָפּ דווקא אַ היבשן; נישקשה, מען קאַן האָבן דערפֿון גאַנץ גוט פּרנסה. קיין דערפֿער קאַן מען דערפֿון ניט קויפֿן, געוויינטלעך; נאָר אַ שטיקל ברויט קאַן מען האָבן בכבוד. הײַנט קומט מען זיך צונויף מיט אַלערליי מענטשן. די פֿײַנסטע בעל־בתים, מען הערט זיך אַן מיט נײַעס, מען ווייסט וואָס אויף דער וועלט טוט זיך, און מען איז אַליין אויך פֿאַררעכנט פֿאַר אַ שטיקל מענטשן. דאַנקען גאַט, איך האָב צום רבּונו־של־עולם קיין טענות ניט.

צווייטער טײל

אַן אומגליק מיט די רעדאַקציעס! דעם שיקן זיי און דעם ניט, דעם קומט אַן צוויי נומערן מיט אַ מאָל, און דעם קיין האַלב אַפֿילו ניט. „מיט וואָס בין

איך ערגער פֿון יענעם. איך בין דאָכט מיר אַזאַ טאַטנס אַ קינד ווי יענער!"
 אַזוי טענהט נעבעך דער אַבאַנענט און איז גערעכט, לייג איך אים אָפּ אויף
 מאַרגן, מאַרגן אויף איבער מאַרגן, גאָט האָט געהאַלפֿן, ס'איז אים אַנגעקומען
 דאָס בלאַט! אַ נײַער אומגליק, וואָס איז? עס פֿעלט אים נומערן. גיי שרײַב אין
 דער רעדאַקציע אַז עס פֿעלט אַ נומער 7! גייט אַוועק צוויי וואַכן, איך שרײַב
 און שרײַב, שרײַב און שרײַב, קוים מיט צרות קומט אַן נומ' 13. «סטײַטש, צו
 וואָס טויג מיר צוויי מאָל 13?» שרײַב איך ווידער אַ מאָל אין דער רעדאַקציע.
 איין מאָל און צוויי מאָל און דריי מאָל, קומט אים אַן ווידער אַ מאָל נומ' 13.
 וואָס האָבן זיי זיך אַנגעטשעפעט מיט נומ' 13? שרײַב איך ווידער אַוועק אין
 דער רעדאַקציע: 7, ניט 13. ענטפֿערט מען מיר פֿון דער רעדאַקציע: געלט!
 הייב איך אַן גיין איינקאַסירן געלט. «שוין? איר האָט קיין צײַט ניט? לאַמיר
 פֿרײַער זען וואָס איז דאָס פֿאַר אַ בלאַט!» אַזוי זאָגט איינער. דער אַנדערער האָט
 אַ טענה: למאַי איז דאָס אַזוי שיטער? ווינציק פֿעליעטאַן! און דער דריטער
 טענהט פֿאַרקערט: צו פֿיל פֿעליעטאַנענדיק. וואָס טויג מיר פֿעליעטאַן? שרײַבט
 אַוועק מען זאָל געבן מער פֿאַליטיקע. גוט, נו, און געלט? «זײַט ניט קיין איינ-
 געגעסענער ייד, גייט אייך געזונטערהייט!..» היינט צו צרות פֿון די אַדרעסן. איך
 שרײַב זיי בפֿירוש מען זאָל אַרויסשיקן דאָס בלאַט, מאירו פינחסוועויטש פֿלייש-
 בערג; גייען זיי און שיקן פונקט קאַפּויער, פֿליישאַון מאיראַוויטשו פינחסבערג.
 אַ מין איבערקערעניש! דעם אַנדערן אַבאַנענט מינעם האָבן זיי איבערגעדרייט
 פֿון ברוך שינדלער אויף קורח שווינדלער. גאָך איינער אַן אַבאַנענט האָט
 זיך גאָר געיאָגט נאָך מיר מיט אַ שטעקן, מיר געוואַלט ברעכן די ביינער און
 איז גערעכט. שטעלט אייך פֿאַר, ער הייסט זײַדל בעזאַנאַוו. גייען זיי ניט און
 מאַכן אים ניט איבער אויף «ווידל בעזאַנאַוו»? שרײַב איך זיי, ענטפֿערן זיי
 ניט. קלאַפּ איך זיי אַ דעפעש, ענטפֿערן זיי ניט. שרײַב איך זיי «אַטוועט אופֿ
 לאַטשען», ענטפֿערן זיי, «וויסילײַטיע דיענגי». לויף איך נאָך געלט, ענטפֿערט
 מען מיר: «איר וועט אַרײַנקומען אַן אַנדערש מאָל; איר זעט דאָך, מען איז פֿאַר-
 נומען!» איז נאָך נישקשה; אַן אַנדערער זאָגט: «נעמט אייך צו צוריק די
 בלעטער, איך דאַרף זיי אויף פּפרות, ס'איז אַזוי אויך ענג אין שטוב. גייט אייך
 מיט איינערע לידלעך ציגעלע מיגעלע!» הקיצור, ס'איז ניט גוט.

ד ר י ט ע ר ט י י ל

פֿאַרשאַלטן זאָל ווערן דער טאַג וואָס איך בין געבוירן געוואָרן! צו וואָס

האַט מיר גענוצט די דאָזיקע באַמבע? נאָ דיר גאָר גאַזעטן! מען דאַרף האָבן אַ קאַפּ פֿון אַ מיניסטער: דער איז אַ פֿערטלי־יעריקער אַבאַנענט אויף איין גאַזעט און דער פרעמיע, און יענער איז אַ האַלב־יעריקער אַבאַנענט מיט דער פרעמיע. בײַ דעם האָב איך ניט דערנומען פֿון יענעם קוואַרטל, און בײַ יענעם האָב איך אַריבערגענומען אויף דעם קוואַרטל, און מיט די רעדאַקציעס גיי האָב אַ טויף חשבונות. איך שרײַב מען זאָל מיר אַרויסשיקן אַ חשבון, ענטפֿערן זיי מיר: געלט! וווּ זאָל איך זיי נעמען געלט, און די גאַנצע וועלט איז מיר שולדיק געלט און איך בין דער גאַנצער וועלט שולדיק געלט. איך מאַן געלט, מיך מאַנט מען געלט, ס'איז אַן עסק מיט געלט! נאָך איין האַלב יאָר, איז אָדער מען זעצט מיך אײַן, אָדער איך גיי אַראָפּ פֿון זינען, און ועל־פֿולם די פרעמיע! אַט די פרעמיע, פֿיל איך, וועט מיך אַרײַנטרײַבן אין דער ערד אַרײַן! גאַט האָט מיר צוגעשיקט איין אַבאַנענט, איז ער אַ יונגער־מאַן אַ יאָדיש־לעווער. תחילת האָט ער גאָר ניט געוויסט וואָס איז דאָס פֿאַר אַ מין אַט די דאָזיקע פרעמיע, מיט וואָס עסט מען דאָס, און אַז איך האָב אים קלאָר געמאַכט וואָס באַטייט פרעמיע, אַז די פרעמיע אַליין, ווען מען וויל זי קויפֿן, קאַן מען זי ניט קריגן פֿאַר פֿל הון דעלמאַ, נאָר אין איינעם מיטן בלאַט קאַסט זי אַ דריט־חלק, וויפֿל זי וואַלט באַדאַרפֿט קאַסטן. אַזוי אַז ער געווינט דאָ ערשטנס צוויי חלקים פרעמיע און האָט נאָך דערצו אומזיסט אַזוי פֿיל בלעטער. האָט ער דאָס ערשט דעמאָלט רעכט צעקײַעט און האָט מיר באַצאָלט דאָס געלט און האָט מיר אַנגעזאָגט אַ מאָל זיבעציק: „געדענקט זשע, פֿעטער, אַז איך שרײַב אויס דאָס בלאַט צוליב דער פרעמיע, נאָר צוליב דער פרעמיע!“ אויף מאַרגן גאַנץ פֿרי, איך בין נאָך געלעגן אין בעט, הער איך עמעצער קלאַפּט. לויף איך אַראָפּ אַ באַרוועסער: „ווער איז?“ ס'איז איך! „ווער איז דער איך?“ מפות דער פרעמיע! „מפות וואָסער פרעמיע?“ — איך האָב דאָך אַרויסגעשריבן בײַ אײַך דאָס בלאַט מיט דער פרעמיע! איר האָט שוין פֿאַרגעסן? — „וואָס זשע ווילט איר?“ איך בין געקומען געוואָר ווערן זאָגט ער, וואָס הערט זיך מיט דער פרעמיע? „אַזוי גיך? זאָג איך, האָט צײַט אַ פֿאַר טעג!“... אין אַ פֿאַר טעג אַרום — מײַן חברה־מאַן איז דאָ. „רב יוד, מאַכט ער צו מיר, וואָס הערט זיך מיט דער פרעמיע?“ — איר האָט נאָך ניט, זאָג איך, דאָס בלאַט, ווילט איר שוין די פרעמיע? „אַ שיינער קל־חומר, מאַכט ער! איך וויל גאָר ניט וויסן קיין מעשיות, איר האָט מיר בפֿירוש געזאָגט פרעמיע, וווּ איז מײַן פרעמיע?“ האָב איך מיך קוים אָפּגעבעטן בײַ אים אויף דרײַ וואַכן. מאַלט אײַך, די דרײַ וואַכן האָבן געדויערט דרײַ מאָל דרײַ

וואַכן. — און קיין פרעמיע איז נאָך אַלץ ניטאַ, און דער יונגער־מאַן פֿון דער ציג גייט צוויי מאל אַ טאַג, אין דער פֿרי און אויף דער נאַכט, שינדט פֿון מיר די הויט און דערגייט מיר די יאַרן. ער רייכערט אויס וווּ איך האָב אַ פּאַפּיראַס, ס'איז אים גוט, זאָגט ער, צום הוסט. ער האָט זיך מיר אַזוי צוגע־געסן, אַז איך האָב אים נעכטן אַ שמיץ געטאַן דאָס געלט אין פנים אַריין — אויס פרעמיע! האָב איך געמיינט אַן עק, איך בין פטור געוואָרן. צום סוף ווער? וואָס? ער וויל ניט נעמען צוריק דאָס געלט בשום־אופֿן. ער האָט מיר געגעבן דאָס ערנוואָרט, אַז מער דאַקוטשעט ער מיר ניט און מער רעדט ער ניט מיט מיר פֿון קיין פרעמיע. „איז דאָס אַפּגעמאַכט?“ אַפּגעמאַכט! „הייליק?“ הייליק!

שאַט! עמעצער דראַפּעט זיך צו מיר אויף די טרעפּ. גיין און גייןציק טרעפּ. ווער קאַן דאָס זיין אַזוי פֿרי? אוי וויי, איך האָב מורא ס'איז דער יונגער־מאַן פֿון דער פרעמיע. יאָ, ס'איז ער, ס'איז ער. איך האָב דערקענט זיין סאַפּען. קוים וואָס ער כאַפּט דעם אַטעם. ס'איז ער! איך וועל דאָס ניט אויסהאַלטן! יידן, איך לויף מיך טרינקען!..

א גליקלעכע רייזע

א בילד אין איין אַקט

די פארשוינען:

דער וועג — א יונגער־מאַנטשיק, נאָר וואָס פֿון אונטער
דער חופּה.
דער פֿריינד — זיינער אַן אמתער גוטער פֿריינד.
דער טאָג — ניט קיין פֿריינד, ניט קיין פֿיינט, אַ געכטי־
קער טאָג.
די יודישע צוקונפֿט — אַ ציוניסט.
דאָס יודישע וואָרט — אַן עזות־מחוצץ־פנים.
וואָרשע — אַן אויסגעשלייערט ווייבל.
וויילנע — אַ ליטוואַטשקע.
דאָס פֿאַלק — אַ פראַסטער מענטש, זעט אויס אַ בעל־
מלאַכה, פֿאַרשטייט ניט קיין אַנדער שפראַך,
אַחוץ זשאַרגאָן.

די געשיכטע קומט פֿאַר דעם 1טן אויגוסט 1905טן יאָר אויפֿן באַנהויף.

דער וועג: שטייט אָנגעטאָן מיט אַ רייזעטאַש איבער די פליי־
צעס. — אויף דער ערד ליגן אָנגעוואָרפֿן טשעמאַדאַנעס, פעקלעך,
ביכער, צייטונגען, כתבים, פּאַפיר און פענעס גאַנצע בערג. — דער
עולם שטייט און מען וואָרט, אַז עמעצער זאָל שוין עפעס אָנהייבן.
וויילנע שטייט געבן וואָרשע און מאַכט איר צו רעכט דעם
שלייער, עס זאָלן זיך ניט אַרויסזען צו פֿיל די אייגענע האָר. דאָס
פֿאַלק קוקט אַרום און וויל האָרען אַ גוט וואָרט.

דער פֿריינד: (הוסט זיך אָפֿ) רבותי! עס איז געשען אַ געשעעניש ביי
אונדז; אין אונדזער ליטעראַריש געזינדל, אין אונדזער קליין יידיש וועלטל:

אונדזער פֿיל געליבטער און זייער טייערער ינגערער ברודער דער וועג האָט חתונה געהאַט אין אַ גוטער שעה אַ מזלדיקער, גענומען אַ פֿרוי פֿון פּוילן מיטן נאָמען וואָרשע און פֿאַרט מיט איר איצט אין ווייטן וועג אַרײַן, פֿאַרלאָזט אונדז, זײַנע בעסטע פֿרײַנד, אויף שטענדיק, אויף אייביק. וואָס זאָלן מיר אים ווינטשן? איר וויסט גאַנץ גוט, רבותי, ווי ווייט שווער דאָס געשעעניש איז פֿאַר אונדז! (ווישט די אויגן) אָבער לאָז עס אונדז אַנגײן, וואָס מיר ווינטשן אים.

אַלע: אַמז.

דאָס פֿאַלק: אַ-מין!

דער פֿרײַנד: (שנייצט אויס די נאָז) דאָס געשעעניש וואָס איז געשען איז אַפֿילו געווען פֿאַר אונדז צו פּלוצעם. און דאָך, מײַנע דאַמען און הערן, אַלס גוטער פֿרײַנד און אַלס עלטערער ברודער, נעמען מיר זיך דאָס רעכט צו זאָגן אונדזער פֿאַרפֿאַלק עטלעכע פֿרײַנדלעכע ווערטער. דער וועג וואָס שטייט פֿאַר אײַך פֿאַר, איז ניט גרינג, פֿול מיט דערנער. איר וועט גענוג אויסגעריסן ווערן, האָבן צו זינגען און צו זאָגן, ביז איר וועט זיך אַרויפֿשלאָגן אויף אַ שטיקל וועג... לאָז גאָט געבן, איר זאָלט ניט מיד ווערן, איר זאָלט זיך ניט צועסן, ניט ווערן נימאס איינער דעם אַנדערן, און עס זאָל זיך אײַך חלילה ניט גלוסטן פֿאַרן צוריק... מיר ווינטשן אײַך שליסן גוטע קענטשאַפֿט אין אײַער וועג, ניט איין פֿאַר-פֿאַלק וועט איר באַגעגענען אין וועג, וואָרעם עס גייט אַ צײַט פֿון חתונות.

דאָס פֿאַלק: בראַוואַ!!!

דער וועג: (גערייט) פֿון טיפֿן האַרצן דאַנקען מיר דעם גוטן פֿרײַנד פֿאַר אַלע זײַנע גוטע ווערטער. האַפֿנטלעך, אַז ער וועט אונדז ניט פֿאַרגעסן אויך אויף ווייטער און וועט אונדז געוויס דערמאַנען גאַנץ אַפֿט צום גוטן... מיר קענען אים זאָגן אַז מיר, פֿון אונדזער זײַט, וועלן אים חלילה ניט לאָזן וואַרטן לאַנג אויף אַן ענטפֿער... מיר צווייפֿלען ניט אין דעם קיין מינוט אַפֿילו, אַז דער פֿרײַנד איז אונדזער בעסטער פֿרײַנד. וואָרעם ווער פֿאַרשטייט עס ניט מיטן שכל, אַז דעם פֿרײַנד איז ביז אַהער געווען ניט אַנגענעם, וואָס ער איז אַ יחיד אין קהל, איינער אויפֿן יריד הייסט עס... הלואי זאָל טאַקע גאָט געבן, דער דאָזיקער ווונטש וועגן נײַע חתונות זאָל מקוים ווערן (!) אײַך דאַנק נאָך אַ מאָל מײַן בעסטן פֿרײַנד פֿאַר זײַן ליבן טאַסט פֿון מײַן נאָמען און פֿונעם נאָמען פֿון מײַן יונגער פֿרוי וואָרשע און מיר ווינטשן אונדזער גוטן פֿרײַנד, אַז זײַן ווונטש זאָל דערפֿילט ווערן. און לאָז טאַקע אונדזערע שוועסטער און

ברידער גאַזעטן און זשורנאַלן זיך פֿרוכפערן און מערן, ווי זאַמד אויפֿן ברעג
ים און ווי שטערן אין הימל! (טרינקט).

דאָס פֿאַלק: בראַוואַ!!!

דער טאַג: (רעדט צום גראַם) הערט וואָס איך זאָג היינטיקן טאַג, די אייגענע
ווערטער, וואָס כ׳האַב געזאַגט אין פֿיל ערטער, אויב איר געדענקט, אין די
„בלעטער“ פֿון „איש יהודי“ דעם פֿעטער: זאָל גאַט געבן דעם וועג דעם ליבן,
ער זאָל קיין מאָל ניט שטיין, נאָר גיין און גיין, ניט לינקס, ניט רעכטס, ניט
רעדן קיין שלעכטס, אויף אַלעמען גלייך, סײַ אַרעם, סײַ רייך...

דאָס וואָרט: (האַקט אים איבער, אויך צום גראַם) מען האָט געלאָזט בעטן
מחילה פֿון דער גאַנצער קהילה און געבן צו וויסן, מען זאָל אויפֿהערן גיסן אַ
מבול פֿון גראַמען, ס׳קאָן ניט-גוט ווערן די דאַמען...

דער טאַג: (טוט זיך זינס, שיט ווי פֿונעם אַרבל) ער זאָל דערציען דאָס
פֿאַלק, מיט שכל, מיט טאַלק, אויף די קוואַלן פֿון תורה, מיט דרד-ארץ, מיט
מורא, מען זאָל אים מיט וורעדנע אידעען דעם קאַפֿ ניט פֿאַרדרייען, מיט דיערזקע
לצנות אים ניט פֿירן אין סכנות, ניט גיין מיט נאַכאַלסטוואַ קעגן נאַטשאַלסטוואַ...
דאָס פֿאַלק: בראַוואַ!

דאָס וואָרט: (ווידער צום גראַם) מײנע הערן און דאַמען! הערט ער ניט
אויף צו שיטן מיט גראַמען, און באַווייזן זײַן גאונות, וועל איך דערמאָנען עונות...
(דער טאַג בלייבט אָן לשון, רוקט זיך אָפֿ אָן אַ זיט).

דאָס פֿאַלק: בראַוואַ! בראַוואַ!

דער וועג: אַ שיינעם דאַנק דעם ליכטיקן טאַג פֿאַר זײַן ווינשאַוואַניע, כאַטש
מיר קאַנען אים ניט מבטיח זײַן, אַז מיר וועלן דאָס אויספֿירן. (צום פֿאַלק) לחיים
ברידער! (טרינקט).

דאָס פֿאַלק: בראַוואַ! בראַוואַ!

צוקונפֿט: ביז אַהער האָבן גערעדט די עלטערע, אונדזערע בערן, האָב איך
מיד ניט געוואָלט אַרײַמישן. איצט דערלויב איך מיר אַ פֿאַר ווערטער אַרײַנצו-
שטעלן וועגן פראַגראַם פֿון אונדזער פֿאַרפֿאַלק, ניט די פראַגראַם, וואָס דער
טאַג לייגט פֿאַר; דאָס איז אַ פראַגראַם פֿון שווייגן, אַ שטילשווייגנדיקע פראַג-
ראַם. אַ פראַגראַם פֿון אַ נעכטיקן טאַג... איך שמועס פֿון אָן אַנדער פראַגראַם,
פֿון אַ רעדנס-פראַגראַם. אָן אַרבעטס-פראַגראַם. אַ פראַגראַם פֿון...

דאָס וואָרט: (האַקט אים איבער אין מיטן) ציילט נאָר, איך בעט אײַך, וויפֿל
מאַל אונדזער ציוניסט האָט דאָ אַרײַנגעהאַקט דאָס וואָרט „פראַגראַם“, ווי ער האָט

זיך עס אַ ביסל צעפראַגראַמט! אַ פּראַגראַמעניש אויף אים אַנגעפּאָלן! וואָס דאַרף מען זיך אַזוי לאַנג קוועטשן? אַמער מאַכט בקיצור: איר ווילט, אַז דאָס פּאַרפּאָלק זאָל זײַן ציוניסטיש.

צוקונפֿט: אַט וועל איך אייך גיין פֿרעגן ווי אַזוי צו רעדן! איר זענט אַ גרויסער עזות-פנים!

דאָס פּאָלק: בראַוואַ!

דאָס וואָרט: און איר זענט אַ בריוונשטעלער.

דאָס פּאָלק: בראַוואַ! בראַוואַ!

צוקונפֿט: שייגעץ! (לאַזט זיך צום „וועג“)

דאָס פּאָלק: בראַוואַ! בראַוואַ!

דאָס וואָרט: ארץ-ישראל-ייד! (לאַזט זיך צו „צוקונפֿט“).

דאָס פּאָלק: בראַוואַ! בראַוואַ!

דער פֿריינד: (צענעמט זיי) קינדערלעך! וואָס פֿאַר אַ געשעעניש! לאַז זײַן שטיל! מיר זענען אַרויסגעקומען אַהער אַרויסבאַגלייטן דאָס יונגע פּאַרפּאָלק אין וועג אַרײַן. און איר כלומרשט רעכנט זיך מיט אַייערע חשבונות! אונדזער געזינדל איז נאָך אַזוי קליין און איר קאַנט זיך כלומרשט ניט אַיַנטײַלן מיט דער ירושה? וואָס וועט זאָגן אויף אונדז די וועלט? די וועלט וואָס וועט זאָגן?

דער טאַג: אַ חרפה, אַ בושה פֿאַרן זשאַנדאַר!..

דער פֿריינד: אונדזער געזינדל איז אַזוי קליין. אַזוי אַרעם! קוק זיך אַקאַרשט אַרום, ווער זענען מיר, וויפֿל זענען מיר? וווּ זענען אַלע אונדזערע איבעריקע שוועסטער און ברידער? איך מיין אונדזערע העברעיִשע גאַזעטן און זשורנאַלן — וווּ זענען זיי? וווּ זענען זיי? (קוקט זיך אַרום אויף אַלע זײַטן).

דאָס וואָרט: (שפּרינגט אַרויס) פֿון וועמען רעדט איר? פֿונעם המליך, וואָס איז שוין לאַנג אויף דער אמתער וועלט? פֿון דער אויפֿגעפּוצטער דאַמע וואָס מען רופֿט זי הצפֿירה? פֿונעם הזמן, דעם יודע הכל, וואָס איינער פֿון זײַן האַלב טוץ רעדאַקטאָרן זאָגט בפֿירוש: „מעולם לאַ טנפֿתי את ידי — איך האָב ניט מײַן האַנט פֿאַרפּאַסקודיעט צו שרײַבן זשאַראַגאָן...“? צי איר רעדט פֿונעם אַריסטאָקראַט השׁלוח, וואָס מען דאַרף האָבן אַ זכיה אים צו זען? צי אפֿשר רעדט איר פֿונעם הדור, דעם ביזן פעסימיסט, וואָס וואַרפֿט אונדז אַלע יאָר דעם גט פֿאַר די פֿיס? צי אפֿשר פֿונעם גרוש הצופֿה רעדט איר, וואָס דאָס ווייב האָט אים געגט? צי גאָר פֿון יענע מחותנים רעדט איר, וואָס מען רופֿט

זיי השקפה, הפיסגה? לאָזט זיי צורוי די אַריסטאָקראַטן אונדזערע, וואָס עס שטייט זיי ניט אָן זיך מטפל זײַן מיט דער „דינסטמויד“, מיטן אַרעמען זשאַרגאָן!.. דאָס פֿאַלק: בראַוואָ! בראַוואָ!

דער פֿרײַנד: (מיט פֿאַראַכטונג) נאָר ניט געהיצט זיך! מיר גייען ניט אַרײַן אין ווייטע חקירות. ווער איז די בעל־הביתטע און ווער איז די דינסט־מויד? מיר שטעלן זיך אָפּ נאָר אויף הוילע פֿאַקטן, אויף געשעענישן. געשעענישן שפילן בײַ אונדו די הויפּט־ראַלע...
דאָס וואָרט: (שפּרינגט אַרויס) טאַמער וואַלט געשען אַ געשעעניש, אָז עס זאָל שוין אויפֿהערן געשעען געשעענישן?

דער פֿרײַנד: (קוקט אויפֿן וואָרט מיט פֿאַראַכטונג) אַלואָ פֿון וואָס האָבן מיר גערעדט? מיר רעדן פֿון שלום, פֿון פֿרידן רעדן מיר. איר גיט זיך בעסער איינס דאָס אַנדערע די האַנט, קינדערלעך, און זײַט שלום, לעבט פֿרײַנדלעך... די צײַט שטייט ניט, לאַמיר זיך אָנהייבן געזעגענען מיט אונדזער פֿאַרפֿאַלק און ווינטשן זיי אַ גליקלעכע רײַזע.

דאָס פֿאַלק: בראַוואָ! בראַוואָ!
דער וועג: נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל אַ שיינעם דאַנק דעם ליבן פֿרײַנד פֿאַר זײַנע לעצטע „פֿרײַנדלעכע“ ווערטער. אַ שאַד, וואָס ס'האַט זיך אַרײַנגע־מישט דאָס וואָרט און האָט ניט דערלאָזט, אַז צוקונפֿט זאָל אַרויסזאָגן דער וועלטס מיינונג איבער אונדזער מאַרשרוט און איבער אונדזער פֿראַגראַם. אַ שאַד, וואָס די צײַט דערלויבט ניט צו רעדן אַ סך. (קוקט אויפֿן זייגער) מיר האָבן נאָך צו פֿאַרברענגען צוזאַמען מיט אײַך סך־הכל עטלעכע געצײלטע מינוט. איך מײַן, אַז אונדזער מאַרשרוט איז אײַך באַוווסט, און וועגן אונדזער פֿראַגראַם האָבן מיר, דאַכט מיר, געזאָגט אין אונדזער „פֿראַספּעקט“, וואָס מיר האָבן צע־שיקט אויף דער וועלט אַ פֿאַר וואַכן פֿאַר אונדזער האַכצײַט. מיר ווייסן אונדזער מאַרשרוט גאַנץ גענוי. מיר ווייסן גאַנץ גוט, אַז אונדזער וועג איז שווער. נאָר מיר האָפֿן, אַז מיר וועלן אונדזער ווייטע, אינטערעסאַנטע נסיעה דורכמאַכן בשלום און מיט גאַטס הילף גרייכן צום צוועק, ווהיז מיר שטרעבן. מיר מיינען, אַז אונדו וועלן ניט אָפשטעלן קיין שום שוועריקייטן... איבעריקנס, צו וואָס נוצן צוזאַגעכצן, אַנאַנסן, פֿראַספּעקטן, פֿראַגראַמען. צוזאַגן איז קיין קונץ ניט. צוזאָגן זאָגן צו אַלע; יעדער איז מבטיח... אַ בריהשאַפֿט איז אַבער אויספֿילן, אַ קונץ איז מקיים זײַן!.. אַנשטאַט ווערטער זועלן מיר אײַך בעסער געבן אַרבעט. אַנשטאַט הבטחות, צוזאַגעכצן, וועלן מיר אײַך בעסער שרײַבן אָפֿט און אַ סך;

אלע טאָג, אלע טאָג וועלן מיר אינד שרייבן! און פֿון אינד פֿאַרלאַנגען מיר
(ווענדט זיך צום „פֿאַלק“) און איבערהויפט פֿון אינד, מער ניט ווי איין זאָך:
איר זאָלט אַרױבדז לײענען... אַדיע! זײט געזונט! זײט געזונט!
אַלע: פֿאַרט געזונט! אַ גליקלעכע רײזע! אַ גליקלעכע רײזע!
דאָס פֿאַלק: הורררראַאַ!...!

(דער עולם געזעגנט זיך. — ווילנע קושט זיך מיט וואַרשע —
דאָס יונגע פֿאַרפֿאַלק קריכט אין וואַגאַן אַרײַן, שטעלט זיך אַוועק
בײַם פֿענצטער. — דער צוג רויכערט, פֿײַפֿט און רירט פֿונעם אַרט).

אַלע: (מאַכן מיט די היטלען און מיט די טיכעלעך.) אַ גליקלעכע רײזע!
אַ גליקלעכע רײזע!
דאָס פֿאַלק: הורררראַאַ!!!!....

(דער צוג ווערט פֿאַרשוונדן. דער רויך צעגייט זיך).

אוגאַנדיאַדאָ

אַ קאַנגרעס-בילד אין איין אַקט

די פאַרשיינען:

מאַדאַם פּאַלעסטינע	— אַן אַלמנה, ניט אַזוי רייך ווי אַ מיוחסת
ציוניזם	— איר זון, אַ זיידענער יונגער-מאַנטשיק
פּריילין אוגאַנדאַ	— אַ שוואַרץ-חנעוודיק מיידל, אַ רייכע יתומה
טעריטאָריאַליזם	— אַ לאַנד-שדכן
מאַקס נאַרדוי	— אַ ליב-דאַקטאָר ביי מאַדאַם פּאַלעסטינע
זאַנגוויל	— אוגאַנדאַס אַ גליד-שוועסטערקינד
ציוני-ציון	— די משפּחה פֿון מאַדאַם פּאַלעסטינע

די געשיכטע קומט פֿאַר היינטיקס יאָר אויפֿן געוויסן קוראַרט — אין באַזעל.

אַ גרויס צימער אין האַטעל „קאַזינאָ“ — מאַדאַם פּאַלעסטינע זיצט אויבן אָן. — אַרום איר דרייען זיך אַרום ציוני-ציון. — איבער אַ ביכל בייים טיש זיצט ציוניזם. — עס הערט זיך אַ קלאַפּ אין טיר.

פּאַלעסטינע: (שטיל) אַרײַן!
ציוני-ציון: (הויך) אַרײַן! (עס קומט אַרײַן טעריטאָריאַליזם).
טעריטאָריאַליזם: (גאַנץ העפֿלעך) איך בין דער באַוווּסטער לאַנד-שדכן און מײַן נאַמען איז טעריטאָריאַליזם.
פּאַלעסטינע: (לייגט צו אַן אויער) האָ? טעריטירי...?
טעריטאָריאַליזם: (בייגט זיך צו) טעריטאָריאַליזם!
פּאַלעסטינע: אַ מאַדנער נאַמען! זיצט, פֿאַר וואָס זיצט איר ניט?
טעריטאָריאַליזם: אַ דאַנק, מיר קאַנען באַשטיין. (זעצט זיך אַוועק, קוקט זיך דורך מיט דער „משפּחה“ עפעס זייער ניט פֿריינדלעך).
ציוני-ציון: מיר האָבן געהערט פֿונעם דאָזיקן לאַנד-שדכן.

פּאָלעסטינע: וואָס וועט איר עפעס זאָגן גוטס, הער טעריטאָריאַליזם?
טעריטאָריאַליזם: וואָס קאָן זאָגן אַ ייִד אַ שדכן? איך האָב געהערט זאָגן,
אַז איר זענט געקומען אָהער קיין באַזעל און, ווי דער שטייגער איז, ניט אזוי צו
קורירן זיך, ווי צוליב אַ שידוך מסתמא פֿאַר אייער זון; האָב איך מיך מיט גע-
ווען, לאַמיר אַ פרוּוו טאָן: איך האָב פֿון אייערט וועגן אַ שידוך, אַן אַנטיקל וואָס
אַנטיקל הייסט! (קושט זיך די שפיץ פֿינגער) המ... (קוקט זיך איין). אַט איז
ער טאַקע אייער בחורל?

ציוני-ציון: הערט איר, אַ בריה אַ שדכן!

פּאָלעסטינע: (צו ציוניזם) קום נאָר אָהער, מיין זון, וועל איך דיך באַקאַנט
מאַכן; דאָס איז דער טעריטירי... מיר איז שווער אויסצורעדן.
טעריטאָריאַליזם: (מאַכט צו רעכט) טעריטאָריאַליזם...! (צו ציוניזם)
איך בין דער באַוווסטער לאַנד-שדכן, געוויס האָסטו געהערט פֿון מיר?
ציוניזם: הערן האָב איך געהערט פֿון אייך, נאָר זען זען איך אייך דאָס ערשטע
מאַל. וואָס מאַכט איר עפעס?

טעריטאָריאַליזם: אַ דאַנק, וואָס זאָל מען מאַכן? עט, מען לעבט, מען האָ-
רעוועט... און דו וואָס מאַכסט? דו זיצסט אַלץ איבער די ביכלעך? דו לערנסט?
שטודירסט?

ציוניזם: אַ ברירה האָט מען?

פּאָליסטינע: (צו די ציוני-ציון) הייסט נאָר מען זאָל ברענגען עפעס צו-
בייסן! (גיך ווערן באַשאַפֿן אויפֿן טיש אַלערליי פירות פֿון ארץ-ישראל: טייטלעך,
איילבירטן, פֿייגן און באַקסערן) נעמט עפעס, רב טעריטאָריאַליזם, אין מויל אַרין,
אַ טייטל, אַ באַקסער, אַ פֿייג אַ פֿרישע... וואָס פֿאַר אַ שידוך, למשל, האָט איר
פֿאַר מיין ציוניזם זאָל געזונט זיין? וואָס פֿאַר אַ פֿלה האָט איר פֿאַר זיינעט
וועגן אויסגעקליבן?

טעריטאָריאַליזם: פֿלות האָב איך פֿון זיינעט וועגן אַ סך. נאָר איך וויל
אייך גאָר פֿון די היגע שידוכים אַפֿילו ניט פֿאַרלייגן. איך בין דאָך עפעס אַ
לאַנד-שדכן. איך האָב פֿאַר אייער זון אַ פֿלה, הערט איר, איינע אין דער וועלט,
ניט קיין היגע איז זי, אַזש פֿון אַפֿריקע.

פּאָלעסטינע: וויי איז מיר! אַזאַ ווייטע מדינה?

ציוני-ציון: (אויפֿגערודערט) אַזש פֿון אַפֿריקע? וואָס זאָגט איר צו זיין
קאַפֿ? ניין, אָבער גאָר לאַ! שרייט זשע, קינדער, לאַ!! (עס ווערט אויף אַ וויילע
אַ טומל).

פֿעלִיעטאָנען

טעריטאָריאַליזם: וואָס פֿאַר אַ ראַלע שפּילט דאָס היינטיקע יאָרן? איך זאַל האָבן די ברכות, וואָס די וועלט טוט היינט שידוכים נאָך פֿון ווייטער. אַבי, הערט איר, דאָס קרן איז אַ קרן.

פֿאַלעסטינע: (פֿאַרטראַכט) אפֿשר זענט איר גערעכט... ווער זשע איז זי? פֿון וואָנען שטאַמט זי?

טעריטאָריאַליזם: אַ יתומה, נאָר ניט קיין אַרעמע חלילה. האַלט זיך אויף בײַ אַ מומע; די „ענגלשע מומע“ רופֿט מען זי. אומגעהייער רײַך און אַ מיוחסת דערצו.

פֿאַלעסטינע: ייחוס בין איך אַליין. וואָס האָט זי? וואָס גיט מען איר נדן? טעריטאָריאַליזם: לאַמיר עס פֿאַרמאַגן אַ צענט-חלק! ערד האָט זי, ערד אַ סך, פֿעלדער און וועלדער אָן אַ שײַער, פּוסטע, ניט קיין באַזעצטע...

פֿאַלעסטינע: ערד ניט קיין באַזעצטע האָב איך אַליין... ווי אזוי רופֿט מען זי? טעריטאָריאַליזם: ווי אזוי רופֿט מען זי? מען רופֿט זי אַוואַנדאַ רופֿט מען זי.

פֿאַלעסטינע: אַוואַנדאַ? דער נאָמען איז מיר עפעס ניט קענטלעך. ציוני-ציון: (ליאַרעמען) אַוואַנדאַ? אָבער נאָר לא! שרײַט זשע, קינ-דער, לא!

טעריטאָריאַליזם: פֿאַר וואָס עפעס „שרײַט זשע, קינדער, לא!“ איר קענט זי?

ציוני-ציון: קענען קענען מיר זי ניט; נאָר געהערט האָבן מיר פֿון איר! פֿאַלעסטינע: זאַגט זשע מיר, איך בעט אייך, ווי אזוי זעט זי אויס, אייער אַוואַנדאַ? וויפֿל אַלט איז זי?

טעריטאָריאַליזם: איך קען אייך אַקוראַט ניט זאָגן אירע יאָרן.. דאָ איז פֿאַראַן מיט מיר אירער אַ שטיקל קרוב, אָן אייגן גליד-שוועסטערקינד, זאַנגווייל רופֿט מען אים. אייער זון איז מיט אים גוט באַקאַנט, אויב איר ווילט, רוף איך אים אַרײַן.

ציוני-ציון: (ליאַרעמען) אַדרבה, לאַז מען אים ניט אַרײַנרופֿן! לאַמיר זיך האַלטן נײַן, שרײַט זשע, קינדער, נײַן!

פֿאַלעסטינע: נו, מהיכא-תיתי, רופֿט אים אַרײַן.

טעריטאָריאַליזם: (עפֿנט אויף די טיר) רב ישראל! זײַט זשע מוחל! (עס קומט אַרײַן זאַנגווייל).

זאנגווייל: (שטעלט זיך פֿאַר) איזראַיל זאנגוויל. אייער זונס אן אַלטער באַ-
קאַנטער.

פּאַלעסטינע: זיצט! פֿאַר וואָס זיצט איר ניט? (באַווייזט אים אן אַרט)
אפֿשר וועט איר עפעס נעמען אין מויל אַרײַן? אַט שטייען טייטלעך, פֿײַגן... פֿרי-
שע פֿײַגן...

זאנגווייל: אַ דאַנק, איך האַלט ניט פֿון דער פֿרי...
ציוני-ציון: איר הערט? ער האַלט ניט פֿון דער פֿרי!... אַ רעכטער
עזות-פנים.

פּאַלעסטינע: דאָס מיידל, וואָס מען רעדט מיין זון, איז טאַקע אייערע אן
אייגענע הייסט עס?

זאנגווייל: אַ שני שבשלישי, אַ גליד-שוועסטערקינד.
ציוני-ציון: דעם פֿעטערס פֿערדס בײַטש-שטעקעלע.

פּאַלעסטינע: וויפֿל אַלט איז זי?
זאנגווייל: בלוט און מילך.

פּאַלעסטינע: עפעס אַ שיינע?
זאנגווייל: אַ גאַנץ קלוגע.

פּאַלעסטינע: אַ שיינע, פֿרעג איך?
זאנגווייל: אַ חכמה.

פּאַלעסטינע: אַבער אַ שיינע?
זאנגווייל: אַ מזג טוב.

פּאַלעסטינע: איך מײַן, ווי זעט זי אויס אויפֿן פנים?
זאנגווייל: אַ זעלטענע ווירטין.

ציוני-ציון: וואָס זאָגט איר צו זײַן קאַפּ? מען פֿרעגט אים דאָס, ענטפֿערט
ער בוידעם! שרײַט זשע, קינדער, לאַ!

פּאַלעסטינע: וואָס קאַן זי?
זאנגווייל: זי קאַן געפֿעלן.

פּאַלעסטינע: וואָס האָט זי?
זאנגווייל: גוטע מחשבות.

פּאַלעסטינע: וואָס פֿעלט איר?
זאנגווייל: אַ חתן.

ציוני-ציון: הערט איר? אַט דער קרוב אירער איז אַדער גאַר אַ גרויסער
חכם, אַדער גאַר אַ גרויסער טיפֿש.

פֿאַלעסטינע: וויסט איר וואָס? רופֿט זי אַרײַן, לאַמיר זי אַנקוקן.
זאַנגווייל: (צו די ציוני־ציון) זײַט זיך אַקאַרשט מטריח עמעצער פֿון אײַך.
זי וואָרט דאָ אינעם אַנדערן צימער.

ציוני־ציון: (וואָרטשען) געפֿעלט אײַך אַ השגה! זײַן טאַטנס משרתים!
(שאַפֿן זיך אַ ביסל איינס מיט דאָס אַנדערע: „הער נאָר, גיי רוף זי!“ „וואָס עפעס
איך? גיי דו!“... ציוניזם און פֿאַלעסטינע קוקן זיך דורך. עטלעכע ציוני־ציון
גייען ברענגען אוגאַנדאַן. טעריטאָריאַליזם רײַבט זיך אַ האַנט אָן אַ האַנט. אין
עטלעכע מינוט אַרום קומען אַרײַן די „שלוחים“; נאָך זיי קומט אַרײַן אַרױף אַ
דאָס פנים איבערגעדעקט מיט אַ געדיכטן שלייער).

אוגאַנדאַ: (בלײַבט שטיין פֿאַרצווייפֿלט) וואָס האָט מען מיך אַהער גערופֿן?
זאַנגווייל: (שטעלט זי פֿאַר) פֿרײַלין אוגאַנדאַ.

פֿאַלעסטינע: קום אַהער בענטער, מײַן קינד. לאַמיר דיך אַנקוקן. (אוגאַנדאַ
גיט צו בענטער, נאָר דעם שלייער דעקט זי ניט אויף).

זאַנגווייל: איך האָב מורא, אַז אייער זון באַדאַרף עס נאָך מער אינטערעסירן
ווי אײַך...

טעריטאָריאַליזם: (פֿירט צו פֿאַר אַ האַנט דעם יונגן ציוניזם) הער ציו־
ניזם, פֿרײַלין אוגאַנדאַ. (דאָס יונגע פֿאַר שטייט אַ ווײַלע איינס אַקעגן דאָס אַנדערע
אָן ווערטער, ביסלעכווייז פֿאַרבינדן זיי אַ שמועס, וואָס ווײַטער מיט אַלץ מער
היץ. ציוני־ציון גלײַען ווי אויף פֿאַקן... טעריטאָריאַליזם קוועלט, קלויבט נחת).

טעריטאָריאַליזם: (צו זאַנגווייל) ווי עס ווײַזט זיך אויס פֿיקט זיך עס...
זאַנגווייל: נאָר ניט געכאַפט! די „משפּחה“ וועט ניט דערלאָזן...

פֿאַלעסטינע: (צו טעריטאָריאַליזם) איך בעט אײַך, זאַלט איר מיר געזונט
זײַן, איר זענט דאָך דער שדכן; אפֿשר וואָלט איר געפועלט בײַ איר, זי זאל
אויפֿדעקן אַ ביסל דעם שלייער, לאַמיר שוין אַנקוקן, וואָס פֿאַר אַ פנים זי האָט?
טעריטאָריאַליזם: ווער קוקט היינטיקע צײַטן אויף אַ פנים, אויף שײַנ־
קײַט? דער עיקר אבי זיי זאלן זיך צונויפֿקומען מיט זייערע געדאַנקען, אויסגלייכן
זיך מיט די כאַראַקטערן...

פֿאַלעסטינע: איר לעבט אין אַ טעות. ציוניזם איז בײַ מיר איינער, וויל
איך אַז זײַן באַשערטע זאל טאַקע זײַן מיט אַלע מעלות.

טעריטאָריאַליזם: אַלץ אין איינעם איז בײַ גאָט, ניט בײַ קיינעם.
ציוני־ציון: טאַקע זייער אַ גלייַך וואָרט און צום גראַם דערצו; נאָר צו
אַ שײַן מיידל קומט עס ניט.

זאָנגוויל: איד זאָג אויך דאָס אייגענע...

פאַלעסטינע: (צו זאָנגווילן) אויב איר זאָגט „אויך דאָס אייגענע“, וויל איך אייך בעטן איר זאָלט איר הייסן זיך אויפֿדעקן דאָס פנים. איר זענט דאָך ניט קיין נאָר, ווי איך זע אַרויס, באַדאַרפֿט איר פֿאַרשטיין, אָז קיין בלינדן אתרוג וועל איך ביי אייך ניט קויפֿן...

זאָנגוויל: מיט אתרוגים האַנדלט מען אין ארץ־ישׂראל און מיר פֿאַרנעמען זיך מיט אַלצדינג, נאָר ניט מיט האַנדל... מיר מיינען אָז אונדזער קרובה איז פֿאַר אייער זון אָנגעמאַסטן; ס'איז אַ זיווג מן־השמים! — גאָט זיצט אויבן און פֿאַרט אונטן... מיר זאָגן אייך פֿאַרויס, אָז שוואַרץ איז זי, אָבער חנעוודיק, ווי אין שיר־השירים שטייט געשריבן: שחורה אני ונאווה...

ציוני־ציון: וואָס זאָגט איר? דאָכט זיך אַ גילוח און האַקט מיט פטוקים... איין מאָל פֿאַר אַלע מאָל — לא! שרייט זשע, קינדער, לא! זאָנגוויל: למאי זאָלט איר לויפֿן פֿאַר די פלי־זמר און כאַפֿן די לאַקשן פֿאַר די פֿיש? פֿאַרלאָזט זיך שוין בעסער אויפֿן פֿאַרפֿאַלק אליין, און לאָז דאָס גיין מיט אַ ייִדישן „ממה־נפֿשך“...

טעריטאָריאַליזם: אויף אונדזער לשון השדכנים זאָגן מיר אַזוי: „איז דאָס פֿון מייערן, וועט זיך עס פֿאַרשלייערן; איז דאָס פֿון כריין, וועט זיך עס צעגיין...“

ציוני־ציון: (ליאַרעמען) וואָס האָבן מיר זיך אַוועקגעשטעלט דאָ אויסהערן גלייכע ווערטלעך מיט שיינע גראַמען? ביז וואָגען וועט מען אונדז פֿירן אין בלענ־דעניש? פֿאַרקויפֿן אַ קאַץ אין אַ זאַק?! (מען גייט צו צו אונגאַנדאָ און מען רייסט איר אַראָפֿ דעם שליער פֿונעם פנים) זעט נאָר, זעט! וואָס זאָגט איר אויף דער יפֿיפֿיה? אָן אמתע ציגיינערין!.. (קאַטשן זיך פֿאַר געלעכטער).

פאַלעסטינע: אַך!.. (פֿאַלט חלשות).

טעריטאָריאַליזם: (לויפֿט אונטער) גאָט איז מיט אייך!

זאָנגוויל: וואָס איז אייך, באַבעניו?

ציוני־ציון: (פילדערן) דעם דאָקטאָר! דעם דאָקטאָר! גיכער! רופֿט אַריין דעם דאָקטאָר!

(מען קלינגט. עס קומט אַריין מאַקס נאָרדוי).

מאַקס נאָרדוי: (קוקט זיך אַרום) וואָס איז דאָס? וואָס טוט זיך דאָ מיט דער מאַדאָם? וואָס האָט מען איר געזאָגט אַזעלכעס? זי איז אַן אַלטע פֿרוי, אַ

קראַנקע! (גייט צו, מונטערט זי אויף) באַרויקט אייך, מאַדאָם!
פֿאַלעסטינע: אַך, הער דאָקטאָר! (באַווייזט אים מיט די אויגן אויף אור-
גאַנדאַ).

דאָקטאָר נאַרדוי: (צו אוגאַנדאַ) פֿרייליך אוגאַנדאַ?.. אַנטשולדיקן זי!...
ציוני-ציון: (ליאַרעמען) וואָס ווייסט איר? וואָס ווייסט איר? סכנות-נפֿ'
שות! מען טאָר דעם שידוך ניט דערלאָזן? איין מאָל פֿאַר אַלע מאָל לא! שרייט
זשע, קינדער, לא!

מאַקס נאַרדוי: (צום שדכן און צום קרוב) מיינע הערן! האָט קיין פֿאַראיבל
ניט, לאַזט אונדז פֿריי... איך בעט אייך, לאַזט אונדז פֿריי, זי איז אַן אַלטע פֿרוי
אַ קראַנקע, איר קאַנט זי חלילה טויטן! (אַ שווערע סצענע, דויערט עטלעכע
מינוט. ציוניזם קוקט מיט טרויער אויף אוגאַנדאַ. אוגאַנדאַ וואַרפֿט אויף
ציוניזם אַ לאַנגן ברענגענדיקן קוק. דאָס שוואַרצע פנים אירס גלאַנצט, די באַקן
פֿלאַמען).

טעריטאָריאַליזם: (ברעכט די הענט) איך האָב אָבער געוויסט אַז עס
וועט אַזוי זיין! אַן אומגליק מיט די מיוחסים! דערלאַנג זיי די בת-מלכה! (שרייט
הויך, מען זאָל אים האַרכן).

ציוני-ציון: (שרייען נאָך העכער) וואָס הערט איר אים — אים דעם עזות-
פנים! געקומען אַהער צו אונדז קאַמאַנדעווען! מען דאַרף אים געבן דעם וועג!
קינדער, נידער מיט אוגאַנדאַ! נידער מיט טעריטאָריאַליזם! (עס ווערט אַ
מהומה).

זאַנגווייל: (שטילט איין דעם עולם) נאָר אַן געשריי! שרייען איז פֿונעם
גאַרגל, שרייען קאַנען מיר אויך. צו באַווייזן אַז מיר מיינען ניט חלילה אַנהענגען
אייך אַ לונג-און-לעבער אויף דער נאָז, גייען מיר גלייך אַוועק פֿון דאַנען. פֿאַראַן
אַן אַלטער מינהג, פֿאַרן אַוועקגיין זיך צו זעצן זאָגן אַ גוט וואַרט. איך האָב ליב
אַלטע מינהגים. איך בעט נאָר עטלעכע מינוט מיך רויק אויסהערן. איר מעגט
אייך זיין ווער איר זייט, נאָר מען טאָר ניט מיט אַן אורח אַזוי זיך באַגייך, ווי
איר באַגייט זיך. ווי אַזוי עס הייסט ביז אייך — ווייס איך ניט. אויף אונדזער
לשון הייסט עס „אומהעפֿלעך“, דאָס הייסט אַ ביסעלע שוויינעריש... אמת, מיין
פֿריינד טעריטאָריאַליזם האָט אייך דעם שידוך פֿאַרגעשלאָגן. איר האָט דאָך אָבער
די פֿלה געשיקט רופֿן. איר האָט דאָך זי אַליין אַראַפּגעבראַכט אַהער. אמת,
איינער בחור איז אַן עין-הרע אַ געראַטענער בחור. מיר ווייסן דאָס אָבער אַלע, וואָס
אים פֿעלט: אים פֿעלט, האָט קיין פֿאַראיבל ניט, אַ פֿאַר גאַנצע שטיוול מיט אַ

העמד אויפן לייב. א קבצן, זאגט מען ביי אונדז, טאר זיך ניט איבערנעמען, א „דל גאה“ — דאס איז איינער פֿון די דריי וואָס גאָט אַליין האָט זיי פֿיינט. אמת, ציוניזם איז אייך טייער, ער איז מיר אַבער, מעגט איר מיר גלייבן בנאמנות, ניט ווינציקער טייער ווי אייך. אין דער קורצער צייט וואָס איך האָב אים קענען געלערנט, האָב איך אים ליב געקריגן, ווי אַן אייגענעם. איך האָב מורא, פֿאַרשטייט איר מיד, אַז איר וועט אַזוי וועלן איבערקלויבן, זאָל ער חלילה־יחס ניט פֿאַרויצן, ניט בלייבן אַן אַלטער בחור. אמת, די כלה איז שוואַרצע אַן אויפֿן קאַליר. פֿאַרגעסט אַבער ניט וואָס פֿאַר אַ גליק עס דערוואַרט איינער חתן דאַרט אויף דעם נייעם אַרט. ער וועט דאָך זיין דאַרטן געהויבט און געקרוינט. ער וועט אויספֿירן, ווי מען זאָגט, דאָס טעלערל פֿונעם הימל. ער וועט קומען נאָך דעם צו אייך צו פֿאַרן אַ זאָטער, אַן אויסגערוטער, אַן אויסגעפּוצטער, אַ ניי־געבוירענער, אַ פֿרישער מענטש! פֿאַר־געסט נאָר ניט ווהיזן ער פֿאַלט אַרײַן, אין וואָסערע הענט! — דאָס איז דאָך עפעס ניט קיין יאַכנע־סאַסי פֿונעם מאַרק; דאָס איז דאָך די ענגלישע מומע אַליין!..

ציוני־ציון: (מיט אַ מוראדיקן רעש) אַ טייערער אַנטיק! מיר האָבן אַליין אַ רייכע מומע, הייסט זי יק־אַ... מיר ווייסן אַבער דעם טעם פֿון די רייכע מומעס! קינדער, נידער מיט די רייכע מומעס!.. און אונדז זאָל גאָט העלפֿן אַליין, איט־לעכן ביי זיינעם! אַהיים, חתן, אַהיים, צוריק, צו דער אַלטער מאַמע! עס לעבט די אַלטע מאַמע! היידד!!!

זאָנגווייל: (מיט פֿייער) געדענקט זשע, איר זאָלט קיין חרטה ניט האָבן! זעט מ'זאָל אויף אייך ניט טייטן מיט די פֿינגער, חלילה ניט זאָגן דעם פּסוק: „אבן מאסו הבונים“ — אומזיסט האָט איר פֿאַרמיאוסט דעם ווינקלשטיין! אומזיסט־אומנישט האָט איר אייער גליק פֿאַרשפּילט!.. יא, מיר שיידן זיך, מיר גייען אוועק נאָר איר האָף, אַז ניט אויף שטענדיק, איך האָף אַז מיר וועלן זיך נאָך זען... אויף ווידערזען!

ציוני־ציון: (מיט קול־קולות) בשם אלוקי ישראל — לאַז דער קרענקען, ווער ס'וועט נאָך אייך בענקען!.. (טעריטאָריאַליזם קלאַפט מיטן שטעקל איבערן טיש, זייל עפעס זאָגן, לאַזט מען ניט. עס פֿליען אין דער לופֿטן אַ פֿאַר היטלען מיט אַ פֿיסל פֿון אַ בענקל. עס קומט אַרײַן דער שוויצער פֿון דער אַכסניה, שרייט, מאַכט מיט די הענט, ס'זאָל זיין שטיל, אַניט וועט מען זיי בעטן פֿון דאַנען מחילה... נאָר קיינער הערט אים ניט, ס'איז אַ שרעקלעכע מהומה).

פּאַלעסטינע: (וויינט) אַ חרפה, אַ בושה פֿאַר לייטן... יענער דאַקטאָר — הערצל — זאָל איצט לעבן, וואָלט ער ניט דערלאָזט צו אַזעלכע סקאַנדאַלן...

פֿעליעטאָנען

(חלשט, דער דאָקטאָר נאָרדוי מונטערט זי, שפּריצט אויף איר אָדעקאַלאָן. זי כאַפּט זיך אויף, עס הערט זיך אַ געזאַנג: „עו-ווד לא אבדה תקוּת-נו“...)

מיר הייבן די הענט
צו מיזרח און שווערן
ביי ציון, איר פֿאַן,
ביי דער הייליקער ערד!...

(דער פֿאַרהאַנג פֿאַלט)

דרוסקעניק, יולי 1905.

דער בעזעם און די באַרשט

אַ מעשה פֿונעם חדר אין צוויי טיילן, ספעציעל געשריבן
לכבוד דעם „בעזעם“

ערשטער טייל

אַ באַרשט אַנשטאַט בעזעם

דער רבי נפתלי זאל מאַרדכי־ימים־ושנים זיין — ער לעבט נאָך — איז געווען אַ מענטשל פֿון דער אַלטער וועלט. ער האָט געוויסט, אַז אַ שטוב דאַרף האָבן אַ בעזעם, פונקט אזוי ווי דער געוויסער חלק פֿון אַ חדר־ינגל דאַרף האָבן אַ קאַנטשיק, אָדער פונקט אזוי ווי אַ הונט להבדיל דאַרף האָבן אַ שטעקן, ווי אַ קאַפּ — אַ יאַרמלקע, אַ טעפל — אַ פאַקרישקע, ווי אַ ייד — געלט, ווי פֿיש — כריין, ווי אַ קאַזאַק — אַ טרונק בראַנפֿן, ווי דער „ערשטער בעזעם“ — אַ פֿעליעטאַן פֿון שלום־עליכם... עס קאָן אַנדערש ניט זיין און עס דאַרף אַנדערש ניט זיין און עס וועט אַנדערש ניט זיין! אזוי האָט געפּסקנט דער רבי נפתלי. נאָר גיי מאַך מיט אַ יידענע! די רביצין ראַצל האָט זיך איינגעשפּאַרט — זי וויל אַ באַרשט! היינט איז אַ מאַדע — אַ באַרשט. אַלע שכנהטעס האָבן בערשט, וויל זי אויך אַ באַרשט! אַרױפֿגעפֿירט דערויף האָבן זי (איך מוז אייך אויסזאָגן דעם גאַנצן אמת) מיר, וויסע־חברהניקעס, די חדר־ינגלעך. דער בעזעם האָט זיך אונדז שוין צו שטאַרק צוגעגעסן. צו אַפֿט האָט דער רבי געצויגן פֿון דאַרטן ריטלעך פֿון אונדזער פּבּוד וועגן. קורץ — דאָס האָבן מיר זי אונטער־געדרודלט, אַלע מאָל שטילערהייט, דער רבי זאל ניט הערן: „רביצין! וואָס טוּיג אייך דער בעזעם? דער בעזעם — פֿע! אַ באַרשט! וואַרפֿט אַרויס דעם בעזעם און קױפֿט אַ באַרשט!..“ אזוי לאַנג אזוי ברייט ביז די רביצין האָט זיך גענומען צום רבין, עסן און טאַטשען, פֿידלען און זידלען, ווי אַ ווייב קען. דער רבי האָט זיך געפֿרוווט מיט גוטן, געפֿרוווט מיט ביזן — עס העלפֿט ניט.

— יידענע! — האָט ער איר געזאָגט, — באַרעכן זיך וואָס דו טוסט. נעמסט אַזאַ גאַלד, אַזאַ בריליאַנט און בייטסט אים אויס אויף דער רוח ווייסט וואָס! פֿון אַ בעזעם האָסטו נוצן, פֿון אַ באַרשט וועסטו האָבן צרות. ראשית, ווילסטו אויסקערן די שטוב, — טונקסטו אייך דעם בעזעם אין אַ פּאַמויניצע און פֿאַרטיק. אַ באַרשט וועט זיך ניט לאָזן טונקען אין קיין פּאַמויניצע, ווילסט אַרויסטרייבן

אַ הונט, אַ חזיר, הייבסטו אויף דעם בעזעם — וואָן! אַ טשו! — פֿאַרטיק. וואָס וועסטו מאַכן מיט אַ באַרשט? מיט וועלכער זײַט וועסטו מאַכן קונצן? אַ באַרשט איז ווי אַ קאַטשערע: טרעטסטו אָן אויף איר — דערלאַנגט זי דיר צוריק. היינט וווּ בין איך אַליין? (דאָ צעהיצט זיך שוין דער רבי און די אויגן ווערן מלאָוע.) איד דאַרף אַ מאָל אַ ריטל, אָפּשמײַסן אַ ווייסן־חברהניק, גיי איך מיר צום בעזעם — ריטלעך אַ גן־עדן! אַנו, פרוווי די ריטלעך פֿון אַ באַרשט?

די רביצין האָט זיך אָבער אַרײַנגענומען אין קאַפּ: איין מאָל פֿאַר אַלע מאָל — אויס בעזעם! (געוויינטלעך האָבן מיר, ווייסע־חברהניקעס, געאַרבעט פֿון אונטן.) זי וועט אים, זאָגט זי, אַרויסוואַרפֿן צו אַל די שוואַרצע יאָר אויפֿן מיסט און וועט בלייבן אָן אַ בעזעם און אָן אַ באַרשט — און רוף מיך קנאַקניסל! — אַ גאַנצע רעוואָלוציע.

האָט זיך מישב געווען דער רבי און רופֿט זיך אָן צו איר:

— ווייסט דו וואָס, מיין ווייב? דו ווילסט אַ באַרשט? איך זאָג שוין לאַנג אַ באַרשט. קויף אַ באַרשט. נאָר מיט אַ תנאי: דעם בעזעם טראָג אַרויף זיי מוחל אויפֿן בוידעם. לאַז ער ליגן דאָרט בשלום. אַ קשיא אויף אַ מעשה, ער קאָן אַ מאָל צו ניץ קומען...

צווייטער טײל

אויס באַרשט — צוריק בעזעם

געבראַכט צו טראָגן אַהיים די באַרשט, האָט אונדזער רביצינס פנים געשײַנט ווי אַ זילבערנע מנורה. זי האָט זיך באַרימט פֿאַר אַלע שכנים, באַקומען קרעדיט אין קלייטל, אין יאַטקע; אַ קלייניקייט — אַ בעל־הביתטע מיט אַ באַרשט! זי האָט גאַרניט געוואָסט, וווּ זאָל זי אַוועקשטעלן אַזאַ טײַערן גאַסט? אויסקערן די שטוב שמועסט מען ניט: ס'אָן עבירה! און אַגב האָבן זיך איר טאַקע ניט געלייגט די הענט. אירע הענט זענען געוויינט צו אַ בעזעם. דאָך האָט זי געבעטן בײַ דער באַרשט מחילה, זי זאָל זיך מטריח זײַן מיט איר אַ ביסל צווישן בעט און אונטערן בעט, צווישן אויוון און אונטערן אויוון, און אַז זי האָט אַוועקגע־שטעלט צוריק די באַרשט, איז די רביצין געווען עפעס מאַנדע רויט אויף דער מראה און דאָס פנים האָט געשוויצט. זי איז געווען אומצופֿרידן. שטאַרק אומ־צופֿרידן. דער רבי האָט געזען, אַז די רביצין איז לאַעליכמדיק; נאָר ער האָט זיך געמאַכט פּלאַיִדע, געקוקט אויף דער ערה, געשאַרט מיט די פּאַנטאַפֿל און געוואַרטשעט אונטער דער נאָז:

— פֿאַר וואָס פֿאַרקערט מען ניט דאָס מיסט? וואָס איז דאָס פֿאַר אַ הקדש
אַט אַ דאָ?

די רביצין האָט געמוזט נעמען נאָך אַ מאָל די באַרשט און מאַכן אַ נייע
רעפּעראַציע. און ווי אויף צו להכעיס טראַגט אָן דער רוח אַ הונט און כאַפּט
אויס דעם לעבער און איידער די רביצין קוקט זיך אַרום, שטייט אַ חזיר און
כלעפּטשעט פֿון דער פּאַמוניצע — אַן אַנשיקעניש פֿון גאַט!.. און די רביצין
האָט זיך צעלאָזט צום הונט מיט דער באַרשט, געוואַלט אויסלאָזן פּל המיתה
אויפֿן חזיר, טראַך מיט דער באַרשט און גלייך אין פֿענצטער, אויסגעזעצט אַ
שויב און פֿאַרבייגייענדיק צעבראַכן אויך אַ טעלער. די שויב מיטן טעלער
האַבן זי אַזוי צעקאַכט, אַז זי האָט שוין פֿאַרגעסן להבדיל אינעם חזיר, און דער
חזיר האָט פֿאַרגעסן להבדיל אין דער רביצין און ער האָט זיך געכלעפּטשעט
פֿון דער פּאַמוניצע ווי אַ יוסטער בעל-הבית.

דער רבי נפתלי זאָל מאַריך-ימים-ושנים זיין — ער לעבט נאָך — האָט דאָס
אַלצדינג געזען און געמאַכט זיך פּלאַידע. ער האָט זיך געטראַכט: „לאַנג לעבן
זאָל דער חזיר.“ פֿאַר האַרצווייטיק, וואָס דער רבי שווייגט, האָט די רביצין גע-
געבן אַ שטעל אַזעק די באַרשט אין ווינקל צו דער וואַנט און געכאַפּט אַ גע-
שמאַקן קלאַפּ אין שטערן, טאַקע פֿון דער באַרשט אַליין.

דאָ האָט זי זיך שוין מער ניט געקאַנט איינהאַלטן און האָט אַ ווייז געטאָן
דעם רבין מיטן פֿינגער גלייך אויף אונדז:

— דאָס וואַקסט פֿון זיי, פֿון אַט די וועווריקעס, ממזרים! מען דאַרף זיי
געבן צו פֿאַרזוכן פֿונעם אַלטן בעזעם...

איבערגעביטן האָבן זיך דעם רבינס אויגן. אונדז האָט ער ניט געזאָגט
דאָס צווייטע וואָרט. ער האָט נאָר אַ קוק געטאָן אויף אונדז און אַ ווונק געגעבן
צו דער רביצין מיט זיינע ברעמען. און די רביצין האָט אים רעכט פֿאַרשטאַנען.
זי איז באלד מחילה אַרויף אויפֿן בוידעם, אַראַפּגעברענגט צוריק דעם אַלטן
בעזעם, און דער רבי האָט זיך מטריח געווען, אויסגעקליבן אַ פֿאַר אַלטע, נאָר
גוטע ריטלעך, אויסגעלייגט אונדז איינציקווייז און דווקא מיט גוטן מוט אונדז
אַריינגעצימבלט, ווי עס קערט צו זיין. צימבלענדיק האָט ער אונדז זייער פֿריינד-
לעך אויסגעפֿרעגט, מיר זאָלן אים זאָגן אויפֿריכטיק, דעם ריינעם אמת, אַזוי
ווי מיר, קינדער, האָבן ליב:

— וואָס איז בעסער — אַ נייע באַרשט, צי אַן אַלטער בעזעם?..

איינגעמאכטס

א מעשה שהיה

א

אונדזער רבי נפתלי זאל מאריך־ימים־ושנים זיין — ער לעבט גאך — איז געווען דער גרעסטער מלמד. ער האט אליין ניט געוואסט, ווייל תלמידים עס געפינען זיך ביי אים אין חדר. דאס האבן געוואסט זיינע באהעלפערס, ניט ער. זיין זאך איז געווען קנעלן און שמייסן, שמייסן און קנעלן, און נעמען שכר־לימוד. א מאל האט זיך געמאכט, ער האט באגעגנט א יינגל אין גאס:

— יינגלע, ביי וועמען לערנסט דו?

— ביי אייך, ביים רבין נפתלי.

— גיי אהיים און זאג דעם טאטן — שכר־לימוד.

ס'פארשטייט זיך, אז דאס יינגל וואס האט געבראכט שכר־לימוד, איז געווען א גוט יינגל, און דאס יינגל וואס האט ניט געבראכט קיין שכר־לימוד, איז ניט געווען קיין גוט יינגל.

איינער פון די ניט גוטע יינגלעך איז געווען — איך געדענק אים אזוי ווי היינט — אן ארעמאגס א יינגל, וואס האט געהייסן יענקל, ניט געקאנט אויסריידן קיין קוף, געטראגן צעריסענע הייזלעך, געווען א יתום און א שלימזל, און דער־פאר איז ער געווען דאס פפּרה־הינדל ביי אונדז אלעמען און ביים רבין אוודאי. איין מאל טוט אים דער רבי א כאפ:

— הער נאָר, דו! שכר־לימוד האַסטו געבראַכט, צי ניין?

— ניין, איך האָב ניט געבראַכט מײַן שכר־לימוד.

— פֿאַר וואָס האַסטו ניט געבראַכט קיין שכר־לימוד?

— ווייל די מאַמע האַט מיר ניט דעדעבן.

— פֿאַר וואָס האַט דיר די מאַמע ניט געגעבן?

— די מאַמע האַט מיר ניט דעדעבן, ווייל זי האַט ניט טײַן דעלט.

— אזוי? זי האַט ניט קיין געלט? לאַז זשע אַראָפּ די צעריסענע הייזלעך דײַנע און לײג זיך זײ מוחל אַנידער אויף דער פֿליישיקער באַנק, וועל איך דיר אַפּשמײסן.

ב

אָפּשמיסן איז ביים רבין געווען אזא געוויינטלעכע זאך, ווי אָפּעסן. אָן כּעס, אָן אַ שום אויפֿרעגונג, יאָ געווען פֿאַר וואָס, ניט געווען פֿאַר וואָס, — גענומען אַנידערגעלייגט און אָפּגעשמיסן. מען שמייסט דאָך ניט אין פנים, מען שמייסט דאָך אין אזא אָרט, וואָס וועט ניט האָבן קיין פֿאַראיבל, און טאַמער טוט אַ ביסל וויי, איז אויך נישקשה: ביז דער חתונה וועט זיך פֿאַרהיילן.

אָזוי האָט געזאָגט דער רבי. מיר, יינגלעך אָבער, האָבן געהאַט וועגן דעם אָן אַנדער מיינונג. אונדז האָט אַט דאָס שמייסן צוגעגעסן זיך. ניט אָזוי דער ווייטיק, ווי דער בזיון. מיר האָבן אָנגעהויבן אונטערוואַקסן, געוואָרן גרויסע יינגלעך, אייניקע פֿון אונדז זענען שוין געווען חתנים, באַקומען זייגערס אַ מתנה — וואָס איז פֿאַר אָן עובדא, אין מיטן העלן טאָג זיך אויסציען אויף דער פֿלישיקער באַנק און נאָ, שמייס מיך? מען דאַרף פרווון אַ מאָל ניט לאָזן זיך, מיר ווילן ניט געשמיסן זיין — און טוט אונדז עפעס: אָזוי האָבן געזאָגט די עלטערע יינגלעך, די חתנים מיט די זייגערס, צו אונדז, קליינזאָרג.

— קינדער! איר זאָלט זיך ניט לאָזן שמייסן! אַז מען וועט אייך הייסן לייגן זיך אויף דער פֿלישיקער באַנק, זאָלט איר ניט לייגן זיך! איר הערט, וואָס מען רעדט צו נ'איין?

— מיר הערן! מיר הערן!

— מיר הערן איז קאַרג. מען דאַרף פֿאַלגן וואָס עלטערע זאָגן.

— מיר פֿאַלגן! מיר פֿאַלגן!

— מיר פֿאַלגן איז קאַרג. מען דאַרף שווערן.

— מיר שווערן! מיר שווערן!

— געדענקט זשע: ניט פֿאַלגן דעם רבין.

— ניט פֿאַלגן דעם רבין.

— ניט שפּיליען קיין הויזן.

— ניט שפּיליען קיין הויזן.

— ניט לייגן זיך אויף דער פֿלישיקער באַנק.

— ניט לייגן זיך אויף דער פֿלישיקער באַנק.

— ניט געבן קיין...

ג

דאָ קומט אָן דער רבי און צעשלאָגט די שימחה.

נאָך ביים לערנען מיט אונדז די סדרה „בלק“ איז געגאנגען) האָט דער רבי אַרויסגעזען, אַז מיט אונדז איז ניט פֿריילעך. האָט ער זיך גענומען צום קאַנטשיק און געהייסן איינעם פֿון אונדז אַרויס פֿון טיש. יענער רירט זיך ניט. געהייסן דעם אַנדערן — יענער רירט זיך ניט. דעם דריטן, דעם פֿערטן, דעם פֿינפטן, דעם זעקסטן און אַזוי ווייטער, קיינער רירט זיך ניט פֿון אַרט. — וואָס זשע? איר האָט זיך אַנגערעדט אַ פנים, שקצים, ניט פֿאַלגן דעם רבין?

מיר שווייגן.

— איר האָט געמאַכט יד-אחת קעגן איינער רבין?

מיר שווייגן.

— ווער האָט אייך אַרויפֿגעפֿירט דערויף? פֿון וועמען וואַקסט עס?

מיר שווייגן, מיר שווייגן, מיר שווייגן.

דער רבי האָט אַ קראַץ געטאָן דעם שטערן, זיך דורכגעשפּאַצירט אַ פּאַר מאָל הין און צוריק איבערן חדר, פֿאַרביסן אַ ליפּ און אַוועקגעזעצט זיך מיט אונדז לערנען „בלק“. נאָכן לערנען האָט ער אונדז אָפּגעלאָזט אַהיים ביו מאַרגן, און מיר זענען אַוועק צופֿרידענע, גליקלעכע, לעבעדיק און פֿריילעך!

ד

אויף מאַרגן, אַז מיר זענען געקומען אין חדר אַרײַן, פֿרייטיק איז דאָס געווען, האָבן מיר געטראָפֿן דעם רבין זיצן ביים טיש מיט זײַן גוטן פֿרײַנד רב וועלוול און סודען זיך. ביידע האָבן אויסגעזען עפעס האַפֿערדיק. רב וועלוול איז דעם רבי נפֿתליס אַ גוטער פֿרײַנד, אַ שכן און אַ בעל־יועץ און גלאַט אַ חכם. דערזען אונדז אַרײַנקומען, האָט זיך רב וועלוול אויפֿגעהויבן אַוועקצוגיין און אַנגערופֿן צום רבין:

— געדענק זשע נפֿתלי, וואָס דו האַסט צו טאָן!.. אַ גוטן.

אָפּגעלערנט מיט אונדז אויף איין פֿוס, מאַכט צו אונדז דער רבי עפעס מאַדנע ווייך, ווי קיין מאָל ניט:

— קינדער! איך האָב מיך מישב געווען מיט מיין גוטן פֿרײַנד וועלוול — ער איז אויך אַ רבי — און האָב מיך איבערגעלייגט, אַז איר האָט רעכט. שמײַסן איז אַן אַלטער מינהג פֿון פֿאַרצײַטן. אייך קומט אַ קניפּ אין בעקל. אייך קומט כבוד. דאָס הייסט, ניט אייך אַלעמען, נאָר די וועלכע האָבן אייך דערויף אַרויפֿ־געפֿירט, וועלכע האָבן אייך געעפֿנט די אויגן. אַם־יִרצה־השם מאַרגן האָבן מיר

שבת. קומט צו מיר תיכף נאָכן טיש, וועלן מיר אייך געבן פיבוד. וואָס האָט איר ליב?

— איינגעמאַכטס! — האָבן מיר אויסגעשריגן כמעט אַלע אין איין קול, און דער רבי האָט זיך איבערגעקוקט מיט דער רביצין, וואָס איז געשטאַנען די גאַנצע צייט אָן אַ זייט, אַראָפּגעלאָזט די אויגן אַראָפּ, ווי אַ צנועה, און דער רבי האָט אַ זאָג געטאָן צו אונדז:

— איינגעמאַכטס? מהיכא־תיתי. קומט אס־ירצה־השם מאָרגן, וועט מען אייך געבן איינגעמאַכטס... נאָר למען־השם, פֿאַרגעסט ניט, שקצים, וואָס מיר האָבן גערעדט: קומען דאָרפֿן נאָר די, וואָס זענען די ערשטע געפֿאַלן אויף דער המצאה פֿון ניט לאָזן זיך שמייסן. איר פֿאַרשטייט, וואָס מען רעדט צו אייך?

— מיר פֿאַרשטייען! פֿאַר וואָס זאָלן מיר ניט פֿאַרשטיין?! אזוי האָבן מיר אויסגעשריגן אַלע אין איין קול און האָבן זיך מיט געזאַנג און מיט טענץ געלאָזט אַהיים, געשפרונגען איבער קעפּ און געפֿלאַסקעט איינס דאָס אַנדערע אין די פֿלייצעס.

ה

ס'איז איבעריק צו באַשרייבן, וואָס אין דער היים האָט זיך געטאָן צווישן אונדז, חדר־יינגלעך. אַלע האָבן געוואַלט איינגעמאַכטס. אַפֿילו דער שלימזליקער יתום יענקל האָט געטענהט, אַז אים „טומט מער איינדעמאַכטס פֿון אַלעמען“, וואָרעם ער איז געווען, זאָגט ער, דער ערשטער, וואָס האָט זיך ניט געלאָזט שמייסן. עס האָט ניט געהאַלפֿן, מען האָט געמוזט דעם שלימזל יענקל אויך נעמען אין קאָן אַרײַן, און מיר זענען געקומען שבת נאָכן טיש צום רבין אַהיים עסן איינגעמאַכטס, ניט אַלע, נאָר די רעכטע ווייסע־חברניקעס, סך־הכל אַרום און אַרום, איך געדענק עס ווי היינט, הונדערט ניין און זעכציק שטיק.

דער רבי נפֿתלי זאָל מאַריך־ימים־ושנים זײַן — ער לעבט נאָך — האָט אונדז אויפֿגענומען מיט אַ שבתדיק פנים, אין אַ שבתדיקער קאַפּאַטע און מיט אַ ברייטן גוט־שבת! בײַ דער זייט איז געשטאַנען די רביצין מיט אַראָפּגעלאָזטע אויגן, ווי אַ צנועה, און בײַ דער טיר זענען געשטאַנען די באַהעלפֿערס, מיט מאַדנע רויטע פנימער, און האָבן איבערגעקוקט זיך עפעס זייער ממוריש מיט גנבישע אויגן. און צווישן אונדז מיטן רבין האָט זיך אָנגעהויבן אַזאָ מין גע־שפרעך:

— וויפֿל זענט איר דאָ אַרום און אַרום חברה־פלעצל?

- הונדערט ניין און זעכציק שטיק.
— אַלע פֿון די ערשטע, פֿון די אמתע וויסע־חברהניקעס?
— אַלע איינס אין איינס!
— געפֿינען זיך ניט צווישן אייך קיין נאַכשלעפֿערס, וואָס זענען גלאַט נאַכ־געגאַנגען?
— אַפֿילו איינער ניט!
— געפֿינען זיך ניט צווישן אייך אַזעלכע וואָס האָבן חרטה אויף דער מעשה?
— זאָל גאָט היטן!
— אָט באַלד וועט מען אייך געבן איינגעמאַכטס.
און דער רבי האָט אַ ווונק געגעבן צו די באַהעלפֿערס, און די באַהעלפֿערס — פֿאַרכאַפט זאָלן זיי ווערן — האָבן זיך ווי די מלאכי־חבלה געגעבן אַ לאָז צו אונדז פֿון אַלע זייטן, און זיי האָבן אונדז געגעבן אַ לייג אַוועק אויף דער ערד, און ס'איז אויסגעוואַקסן ביי זיי קאַנטשיקעס, דער רוח זאָל זיי וויסן פֿון וואַנען, און די קאַנטשיקעס האָבן גענומען זיך לייגן פֿאַסנווייז אויף דעם זעלביקן חלק וואָס אַלע מאַל, און מיר האָבן דערפֿילט דעם טעם פֿון איינגעמאַכטס.

פֿינף אותיות

דער קירצסטער ראָמאַן אין דער וועלט, געשריבן אין דריי טיילן מיט
אַן עפילאָג און מיט אַ רעטעניש* אויפן אמעריקאנישן שניט, ס פ ע -
צ י ע ל פֿ אַ ר ן „לאַדזשער טאַגבלאַט“.

ערשטער טייל

זי איז געווען ניט אַזוי שיין ווי רייצנד, און ניט אַזוי רייצנד ווי גלענצנד,
גרויס און מעכטיק. מיט איר אומבאַגרייפֿלעכן כּוח האָט זי באַצויבערט מענטשן,
אַרויפֿגעפֿירט אויף בייזע מחשבות, אַלץ איז פֿאַר איר נאַמען געפֿאַלן, געפֿאַלן.
צווישן די פֿילע בעלנים, וואָס האָבן זי געזוכט, איז דזשעק דעוויסאָן געווען דער
גליקלעכסטער פרעטענדענט... ער איז געווען נענטער צו איר ווי אַלע, ווייל
ער איז געווען אַן אייגענער. פֿילע, פֿילע נעכט האָט ער געטרוימט פֿון איר...
עס איז אים שווער געווען צו וואַרטן אַן איבעריקן טאַג... ער איז אומגעגאַנגען
ווי אַ פֿאַרשיפורטער, ווי אַ דולער... ער האָט זיך געזאַגט אין מאַל פֿאַר אַלע
מאַל: זי מוז זיין, מיינע!.. און דזשעק דעוויסאָן האָט זיך אַוועקגעזעצט
און האָט אַנגעשריבן צו זיין רייכן, קאַרגן, אַלטן פֿעטער סעם דעוויסאָן אין
ניו־יאָרק, אויף פֿיפֿט עוועניו, אַ בריוועלע:

„ליבער אַנקל סעם!

איך האָב מיר גענומען וואַקיישאָן (אורלויב) אויף אַ קורצע צייט און וויל
אַינד מאַכן אַ באַזוך. איך האָף איר זענט אַלרייט.

דזשעק דעוויסאָן.“

דערויף האָט דזשעק דעוויסאָן באַקומען פֿון זיין אַלטן, קאַרגן, רייכן פֿעטער
אַ קלאַרע תשובה:

„ליבער נעפֿע דזשעק!

אויב נאָר ניט וועגן געלט, איז אַלרייט.

סעם דעוויסאָן.“

---

* דאָס רעטעניש באַשטייט אין דעם, אַז דער לעזער דאַרף אַליין טרעפֿן דעם
נאַמען פֿון דער העלדין. די ערשטע זעקס פּערזאָנען וועלכע וועלן טרעפֿן, באַקומען פֿון
דער רעדאַקציע „לאַדזשער טאַגבלאַט“ אַ פֿאַטאַגראַפֿיע שלום־עליכמס מיט זיין אייגענער
אונטערשריפֿט; זייערע נעמען וועלן מיר פֿאַרעפֿנטלעכן אין דער צייטונג.

צווייטער טייל

ביי אַ ריינד געדעקטן טיש, ביי אַ גלעזל גראַג זענען געזעסן דזשעק דעוויסאָן, רויט ווי אַ צוויק, און זיין רייכער, קאַרגער, אַלטער פֿעטער סעם דעוויסאָן, בלוי ווי אַ מילך. געזעסן און געטרונקען און געשמועסט... דער אַלטער, רייכער, קאַרגער אַנקל סעם דעוויסאָן איז געווען בגילופֿין, אונטערן גלעזל... ער האָט געזאָגט צום אַרעמען פלימעניק מיט אַ האַלב-פֿאַרשיכורט געלעכטערל:

— נאָך אַ גלעזעלע, הע־הע? ... גלייב מיר, דזשעק, איך ווייס וואָס דו ביסט געקומען... דו וועסט מיר נישט נאַרן; איך קען דיר דורך און דורך... ניט די הגדה מיינסטו, דו מיינסט דיי... הע־הע! — בלאָטע! דו וועסט זי ניט נעמען, דזשעק. פֿאַר וואָס? ווייל איך וועל זי דיר ניט געבן... פשוט, ניט געבן... דו ביסט זי ניט ווערט!.. איצט זאָגסטו מיר צו גאַלדענע בערג, אַז דו וועסט זי אָפהיטן ווי דאָס שוואַרצאַפֿל פֿונעם אויג... ס'אַ ליגן! לאַז דער אַנקל סעם צומאַכן אַן אויג — ער איז שוין אַלט — אַזוי האָסטו דו שוין פֿאַרגעסן! לאַז זי נאָר אַרייַנפֿאַלן צו דיר אין די הענט — פֿי! פֿי! פֿאַ!.. רעד גאַרניט, דזשעק, איך קען דיר! צו יונג ביסטו און ליכטזיניק... צו פֿרי האָסטו אַנגעהויבן לעבן... צו פֿרי!.. עס קאָן זיין, דו ביסט אַזוי פֿיל ניט שולדיק וויפֿל די, וואָס האָבן דיר דערצויגן... מען האָט דיר דערצויגן צו געניסן פֿונעם גרייטן, גלייך פֿונעם „עץ־החיים“ — כע־כע, נאָך איידער דו האָסט גענאָסן פֿונעם „עץ־הדעת“... לעבן ווילט זיך איין, לעבן!.. איך ווייס צוליב וועמען דו ביסט געקומען.. פֿאַרגעס אַן איר דזשעק און עס דיר ניט אַפֿ דאָס האַרץ, ווי שלמה המלך זאָגט אין „קהלת“: הבל־הבלים הבל, הבל, דער טייטש איז — וועסט אפֿשר נעמען נאָך אַ גלעזעלע, כע־כע?..

דריטער טייל

העכסט אויפֿגערעגט, ווי אַ ווילדע חיה אין אַ שטייג, שפֿאַצירט אַרום אונדזער העלד הין און צוריק. ער כאַפט זיך ביים קאַפֿ און רעדט צו זיך אַליין:

— דזשעק, וואָס האָסטו דו געטאָן? וואָס האָסטו דו געטאָן? ביסט אַ רוצח, דזשעק! — אַ מערדער, אַ מערדער, אַ מערדער!!

עס גייט איבער אַ מינוט. ער פֿאַלט צו מיטן פנים צום טיש. דאָס קול צייטערט; ער רעדט שטיל און טרערן, ווי רעגן־טראַפֿנס, קאַפען, קאַפען... און ער זאָגט צו זיך אַליין שטיל, קוים וואָס די ליפֿן שעפטשען:

— איצט איז זי מײַנע! מײַנע!! מײַנע!!!

און דזשעק זעצט זיך אױועק צום טיש און שרײַבט אַ בריוו צו זײַן אַלטער
מוטער:

„טײַערע מאַמע!

בעט גאָט פֿאַר דיין דזשעק — ער איז באַגאַנגען אַ שרעקלעכן פֿאַרברעכן...
מוטער! איך האָב אַנדערש ניט געקאָנט!.. ווי צײַניש ער האָט אונדז אויסגעלאַכט,
מיך און דיך, אונדז אַלע!.. איך האָב געמוזט, איך האָב געמוזט!.. עס איז מיר
געראַטן — זי איז מײַנע!.. איך דאַרף ברענגען אין אַרדענונג די פּאַפּירן —
און זי איז מײַנע!.. וואָרט מיר צו אַ פֿאַר טעג — און איך קום מיט איר צו
פֿאַרן, און וועל פֿאַלן פֿאַר דיר, מוטער, און וועל דיר קושן די פֿיס, און וועל
וויינען פֿאַר דיר, וויינען, וויינען, וויינען! — און דו וועסט מוחל זײַן דיין זון,
דיין אומגליקלעך-גליקלעכן

דזשעק“.

און דזשעק לײַענט איבער דעם בריוו נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל, און טרערן
פֿון זײַנע אויגן, ווי רעגן-טראָפּנס, קאַפען אויפֿן פּאַפּיר, קאַפען, קאַפען...

ע פ ל א ג

אַרויסגענומען פֿון די נױ-יאַרקער צײַטונגען:

„שרעקלעכע געהימעניש!! מאַרד אַדער זעלבסטמאַרד!!
אויף די פֿיפֿט עוועני 000 האָט מען הײַנט געפֿונען אין זײַן ווײַנונג דעם געוויסן
מיליאָנער סעם דעוויסאָן אַ טויטן. די ערשטע אויספֿאַרשונג באַווייזט, אז ער
איז פֿון אַ שרעקלעכן סם פֿאַרגיפֿטעט. דערווייל האָט מען פֿאַרהאַלטן זײַנעם אַ
נעפֿע, וואָס איז מיט אַ קורצער צײַט צוריק געקומען פֿון דער קאַנטרי מיט אַ
באַזוך. מען האָט בײַ אים געפֿונען פֿאַלשע דאָקומענטן און קאַמפּראַמיטירנדיקע
בריוו... מען מײַנט אין מאַרד זאָל זײַן פֿאַרמישט אַ פֿרויענצײַמער... דער נאָמען
פֿונעם מערדער איז דזשעק דעוויסאָן, 21 יאָר אַלט. גענויערע אויסקינפֿטן מאַרגן“.

ע נ ד ע

אַנמערקונג פֿון דער רעדאַקציע: איצט פֿרעגט זיך: ווי אַזוי איז דער נאָמען
פֿון דער, צוליב וועלכער דער יונגער דזשעק האָט געסמט זײַן רײַכן, קאַרגן,
אַלטן פֿעטער? אום צו פֿאַרלײַכטערן דאָס רעטעניש, קומען מיר די לעזער צו
הילף און מאַכן אויפֿמערקזאַם, אז דער נאָמען באַשטייט פֿון פֿינף אותיות.

איבער אַ נאַמען

א

איך גיי אַרויסגעבן אַ צייטונג

אַרויסגעבן אַ צייטונג, אָן אייגענע ייִדישע צייַטונג, זײַן אַ רעדאַקטאָר פֿון אַ זשורנאַל — דאָס איז געווען מײַן אידעאַל, איך האָב מורא, אויב ניט פֿונעם ערשטן יאָר וואָס איך האָב אָנגעהויבן צו שרײַבן.
דער אידעאַל איז, מײַן איך, דער ווונטש פֿון אַלע מײַנע קאַלעגן, די עלטערע און די ייִנגערע.

עס איז אַזוי נאַטירלעך, ווי דער ווונטש פֿון אַ דינסט צו ווערן אַ ווירטין, אָדער פֿון אַ געזעלן צו זײַן בעל־בית פֿאַר זיך. יעדער אַרבעטער וואָלט וועלן וואָס גיכער זײַן אַ פֿאַבריקאַנט, און יעדער פֿרײַער בירגער חלומט, אַז ער קאָן נאָך אַ מאָל זײַן אַ פרעזידענט.

מעגלעך, אַז משיח וועט קומען, וועלן אַלע דינסטמייַדלעך ווערן ווירטינס, אַלע געזעלן וועלן זײַן בעל־בתים, אַלע אַרבעטערס — פֿאַבריקאַנטן, אַלע בירגערס — פרעזידענטן.

דענסט מאָל וועלן אויך אַלע שרײַבערס זײַן רעדאַקטאָרן.
דערווײַלע איז דאָס נאָר אַ שטרעבונג, אָן אידעאַל, און אָן אידעאַל, וואָס שווערער ס'איז צו גרייכן, ווערט אַלץ זיסער, דער יצר־הרע גרעסער און דער חשק שטאַרקער און שטאַרקער.

מיט איין וואָרט, איך האָב מיר געזאָגט, איך מוז זײַן אַ רעדאַקטאָר. איך מוז האָבן אַ צייַטונג!

ניט אַזוי גיך אָבער טוט זיך עס, ווי עס רעדט זיך, און אומעטום וווּ אַ מענטש קערט זיך, טרעפֿט ער מניעות, שטערונגען, שטיינער אויפֿן וועג אָן אַ שיעור.

די ערשטע מניעה איז געווען — די צענזור. אויף אַרויסצוגעבן אַ צייַטונג אין אונזער געבענטשטן לאַנד האָט מען אין די פֿריערדיקע יאָרן באַדאַרפֿט דורכגיין אַלע שיבעה־מדורי־גיהנום: פֿאַרן, שרײַבן, בעטן, שמירן, זיך באַקענען מיט פֿאַרשידענע מינים ברואים, ברעכערס, טוערס, בעל־טובות, בעל־עצות,

גייערס, לויפערס, פֿירערס, קריכערס, געבערס, נעמערס און נאך אַזוינע פֿינע בריות, גאָטס באַשעפֿענישן.

נאָך דעם האָט אַ בלאַז געטאָן אַן אַנדער ווינטל, אַ שנין געטאָן די זון און דאָס רעדל האָט זיך געגעבן אַ דריי איבער, עס האָט זיך איבערגעביטן די גאַנצע דעקאַראַציע: אויס ברעכערס, אויס טוערס, אויס גייערס, לויפערס, קריכערס, געבערס, נעמערס און אַלע איבעריקע פֿינע בריות — אַ סוף! ווילט איר אַרויס-געבן אַ צייטונג — נעמט, זייט מוחל, אַ בויגן פּאַפּיר, שרייבט אַן עטלעכע שורות פּך-וכך, קלעפט צו צוויי מאַרקעס — און אַ גוטן טאַג. איך האָב אויפֿ-געהויבן ביידע הענט:

— שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה!

משיחס צייטן.

מזל-טוב.

און איך האָב מיך געגעבן אַ נעם...

איר האָט אַ מאָל געזען ווי אַ ייד אַ מלמד טוט זיך אַ נעם בויזען אַ סוכה? קודם איז ער זיך מטריח און געפֿינט אַן אַרט ביי דער רעכטער שטובוואַנט.

סאַמע ביים פֿענצטער, האַלט זיך אַן עצה פֿריער מיטן שכן:

— ווי מיינט איר? אַיאַ, דאָ איז גוט?

זאָגט אים דער שכן, געוויינטלעך, פֿאַרקערט, אַז דאָ איז ניט קיין פּלאַץ.

דאָרט איז בעסער.

— פֿאַר וואָס?

— טאָמער גייט אַ רעגן, וואָס וועט איר טאָן?

— און וואָס וועל איך טאָן דאָרט, אַז ס'וועט גיין אַ רעגן?

— וועט איר זיצן אין שטוב.

— אַ דאַנק פֿאַר דער עצה.

— נישטאַ פֿאַר וואָס.

אַפּגעזוכט אַ פּלאַץ, וואַרפֿט דער מלמד אַראָפּ די קאַפּאַטע, בלייבט אין איין

אַרבע-כּנפּות, פֿאַרקאַטשעט די אַרבל, טוט אַ שפּיי אויף ביידע הענט און אַ

זאָג צו זיך אַליין:

— אַצינד וואַלט געווען גוט, ס'זאָל זיין מיט וואָס...

איך בין מיט מיין צייטונג געווען פֿאַרטיק אַרום און אַרום. מינע קאַלעגן,

די שריפּטשטעלערס, האָבן מיר אַפּגעגעבן מזל-טוב, געווינטשעוועט מיר הצלחה

און אַל דאָס גוטס, צוגעזאָגט מיר שיקן זייערע בעסטע זאַכן (אַבי איך זאָל נאָר

וועלן גוט באַצאָלן) און האָבן מיר געגעבן עצות (לאַנג לעבן זאָלן זיי!), ווי אַזוי איך זאָל מיך האַלטן, און ווי גרויס עס דאַרף זײַן די צײַטונג, און וואָס פֿאַר אַ פנים זי דאַרף האָבן, און ווי אַזוי זי דאַרף הייסן, און האָבן מיר אַרויסגע- זאָגט זייער זיכערע איבערצײַגונג, אַז דאָס בלאַט וועט אין מײַנע הענט, אים- ירצה-השם, בלזען ווי אַ רוײ, און וועט וואַקסן, און וועט שײַנען און פֿאַרשײַנען דאָס פֿעלד פֿון דער ליטעראַטור פֿון אונדזער ליבן פֿאַלק — אַמן.

— אַצינד וואָלט געווען גוט, ס'זאָל זײַן מיט וואָס.

און איך האָב מיך אַ וואָרף געטאָן צו אונדזערע קאַפיטאַליסטן, און דאָ האָט זיך אָנגעהויבן פֿאַר מיר אַ גיהנום, וואָס איך האָב מיך גאָר אויף דעם ניט געריכט.

ב

איך זיך קאַפיטאַליסטן

בכלל, קאַפיטאַליסטן — דאָס איז אַ פֿאַלק, וואָס איז כּדאי צו שטודירן. אַ קאַפיטאַליסט, אַז איר קומט צו אים מיט אַ געשעפֿט, וועט ער איך אויפֿנעמען גאָר פֿרײַנדלעך און וועט איך אויסהערן מיט געדולד פֿון אָנהייב ביזן סוף, און וואָס איר זאָלט אים ניט פֿאַרלייגן, איז גוט. ס'איז פֿאַר אים גאָר ניטאָ קיין שלעכטער בראַנפֿן. באַלד נעמט ער זיך צו דער פּען און טוט אַ כאַפּ אויפֿן פּאַפּיר מאַכן אַ קאַלקולאַציע: אַזוי פֿיל דאַרף מען אַרײַנלייגן קאַפיטאַל, אַזוי פֿיל דאַרף קאָסטן דאָס און דאָס, אַזוי פֿיל דאַרף פֿאַלן הוצאות. אַזוי פֿיל אַמאָרטיזאַציע, סך-הכל כּד-וכף. אַצינד גייען מיר אַריבער צו דער הכנסה. אַזוי פֿיל און אַזוי פֿיל דאַרף אַרײַנפֿאַלן, און לאַמיר זאָגן אַפֿילו אויפֿן ערגסטן פֿאַל, וועט אויך זײַן כּד-וכף. אַפּגעצויגן דעם „דעבעט“ פֿונעם „קרעדיט“, וועט אונדז בלייבן כּד-וכף. האָבן מיר, הייסט עס, אַ קײַמא לן פֿון אַזא און אַזא פּראַצענט? אויס- געצײכנט! מען דאַרף גאָר ניט בעסער!

איר ווערט שיער ניט צעשמאַלצן פֿאַר הענוג. איר קוקט אים אין די אויגן אַרײַן: נו? אַדרבה?

לאַזט זיך אויס אַ מעשה: גאַראַנטיע!

— מיט וואָס בין איך, זאָגט ער, גאַראַנטירט? ווער וועט מיר, זאָגט ער, גאַראַנטירן פֿאַר מײַן קאַפיטאַל? געלט, זאָגט ער, איז ניט קיין שמעלט! געלט איז קיילעכדיק! געלט איז אַן איידעלע מאַטעריע, כּע-כּע...

און ער ווייזט אייך עפעס מיט די פֿינגער, און קוקט אויף אייך ממזריש, און שמייכלט צו אייך, ווי אַ פּגּר אומגעוואַשן — און איר גייט אַוועק פֿון אים אַ געמאַרינירטער...

אַ קאַפּיטאַליסט איז ווי אַ שיינע פֿרוי. מען דאַרף אים לאָזן צו רו, אַנטלויפֿן פֿון אים — וועט ער אייך נאַכלויפֿן. און ווער שמועסט, אַז ער וועט דערהערן, אַז אַן אַנדער קאַפּיטאַליסט האָט געמאַכט דאָס זעליקע געשעפֿט, וועט ער אייך ניט לאָזן לעבן. ער וועט אייך אויפֿזוכן אין גאַס, אַנקלינגען דורכן טע-לעפֿאָן, אָדער ער וועט זיך ניט שעמען טרעפֿן צו אייך אַהיים:

— יונגער-מאַן! וווּ איז אייער געשעפֿט?

ניט אַנדערש, אַז עס האָט זיך איבערגעקערט די וועלט. איך האָב אויפֿ-געהערט זוכן קאַפּיטאַליסטן, נאָר קאַפּיטאַליסטן האָבן אַנגעהויבן זוכן מיך, און איך האָב געקראָגן אַ קאַפּיטאַליסט, און ניט איין קאַפּיטאַליסט, נאָר דריי קאַ-פּיטאַליסטן.

איך האָב די ערע אייך פֿאַרצושטעלן מיינע קאַפּיטאַליסטן, די דריי שותפֿים פֿון מיין צייטונג:

ג

מיר זינען פֿיר שותפֿים

(1) דער ערשטער הייסט שוֹפֿרמאַן. ער איז אַ וואַלד־סוּחר, אַ פֿאַרפֿונדע-וועטער נגיד, מיט אַ היפּשן בויד, אונטערגעשוירן קיילעכיק, כאַפּט דעם אַנבליק פֿון אַ קאַצאַפּ, רעדט ניט קיין אַנדער לשון, אַחוץ רוסיש, און הויך, מיט אַ ברייטקייט און מיט אַ ניגון, ווי אַן עכטער פֿאַניע. און די רוסישע גראַמאַטיקע נעבען קומט אָפּ ביי אים, זאָל זיך גאָט דער האַר מרחם זיין! למשל: „עטאַ דרוגאַיאַ דיעלאַ“, „באַלשאַיע ראַזניצאַ“, „דוואַ קאַפּלי“, דוויע פּרעדלאַזשעניאַ“, „פּאַיעכאַלי אוווּ מאַסקוויע“...

איין מאָל זאָגט מען אים אין אַ שפּאַס:

— דאַרפֿט איר רעדן רוסיש, מען זאָל דערקענען, אַז איר זענט אַ ייד, רעדט יידיש, וועט מען מיינען, אַז איר זענט אַ גוי.

צעלאַכט ער זיך מיט זיין ברייטן בויד:

— עטאַ „דרוגאַי סטאַטיאַ“, כע־כע!

2) דער אַנדערער הייסט סאָסנאָוויצער.

אויף וויפֿל מיין ערשטער שותף שופֿרמאַן איז אַ געזונטער יונג אַ פֿאַניע, און אַ צופֿרידענער פֿאַרשוין, אויף אַזוי פֿיל איז מיין צווייטער שותף סאָסנאָ-וויצער אַ פֿאַרזעעניש, אַ יוד אַ בעל-יסורים, אַ מוראדיקער סקעפטיקער. דאָס פנים איז ביי אים אויסגעדיווערט, געל, געקנייטשט, ווי ביי אַ מענטש, וואָס האָט נאָר וואָס געוויינט, אַדער ער קלייבט זיך וויינען. די גאַנצע וועלט איז ביי אים שווינדלערס, אַלע סוחרים זענען אַנזעצערס, אַלע געשעפֿטן גייען צו גרונד, הייזער איז אַ דלות, די בענק זענען באַנקראַט, און דאָס גאַנצע לעבן איז ניט ווערט קיין שאַס פּולווער, הבל-הבלים, — גאַרניט שבגאַרניט, — נאָר די שענסטע הייזער אין שטאָט זענען זיינע, אין אַלע בענק האָט ער אַ קאַנטאָ און אין אַלע געשעפֿטן אַ חלק.

איבערהויפט האָט ער ליב אַ חלק ביי יענעם. דערהערט ער, אַז עמעצער האָט געמאַכט אַ געשעפֿט, שיקט ער באַלד אַ מעקלער, אַז טאָמער פֿעלט אויס געלט, טרעט ער אַריין פֿאַר אַ שותף. און אַז מען וויל אים ניט צונעמען פֿאַר אַ שותף, בעט ער זיך מיט טרערן:

— וואָס וועט אייך אַרן, למאי זאָלט איר זשאַלעווען גאָטס געלט?

— פֿאַניע סאָסנאָוויצער! — זאָגט מען אים, — וואָס לוינט זיך אייך אַזוי

נייטיק קריכן אין שותפֿות אַריין?

ענטפֿערט פֿאַן סאָסנאָוויצער מיט אַ מרה-שחורה-פנים:

— וואָס ווייסט אַ מענטש? מען מיינט, איך ווייס, טאָמער איז באַשערט

באַגראַבן ווערן, איז כאָטש ניט אַליין.

3) מיין דריטער שותף איז ברומשטיין.

איך ווייס ניט, צי איר קענט אים. ביי אונדז קען אים אַ מינדסט קינד. ער איז אַן אַגענט פֿון זינגערס מאַשינעס, אַסיפּאַווס שוועבעלעך, וויסאַצקיס טיי, פינסקער ליכט, לאַדזשער ראַמשלעך און נאָך און נאָך. ווער איז דאָס אומ-שטאַנד אויסצורעכענען? ביי אים קריגט איר פֿון פֿויגלמילך: פֿאָדעם, און וויינ, און צווייעקעס, און זייף, און מעבלשטאָף, און אַסבעסט, און לינאַלעום, און וועלאַ-סיפּעדין, און די בעסטע פֿאַנגראַפֿס, און די מאַדערנסטע שרייבמאַשינען — כ'איז דען דאָ אַ זאָך, וואָס ברומשטיין זאָל דאָס אייך ניט קאַנען צושטעלן וויפֿל איר ווילט און ווען איר ווילט און ווי אַזוי איר ווילט?

ניט לאַנג איז ער געוואָרן פֿאַרטרעטער פֿון אַ גרויס פֿאַפּיר-געשעפֿט —

און דאָס האָט אים צונויפֿגעפֿירט מיט אַלע דרוקערס, פֿאַרלעגערס, אַרויס-
געבערס און רעדאַקטאָרן פֿון גאַזעטן און זשורנאַלן, און דאָס האָט אים גע-
בראַכט צו אונדז.

געקומען מיט אַ גרויסן פֿרייזקוראַנט און מיט אַ פּאַק מוסטערן און דער-
הערט, אַז מיר גייען אַרויסגעבן אַ צייטונג, אַ ייִדיש בלאַט, איז ער געוואָרן
אַנגעצונדן, צוגעזאַגט אונדז די בעסטע קאַנדיציעס מיט אַלע פֿריווילעגיעס,
און אויב מיר ווילן, נעמט ער בײַ אונדז קיין געלט ניט און שטייט צו פֿאַר-
אַ שותף. זאַגט מען אים :

— האָט קיין פֿאַראיבל ניט, מיר זענען שוין דריי שותפים.

ענפֿערט ער אייך :

— נו, וואָס זשע איז? וועלן מיר זײַן פֿיר. אויב איר מיינט, אַז פֿון ברומ-
שטיינען ווערט מען אַזוי גיך פֿטור, איז אַ סימן, אַז איר קענט ניט ברומשטיינען.
ברומשטיין, אַז ער נאַסיאַדעט זיך אויף אייך, וועט איר זיך פֿון אים ניט
אַפטשעפען. ער וועט אייך נאַכגיין פֿוס-טריט. וווּ איר שטייט און וווּ איר גייט
וועט אייך קומען אַנטקעגן ברומשטיינס אויסגעצוואַגענע, תמיד שמייכלענדיקע
פֿיזיאָנאָמיע, מיטן קליינעם קאַפעליושל אין איין האַנט און מיטן זילבערנעם
שטעקל אין דער אַנדערער האַנט. איר וועט זיך לאָזן גיין אַהיים, גייט ער אייך
נאָך. איר וועט זיך אַוועקזעצן בײַ זיך צום טיש — זיצט ער אויך. איר וועט
זיך לייגן אַפרוען — וועט ער אייך ניט לאָזן. איר וועט נעמען דאָס שטעקל
און זיך לאָזן גיין אין גאַס — גייט ער מיט. ס'איז בלאַטע — איר וועט זיך פֿון
ברומשטיינס הענט ניט אַרויסדרייען.

איך האָב אים צוגעזאַגט איבעררעדן מיט מײַנע שותפים, אַפהאַלטן אַ
קאַנפֿערענץ. אויף דער קאַנפֿערענץ האָבן זיך די דעות צעטיילט: איך און
שופֿרמאַן זענען געווען קעגן דעם נײַעם שותף, גענוג דריי. נאָר איין סאַסנאַ-
וויצער איז געווען פֿאַר אים.

— וואָס וועט אייך אַרן, — האָט ער געזאַגט מיט אַ מרה-שחורה-פנים, —

אַז נאָך אַ ייד וועט ברעכן דעם קאַפּ?

— כע-כע, עטאַ דרוגיאַא די עלאַ! — האָט אים צוגעגעבן שופֿרמאַן דער
פֿאַניע, און מיט אַ מערהייט פֿון צוויי שטימען קעגן איינע איז געבליבן, אַז מיר
נעמען צו ברומשטיינען פֿאַר אַ שותף צו אונדזער צייטונג.

מיר האָבן שוין אַ רעדאַקציע

פֿון דעמאָלט אָן איז ברומשטיין ניט אַרויסגעטראָטן פֿון מיין שטוב. אַלע מינוט איז ער געקומען צו לויפֿן אָן אויסגעצוואַגענער, מיטן זילבערנעם שטעקל:

— נו, ווען הייבן מיר אָן?

דער דאָזיקער אַגענט פֿון זינגערס מאַשינען מיינט, אַז אַ צייטונג איז אַ פֿאַנגראַף אַדער אַ וועלאַסיפעד. ער ווייסט ניט, אַז אויף אַרויסגעבן אַ צייטונג דאַרף מען האָבן, ערשטנס, אַ באַשטימטע צייט: דעם 1טן יאַנואַר אַדער דעם 1טן יולי. נאָר גייט רעדט מיט אָן אַגענט פֿון מאַשינען. אַלע טאַג קומט ער צו לויפֿן אָן אויסגעצוואַגענער און פֿאַרשוויצטער:

— וואָס ווייסט איר וואָס סע טוט זיך!

— וואָס זשע טוט זיך?

— עס טוט זיך חושך!

— דהיינו?

— מען קוקט אַרויס אויף אונדזער צייטונג מיט ספּנות־נפֿשות! מען לאָזט מיך ניט דורכגיין די גאַס.

שפעטער אַ ביסל קומט ער צו לויפֿן מיט אַ נייעס: דער רעדאַקטאָר פֿונעם „נעכטיקן טאַג“ קויפֿט אַ הויז.

זאַגט איר אים:

— מזל־טוב.

מאַכט ער זיך ניט־וויסנדיק און דערציילט אייך נאָך אַ נייעס: אַז דער רעדאַקטאָר פֿונעם „פֿאַראַיאַריקן שניי“ שיקט אַוועק דאָס ווייב קיין פֿראַנצעסבאַד.

זאַגט איר אים:

— זאַל איר וויל באַקומען.

מאַכט ער זיך פֿלאַידע און דערציילט אייך אַלע מאָל אַן אַנדערע מעשה, ווי אַזוי די רעדאַקטאָרן און אַרויסגעבערס פֿון צייטונגען ווערן גליקלעך, זשעברען גאַלד, מאַספּ ממון.

זאַגט איר אים:

— דאַרפֿט איר דערציילן פֿרעמדע גליקן, אַמער, גייט זיך דורך, זוכט אויס עפעס אָן אַנשטענדיקע דירה פֿאַר אַ רעדאַקציע.

— אַ דירה? אַך, מיט גרעסטן פֿאַרגעניגן! און ברומשטיין טוט אָן דאָס

קליינע קאפעליושל, נעמט דאָס זילבערנע שטעקעלע און לאַזט זיך גיין איבער דער שטאָט אויסקוקן אַ ווינונג אויף אַ רעדאָקציע.

ווערט געוואָר פּאַניע סאַסנאַוויצער און קומט צו לויפֿן אַ פֿאַרסאַפּעטער :
— סטייטש, איר זוכט אַ דירה אויף אַ רעדאָקציע? האָט איר דאָך געקאַנט זאַגן מיר. ווינציק הייזער ביי מיר?

וואָס גערעכט, איז גערעכט. און מיר האַלטן אָפּ אַ קאַנפֿערענץ. לאַזט זיך אויס, אַז צוליב אונדז הייסט זיך פּאַן סאַסנאַוויצער אַנמעסטן פּונקט צוויי מאָל צווי פֿיל. ווערט שופּרמאַן דער פּאַניע אין כּעס און רויט ווי אַ צוויק :
— עטאָ באַלשאַיאַ סווינסטוואַ!

אַ וואָרט פֿאַר אַ וואָרט, מען צעקריגט זיך און מען בעט זיך אָבער באַלד איבער, און — דאַנקען גאָט — מיר האָבן שוין אַ רעדאָקציע, מיט טעלעפֿאָנס, מיט עלעקטרישע באַלויכטונג, מיט טינט און פֿעדערס, מיט אַלע איבעריקע קלאַפּער-געצייג און שאַלעמויזן. אַפֿילו אַ סאַמאָוואַר האָבן מיר באַשטעלט, ביי ברומשטיינען געוויינטלעך, מיט אַ טשייניק, מיט גלעזער, מיט לעפֿעלעך, מיט אַלץ מיט איינאַנדער. פּאַניע סאַסנאַוויצער האָט זיך אַפֿילו געהאַט אַוועקגעשטעלט : אַן עבירה געלט, — נאָר נאָך דעם האָט ער אונדז נאָכגעגעבן און אַ זאַג געטאַן מיט זײַן מרה־שחורה־פנים :

— טאָ! אויך די אייגענע מעשה. אפֿשר איז אונדז באַשערט ברעכן האַלדון-און-נאַקן, לאַמיר כאַטש טרינקען אַ מאָל אַ גלעזל טיי. אַ רעדאָקציע אַליין איז נאָך אָבער ניט אין גאַנצן. אין אַ רעדאָקציע דאַרף מען האָבן מענטשן.

דערהערט אַז מיר דאַרפֿן „מענטשן“, האָט זיך ברומשטיין געגעבן אַ הייב אויף און אַוועקגעלאַזט זיך מיטן זילבערנעם שטעקעלע, און ניט מער ווי אין אַ שעה אַרום האָבן אַנגעהויבן גיין צו אונדז איינס נאָך דאָס אַנדערע, דער אַרײַן, דער אַרויס, מענטשן.

ניט מענטשן, נאָר „מענטשען“!

מערסטן טייל זענען זיי געווען אַגענטן, קאַמפּיוואַיאַזשאַרן, געוועזענע געזעלן פֿון געוועלדן און גלאַט „מענטשן“. מיר האָבן זיך דעם טאַג מיט ברומשטיינען געמוזט צעקרייגן. איך האָב אים געבעטן, איין מאָל פֿאַר אַלע מאָל, וויל ער זײַן אַ שותף צו דער צײַטונג, זאָל ער זיך אין די זאַכן, וואָס קערן זיך אָן צו דער רעדאָקציע, מיר ניט אַרײַנמישן.

— סאַמאָ סאַבאָיו ראָזומעיעטסאָ! — האָט מיך אונטערגעהאַלטן דער פֿאַניע שופֿרמאַן.

ווינציקער פֿון אַלץ איז געווען צו טאָן מיט די מיטאַרבעטערס. מײַנע קאַלעגן, די ליטעראַטן, האָבן דאָך מיר שוין לאַנג צוגעזאָגט, אַז ס׳איז גאַר קיין רייד ניט, זיי וועלן מיך אונטערהאַלטן ווי ווייט מעגלעך. נישט מער, זיי האָבן זיך נאָר געדונגען אַ ביסל פֿאַרן האַנאַראַר. זיי האָבן געוואַלט, ס׳זאָל זײַן וואָס קירצער די שורה און וואָס גרעסער דער פֿרייז.

האַבן מיר אָפּגעהאַלטן אַ קאַנפֿערענץ מיט מײַנע שותפֿים, און ס׳איז אַרויס צווישן אונדז ניט קיין אָנגענעמער קאַנפֿליקט. דערהויפּט האָט זיך אַוועק־געשטעלט פֿאַניע סאַנסאַוויצער, אַז ער הערט דעם ערשטן מאַל אויף זײַן לעבן, אַז אַ שרײַבער זאָל פֿאַר זײַן שרײַבערן גאַר פֿאַרלאַנגען געלט!

דערויף האָט אים שופֿרמאַן געענטפֿערט בלשון פֿאַניע:

— ווסיאָק טאַוואַר אימעיעט סוואַיאַ צענאַ.

— אויב דאָס ווערט אָנגערופֿן בײַ אײַך „טאַוואַר“, — זאָגט אים סאַנסאַ־וויצער, — און מיר וועלן פֿאַר דער סחורה צאָלן געלט, — און נאָך אויף דער שורה — מעגן מיר זיך באַצײטנס אויפֿהענגען טאַרבעס און גיין איבער די הייזער.

האַט זיך אויפֿגעכאַפּט ברומשטיין, אַן אויסגעצוואַנגענער ווי אַ מויד:
— שאַט! ווייסט איר גאַר וואָס? אַט טו איר אַ שפרונג און לויף אַרויס אין מאַרק, וועל איר אײַך ברענגען שרײַבערס וואָס וועלן געמען אַ סך ביליקער. און ניט לאַנג געטראַכט, נעמט ער זיך צום קליינעם קאַפעליזשל מיטן זילבערן שטעקעלע.

— פֿאַוואַלינקע! — זאָג איר צו אים און געם אים אַן בײַ דער האַנט. — איר האָב אײַך געבעטן וויפֿל מאַל, אַז דאָרט וווּ ס׳איז שייך צו לשון־רעדאַקציע, זאָלט איר זיך מיר ניט מישן. איר האָט עס צעקײט?

ניין, ברומשטיין האָט עס ניט צעקײט און וועט דאָס קיין מאַל ניט צעקײען. איר האָב פֿון אים קאַלט און וואַרעם. דער מענטש האָט זיך אויף מיר גענומען מקצר־ימין זײַן. איר פֿאַרשעלט מיר דעם טאַג, וואָס איר האָב מיך באַקענט מיט דעם נפֿש. און אַקוראַט ווי אויף צו להכעיס פּלאַנטערט ער זיך שטענדיק פֿאַר די אויגן און מען קאָן אים ניט אויסמײַדן. ווער שמועסט בײַ מאַשינען: דרוק־מאַשין, זעצמאַשין, סטערעאָטיפּ, פרעסן, טישן, בענקלעך און דאָס גלײַכן, — דאָרט לאָזט אים, דאָרט איז ער בעל־הבית.

ה

מיר פראווען חנופת-הבית

געלויבט איז גאט (פאר מיין מי מעג איך שוין האבן א מאל נחת אויך!) איך האב צונויפגעשטעלט א רעדאקציע, אז גאט און לייט וועלן זיך פרייען! אלע טאג קומען אריין אנדערע מענטשן אנקוקן די נייע רעדאקציע. זיי קענען זיך גאר ניט אנלויבן. זיי זאגן, אז עס מעג אנשטיין דער גרעסטער צייטונג אפילו אין לאנדאן האבן אזא רעדאקציע.

— ווען רעכנט איר מאכן עפעס א חנופת-הבית? א קערמעשל? צונויפֿרופֿן דעם עולם? דורכשפריצן? טרינקען לחיים?

מערקווערדיק! מיר איז דאס גאר ארויסגעפאלן פֿונעם קאפּ. א זייטיקער מענטש, א פנים, ווייסט בעסער, וואָס מען דארף און וואָס מען דארף ניט. און ס'איז באַשטעלט געוואָרן ביי אונדזער דרוקער איינגלאַדונגס־קארטן און צעשיקט געוואָרן צו געציילטע גוטע פֿריינד און באַקאַנטע, זיי זאלן באַערן אונדזער היימישע שימחה מיט זייער קומען אין אַזא און אַזא טאָג, אין אַזא און אַזא שעה, צו אונדז אין דער נייער רעדאקציע פֿון דער נייער ייִדישער צייטונג.

ווי יעדע שימחה, האָט זיך עס תחילת אַנגעהויבן קליין און נאָך דעם האָט עס זיך צעוואַקסן און געוואָרן גרעסער און ברייטער. פֿון ביר איז מען אַרויף אויף וויין, און פֿון וויין — אויף שאַמפּאַניער. פֿון הערינג און קאַלטע פֿליישן איז געוואָרן פֿיש מיט געבראַטנס, מיט פֿרישע אויבסטן — אַן אַמתע חופּה־וועטשערע. ס'פֿאַרשטייט זיך, אַז אויף יעדער זאָך איז אַפּגעהאַלטן געוואָרן צווישן מיר און מיניע שותפֿים די קאַפיטאַליסטן אַ קאַנפֿערענץ און אַלע האָבן מסכים געווען, אַז דאָס איז אַזא הוצאה, וואָס מען קאַן זיך אַן דעם ניט באַגיין, אויסער איין סאַסנאַוויצער, וואָס האָט זיך געקנייטשט ווי אַ וואַרעם און געוואַרטשעט, אַז מיר ברענען אַסיגנאַציעס, מיר שמייסן געלט אין דער בלאַטע.

איז אַרויסגעשפּרונגען ברומשטיק מיט אַ פֿייערדיקער רעדע, אַז פּאַניע סאַס־נאַוויצער איז אַ פּראַווינציאַל, אַ קליינשטעטלדיקער ייד, וואָס הייבט ניט אַן צו פֿאַרשטיין דעם תּוך מיטן געשמאַק פֿון אַ נייער צייטונג, וואָס די גאַנצע וועלט קוקט אויף איר אַרויס.

ברומשטיין קאַן רעדן, אַ געבוירענער טאַלאַנט. ס'איז מיר אַ חידוש, וואָס ער טרעט ניט אַרויס פֿאַר אַ פּובליקום. ער האָט נאָר איין חסרון: ער היצט זיך

אַ ביסל צו שטאַרק, און אַז ער רעדט, דרייט ער דאָס קאַפּעליושל אויפֿן זיל-
בערנעם שטעקל און אויף אַלצדינג ברענגט ער אייך אַ ביישפּיל פֿון זינגערס
ניימאַשינען און פֿון זינגערס אַגענטן, וואָס זענען פֿול די גאַנצע וועלט, פֿונעם
גרויסן ניו-יאָרק ביזן קלענסטן דערפֿל אינעם קאַלטן סיביר, און אַפּילו אין דער
הייסער זאַמדיקער אַפֿריקע. און טאַמער גלייבט איר אים ניט, כאַפט ער אייך
אַרויס אַ ביכל, אַ באַלאַנס פֿון דער קאַמפּאַניע זינגער...

ס'איז איבעריק צו זאָגן, אַז מיר האָבן ניט פֿאַרגעסן איינצולאָדן אַלע קאַלעגן,
די ליטעראַטן, פֿונעם גרעסטן בער ביזן קלענסטן רעפּאַרטער און טאַול-שרייבער,
און מען מוז מודה זיין, אַז זיי האָבן מיר צו ליב געטאָן, זיי זענען געקומען אַלע,
אַנגעטאָן אין שבתדיקע קאַפּאַטעס (איינער איז געקומען אין אַ שוואַרצן פֿראַק).
מען קאָן ניט זאָגן, אַז די שימחה האָט זיך אָנגעהויבן אַזוי לעבעדיק און
פֿריילעך ווי מיר האָבן גערעכנט. אַדרבה, די ערשטע צייט איז געווען מאַדע
אומעטיק און קאַלט און שימלדיק און שטאַרק אומהיימלעך אויף דער נשמה. איך
מיין, אַז דאָס האָט זיך גענומען דערפֿון, וואָס די „גוטע פֿריינד“ און „באַקאַנטע“
זענען געווען צווישן זיך ניט קיין גוטע פֿריינד און ניט קיין באַקאַנטע,
נאָר גלאַט אַזוי מענטשן פֿון אַלערליי בראַנזשעס, יידן וואַלד-סוחרים (שופֿר-
מאַנס וועלט), האַרטע, שווערע פּאַרשוינען, סכּנות! און יידן פּראַצענטניקעס,
באַנקירן און וואַכערניקעס און בעלי-בתים פֿון הייזער (סאַסנאָוויצערס חדר),
מוראדיק טרוקענע נפֿשות, קאַלט, אַזוי ווי אייז. און די איבעריקע זענען געווען
לויטער פֿיינע יונגען, איינס און איינס (ברומשטיינס לייט), אַגענטן, קאַמיר-
וואַיאַזשאַרן, געזעלן, מעקלערס און גלאַט מענטשן פֿון דער גאַס, אַלע אויס-
געפּוצט, אַלע אויסגעקעמט, אַ ביסל שטאַרק פֿאַרדרייט די וואַנצעס אַרויף,
פֿריש, נאָר וואָס פֿונעם פּאַריקמאַכער.

וואָס האָט מען געקענט דערוואַרטן פֿון אַזאַ געזעלשאַפֿט, וואָס האָט אויס-
געזען ווי מען האָט גענומען און צונויפֿגעטריבן פֿון דער גאַס מענטשן, ווילד
פֿרעמדע, און געזאַגט צו זיי:

— נאַט, קוקט אייך אָן איינס דאָס אַנדערע, וואָס פֿאַר אַ פנים איר האָט, און
זייט זיך משמח!

און אַפֿשר דאַרף מען נעמען די זאַך אַ ביסל טיפֿער, אַפֿשר דאַרף מען אַרײַ-
דרינגען אין דער פּסיכאָלאָגיע פֿון מענטשן, וואָס קומען צו יענעם אויף אַ
שימחה לכתחילה אויסגעהונגערטע?

איינער קומט הונגעריק, ווײַל ער וויל ניט קומען צו יענעם אָן אַפּגעגעסענער;

דער אַנדערער קומט אַ הונגעריקער — פשוט, ווייל ער האָט ניט וואָס צו עסן. יעדנפֿאַלס, ביז דער עולם געמט ניט דעם ערשטן ביסן און מאַכט ניט די ערשטע כּוּסע, איז די שימחה קיין שימחה ניט.

די פֿילאָסאָפֿן קאָנען זיך זאָגן דערויף וואָס זיי ווילן. די גרעסטע פֿילאָסאָפֿיע איז אַ שפּריכוואָרט. דאָס פֿאַלק זאָגט: „פֿאַרן עסן גייט קיין טאַנץ ניט“.

דאָס ערשטע גלעזל וויין נאָך די פֿיש האָט איבערגעביטן די גאַנצע דעקאַ-ראַציע. די טויטע האָבן אויפֿגעלעבט. די אַנגעברוגזטע פּנימער זענען געוואָרן שיינענדיק. די אויסגעלאָשענע אויגן האָבן זיך אַנגעצונדן. די אויפֿגעהאַנגענע צינגער האָבן זיך אויפֿגעבונדן. אַלץ, אַלץ האָט באַקומען גאָר אַן אַנדער חן מיט אַן אַנדער פּנים. און ווער שמועסט אַז ס'איז געקומען צום שאַמפּאַניער-וויין, האָט זיך די שטימונג אויפֿגעהויבן אַזוי הויך, אַז פֿונעם רעש און פֿונעם טומל און פֿון דעם וואָס מען האָט גערעדט אַלע אין איינעם, האָט מען ניט געקאָנט הערן אַ וואָרט. און דאָן האָבן זיך אַנגעהויבן די טאַסטן.

דעם ערשטן טאַסט האָט אויפֿגעהויבן דער עלטסטער פֿון די ליטעראַטן. אַנגע-הויבן האָט ער פֿון דער אַנטוויקלונג פֿון אונדזער ליטעראַטור נאָך פֿון גאַנץ לאַנגע ביבלישע צייטן. געבלאַנדזשעט אַ ביסל אין די סטעפעס פֿון אונדזער טרויעריקער, נאָר רייכער געשיכטע, און געזען אַז ער פֿאַרגייט אַ ביסל צו ווייט, האָט דער טאַלאַנטפֿולער רעדנער געגעבן מיט אַ מאָל אַ שפּרונג איבער צו היינטיקער צייט, גלייך צו אונדזער ערהאַבענער אונטערנעמונג, אַנגעלויבט אין טאָג אַריין די טאַלאַנטן פֿונעם רעדאַקטאָר מיט דער ענערגיע פֿון זיינע דריי שותפֿים, די אַרויסגעבערס, און געטרונקען פֿאַר דער אויפֿבליונג פֿון אונדזער ליטעראַטור בכלל און פֿאַר אונדזער נייע צייטונג בפֿרט, און אויסגעלאָזט האָט ער מיט אַ דרייגאַרנדיקן „הידד!“

די דאָזיקע גלענצנדיקע רעדע האָט אַרויסגערופֿן שטאַרקע און לאַנג-דויערנ-דיקע אַפֿלאַדיסמענטן. דער עולם האָט גענומען זיך טשאַקען מיט אונדזערע גלעז-לעך, טרינקען צו אונדז לחיים, ווינטשעווען אַל דאָס גוטס. פֿאַר גרויס התפֿעלות האָט זיך אונדזער ברומשטיין צעקושט מיט אַלע ליטעראַטן, אַנגעגאַסן זיך נאָך אַ גלאַז וויין און אַוועקגעשטעלט זיך מיט ביידע גראַבע פֿינגער אין דער ווייטער וועסט, געקוקט אַראָפּ צו זיך אויף די שפיצן פֿון זיינע לאַקירטע שטיבלעטן און מיט זייער אַ זיס שמייכלע אַנגעהויבן בזה-הלשון:

— מיינע הערן און דאַמען (ניט געווען איין דאַמע אַפֿילו)! אַז איך בין

אַרײַנגעטראָטן אַלס רײַזענדער אָגענט אין נײַמאַשינען צו דער קאַמפּאַניע זינגער, האָב איך גענומען, אַחוץ רײַזע־שפּעזן...

מער האָבן מיר ניט זוכה געווען צו הערן פֿון ברומשטיינען וועגן דער קאַמפּאַניע זינגער. אײַגער פֿון זײַנע לײַט, פֿון די אָגענטן, האָט אים דערלאָנגט אַ שנייד פֿון אונטן :

— אַוועק, דו יאָלד אײַנער! מיר זענען געקומען אַהער האַרכן די הערן לײַטעראָטן, ניט דײַך מיט דײַנע נײַמאַשינען פֿון דער קאַמפּאַניע זינגער...

דאָס האָט געהאַט אויף מײַן שותף ברומשטיין לערך אַזאַ ווירקונג, ווי מען זאָל, אַ שטייגער, נעמען אויף אַ ווײַלע בײַ די פֿײַערלעשער פֿון שטאַט אַ גראַבע קישקע און לאָזן אויף אים אַ היפשן שפּריץ פֿון פֿריש קאַלט וואַסער אויף אַ שטח פֿון עטלעכע טריט גלײַך אין פנים אַרײַן. עס האָט אים אָפּגענומען דער חשק צו רעדן און שפּרינגען אײַטלעכן אין פנים אַרײַן. פֿאַר אים האָבן שוין גערעדט די לײַטעראָטן, אײַגער נאָכן אַנדערן, און לאַנג, און אַ סך האָבן זײַ גערעדט, געלופֿטערט די שפּראַך אַזוי לאַנג, ביז מען האָט אָנגעהויבן צו דעבאַטירן און מען איז אַרײַנגעפֿאַלן אין אַ פֿאַלעמיזירנדיקן טאָן און מען האָט אָנגע־הויבן צו דיסקוטירן די פֿראַגע: וואָס איז אַזעלכעס פֿאַלקס־לײַטעראַטור פֿונעם פֿראַלעטאַרישן שטאַנדפּונקט? און צי האָט אונדזער פֿאַלקסשפּראַך (זשאַראַן) אַ צוקונפֿט?

לאַנג, ווי אַ שפּינװעבס־פֿאַדעם, האָט זיך געצויגן די דאָזיקע דיסקוסיע דער עולם האָט אָנגעהויבן צו פּינטלען מיט די אויגן. די באַנקירן מיט די הייזער־בעל־בתים האָבן געקײקלט שטיקער ברויט צווישן די פֿינגער, געמאַכט זיך פֿלומרשט ווי זײַ האַרכן, נאָר באמת האָבן זײַ געפיקט מיט דער נאָז, שטילערהײַט געכאַפט אַ דרימל, און שופֿרמאַן מיט זײַנע חברים — די האָבן, איך בעט איבער אײַער פּבוד, פֿאַרמאַלנע געכראַפעט.

אויסגעהערט די דיסקוסיע און באמת הנאה געהאַט פֿון די לײַטעראָטן האָבן די חברה אָגענטן פֿון ברומשטיינס חדר.

זײַ האָבן הנאה געהאַט ניט אַזוי פֿון די רעדעס גופּא, ווי פֿון דעם, וואָס ס׳איז פֿאַראַן מענטשן אויף דער וועלט, וואָס קאַנען אַזוי שײַן רעדן. זײַ האָבן זיך געטראַכט :

— ווען די לײַטעראָטן זאָלן ניט זײַן קײן בהמות און וואַלטן אַוועקגעוואַרפֿן זײַער אײַצטיקע פּרנסה און בעסער ווערן אָגענטן, וואַלטן זײַ דאָך געאַנגען אין גאַלד !!

עס איז שוין געווען העט ווייט נאך האלבע נאכט אז דער עולם איז זיך צעגאנגען, און מיר, די פֿיר שותפֿים, זענען געבליבן מיט אלע אונדזערע מיט-ארבעטערס אין דער רעדאקציע — אפהאלטן דעם לעצטן מאָל אַ קאַנפֿערענץ וועגן אַ נאָמען פֿאַר אונדזער צײַטונג.

1

מיר זוכן אַ נאָמען

דער נאָמען פֿון דער צײַטונג האָט מיך שוין לאַנג ניט געלאָזט רוען. מיר האָט זיך געוואָלט אזאָ נאָמען, וואָס זאָל זײַן קורץ און נײַ און אַריגינעל און זאָל קלינגען. דאָס זעלבע האָבן געוואָלט אויך מײַנע שותפֿים, און ווי געוויינט-לעך, האָט זיך מער פֿון אלעמען אָפּגעגעבן צו דעם ברומשטיין. ער האָט אַרױפֿ-גערוקט דאָס קליינע קאָפּעליושל אַרױף, גענומען דאָס זילבערנע שטעקעלע אין מױל און צוגעטראַכט אלע מינוט אַ נײַעם נאָמען.

אַ מאָדער מענטש אָט דער ברומשטיין. אַלצדינג ווייסט ער און צו יעדער זאך נעמט ער זיך מיט דער גרעסטער ענערגיע.

— אַ טײַערע זאך אַ נאָמען! איך וועל אײַך געבן צוואַנציק נעמען!
אזוי האָט אַ זאָג געטאָן ברומשטיין און האָט גענומען צוטראַכטן נעמען אויף נעמען. אײַן חסרון נאָר, וואָס יעדער נאָמען, וואָס ער האָט צוגעטראַכט, האָט שוין אַ באַרד. און בײַ יעדן נײַעם נאָמען האָט ער זיך געגעבן אַ פּאַטש אין שטערן און אַ שפּרונג אויף:

— שאַט, יִדן, איך האָב שוין.

— לאַמיר האַרכן?

— „דער יוד“.

זאָגט מען אים:

— האָט קײַן פֿאַראַיבל ניט, שוין געווען אַ צײַטונג מיט אזאָ נאָמען, נאָר זי איז שוין לאַנג טױט.

— „דער וועג“?

— געשטאַרבן.

— זאָל האָבן אַ ליכטיקן גן-עדן.

— „דאָס וואָרט“?

זאָל זיך מײַען.

— „דער טאָג“ ?

זאָל זײַן אַ מליץ־יִוֹשֶׁר.

— „דער טעלעגראַף“ ?

— עליו־השלוֹם.

ברומשטיין כאַפּט זיך אויף, לויפֿט אַרום אַ ווילע הינ און צוריק, שטעלט

זיך אָפּ:

— אַהאַ! איך האָב אים געפּאַקט! אַז איר וועט דעם נאָמען אויך ניט

אַננעמען, ווייס איך שוין ניט.

— בקיצור ?

— „דאָס ייִדישע פֿאַלקסבלאַט“.

— סקאַצֿל קומט! זאָגט מען אים. צעדערבוים עליו־השלוֹם האָט אייך

געלאָזט גריסן פֿון יענער־וועלט. נאָך פֿאַר אַ צוואַנציק יאָרן האָט ער געהאַט

אַרויסגעגעבן אַ „פֿאַלקסבלאַט“.

ברומשטיין האָט פֿינט לאַנג אַפּשטעלן זיך אויף דער זאָך, ער טראַכט צו

אַ נײַעס:

— „דאָס טאַגעבלאַט“!

— מזל־טוב אייך! מיר האָבן שוין אין יעדער שטאָט אַ „טאַגעבלאַט“:

אין וואַרשע אַ „טאַגעבלאַט“, אין לעמבערג אַ „טאַגעבלאַט“, אין ניו־יאָרק אַ

„טאַגעבלאַט“...

— אויב אַזוי, פֿאַר וואָס זאָל אונדזער צײַטונג ניט הייסן: „דאָס נײַעסטע,

דאָס גרעסטע און דאָס בעסטע טאַגעבלאַט“ ?

— אַ דאַנק אייך פֿאַר דער עצה. אַזעלכע רעקלאַמעס וועט איר אויסנוצן בײַ

זינגערס ניימאַשינען.

שופֿרמאַן דער פֿאַניע האָט זיך אַרויסגעזאָגט, אַז ער וואַלט וועלן, אַז

אונדזער צײַטונג זאָל טראַגן עפעס אַ סאָלידן נאָמען, ווי אַ שטייגער, אַ מין

„וויצעטניק“, „נאַוואַסטי“, „וויצעדאַמאַסטי“, „גראַזשדאַנין“.

גיט מען אים אַנצוהערעניש, אַז זײַנע רוסישע נעמען זענען פֿאַר אַ ייִדישע

צײַטונג אומגעזונט.

נאָר איין סאַסנאַוויצער האָט זיך אַרויסגעוויזן צו דעם ענין פֿון נאָמען זײַער

קאַלט. ער האָט געטענהט:

— קינדערלעך, גיט אייך אַ נאָמען וואָסערן איר ווילט, אַבי לאַמיק שוין

אַ מאָל זען אַ גאַזעט. די צײַט שטייט ניט און געלט רינט אַזוי ווי בלוט.

פֿון דעסטוועגן האָט ער מיך אָפּגערופֿן אויף אַ זײַט און האָט מיר אַרײַנגע-
רוימט אַ סוד, אַז ס'וואָלט ניט געשאַדט, אַז אונדזער צײַטונג זאָל הייסן מיט אַזאַ
נאָמען, וואָס איז נאָך ניט געווען קײן מאל אין ערגעץ ניט.

— דהײַנו למשל?

— דהײַנו למשל, „דאָס אויג“.

בעת־מעשה האָט מײַן שותף צוגעמאַכט דאָס רעכטע אויג, און מיר האָט
זיך אויסגעוויזן, אַז יעדער ייִד, וואָס וועט וועלן קויפֿן אונדזער צײַטונג, וועט
מוזן צומאַכן אײן אויג, און אַ זאָג טאָן:

— גיט מיר „דאָס אויג“.

אונדזער קאַנפֿערענץ וועגן נאָמען האָט זיך אויסגעלאָזט מיט גאַרניט.

ז

פֿון דער וועלט נעמען

פֿאַרנדיק פֿון דער רעדאַקציע אַהיים שוין מיטן טאָג גלייך, האָט מײַן קאַפּ
ניט אויפֿגעהערט צו אַרבעטן. אַלערליי נעמען האָבן זיך מיר געפֿלאַנטערט
פֿאַר די אויגן: נעמען וואָס געהערן זיך אָן מיט דער צײַט, צום בײַשפּיל: „דער
מאַרגן“, „דער פֿרימאַרגן“, „דער זײַגער“, „דער ווײַזער“, „די שעה“, „דער
מאַמענט“, „די מינוט“, „די רגע“.

נעמען וואָס דריקן אויס עפעס אַ טועכץ, אַ מלאַכה: „דער וועכטער“, „דער
וועקער“, „דער דענקער“, „דער שרײַבער“, „דער קוריער“, „דער שליח“,
נעמען וואָס מען זעט מיט די אויגן: „די וועלט“, „דער ים“, „דער הימל“,
„די זון“, „די לבנה“, „דער מאַרגן־שטערן“, „דער בליץ“, „דער רעגן־בויגן“.

נעמען פֿון פֿאַרשידענע זאַכן, וואָס מען קאָן אַנטאָפֿן מיט די הענט: „די
פֿאַן“, „דער האַמער“, „די האַק“, „דער בויס“, „דאָס בלאַט“, „דער שופֿר“, „דער
גלאַק“, „דער שליסל“, „דאָס שיף“, „דער לופֿטבאַלאָן“.

נעמען פֿון חיות און עופֿות: „דער בער“, „דער לײַב“, „דער פֿוקס“, „די
טויב“, „דער אַדלער“, „דאָס שוועלבעלע“, „די בין“, „די פֿליג“.

אַבסטראַקטע נעמען, אַזעלכע וואָס דריקן אויס אַ געדאַנק: „דער אמת“,
„דער ישר“, „דאָס לעבן“, „די מחשבה“, „דער אוצר“, „די פֿרײַהײַט“, „דער
כוח“, „די ליבע“, „די ברודערשאַפֿט“, „דער מנבח“, „דער פּאַטריאַט“.

אַלץ ניט דאָס, וואָס איך מײן! ניטאָ קיין פּאַסנדער נאַמען, כאַטש טו זיך
אַ מעשה.

— וואָס איז מיט דיר? — פֿרעגט מײַן ווײַב צו מאַרגן בײַ טײַ טרײַנקען.
— וואָס זאַל זײַן?

— אַ גאַנצן פֿאַרטאָג האַסטו זיך געקאַטשעט פֿון אײַן זײַט אויף דער אַנ-
דערער, געקרעכצט און גערעדט צו זיך אַליין.

— טאַקע באמת? וואָס האָב איך גערעדט?

— לאַמיר אַזוי וויסן בײַן! עפעס האַסטו געצײלט אויף די פֿײַנגער: „דער
מאַמענט“, „די מינוט“, „די רגע“, „דער וועקער“, „דער האַמער“, „די האַק“,
„דער דונער“, „דער בליץ“, „דער רעגן-בױגן“.

— טאַקע באמת?

— נאָ דיר נאָך! איך וועל אויסטראַכטן? איך האָב מײַך אַזוי דערשראַקן,
אַז איך האָב דײַך געמוזט אויפֿוועקן פֿון שלאָף. וואָס האָט זיך דיר געחלומט?

— געחלומט? ניט קיין חלום, נשמה מײַנע, נאָר אויף דער וואָר. דאָס האָב
איך אויסגערעכנט די נעמען פֿון אונדזער צײַטונג. ניטאָ קיין נאַמען.

— וואָס הייסט — ניטאָ קיין נאַמען?

— אַט דאָס הייסט. ניטאָ קיין נאַמען, כאַטש צי זיך אויס. אַלע בעסטע נעמען
האַט מען אויסגענוצט, און די וואָס זענען געבליבן זענען נאַרײַש, מאַדנע אומ-
געלומפערט. איך דאַרף היינט אײַנגעבן די פּאַפּירן, מעלדן דעם נאַמען פֿון
דער צײַטונג, און קיין נאַמען איז ניטאָ. איך האָב מורא, איך וועל נאָך משוגע
ווערן!

— משוגע זאַלן ווערן די שוואַים, נאַרעלע וואָס דו ביסט! אַט וועלן קומען
די קינדער פֿון גימנאַזיע, וועלן זײַ דיר צוקלערן הונדערט נעמען פֿאַר אײַנעם.
קוים דערלעבט זען די קינדער פֿון גימנאַזיע. אַ זון מיט אַ טאַכטער. ס׳איז
בײַ זײַ סאַמע שניטצײַט — עקזאַמענס. דערהערט אַז איך זוך אַ נאַמען צו מײַן
צײַטונג, האָבן זײַ אָפּגעלייגט די ביכער, פֿאַרגעסן אין די עקזאַמענס און גע-
נומען זיך מיטן גאַנצן חשק פֿון יונגע כוחות אויסצוגעפֿינען פֿון מײַנט וועגן
אַ פּאַסנדן נאַמען.

ח

מײנע בני-בית קומען מיר צו הילף

די מעטאדע פֿון צוטראַכטן אַ נאָמען צו אַ ייִדישער צײַטונג איז זײער אַ לײכטע מעטאָדע: מען טוט נאָר אַ ביסל אַ טראַכט און מען דערמאָנט זיך אין די נעמען פֿון אַלע צײַטונגען און זשורנאַלן, וואָס גײען אַרויס אויף גאָטס וועלט אין אַלע שפראַכן, און מען טוט אַ זעץ איבער אין ייִדישן — און פֿאַרטיק. צו דער זעלביקער מעטאָדע האָבן זיך אַ נעם געטאָן אויך מײנע קינדער. איינס איבער דאָס אַנדערע האָבן זײ מיך באַוואַרפֿן מיט רוסישע נעמען: „אױטראַ“, „זאַריאַ“, „ראַזסווייעט“, „זוױעזדאַ“, „מאַלניאַ“, „ראַדזגאַ“, „מיסל“, „ניוואַ“, „נאַב-ליודאַטיעל“, „יעוורעיסקי וויעסטניק“, „יעוורעיסקיאַ וויעדאַמאַסטי“, „אַגאַניאַק“, אַ קוואַל האָט זיך בײַ זײ געעפֿנט, אַ פֿאַנטאַן, אַ מבוּל פֿון נעמען. ס'איז אוממעגלעך געווען זײ אַפצושטעלן, כאַטש לויף אין דער וועלט אַרײַן. דערזען אַז איך האָב מיר פֿאַרשטעלט בײדע אויערן, האָבן זײ אויפֿגעהערט צו גיסן מיט נעמען:

— פּאַפּאַ! וואָס איז מיט דיר געשען?

— וואָסערע נאַרישע קינדער איר זענט! שוין זשע מײנט איר, אַז איך בין ניט אַזוי קלוג ווי איר און האָב ניט געקענט פֿאַלן אויף דעם אײגענעם שכל — באַצײען בײַ פֿרעמדע פֿעלקער פֿרעמדע נעמען פֿון פֿרעמדע שפראַכן? האָט איר אָבער אַ טראַכט געטאָן, וואָס פֿאַר אַ פנים און וואָס פֿאַר אַ טעם עס וועט באַקומען, אַז מיר וועלן נעמען, למשל, און איבערזעצן אויף ייִדיש „נאַבליו-דאַטיעל“ — „דער קוקער“ — „דער שילאַטן-שמש“?

מײנע קינדער, איד קאַן זיך מיט זײ באַרימען, זענען ווילע, אויסגעצײי כנטע קינדער. זײ, אַז מען זאָגט עפעס אַ זאַך, וואָס מיט אַ טעם און מיט אַ געדאַנק, הערן זײ אויס מיט קאַפּ און פֿאַרשרײַבן דאָס אויפֿן שטערן. עס נעמט זײ דורך און דורך, אָבער ניט אויף לאַנג. קינדער בלייבן קינדער. דעם גאַנצן טאָג נאָך דעם און די אַלע שפּעטערדיקע טעג האָבן זײ ניט אויפֿגעהערט מיך צו באַוואַרפֿן מיט זײערע רוסישע נעמען:

— פּאַפּאַ! ווי אַזוי וועט זײַן אויף ייִדיש „בודילניק“?

— „דער וועקער“. שוין אָבער געווען אַזאַ צײַטונג.

— פּאַפּאַ! ווי אַזוי וועסטו איבערזעצן אויף ייִדיש „מיר“?

— „די וועלט“ — שוין דאָ אַזאַ צײַטונג.

— פּאַפּאַ! „קאַלאַקאַל“?
— „די גלאַק“ — ניטאָ בײַ יידן קיין גלעקער.
— פּאַפּאַ! „זוויעזדאָ“? „פּאַטשאַלקאַוו“? „סניעגוראַטשאַק“?
סע הייבט מיר שוין אָן וויי טאַן דער קאַפּ.
— איך בעט אייך, לאַזט מיך צו רו!
דערזען אַז איך בין אין פעס, כאַפט מיד אַרום מיין יינגערער זון, אַ
געראַטענער יאַט פֿון אַ יאַר פֿיר, נאָר אַ ביסל אַ צעבאַלעוועטער, ווי געוויינטלעך
אַ מיזיניקל:
— פּאַפּאַטשאַק, זוויעזדאָ! פּאַפּאַטשאַק, פּאַטשאַלקאַ! פּאַפּאַטשאַק, סניע-
גוראַטשאַק!
איך כאַפּ דאָס היטל און לאַז זיך אין שטאַט אַרײַן, שטעל מיד אָפּ פֿאַרבײַ-
גייענדיק בײַ שימשעלעווִיטשן.

ט

מיין פּאַפּיראַסניק שימשעלעווִיטש

שימשעלעווִיטש — דאָס איז מיין מענטש פֿון פּאַפּיראַסן. שוין אַ יאַר פֿופֿצן
אַז איך קויף בײַ אים פּאַפּיראַסן. ער ווייסט שוין מיין גוסט און מיניע קאַפּריזן
און קען מיד דורך און דורך. איך קען אים אויך אויסגעבונדן. איך געדענק
אים נאָך, אַז ער איז געווען אַ ייִנגל אַ פּאַפּיראַסניק, אַרומגעגאַנגען מיט רויטע
בעקלעך, נאָר מיט אויסגעטראַטענע שייך איבער די הויפֿן — פֿאַרלייגן טרייע
פּאַפּיראַסן פֿון אונטער דער פּאַלע.
איצט איז ער שוין אַ פּשרער פּאַפּיראַסן-הענדלער, כּמעט אַ פֿאַרבריקאַנט.
ער האָט זיך פֿאַרלאָזט אַ בײַכל, אַנגעטאַן אַ גאַלדענעם סינגעט און אויפֿגעשטעלט
אַ געוועלבל אויף חידושים: רויט-פּאַלירטע מעבל, גלאַנצנדיקע שפיגלען, ווייכע
דיוואַנעס. אַ פּאַרגעניגן אַרײַנצוקומען צו אים נאָכן עסן פֿאַררייכערן אַ פּאַפּיראַס.
אגב האָט ער ליב אַ ביסל שמועסן, ליענט ייִדישע צײַטונגען, האַלט זיך צוליב
דעם פֿאַר אַ גרויסן ידען אין פּאַליטיק און אַ שטיק מבין אויף ליטעראַטור.
אונטערגעטראַגן מיר אַ בענקל מיט אַ פּאַפּיראַס „עקסטראַ פֿײַן“, טוט ער
מיד אַ פֿרעג:

— נו, ווען וועלן מיר שוין האָבן די ערע אַנקוקן אַ מאַל איינער בלאַט, אַדער
כאָטש אַ פּראַספעקט פֿון איינער נײַע צײַטונג? שוין צײַט, איר ווייסט?

— איך ווייס, אז שוין צייט. איך האָב אָבער קיין נאָמען ניט.
 — אַ נאָמען איז אויך אַ זאָך? איך וועל אייך געבן הונדערט פֿאַר איינעם!
 הונדערט נעמען! מאַלט אייך, לאָז זיך אייך דאַכטן, אז עס רעדט
 זיך נאָר אַזוי. אַנשטאַט דעם, ער זאָל מיר אויסרעכענען זיינע הונדערט נעמען,
 וואָס ער האָט, לאָזט זיך אויס, און ער דערציילט מיר נאָר מעשיות, אַפֿילו
 זייער שיינע, וואָס ער אַליין איז אויסגעשטאַנען אויך איבער אַ נאָמען ער האָט
 אויך די אייגענע צרות, וואָס איך. נאָך ערגער. פֿאַפּיראַסן איז פּמעט דאָס אייגענע
 וואָס אַ צייטונג (אַזוי מיינט שימשעלעוויטש). פּונקט ווי אַ צייטונג, אַזוי דאַרפֿן
 אויך פֿאַפּיראַסן האָבן אַ נאָמען. דער אונטערשייד איז נאָר אין דעם, וואָס אַ
 צייטונג שטעלט מען אַוועק אַ נאָמען איין מאָל פֿאַר אַלע מאָל און די צייטונג
 גייט שוין אַליין, און פֿאַפּיראַסן דאַרף מען בייטן דעם נאָמען אַלע מאָנטיק און
 דאַנערשטיק. אַ נאָמען איז אַ גרויסע זאָך. דער עיקר איז אַ נאָמען (פֿריער דער
 נאָמען און ערשט נאָך דעם די סחורה, אַזוי מיינט שימשעלעוויטש). מען דאַרף
 זען, אז דער נאָמען זאל דעם קונה זיך ניט שטאַרק צועסן. די אַלע אויסגע-
 דראַשענע נעמען, למשל: „סולטאַן“, „רענאַמע“, „איזבושקאַ“, „פֿאַטאַמאַרגאַנאַ“,
 „גיישאַ“, „פּושקיין“, „פֿרוי־פֿרוי“, „זעפֿיר“, — דאָס איז אַלץ אַזעלכע נעמען, וואָס
 קריכן שוין פֿונעם האַלדז. מען דאַרף פֿון צייט צו צייט צוטראַכטן עפעס אַ
 נייעם נאָמען, ס'זאל נעמען דעם קונה מיטן קוק.

איין מאָל (אַזוי דערציילט שימשעלעוויטש) ליגט ער ביי נאַכט און קלערט
 און קלערט. וואָס פֿאַר אַ נאָמען טראַכט מען צו? (שימשעלעוויטש האָט תּמיד ליב
 צו טראַכטן פֿון געשעפֿט). פֿאַלט אים איינ אַ געדאַנק: „קוראַפּאַטקיין!“ דאָס איז
 געווען סאַמע אין דער צייט פֿון מלחמה, בעת קוראַפּאַטקיין איז געווען אין די
 פֿעדערן. קוים דערלעבט טאַג, כאַפּט ער זיך אויף, לויפֿט אַוועק אין געשעפֿט,
 עפֿנט אויף אַ בלאַט צייטונג, ער טוט אַ קוק — אויף דער פֿערטער זייט (שימ-
 שעלעוויטש האָט תּמיד ליב צו קוקן אויף דער פֿערטער זייט) שטייט אַפּגעדרוקט
 מיט גרויסע אותיות: קוראַפּאַטקיין גייט קיין טאַקיאַ — רייכערט קוראַפּאַטקיין
 פֿאַפּיראַטן.

דאָס האָט אים אַ שכן זיינער, אַ קאַנקורענט, פֿאַרכאַפּט זאָל ער ווערן, אַריי-
 בערגעפּוצעוועט. וואָס טוט מען? דאַרף מען, הייסט עס, צוטראַכטן אַ נייעם
 נאָמען. געקלערט, געקלערט און צוגעקלערט: „פֿאַרט־אַרטור“. דאָס איז געווען
 בשעת פֿאַרט־אַרטור איז געשטאַנען שטאַל און אייזן. איידער ער האָט זיך נאָר
 געגעבן אַ ריר, האָט זיין שכן דער קאַנקורענט, פֿאַרברענט זאָל ער ווערן, שוין

אַרויסגעלאָזט אַ סאַרט פּאַפּיראַסן מיטן נאָמען „פּאַרט־אַרטור“. שימשעלעוויטש האָט דעמאָלט שיער דעם שלאַק באַקומען פֿאַר דאָסאַדע. ווידער אַ מאָל געקלערט, געקלערט, פֿאַלט אים איין אַ נייער נאָמען: „קאַנסטיטוציע“. דאָס איז געווען בעת קאַנסטיטוציע.

— מיינט איר, אַז מײַן קאַנקורענט, דער שלאַק זאָל אים טרעפֿן, איז מיר ניט איבערגעלאָפֿן דעם וועג?

— יאָ, אָבער וואָס הערט זיך מכוּח אַ נאָמען פֿאַר מײַן צייטונג?

— אַ נאָמען? הונדערט פֿאַר איינעם! לאָזט זיך נאָר געבן אַ טראַכט.

און שימשעלעוויטש פֿאַררוקט דאָס היטל אַרויף, רייבט זיך אַ ווײַלע דעם שטערן, נאָך דעם הייבט ער אָן אויסצורעכענען אויף די פֿינגער נעמען פֿון לאַנג געשטאַרבענע צייטונגען:

— „דער יוד“, „דאָס וואָרט“, „דער טאַג“, „דער וועג“, „דאָס פֿאַלק“, „דאָס פֿאַלקסבלאַט“, „די פֿאַלקסצייטונג“.

— גענוג! גענוג!

איך געזעגן זיך מיט אים אויף דער גיך און וויל גיין, לאָזט ער מיך ניט, ער האַלט מיך בײַ דער האַנט און שיט מיט נעמען, ווי שניי:

— דאָס טאַגעבלאַט“, „דער פֿריינד“, „דאָס לעבן“, „דער היינט“...

איך רײַס מיך אַרויס פֿון זײַנע הענט און אַנטלויף פֿון אים, ווי פֿון אַ מלאַך־המוות, און כאַפּ מיך אַרײַן צו מײַן פֿאַריקמאַכער אַלעקסיס.

שרעקט אייך ניט, ער איז אַ ייד און הייסט הערטשיק, „אַלעקסיס“ — דאָס איז די פֿירמע. אַט אַזוי האָט ער אַוועקגעקויפֿט אין איינעם מיטן נאָמען, מיט די מאַרמאַרנע טישלעך און מיט די בראַנדזענע שפּיגלען.

י

מײַן פֿאַריקמאַכער אַלעקסיס

בײַ מיר נעמט אַלעקסיס קיין מאָל קיין געלט ניט, איך צאָל אים מיט ביכלעך. גייט אַרויס אַ ביכל, איז ער דער ערשטער, ווען האָט ער צײַט, פֿרעגט איר, צו ליענען ביכלעך? למאי, ווען האָט ער צײַט צו שרייבן? פֿון דעסטוועגן שרייבט ער „דראַמאַטען“ און צום מיינסטן — אין פֿינף אַקטן, אַ מאָל אויך אין זעקס אַקטן, אין זיבן אַקטן. עס ליגט בײַ מיר אַ היפש פּעקל פֿון זײַנע „דראַמאַטען“. ער האָט זיי מיר געגעבן מערניט איך זאָל זיי נאָר דורכקוקן און אויסבעסערן

די שפראך. א מאַדנע שפראך ביי אים און מיט אַ מאַדנע אויסלייגעכץ. „געווען“ שרייבט ער „גיווייעזען“, „געלייענט“ — „גילייעזען“. די העלדן זענען ביי אים אומעטום אינגעטיילט אזוי ווי אין חומש, נאָר אַ ביסל פֿאַרדײַטשערט: הייסט ער אַבראַם, הייסט זי סאַראַ. הייסט ער איזאַק, הייסט זי רעוועקאַ. הייסט ער יאַקאָב, הייסט זי ראַכיל. אויך דער כתב איז ביי אים אַ משונה-מאָדנע כתב. מען דאַרף זיך שטויסן. אַ „גimל“ שרייבט ער ווי אַ „בית“. אַ „בית“ ווי אַ „קוף“. אַ „קוף“ ווי אַ לאַנגע „כף“. אַ „לאַנגע כף“ ווי אַ „שלאַס-מם“. און אזוי ווייטער. טאַקע נאָר איך קאָן ליענען אַזאַ כתב. און דאָך מוז איך מיך מודה זײַן (עס זאָל מיר ניט גערעכנט ווערן פֿאַר קיין גרויסע עוולה): איך האָב נאָך ניט איבערגעלייענט קיין איינציקס פֿון זײַנע „דראַמאַטען“. ניט מחמת שלעכ-טיקייט חלילה, נאָר מחמת אויפֿרעגונג. אַלע מאָל, ווען איך נעם זיך ליענען זײַנע אַ זאַך, ווער איך אויפֿגערעגט.

— צו וואָס טויג אייך שרייבן דראַמאַטן? — פֿרעג איך אים אַ מאָל, זיצנדיק אונטער זײַן ראַזיר-מעסער. ענטפֿערט ער מיר:

— למאי אַש?

— איר קענט זיך מיט אַשן?

— געווען נאָר איין מאָל. זיך געראַזירט ביי מיר. געוואַלט באַצאָלן, האָב איך ניט געוואַלט נעמען ביי אים, ביי אַשן הייסט עס, קיין געלט. פֿרעגט ער מיך, אַש הייסט עס, למאי איך נעם קיין געלט ניט? גיי איך און טראָג אים צו אַ דראַמאַט אין פֿינף אַקטן. פֿון דעמאָלט אָן זע איך אים מער ניט, אַשן הייסט עס. מיט מיר האַלט זיך אַלעקסיס גאַנץ פֿריי. מעשה קאַלעגע.

— וואָס הערט זיך מיט אייער צײַטונג? ווען הייבט איר זי אָן אַרויסצו-געבן? און ווי אזוי וועט זי הייסן מיטן נאָמען?

— איך האָב ניט קיין נאָמען. — זאָג איך אים אויף אַ טשיקאוועסט. — אפֿשר ווייסט איר אַ נאָמען?

— הונדערט פֿאַר איינעם.

— צום בײַשפּיל?

— צום בײַשפּיל: „דער יוד“, „דאָס וואָרט“, „דער טאַג“, „דער וועג“. נאָך יעדן נאָמען טוט ער אַ שער מיטן שערל, און איך פֿיל גלייך ווי מען רײַסט מיר אויס אַ שטיק פֿלייש.

— אָדער „דאָס פֿאַלק“, „דאָס פֿאַלקסבלאַט“, „די פֿאַלקסצײַטונג“... איך בין שטאַרקער פֿון אייזן, אַז איך האַלט דאָס אויס. איך זאָל ניט מורא

האַבן פֿאַר אַ סקאַנדאַל, וואָלט איך מיך אויפֿגעכאַפּט אין מיטן שערן און וואָלט אים אָפּגעשטעקט דריי פּעטש אָדער, ווייניקסטנס, צעבראַכן איינעם פֿון די בראַנדזענע שפיגלען. הערטשיק אָבער טוט זיך זינס. ער שערט מיר די האָר און רעכנט מיר נעמען:

— „דאָס טאַגעבלאַט“, „דער פֿריינד“, „דאָס לעבן“, „דער היינט“...

אַ געקאַכטער, ווי פֿון אַ באַד, לויף איך פֿון דאָרטן אַהיים און באַגעגן זיך אויפֿן וועג מיט מינע צוויי עלטערע שותפֿים. ביידע קאַפיטאַליסטן זענען אויף מיר עפעס ווי אָנגעשטויסן. שופֿרמאַן האָט מיך אַפֿילו באַגעגנט ברייטלעך, ווי אַלע מאָל, און באַגריסט מיך אויך אויף זיין פֿאַנישן שטייגער:

— אַאַ! מאַיאַ ניוזשאַיאַ פּאַטשטעניע! וואָס הערט זיך? ווען קומען מיר צו גאַט? ווען זעען מיר זיך שוין מיט אונדזער צייטונג?

מיר איז דער ברייטער ברוך-הבא דווקא ניט געפֿעלן. ניט געפֿעלן דער טאַן, און ניט אַזוי דער טאַן, ווי דער קוק, וואָס ער האָט געוואָרפֿן אויף מיין צווייטן שותף סאַסנאַוויצער. דער קוק האָט געזאַלט באַדייטן:

— אונדז, קאַפיטאַליסטן, קאַסט אַזוי פֿיל בלוט, און ער, גאַרניט, גייט זיך אַרום פֿון שמונין צו בונין און זוכט אַ נאַמען...

סאַסנאַוויצער האָט פֿאַרשטאַנען דעם קוק אַזוי ווי איך און האָט אַ זאַג געטאַן צו אים מיט זיין מרה־שחורה־פנים:

— וואָס טרייבט איר זיי אַזוי אין האַלדוואָן-נאַקן? לאַזט זיי צו רן. מסתמא זענען זיי נאָך ניט פֿאַרטיק מיטן נאַמען. אַ קלייניקייט — אַ נאַמען! זייט זיכער, זיי וועלן צוטראַכטן אַזאַ נאַמען, וואָס וועט שוין זיין איין מאָל אַ נאַמען!

— „זיי“ — דאָס מיינט ער מיך. אין דעם „זיי“ ליגט אַזוי פֿיל גיפֿט, אַז עס גלוסט זיך מיר אים אָנשפּייַען אין פנים. נאָר איך האָלט מיך איין און געזעגן זיך מיט מינע קאַפיטאַליסטן ווי ווייט מעגלעך קאַלטבלוטיק.

שוין אָפּגעגאַנגען עטלעכע טריט, שטעלט מיך סאַסנאַוויצער אָפּ און מאַכט צו מיר פֿון דער ווייטן:

— זייט זשע מוחל, אַז איר וועט פֿאַרטיק ווערן מיטן נאַמען, זאַלט איר כאַטש ניט פֿאַרגעסן אַנצוקלינגען דורכן טעלעפֿאָן.

עס גלוסט זיך מיר אים אַ געשריי טאַן פֿון דער ווייטן:

— בלוטזויגער! שפין! פיאזוקע! וואמפיר! — נאָר איך האַלט מיך אינן און
ענטפֿער אים ווי ווייט מעגלעך קאַלטבלוטטיק:

— ים־ירצה־השם! אם־ירצה־השם!

יא

ראַווינאַוויצקי דער שניידער

געקומען אַהיים, טרעף איך ביי מיין ווייב ראַווינאַוויצקי דעם שניידער.
דאָס הייסט, אַ מאָל איז ער געווען אַ שניידער. היינט האַלט ער אַ געשעפֿט פֿון
פֿאַרטיקע קליידער אויף אַויס צאַלן. ער שטעלט אונדז צו סחורה, וויפֿל מיר
דאַרפֿן, און רעכנט זיך מיט אונדז ווי אַ דזשענטעלמען; אַז ס'איז דאָ געלט,
צאָלט מען אים; אַז ס'איז נישטאָ קיין געלט, וואָרט ער. דערפֿאַר שטעלט ער
אונדז אַזעלכע פֿרייזן און דערלאַנגט אונדז אַזעלכע רעכענונגען, אַז מען קאַן
פֿאַרלירן דעם אַפעטיט צום עסן. אַ גליק וואָס מיר זענען אים שטענדיק שולדיק,
אַניט וואָלטן מיר זיך שוין לאַנג מיט אים צעקריגט.

ראַווינאַוויצקי איז ביי אונדז אַן אַפֿטער גאַסט. ער קומט אַריין צו אונדז
אַלע מאָל נאָך אַ גמילת־חסד. מחמת ער איז אַ דזשענטעלמען, רופֿט ער דאָס
ניט „חוב“, נאָר „גמילת־חסד“. און מחמת נישט אַלע מאָל קען מען אים געבן
אַ „גמילת־חסד“, בעט מען זיך אַפֿ ביי אים אויף שפעטער. און מחמת ער איז
אַ דזשענטעלמען, פֿרעגט ער נאָר, ווען וועלן מיר האָבן געלט? און מחמת מיר
ווייסן נישט ווען וועלן מיר האָבן געלט, לייגן מיר אים אַפֿ אויף איבער מאַרגן,
אויסגעפֿינענדיק אַלע מאָל אַן אַנדער תירוץ. ווען וועלן מיר זיך אַ מאָל אויסבאַדן
פֿון אים, ווייס איך נישט. סיידן, אַפֿשר וועט גאָט העלפֿן, די צייטונג וועט
אַוועקגיין גוט.

אַלע קוקן אַרויס אויף דער צייטונג, און מער פֿון אַלעמען — ראַווינאַוויצקי.
די לעצטע צייט קומט ער פֿמעט אַלע טאָג מיט אַ זיס שמייכלע פֿון אַ גוטן
פֿריינד, רייבט זיך די הענט און בלייבט שטיין ביי דער טיר.

— וואָס הערט זיך?

מיר בעטן אים זיצן. דערציילן אים אויס אַלצדינג וואָס ביי אונדז טוט זיך.
ראַווינאַוויצקי האָט שוין אין זיך אַזאַ כּוח אַרײַנצוקריכן צו איינך טיף אין
האַרצן מיט די קאַלאַשן, האַלטן שבת און אויסטאַפֿן ביי אייך אַלצדינג וואָס

אויף דער נשמה טוט זיך. דער כוח ליגט בײַ אים, אַ פנים, אין די אויגן, שאַרפֿע, דורכדרינגענדיקע און אַרײַנקריכנדיקע אויגן.

— אַ! מען זאָל דערמאָנען משיחן! — מאַכט ער צו מיר און נעמט מיך דורך מיט די אויגן. — מיר האָבן נאָר וואָס גערעדט פֿון אייך מיט אייער פֿרוי. פֿון אייער צײַטונג האָבן מיר גערעדט. געזוכט אַ נאָמען פֿאַר אייער צײַטונג.

עס טוט מיר אַ בראַט: „די גאַנצע וועלט האָט צו טאָן מיט אַ נאָמען פֿאַר מיין צײַטונג!“ מיר ווילט זיך זייער אים געבן אַ באַד אָפּ: „וואָס האָט אַ ייד אַ שניידער צו זאָגן אויף צײַטונגען?“ נאָר איך האַלט מיך איין און רוף מיך אָן צו אים ווי ווייט מעגלעך פֿרײַנדלעך:

— האָט איר געפֿונען עפעס אַ רעכטן נאָמען?

— הונדערט פֿאַר איינעם.

— צום בײַשפּיל?

ראַווינאוויצקי נעמט מיך דורך מיט זײַנע שאַרפֿע אויגן און לייגט מיר אַנידער אַ צעטל מיט נעמען, די אַלטע סקאַרבאָווע נעמען, וואָס אַלע יידן ווייסן אויף אויסנווייניק:

— „דער יוד“, „דאָס וואַרט“, „דער וועג“, „דאָס פֿאַלק“, „דאָס פֿאַלקס“ בלאַט“, „די פֿאַלקסצײַטונג“.

אַ שיינעם דאַנק אייך! — האַק איך אים איבער אין מיטן. — דאָס איז אַלץ אַזעלכע נעמען, פֿעטער, פֿון צײַטונגען וואָס זענען שוין לאַנג געשטאַרבן. איר זאָגט אונדז עפעס אַ נײַעם נאָמען, אויב איר האָט.

— אַ נײַעם נאָמען? „דאָס טאַגבלאַט“, „דער פֿרײַנד“, „דאָס לעבן“, „דער היינט“.

מער קאָן איך שוין ניט געוועלטיקן אויף זיך. איך שטיי אויף און רוף מיך אָפּ צו אים:

— ווייסט איר וואָס איך וועל אייך זאָגן, פֿעטער? אויף נייען קליידער און צושניידן הויזן זענט איר, אַ פנים, מער מזיק, ווי אויף צו געפֿינען אַ נאָמען פֿאַר אַ צײַטונג. איר וואַלט, כּלעבן, בעסער גיין אַהיים צו אייער שער-און-איין. פֿון מיין ווייבס קוקן אויף מיר זע איך אַרויס, אַז איך האָב אַ ביסל צו שטאַרק באַלידיקט אַ מענטשן. ס'איז שוין אַבער געווען לאַחר-המעשה.

יב

מען קאן אַרויס פֿון די פלים

מיין גאנץ ביטער האַרץ לאָז איך אויס צו מיינע קינדער. שטעלט אייך פֿאַר :
איך פֿרעג, וווּ זענען ערגעץ די קינדער און וואָס הערט זיך עפעס מיט די עקזאַ-
מענס, ווער איך געוואָר, אָז זיי זענען היינט ניט געווען אין גימנאַזיע.

— פֿאַר וואָס ?

— זיי האָבן פֿאַרשפעטיקט. זיי האָבן אַ גאַנצע נאַכט ניט געשלאָפֿן. זיי
האָבן געזוכט אַ נאַמען.

איך פֿיל, אָז דאָס גאַנצע בלוט האָט מיר דערלאַנגט אַ זעץ אין קאָפּ אַריין.
נאָך איין מינוט, וועל איך קראַפֿירן. פּלוצעם דערהערט זיך אַ קלונג. מען רופֿט
מיך צום טעלעפֿאָן.

— ווער איז ?

— איך. ברומשטיין.

— וואָס נייעס ?

— שוין דאָ.

— ווער ?

— אַ נאַמען צו אונדזער צייטונג.

— אדרבה ?

— „דער טעלעפֿאָן“.

— אידיאָט !

— האָ ? וואָס ? ס'איז אייך געפֿעלן ? איך האָב געוואַסט, אָז ס'וועט אייך
געפֿעלן. דאָס האָב איך אייך צוגעקלערט. נאָר וואָס איינגעפֿאלן אין קאָפּ.

— אי—די—אַט !

— וואָס ? איך זאָל קומען, זאָגט איר ?

— אידי—אַאַט !!!

— אַט אַ באַלד כאַפּ איך אָן איזוואַזשיק און קום צו לויפֿן.

ניט גענאָרט האָט זיך פֿון מיר דאָס טרייבל פֿון טעלעפֿאָן. שיער ניט אַראַפּ-
געריסן דעם טעלעפֿאָן פֿון וואַנט. מיין מיוזיקל איז די מעשה, אַ פנים, שטאַרק
געפֿעלן. ער האָט זיך געכאַפט מיט ביידע הענטלעך פֿאַרן בייכל און קאַטשעט
זיך פֿאַר געלעכטער.

— דו וועסט אויפהערן, דו קליינער וועווריק? אָט מאַך איך פֿון דיר אַ
פרעזשעניצע!

מיין קליינער וועווריק שטויסט זיך מיט וואָס דאָס שמעקט, באַהאַלט ער
זיך אונטער דער מאַמעס פֿאַרטעך, בלאַזט אָן די רויטע בעקלעך אויף צו וויינען,
קוקט אויף מיר בייה, מיט מיין־אייגעלעך, און טופּעט צו מיטן פֿיסל:

— פּאַפּאַ דוראַק! פּאַפּאַ דוראַק!

אַ גליק וואָס די מאַמע האָט אים גענומען אונטער איר פֿאַרטעך, אַניט וואָלט
איך אים, דאַכט זיך, צעריסן אויף צווייען.

— גאָט איז מיט דיר! — זאָגט צו מיר מיין ווייב מיט אַן איבערגעשראַך
קענעם פנים און רעדט מיך צו, איך זאָל זיך דורכגיין מיט איר צום דאַקטאָר.
דאָס מאַכט מיך נאָך מער אויפֿגערעגט. מען קאָן אַרויס פֿון די פֿלים. קוים וואָס
איך רעד אַרויס:

— וואָס בין איך? משוגע?

— לאָז גאָט היטן! ביסט נאָר אַ ביסל נערוועז...

דער דאַקטאָר האָט מיר באַטראַכט און געפֿונען, אַז איך בין ניט קיין „ביסל“
נערוועז, נאָר „שטאַרק“ נערוועז, און איך מוז מיך, למען־השם, אַפֿרוען ערגעץ
אויף אַ זומער־וויינינג אַדער, נאָך בעסער — אין אַ סאַנאַטאָריום פֿאַר נערוון־
קראַנקע.

איך בעט אייך, אַלע מייןע ליבע פֿריינד און באַקאַנטע, ווער עס האָט נאָר
עפּעס אַ רעכטן נאָמען פֿאַר אַ ייִדישע צייַטונג, זאָל אַזוי גוט זיין און געבן מיר
צו וויסן וואָס פֿריער לויטן אַדרעס: „סאַנאַטאָריום סאַנקט־בלאַזיען. שוואַרצוואַלד“.

ניטאָ ווער ס'זאל לאַכן!

ליג איך מיר קראַנק אינעם ווייטן שיינעם לאַנד איטאַליע, אונטער אַ ברייטן בלויזן הימל, אונטער אַ ליכטיקער וואַרעמער זון און לייען אַ ברייול, נאָר וואָס פֿון דער פּאַסט: „קיעווער וואַרט“... אַ גאַזעט... אַ ייִדישע טעגלעכע צייַטונג אין קיעוו...!

אין יעהופּעץ אַ גאַזעט!.. אויף ייִדיש!.. אויף זשאַרגאַן!!!
איז דאָס ניט קיין חלום?..

ניין, ס'איז ניט קיין חלום; ס'שטייט בפּירוש אָפּגעדרוקט: „רעד אַקציע קיעווער וואַרט“. און געחתמעט „רעד אַקטאָר“. און דער רעדאַקטאָר בעט מיך שרייבן אַ פֿעליעטאָן. זאָגט צו אַז מען וועט צאָלן, צאָלן געלט... געלט? — די משמעות, אַז ס'טאַקע אָן אמת.

אין יעהופּעץ אַ ייִדישע גאַזעט — ניטאָ ווער ס'זאל לאַכן!
לאַך איך צו זיך אליין, ליגט אַ ייִד איין מענטש אליין אין איטאַליע און לאַכט.

פֿון וועמענס וועגן אַ גאַזעט? אַ ייִדישע גאַזעט אין יעהופּעץ? לאַמיר אַקאַרשט אַ נעם טאָן אויף פּאַפּיר, מאַכן אַ קורצן סכּהכל. איך קען ברוך־השם יעהופּעץ אויסגעבונדן. דאָרט ליגן באַגראַבן די בעסטע, די גליקלעכסטע, די אומגליקלעכסטע יאָרן פֿון מיין לעבן.

דער חומש הייבט זיך אָן פֿון דער „ב“ — פֿון „בראשית“, און להבדיל יעהופּעץ הייבט זיך אָן אויך פֿון דער „ב“, פֿון די בראַדסקיס... נאָך זיי גייט אַ גאַנצע רייע פֿון זאַמד־און צוקער־ראַפּינאַדע אַריסטאָקראַטן נאָכן אַלף־בית... נאָר אויף וויפֿל מיר דאַכט זיך קאַנען די דאָזיקע לייַט זיך באַגיין אָן אַ ייִדישע גאַזעט. אַדרבה, איך האָב מורא, אַז פֿאַר זיי איז דאָס גאָר אַ שטיקל חסרון, אָן אומכבוד, אַ בלאַמאַזש, און אַפֿשר טאַקע אַ גאַנצער סקאַנדאַל: זשאַרגאַן? — פֿוין!..

אמת, זיי אליין, צווישן זיך, אַז קיינער הערט ניט, האַקט מען „זשאַרגאַן“ אויף וואָס די וועלט שטייט. אַ ייִדישן אַנעקדאָט אַז מען דערציילט זיי, פֿאַר־צוקערט מען אים, פֿון אַ ייִדיש לידל לעקט מען די פּינגער, און בסוד־סודות, אַז קיינער זעט ניט, לייענט מען אַ ייִדיש ביכל און מען קאַטשעט זיך פֿאַר

געלעכטער. נאָר פרוווט טוט אַ רעד מיט זיי וועגן ייִדיש אַלס אַ שפּראַך, אַלס אַ ליטעראַטור — איז מיט הענט און מיט פֿיס. זיי זענען פֿרינציפֿיעל קעגן ייִדיש.

איך האָב מיך דערמאָנט אַ מעשה־שהיה טאַקע אין יעהופּעץ. מען האָט אַ מאָל געכאַפט איינעם פֿון זיי, געוואַלט ביי אים אַרויספרעסן אַ ביסל ממתקים אויף אַ ייִש־ליטעראַרישע זאַך. און דער וואָס האָט געפּאַקט איז געווען אַ גוי און אַ פּראָפּעסאָר, און פֿאַר אַ גוי, ווי איר ווייסט, ווערן די דאָזיקע לייט בטל. מילא, געפּאַקט — איז פֿאַרפֿאַלן. געמוזט מבטיח זײַן אַז ער גיט געלט. געקומען צום געלט געבן, פֿאַלט ער אויף אַ המצאה און טוט אַ כאַפּ דעם פּראָפּעסאָר: „ווייסט דו ניט, גוי, אויף וואָס פֿאַר אַ שפּראַך די אונטערנעמונג איז?“ מאַכט צו אים דער פּראָפּעסאָר: „אויף אייער שפּראַך, אויף זשאַרגאָן.“ דערהערט זשאַרגאָן, טוט ער אַ שפּרונג אָפּ: „זשאַרגאָן? איך זאַל געבן געלט אויף זשאַרגאָן? זשאַרגאָן איז ניט אונדזער שפּראַך. אונדזער שפּראַך איז העברעיִש...“

אַז דער פּראָפּעסאָר האָט מיר איבערגעגעבן די געשיכטע, האָב איך אים געבעטן, אַז ער וועט זיך באַגעגענען מיטן דאָזיקן „העברעער“, זאַל ער אים דערציילן פֿון מיין נאָמען אַזאַ מעשה:

אַ מאָל זענען געווען צוויי ברידער. איינער אַ רייכער און דער אַנדערער אַן אַרעמאַן. און ווי די וועלט פֿירט זיך, קומט מסתמא אָפּט דער אַרעמאַן צום רייכן ברודער ער זאַל אים העלפֿן. און ווי די וועלט פֿירט זיך, באַהאַלט זיך מסתמא דער רייכער ברודער פֿאַרן אַרעמען בחדרי חדרים, שיקט אים אַרויס אַ מאָל פֿון יוצא וועגן דורכן שוויצער אַ נדבה. טרעפֿט זיך איין מאָל אַ גליק, אַז דער אַרעמאַן פּאַקט דעם רייכן ברודער צווישן מענטשן אויף אַ שימתה. געפּאַקט — פֿאַרפֿאַלן. „שלום־עליכם, ברודער! — עליכם־שלום, וואָס וועסטו זאָגן? וואָס זאַל איך דיר זאָגן, טייערער ברודער? איך האָב אַ שידוך געטאַן מיט אַ טאַכטער, צוגעזאָגט תּ”ם קערבלעך נדן און האָב ניט, זאַלסטו זאָגן אַ דרייערל... — מהכּי־תיתי, זייער פֿיין, מזל־טוב. מיט וועמען האָסטו אַ שידוך געטאַן? ווער איז דער מחותן? דער מחותן, דו וועסט אים ניט קענען. ער איז נעבעך אַ פּראַסטער ייד, ער הייסט יאַנקל...“ — כאַפּט זיך אויף דער רייכער ברודער: — „ווי באַלד אַ פּראַסטער ייד און הייסט יאַנקל, — וויל איך ניט. עס געפֿעלט מיר ניט דער שידוך...“

אַזאַ איז פֿון די „העברעער“ הייסט עס אָפּגערעדט. בלייבט איבער אַ גאַנץ בינגל יידן ביי אייך פֿון די וואָס „אַרבעטן“ און „דרייען זיך“ ביי דער

בערזע. פֿרעגט זיך, ווער האָט צײַט און וועמען ליגט אין זינען לייענען אַ ייִדיש בלאַט, אַז דער קאַפּ איז גאַר דאַרטן ערגעץ בײַ די קורסן, אַ „האַס“, אַ „בעס“, אַ „סטילאַזש“, „וויוואַז“, „אַמביען“, „פּערעטשיסלעניע“...? סײַדן בײַ נאַכט אין קלוב צווישן „מאַקקאַ“ און „דיאַבעלעך“, אַדער צווישן „בעזיק“ און „עקאַרטע“...? אַדער אפֿשר גאַר בײַ סימע־דינהן אויפֿן ביליאַרד? ... ניין, זאָגט אײַך וואָס איר ווילט, איר וועט מיך ניט אַינרעדן, איך ווייס, אַז „מאַטיקע“ דער געוויסער „מאַטיקע“, דער וואָס פֿאַרט פֿון יעהופּעץ קיין פעטערבורג ניט אַנדערש ווי אין אַן עקסטראַ-וואַגאַן, דאַרף ניט קיין ייִדיש בלאַט.

וועט איר מיך אָפּשיקן מסתמא אויף „פּאַדאַל“? אויף דער „דעמיעווקע“? אויף „סלאַבאַדקע“?... דאַרט זענען פּראַסטע ייִדן, וואָס האָבן ליב אַ ייִדיש וואָרט... מעגלעך, זייער מעגלעך. פֿרעגט זיך אָבער אַ קשיא: ווי אַזוי האָבן זיי געלעבט ביז אַהער? ווי אַזוי האָבן זיי זיך באַגאַנגען אַן אַ ייִדיש בלאַט ביז אַהער? וועט איר מיר ענטפֿערן אַ תירוץ: למאי וואַרשע? וואַרשע האָט דען ניט הײַנט פֿינף ייִדישע טעגלעכע צײַטונגען, אַחוץ וואַכנבלעטער? וועל איך אײַך פֿרעגן: למאי אַדעס? אַדעס אַ ייִדישע שטאָט און האָט זי דען כאַטש איין ייִדישע צײַטונג? וועט איר מיר ענטפֿערן: למאי טאַלמאַטשאַוו?... הקיצור, איך וועל אײַך פֿרעגן אַלע מאָל אַן אַנדער „הלמאי“, און איר וועט מיר געבן אויסגאַב צוריק אַ „למאי“ — אַ מעשה אַן אַן עק. זעט נאָר, ברידערלעך, צי איז דאָס ניט בײַ אײַך דאַרטן חלילה אַ מאַדע געוואָרן אויף ייִדישע גאַזעטן? אַ מין ספּאַרט רחמנא-לצלן?... בײַ „זײ“ איז אַ ספּאַרט — פֿערד, וועלאַסיפּעדן, אויטאָמאָבילן, פֿלימאַשינען, און בײַ „אונדז“ איז אַ ספּאַרט — גאַזעטן. „זײ“ וועט זיך, וועמענס גאַזעט וועט פֿריער פֿאַרברענט ווערן?... שאַט, ייִדן! גע-קומען צו רײד פֿון ספּאַרט, פֿון וועטענישן, האָב איך מיך דערמאַנט אַן אײַנפֿאַל מיט אַ וועטן און מיט רעטעניש. ווער ס'וועט טרעפֿן דאָס רעטעניש זאַל אַרײַנשיקן אין דער רעדאַקציע פֿון „קײַעווער וואָרט“ זײַן ענטפֿער, און זײַן נאַמען וועט זײַן געדרוקט אין בלאַט. הערט זשע מיט קאַפּ:

געווען אַ מאָל צוויי ספּאַרטמענטשן, געוויינטלעך ענגלענדער. איינער האָט זיך געהייסן דזשאַן, דער אַנדערער דזשעק. זייער עובדה איז געווען, זיי פֿלעגן תמיד האַלטן אין איין וועטן זיך אויף זייערע פֿערדלעך, ווער פֿון זיי וועט קומען פֿריער. איין מאָל איז זיי נימאס געוואָרן דאָס לויפֿן, רופֿט זיך אַן איין ענגלענדער צום אַנדערן: „דזשאַן, ווייסט דו וואָס? לאַמיר גיין אין

געוועט. — וועמענס פֿערדל וועט קומען שפעטער". די מעשה איז דזשאָנען געפֿעלן. האָבן זיי אינגעלייגט געלט און געזעצט זיך אויף די פֿערדלעך און מען פֿאַרט. דזשאָן גייט פֿאַוואַלע. דזשעק גייט נאָך מער פֿאַוואַלע. דזשאָן קוים וואָס ער קריכט זיך, דזשעק קוים וואָס ער רירט זיך. אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט — ביידע האָבן אָפגעשטעלט די פֿערדלעך און אַוועקגעזעצט זיך אין מיטן פֿעלד און מען זיצט אַ שעה, מען זיצט צוויי, מען זיצט דריי — זיי האָבן זיך צעוויינט. פֿאַרט דורך פֿאַרביי אַ ייד און זעט צוויי פריצים זיצן און וויינען, גייט ער צו צו זיי: „וואָס וויינט איר?“ דערציילן זיי אים די מעשה. מאַכט צו זיי דער ייד: „איך וועל אייך געבן אַן עצה, וועט איר מיר זאָגן אַ דאַנק.“ און ער בייגט זיך אָן צו זיי און רוימט אייַן יעדן באַזונדער אַ סוד אויפֿן אויער. מיניע ענגלענדער כאַפֿן זיך אויף פֿון דער ערד. אַרויף צוריק אויף די פֿערד און — פֿאַשאַל !..

— — —
 פרעגט זיך: וואָס האָט זיי דער ייד אַזעלכעס געזאָגט ???
 נערווי (איטאַליע), דעצעמבער 1909.

אויפן הימל אַ יאַריד

(אַ טראַגעדיע פֿון פֿרעמיעס)

— דאָס האָט זיך געטראָפֿן, מײַן ליבער ייד, אין אַ וואַרעמער זומערנאַכט, אין וואַרשע הייסט עס, אויף דער סמאַטשע-גאַס. עס איז שוין געווען ווייט האַלבע נאַכט. די זילבערנע לבנה, ווי מען רופֿט זי אָן אין די ביכלעך, האָט זיך געהאַט אַוועקגעמאַכט אויף יענער זײַט לאַזיענקעס; ניט געוואַלט מער אַרײַנקוקן אין דער קבצנישער גאַס; די בריליאַנטענע שטערן האָבן אָנגעהויבן אײַנציקווייזן אויסלעשן זיך אַזוי ווי די בענטשליכט, — אַז עס האָט זיך פֿלוצעם געלאָזט הערן אַ קנאַק, און — איך האָב דערפֿילט אויף מײַן לינקער באַק פֿינף קאַלטע פֿינגער און דערהערט אַ ווילדן געשריי פֿון אַ קענטלעכער שטימ; איך וואַלט געמעגט שווערן, אַז דאָס רעדט מײַן ווייב, זאָל לעבן; „אַרויס, משומד! — האָט זי געשריגן מיט אַזעלכע קולות, גלייך ווי מען וואַלט זי געוואַלט קוילען — אַרויס מיט דער חצופֿה אין אײַנעם, איך זאָל דיין טרייפֿענעם פֿרצוף ניט אָנקוקן!!! וואָן!!!“

— יא, מײַן ליבער ייד, דאָס איז געווען דאָס קול פֿון מײַן ווייב אַסתר-ברכה זאָל לעבן, און דאָס זענען געווען אירע פֿינף פֿינגער טאַקע אויף מײַן לינקער באַק, רבוגו-של-עולם! — טראַכט איך מיר — איך וואַלט נאָר געוואַלט וויסן, פֿאַר וואָס? פֿאַר וואָס קומט דאָס מיר? פֿאַר וועמענס זינד?! איך בין, דאַרפֿט איר וויסן זײַן, אַ באַווייבטער ברוך-השם ניט דאָס ערשטע יאָר, שווער איך אײַך בהן שלי, אַז עס האָט זיך מיר נאָך אַזאַ מעשה, הערט איר, ניט גע-טראָפֿן! מײַן ווייב זאָל אויף מיר בייזערן זיך אַ מאָל, יאַדען, עסן, זידלען, שעלטן — דאָס טרעפֿט; דערויף איז זי דאָך אַ ווייב און איך בין אַ מאַן. נאָר זי זאָל אויפֿהייבן אויף מיר אַ האַנט — דאָס האָט זי שוין געמוזט אַ פנים שטאַרק אַרויס פֿון די כלים. דאָ האָט שוין געמוזט פֿאַרקומען עפעס אַזעלכעס, וואָס טרעפֿט זיך אײַן מאָל אין הונדערט יאָר, און בכדי איר זאָלט פֿאַרשטיין אַקוראַט ווי אַזוי דאָס האָט זיך געטראָפֿן, מוז מען אײַך אַ פנים דערציילן די גאַנצע מעשה פֿונעם אָנהייב ביון סוף מיט אַלע פֿלעטערלעך, מיט אַלע פֿעל-דעלעך און מיט אַלע צושניטלעך. אפֿשר געפֿינט זיך בײַ אײַך אַ פֿאַפֿיראַסל?

אַלזאָ, איך אליין, ווי איר זעט מיר, בין אַ בעל־מלאַכה, אַ ייד אַ שניידער הייסט עס. און זיצן זיך איך אין וואַרשע אויף דער סמאַטשע־גאַס, אויב איר ווייסט. און כאַטש מיר זענען ניט מער ווי צוויי מענטשן, איך און מיין ווייב, — קיין קינדער האָבן מיר ניט, איך בין אַ בעזדעטניק הייסט עס, — דאָך ווערן מיר אויסגעריסן אויפֿן פּוּד! דער יקרות פֿון די דירות, איז ביי אונדז, ווייסט איר דאָך, אין וואַרשע אַזוי גרויס, אַז עס קומט אונדז אויס נאָר וואַלגערן זיך מיט די בעבעכעס אין דרויסן. קומט משך, בעת איבערציען זיך פֿון איין דירה אין דער אַנדערער, בלייבן מיר ביידע, איך און מיין ווייב הייסט עס, אַן כוחות זוכנדיק אַ דירה: און אַז מען באַקומט שוין ערגעץ אַ לאַך אין אַ פֿינצטערן קעלער, אַדער אויף אַ בוידעם, הייסט מען זיך ערשט אַפּגילטן, וואַרעם עס זענען דאָ אויף איין דירה אַפּשר הונדערטער בעלנים, קאַנקורענטן. קיין עיין הרע אַזאַ שטאַט, — עמעצער זאָל עס נעמען אויפֿן קאַפּ אַ טראַכט טאַן וועגן אונדז, אַרעמע־לייט, וואָס וועט זיין דער תכלית? ווער־ווער, אַז ניט אונדזערע צייטונגען וואַלטן באַדאַרפֿט זיך נעמען צו דעם? זייער גאַנצער מיין איז דאָך נאָר טובת־הפּלל, און זייער גאַנצע אַרבעט איז דאָך נאָר צוליב אונדז, צוליבן פֿאַלק — געשיקט זיך עס, אַז זיי זאָלן אַזאַ זאַך אַפּשווייגן? היתכן?..

— אַזוי טראַכט איך מיר איין מאָל גייענדיק אין גאַס הייסט עס. און אַזוי ווי איך גיי, איך טו אַ קוק — אויף די נאַלעווקעס טוט זיך חושך. מענטשן, יידן און ווייבער — ערדטרעטעניש! וואָס איז געשען?

אַ וואַרשעווער ייִדישע צייטונג האָט געגעבן צו וויסן, אַז אַן עק, זי קאָן שוין מער ניט צוזען די עוולה פֿון די וואַרשעווער פּיאָווקעס די הויז־באַזיצערס און די סיורים פֿון די אַרעמע לאַקאָטאַרן נעבעך, און זי גייט אַרויס דעריבער מיט אַ מלחמה הייסט עס קעגן דירה־יקרות, און צוליב דעם גייט זי בויען, זאָגט זי, אַ גאַנצע נייע שטאַט אונטער וואַרשע — און דאָס וועט זיין אַ פרע־מיע, אַ מתנה הייסט עס, פֿאַר אירע לעזער. די פרעמיע ווערט געלאָזט אין אַ לאַטעריע, אין אַ גורל הייסט עס, און ווער עס איז זוכה, דער באַקומט אומ־זיסט אַ פּלאַץ, ניט ווינציקער ווי תּרפּ״ט קוואַדראַט מיילן סאַמע אין מיטן וואַלד, און בכדי דער עולם זאָל זען בחוש, וווּ דאָס איז, האָט מען אויסגעמאַלט אויף פּאַפּיר אַ צאָצקע און נאָט קוקט: זעט איר אַ רינגעלע? — דאָס איז וואַרשע, זעט איר פּאַסקעלעך? — דאָס וועט זיין אַ וואַלד, און דאָרט, אַ ביסל ווייטער, זעט איר פּינטעלעך? — דאָרט וועט מען דורכפֿירן אַ באַן, ווילט איר, הייסט עס, פֿאַרט איר צו מיט דער באַן, ווילט איר — גייט איר זיך

דורך צו פֿוס. קיין היינער זענען דאָרט דערוויילע ניטאָ אין דעם דאָזיקן וואַלד. נאָר אַזאָ דאגה, זאָגט זי, זאָלט איר שוין האָבן מיט פרנסה. איר שפּילט נאָר אויס, זאָגט זי, אַ פּלעט, וועט אייך אַ ליאָדע באַנק טראָגן אַקעגן געלט וויפֿל איר ווילט. און פֿאַר געלט, זאָגט זי, קויפֿט איר אייך געהיליך און שטעלט אייך אַוועק אַ ווילע, אַז גאָט און לייט זענען אייך מקנאָ! און אַט אַזוי ווערט איר, זאָגט זי, אַ בעל־הבית פֿון אַן אייגענער שטוב מיט פּל־טוב און ווערט פּטור פֿון אַלע צרות און פֿון אַלע יסורים. מיר נעמען ביי אייך, זאָגט זי, דערפֿאַר קיין צעבראַכענעם גראַשן אַפֿילו. ניט מער, איר קויפֿט אַלע טאָג אונדזער בלאַט און שניידט קופּאַנעס. יעדן טאָג אַ קופּאַן; פֿופּצן טעג, פֿופּצן קופּאַנעס.

— געקומען אַהיים מלא שימחה און דערציילט מיין אסת־ברכהן פֿון דער גדולה, איז דאָך עס אַ ייִדענע. וואָס וועסטו טאָן, זאָגט זי, מיט תּרפֿ"ט איילן אין דער ערד און אַ פֿלעקל און אַן אַ שטעקל, אַן לייב און אַן לעבן? דאָרף איך, זאָגט זי, זיצן אין דרויסן דריי טויזנט איילן פֿאַר וואַרשע, אַז איך קאָן. זאָגט זי, לייגן גיין איילן אין דער ערד אין וואַרשע? עט, זאָג איך צו איר, ביסט אַ ייִדענע, אסת־ברכה, און דו פֿאַרשטייט ניט, זאָג איך, דעם גאַנצן שכל, אַז דער גאַנצער עיקר איז דער פּלאַץ. נאָ זע, זאָג איך, וואָס שטייט געשריבן. קוים האָסטו, זאָג איך, אַ פּלאַץ, וועסטו זיך שוין מיט אַ דירה יאַקאַש אַן עצה געבן. וועסט אַוועקטראָגן דעם פּלאַץ, זאָג איך, אין באַנק, וועט דיר אַ ליאָדע באַנק אַקעגנטראָגן געלט וויפֿל דו ווילסט, וועסטו דיר קויפֿן, זאָג איך, געהיליך און וועסט דיר אויפֿשטעלן, זאָג איך, אַ דירה, אַז גאָט און לייט וועלן דיר מקנאָ זיין. דאָס איז דאָך אַזוי פּראַסט, זאָג איך, ווי פֿאַר אַ גראַשן אַ בייגל. אַ סימן, זאָג איך, נאָ דיר, זאָג איך, אַט האָסטו, זאָג איך, די גאַנצע מאַכענאַציע, ווי אויף אַ טעלער. אַט זעסטו, זאָג איך, פּאַסעקלעך? — דאָרט וועט זיין אַ וואַלד. זעסט דו, זאָג איך, פּינטעלעך? — דאָרט וועט גיין אַ באַן. ווילסטו — פֿאַרסט דו הייסט דאָס צו מיט דער באַן. ווילסטו — גייסט דו זיך דורך צו פֿוס.

— הקיצור, איך בין דאָך עפּעס אַ מאַנסביל — איך האָב אַזוי לאַנג גערעדט ביז איך האָב זי איבערגערעדט — און ס'איז געבליבן, אַז מיר זאָלן זאַמלען קופּאַנעס, אַלע טאָג אַ קופּאַן, פֿופּצן טעג — פֿופּצן קופּאַנעס. האָט מיך מיין אסת־ברכה זאָל לעבן געפֿרעגט אַ קלאַץ־קשיא: „צו וואָס, זאָגט זי, אַזוי לאַנג וואַרטו, פֿופּצן טעג? און וואָס טויג דיר, זאָגט זי, אַזוי פֿיל מיסט?

ווען וועסטו עס איבערלייענען? ממה-נפֿשך, זאָגט זי, די פֿופֿצן קופּאָנעס קאָנסטו דאָך אַיַנקויפֿן אין איין טאָג און ברוך שפּטֿרני" — גייט רעדט מיט אַ יִדענע!

— הקיצור, מיר האָבן זיך געגעבן אַ נעם זאַמלען קופּאָנעס. אַלע טאָג, אַלע טאָג אַ קופּאָן, 15 טעג — 15 קופּאָנעס. אויפֿן 16טן טאָג — טראַך! איך האָב געווונען דריי טויזנט איילן אונטער וואַרשע אין מיטן אַ וואַלד.

— האָבן מיר שוין, הייסט עס, אַ פּלאַץ פֿון דריי טויזנט קראַדראַט־איילן, וואָס זשע טוט מען ווייטער? דאַרף מען נעמען, הייסט עס, די דריי טויזנט קוואַדראַט־איילן און גיין מיט זיי אין באַנק אַרײַן הייסט עס, נעמען געלט אויף צו בויען אַ דירה. און איך בין אַוועק אין מאַרק, פֿון איינעם צום אַנדערן, פֿון איינעם צום אַנדערן: „ציי ווייסט איר ניט, ייִדישע קינדער, וווּ איז דאָ ערגעץ אַ באַנק אַזעלכע, וווּ מען פֿאַרזעצט דריי טויזנט קוואַדראַט־איילן און מען נעמט געלט און מען קויפֿט געהילף און מען בויט אַ דירה, אַז גאָט און לײַט זאָלן מקנא זײַן?“ ווערט אַ געלעכטער.

— רוף איך מיך אָן צו זיי: „איין איז אַ פנים גוט צו לאַכן, אַז איר האָט וווּ צו זיצן? איר זאָלט אָבער פּרווון ליגן אין דער ערד אַזוי ווי נאַש בראַט, וואַלט איר ניט געלאַכט.“ לאַכן זיי נאָך מער. ווער איך שוין אַ ביסל ברוגולעך און גיי ווייטער. אַזוי ווי איך גיי, איך טו אַ קוק, אויף די נאַלעווקעס טוט זיך חושך. ווידער אַ צונויפֿלוף פֿון מענטשן, יידן און ווייבער. וואָס איז די מעשה? אַ נײַע גדולה. אַ צווייטע ייִדישע צײַטונג האָט זיך מתקנא געווען אָן דער ערשטער צײַטונג: יענע זאָגט צו אַ פּרעמיע דריי טויזנט קוואַדראַט־איילן אונטער וואַרשע — וואָס פֿאַר אַ ווערט האָט עס? וואָס איז הוילע ערד אַליין אָן אַ שטוב? און בכדי צו פֿאַרריכטן דעם דאָזיקן פֿעלער איז בײַ אונדז גע- בליבן, זאָגט זי, אַז מיר זאָלן שענקען אַ פּרעמיע פֿאַר אונדזערע אַבאַנענטן, וואָס באַשטייט אין הײַזער און אין ווילעס. דאָס הייסט, מיר נעמען זיך אונטער, זאָגט זי, מיט גאַטס הילף באַזאַרגן אונדזערע לעזער מיט פֿאַרטיקע ווילעס און טאַקע אויפֿן זעלביקן פּלאַץ, אויף יענע דריי טויזנט קוואַדראַט־איילן אונטער וואַרשע בויען מיר אויס איטלעכן אַ ווילע, אַ ווילע פֿון דריי חדרים מיט אַ קיך, מיט אַ שטאַל, מיט אַ שטעלעכל, מיט אַ שפּיזשאַרניע. און אַט האָט איר אייך דעם גאַנצן פּלאַץ פֿון דער ווילע, זעט איר, זאָגט זי, אַט דאַרט אַ שטיי- בעלע? זעט איר אויפֿן שטיבעלע אַ דאָך? אויפֿן דאָך אַ קוימען און עס גייט אַ רויך? — אַט דאָס איז, זאָגט זי, די ווילע, וואָס אונדזער צײַטונג בויט אויס

אלע 2 וואָכן יעדן איינציקן, ווער עס וועט זוכה בגורל זײַן, גאַנץ בחינם. ניט מער, זאָגט זי, מען דאַרף קויפֿן אונדזער בלאַט און שניידן קופּאַנעס. יעדן טאָג אַ קופּאַן. 15 טעג — 15 קופּאַנעס.

— געקומען אַהיים מלאַ שײַמחה: מזל־טובֿ דיר, אַסתר־ברכה, דו ווייסט? מיר האָבן שוין אַ דירה! און איך נעם און גיב איר איבער די גאַנצע חתונה הייסט עס מיט דער נײַער פרעמיע. איז דאָך עס אַ ייִדענע. הייבט זיך אָן: „טאַמער איז דאָס אַ שווינדל? טאַמער אַזוי און טאַמער אַזוי?“ ווייז איך איר דעם פּלאַן, נאָ, קוק, זאָג איך, זעסט דאָ אַ שטיבעלע? זעסט, זאָג איך, אַ דאָך? זעסט אַ קוימען און פֿונעם קוימען גייט אַ רויך?

— הקיצור, איך בין דאָך עפעס אַ מאַנסביל. איך האָב אַזוי לאַנג גערעדט ביז איך האָב זי איבערגערעדט, און מיר האָבן זיך געגעבן אַ נעם זאַמלען קופּאַנעס. יעדן טאָג אַ קופּאַן. 15 טעג — 15 קופּאַנעס. און אויפֿן 16טן טאָג — טרראַך! איך האָב געווונען אַ פֿאַרטיקן פּלאַן פֿון אַ ווילע, אַ שטיבעלע הייסט עס, מיט אַ דאָך און מיט אַ קוימען און פֿונעם קוימען גייט אַ רויך.

— האָבן מיר שוין הייסט עס דרײַ טויזנט קוואַדראַט־אײלן אונטער וואַרשע און אַ פֿאַרטיקן פּלאַן פֿון אַ ווילע. וואָס זשע טוט מען ווייטער? דאַרף מען הייסט עס וואַרטן ביז די ווילע וועט פֿאַרטיק ווערן, וועל איך דינגען אַ פֿור און אַריבערפעקלען זיך מיט די בעבעכעס אין דער אייגענער ווילע. נאָר דערווײלע דאַרף מען הייסט עס אַרויסגיין אין מאַרק געוויר ווערן, ווען שטעלט מען זיך בויען ווילעס? פֿון איינס צום אַנדערן, פֿון איינס צום אַנדערן: „צי ווייסט איר ניט, ייִדישע קינדער, ווען שטעלט מען זיך בויען די אויסגעשפּילטע ווילעס אויף די אויסגעשפּילטע פּלעצער פֿון דרײַ טויזנט קוואַדראַט־אײלן אונטער וואַרשע?“ — ווערט אַ געלעכטער. „וואָס איז, זאָג איך, דער גע־לעכטער? אײַך איז גרינג, זאָג איך, צו לאַכן, אַז איר האָט וווּ צו זיצן. איר זאָלט אָבער ליגן, זאָג איך, אין דער ערד ווי נאַש בראַט“... לאַכן זיי נאָך מער. טו איך אַ שפּײַ און גיי ווייטער. אַזוי ווי איך גיי, איך טו אַ קוק, עס טוט זיך חושך אויף די נאַלעווקעס. מענטשן אַזוי ווי שטערן אין הימל, וואָס איז שוין ווייטער? אַ נײַעס! נאָך אַ צײַטונג האָט זיך מתקנא געווען אַן יענע צוויי צײַטונגען. ווי גיבן, זאָגט זי, דרײַ טויזנט קוואַדראַט־אײלן אונטער וואַרשע און פֿאַרטיקע פּלענער אויף ווילעס. מיר נעמען זיך אונטער, זאָגט זי, מעבלירן די ווילעס, געבן בעל־הבתישקייט: בעטן און בעטלעך, טישן און בענקלעך, שאַפּעס, קאַמאָדן און שפּיגלען, און אַ גראַמאַפֿאָן, און בעטגעוואַנט, און געפֿעס,

און אַ וואַנטזייגער, און אַפֿילו אַ סאַמאָואַר און אַלע איבעריקע זאַכן, וואָס איז שניידן צו בעל־הבתישקייט. אַ סימן — נאָט אייך, זאָגט זי, אַ גאַנצן פּרייז־קוראַנט פֿון מעבל, און וואָס איר וועט געווינען — דאָס איז אייערס. איר באַ־דאַרפֿט מערניט, זאָגט זי, נאָר קויפֿן אַלע טאָג אונדזער צייטונג און שניידן קופּאַנעס. יעדן טאָג אַ קופּאַן. 15 טעג — 15 קופּאַנעס.

— געקומען אַהיים: מזל־טובֿ דיר, אַסתר־ברכה. מיר האָבן שוין בעל־הבתיש־קייט אין אונדזער נייער ווילע. און איך נעם און גיב איר איבער די גאַנצע געשיכטע מיט דער נייער פרעמיע מיטן מעבל־פּרייזקוראַנט. איז דאָך עס אַ יידענע. הייבט זיך אָן: „טאַמער אַזוי און טאַמער אַזוי?“ ווייז איך איר דעם מעבל־פּרייזקוראַנט: בעטן און בעטלעך, טישן און בענקלעך, שאַפֿעס, קאַמאָדן און שפיגלען, און אַ גראַמאַפֿאָן, און בעטגעוואַנט און געפֿעס, און אַ וואַנטזייגער און אַפֿילו אַ סאַמאָואַר, אַלצדינג וואָס איז שניידן צו בעל־הבתישקייט.

— הקיצור — איך בין דאָך עפּעס אַ מאַנסביל. איך האָב אַזוי לאַנג גע־רעדט, בין איך האָב זי איבערגערעדט. און מיר האָבן זיך געגעבן אַ נעם זאַמלען קופּאַנעס. אַלע טאָג אַ קופּאַן. 15 טעג — 15 קופּאַנעס. און אויפֿן 16טן טאָג — טרראַך! — איך האָב געווינען אַ פֿלעדערוויש. האָבן מיר שוין הייסט עס דריי טויזנט קוואַדראַט־אייגן אונטער וואַרשע, מיט אַ פֿאַרטיקן פּלאַן פֿון אַ ווילע מיט בעל־הבתישקייט. געקומען אַהיים מיטן בעל־הבתישקייט — איז דאָך עס אַ יידענע. הייבט זי מיך אָן מסתמא צו יאָדען: „אויך מיר אַ בעל־הבתיש־קייט אַ פֿלעדערוויש! טראַג זיי אָפּ צוריק, איך דאַרף זיי אויף אַ ריינע כּפרה!“ זאָג איך: וואָס מאַכט דאָס דיר קאַליע, נאַרעשי? אין בעל־הבתישקייט, זאָג איך, קומט אַ פֿלעדערוויש אויך צו ניץ. מאַכט זי צו מיר: „גיי צו אַל די שוואַרצע יאָר מיטן פֿלעדערוויש!“ העלפֿט ניט. אַ ווייב, אַז זי זאָגט גיין, דאַרף מען גיין. אַזוי ווי איך גיי, איך טו אַ קוק, אויף די נאַלעווקעס טוט זיך חושדן. שוין לאַנג שטיל געווען. וואָס איז שוין ווייטער? נאָך אַ צייטונג האָט זיך מתקנא געווען אין יענע צייטונגען: „אָט דאָס הייסט פרעמיעס, כאַ־כּאָ? וואָס איז אַ ווילע מיט בעל־הבתישקייט, אַז ס'איז ניטאָ קיין מעלקנדיקע קו? קליינע קינדער נעבעך ווילן מילך. קיין ציג, קיין עוף, קיין גענדזל, קיין קאַטשקע. איי פֿע! מיר שפּילן אויס, זאָגט זי, פֿאַר אונדזערע אַבאַנענטן אַלע צוויי וואָכן בהמות, ציגן, עפֿות, גענדז און קאַטשקעס און אַפֿילו אַ שטייג אויף צו האַלטן עפֿות. אַ סימן, זאָגט זי, נאָט אייך אַ געמילד פֿון אַ בהמה, וואָס מעלקט זיך, אַ גויע זיצט אונטער איר מיט אַ מעלקשעפֿל. און אָט דאַרט אַ ביסל ווייטער, זעט איר,

שטייט אַ האָן מיט אַ הויכן קאַם און אַ גאַנצע שטייג מיט עופֿות ? דאָס אַלצדינג, זאָגט זי, גיבן מיר אייַך אַלע צוויי וואַכן בחינם. אַ פּרעמיע הייסט עס. נישט מער, איר באַדאַרפֿט, זאָגט זי, נאָר קויפֿן אונדזער צייַטונג אַלע טאָג און שניידן קופּאַנעס. יעדן טאָג אַ קופּאַן. 15 טעג — 15 קופּאַנעס.

— געקומען אַהיים מיט דער נייער גדולה, איז דאָך עס אַ יידענע: „טאָ-מער אַזוי און טאַמער אַזוי?“ זאָג אייַך איר: נאַרישע יידענע וואָס דו ביסט, נאָ, זע. אַט האָסטו פֿאַר די אויגן: אַ בהמה, זאָג אייַך, וואָס מעלקט זיך, אַ האָן מיט אַ הויכן קאַם, אַ פֿולע שטייג מיט עופֿות.

— בקיצור — אייַך בין דאָך עפעס אַ מאַנסביל, אייַך האָב אַזוי לאַנג גערעדט ביז אייַך האָב זי איבערגערעדט און מיר האָבן זיך געגעבן אַ נעם זאַמלען קופּאַנעס. יעדן טאָג אַ קופּאַן. 15 טעג — 15 קופּאַנעס. און אויפֿן 16טן טאָג — טרראַך! אייַך האָב געווונען אַ מעלקשעפֿל! האָבן מיר שוין, הייסט עס, אַזוי גרויס, ווי דרייַ טויזנט איילן אונטער וואַרשע, אַ פֿאַרטיקן פּלאַן פֿון אַ ווילע, און אַ פֿלעדערוויש, און אַ בעל-הבתישקייט, און אַ מעלקשעפֿל אויף צו מעלקן אַ קו.

— געקומען אַהיים מיטן מעלקשעפֿל, איז דאָך עס אַ יידענע, הייבט זי דאָך מיך אָן צו יאָדען: „וועמען וועסטו מעלקן, דו שלימזל איינער?“ זאָג אייַך איר: האָב צייַט, אסתר-ברכה, אַז דער אייבערשטער האָט געהאַלפֿן, זאָג אייַך, אויף אַ מעלקשעפֿל, וועט ער שוין העלפֿן אויף אַ בהמה. זאָגט זי: „ביסט אליין אַ גוטע בהמה. גיין זאָלסטו, זאָגט זי, אין דער ערד מיטן מעלקשעפֿל!“ העלפֿט ניט. אַ ווייב, אַז זי זאָגט גיין, דאַרף מען גיין. אַזוי ווי אייַך גיי, אייַך טו אַ קוק, אויף די נאַלעווקעס טוט זיך שוין חושך, וואָס איז שוין ווייטער? נאָך אַ צייַטונג האָט זיך מתקנא געווען אין יענע צייַטונגען און זאָגט אַזוי: דרייַ טויזנט קוואַדראַט-איילן אונטער וואַרשע גיבן זיי מיט ווילעס, מיט בעל-הבתישקייט, פֿי און רינדער און האָבן אַ פנים פֿאַרגעסן, אַז פֿאַרן יעדן טאָג אויף דער ווילע קאַסט, זאָגט זי, געלט און גיין קאָן מען בלייבן אָן פֿיס. ניטאָ בייַ זיי קיין רחמנות, זאָגט זי, אויף יענעמס בייטל און אויף יענעמס פֿיס. מיר, וואָס אונדזער גאַנצער מייַן, זאָגט זי, איז נאָר טובת-הכלל און די באַקוועמ-לעכקייט פֿון אונדזערע לעזערס, האָבן מיר געפֿונען, זאָגט זי, אַ מיטל צו געבן אונדזערע אַבאַנענטן די מעגלעכקייט צו באַגיין זיך אָן אַ באַן און אָן פֿיס. יעדער איינציקער, זאָגט זי, וועט זיך פֿאַרן אויף זיין ווילע מיט זיין אייגן פֿערד-און-וועגעלע. אַט דאָ גיבן מיר אייַך, זאָגט זי, אַ פֿאַרטרעט פֿון אַ פֿערד

און פֿון אַ וועגעלע. און אַט דאַרט, אַ ביסל ווייטער, זעט איר, זאָגט זי, נאָ-
טעטשאַנקעס, פּראָליאַטקעס און לינייקעס? דאָס איז אַלץ, זאָגט זי, פֿון אייערע
וועגן. אַפֿילו אַ סברויע און פֿערדגעצייג — דאָס אַלצדינג, זאָגט זי, גיבן מיר
אונדזערע לעזערס בחינם. אַ פרעמיע הייסט עס, צוויי מאָל אין חודש. נישט
מער, זאָגט זי, מען באַדאַרף קויפֿן אַלע טאָג אונדזער בלאַט און שניידן קופּאַ-
נעס, יעדן טאָג אַ קופּאַן; 15 טעג — 15 קופּאַנעס.

— געקומען אַהיים מיט דער בשורה, איז עס דאָך אַ יִדענע. הייבט זיך
אָן: „טאַמער אַזוי און טאַמער אַזוי?“ זאָג איך איר: „נאַרישע נקבה וואָס דו
ביסט! נאָ זע, אַט האָסט דו, זאָג איך, אַ פּאַרטרעט פֿון אַ פֿערד און וועגעלע און
סברויע און דאָס גאַנצע פֿערדגעצייג...“

— בקיצור — איך בין דאָך עפעס אַ מאַנסביל. איך האָב אַזוי לאַנג
גערעדט ביז איך האָב זי איבערגערעדט, און מיר האָבן זיך געגעבן אַ נעם
זאַמלען קופּאַנעס, יעדן טאָג אַ קופּאַן. 15 טעג — 15 קופּאַנעס, און אויפֿן 16טן
טאָג — טרראַך! איך האָב געווינען אַ בייטש אויף אַנצוטרייבן.

— געקומען אַהיים מיטן בייטשל — איז דאָך עס אַ יִדענע. הייבט זי מיד
אָן מסתמא צו יאָדען: „שיינע זאַכן געווינט ער, דער שלימזל! פֿלעדערווישן
מיט מעלקשעפֿלעך מיט בייטשלעך! גיין זאָלסטו, זאָגט זי, פֿך־הקלע מיטן
בייטשל!“ — העלפֿט ניט, אַ ווייב אַז זי זאָגט גיין, דאַרף מען גיין. אַזוי ווי
איך גיי, איך טו אַ קוק — אויף די נאַלעווקעס איז חושך ואפֿלה! וואָס איז
שוין ווייטער? אַ שפּאַגל נייע פרעמיע. נאָך אַ צייטונג האָט זיך מתקנא געווען
אין יענע צייטונגען און זאָגט אַזוי: צייטונגען גיבן פרעמיעס: דריי טויזנט
קוואַדראַט־אײלן אונטער וואַרשע, ווילעס, בעל־הבתישקייט, פֿי און רינדער,
פֿערד און וועגעלעך, נו און מענטשן? דינערשאַפֿט? ווי קען זיך עס באַגיין,
זאָגט זי, אַ שטוב אָן אַ קעכין, אַדער אָן אַ שטוב־מיידל, אַדער אָן אַ באַנע, אָן
אָן אַם? בכדי אויסצופֿולן, זאָגט זי, דעם דאָזיקן חסרון האָבן מיר זיך, זאָגט
זי, אונטערגענומען צושטעלן אונדזערע אַבאַנענטן דורך אַ לאַטעריע אַלע
צוויי וואַכן, לויט געווינסט, אַ קעכין, אַ שטוב־מיידל, אַ באַנע, אַ ניאַנקע אַדער
אָן אַם, און מיר, זאָגט זי, אַז מיר זאָגן, זאָגט זי, איז געזאָגט. אַ סימן, אַט
גיבן מיר אײַך דאָ, זאָגט זי, אַ טיפּאַגראַפֿיע פֿון אַ יִדענע אַ קעכין מיט פֿאַר-
קאַטשעטע אַרבל, פֿון אַ באַנע, וואָס גייט שפּאַצירן מיט די קינדער אין וואַלד,
און פֿון אָן אַם מיט פֿולע ברוסטן. אַט די אַלע מענטשן שטעלן מיר אײַך צו
לויט לאַטעריע אַלע 14 טעג גלייך אויף אײַער ווילע. גאַנץ בחינם, זאָגט זי,

נישט מער, זאגט זי, איר באדארפט קויפן אונדזער צייטונג און שניידן קופאָר-
נעס, אַלע טאָג אַ קופּאָן, 15 טעג — 15 קופּאָנעס.

— געקומען אַהיים מיט דער בשורה: „מזל-טוב דיר, אסתר-ברכה, מיר
האַבן שוין, זאָג איר, אַ דינסט אויך אין אונדזער ווילע. איז עס דאָך אַ
יידענע. הייבט זיך אָן: „אַ נייער שווינדל! און טאַמער אַזוי און טאַמער אַזוי?“
זאָג איר איר: נאָ וע, זאָג איר, וואָס פֿאַר אַן אינגעשפּאַרטע זאָך דו ביסט!
מען ווײַזט דיר, זאָג איר, אַ טיפּאָגראַפֿיע פֿון אַ קעכיך, זאָסט דו גאַר דאָס!..

— הקיצור, איר בין דאָך עפעס אַ מאַנסביל, איר האָב אַזוי לאַנג גערעדט
ביז איר האָב זי איבערגערעדט, און מיר האָבן זיך געגעבן אַ נעם גאַר איבער
אַ נייעם זאַמלען קופּאָנעס, אַלע טאָג אַ קופּאָן. 15 טעג — 15 קופּאָנעס, און אויף
דעם 16טן טאָג — טראַך! — איר האָב געווונען אַן אַם. האָבן מיר שוין ברוך-
השם אַלצדינג: דריי הונדערט קוואַדראַט-איילן אונטער וואַרשע, אַ פֿאַרטיקן
פּלאַץ אויף אַ ווילע, אַ פֿלעדערוויש אין בעל-הבתישקייט אַרײַן, אַ מעלקשעפֿל
אויף צו מעלקן אַ קו, אַ בײַטשל אויף אַנצוטרייבן אַ פֿערד און אַן אַם.

— געקומען אַהיים מיט דער נ'אם, האָב איר געוווּסט, אַז איר וועל האָבן
פֿון מיין ווײַב אַ וויסטן סוף. אַ יידענע בלייבט אַ יידענע. זי וועט אַודאי נעמען
מיד יאָדען: „וואָס וועלן מיר טאָן מיט אַן אַם, אַז מיר זענען בעזדעטניקעס און
האַבן ניט קיין קינדער?“ גיי ריכט זיך אויף אַזאַ שלאַק! אַפּגעלעבט מיט אַ
ווייב יאָרן, איר ווייס? — דאַכט מיר אַזוי פֿײַן, אַזוי שיין — און פּלוצעם
כאַפּן פֿון איר אַזאַ מיאוסן פּסק! מילא די פעטש, בין איר אַיך שוין מוחל.
אַבער דער בזיון! פֿון אַ ווייב, פֿון אַ יידענע זײַן געפּאַטשט!.. אַ גרוב ווען עס
עפֿנט זיך מיר, וואָלט איר אַרײַן אַ לעבעדיקער! זינט איר לעב, זינט איר
שטיי אויף מיניגע פֿײַס, הערט איר, בין איר ניט געווען אַזוי אויפֿגעבראַכט,
ווי אין יענער מינוט. נאָר פֿאַר כּעס אַ פּנים און פֿאַר גריזאַטע בין איר געווען
אַזוי צעטומלט, אַז די צונג האָט זיך מיר צוגעקלעפט צום גומען — איר זאָל
עס כאַטש קענען אויסרעדן אַ וואַרט! און זי, מיין אסתר-ברכה הייסט עס, האָט
זיך עס אַ ביסל צעלאָזט! וווּ נעמט זיך צו אַ מענטשן אַזוי פֿײַל ווערטער? „ס'אַ
לינג, זאָגט זי, אַט די אַלע פיזמונות מיט די גאַזעטן מיט די פרעמיעס מיט די
גליקן, ניט-געשטויגן, זאָגט זי, ניט-געפֿלויגן, אויפֿן הימל, זאָגט זי, אַ יאָריד.
דאָס האָב איר אַליין, זאָגט זי, אויסגעטראַכט — איר הערט? — איר אַליין
האַב עס, זאָגט זי, אויסגעטראַכט פֿונעם קאַפּ, זאָגט זי, און געבראַכט, זאָגט זי,
צו איר אין שטוב אַרײַן, זאָגט זי, ניט קיין אַם זאָגט זי, נאָר אַ... טפוּ! ניין,

אײך קען עס גאָר, הערט איר, פֿאַר מיין מויל ניט ברענגען, מיט וואָס פֿאַר אַ
 נאַמען מיין אַסתר־ברכה האָט זי אָנגערופֿן... אַ פֿאַטעפֿאַלנאַסט פֿון אַ ייִדענע!
 — דאָס האָט מיך שוין אַזוי, הערט איר, פֿאַרקאַכט ביים האַרצן, און — איר
 וועט מיר גלייבן צי ניין? — אײך האָב דערזען פֿאַר זיך דעם מלאך־המוות
 אַ לעבעדיקן. און אײך רופֿן מיך אָן צו מיין ווייב אַזוי: „הער זשע אויס, מיין
 ווייב, זאָג אײך, ביז אַהער האָב אײך, זאָג אײך, דיר אָפּגעשוויגן, זאָג אײך, נאָר
 ווי באַלד, זאָג אײך, דו קענסט, זאָג אײך, אויף מיר, זאָג אײך, זאָגן, זאָג אײך,
 אַזעלכעס, איז עק וועלט! אַדער דיר, זאָג אײך, אַדער מיר — נאָר דער טויט,
 זאָג אײך, זאָל זײַן!“ — און ניט לאַנג געטראַכט כאַפּ אײך אַ שער פֿונעם טיש
 — טראַך — אויסגעזעצט אַ פֿענצטער און אַרויסגעשפּרונגען אין דרויסן אַרויס,
 און פֿאַשאַל פֿייל אויסן בויגן מיט אַ געשריי: „לאַזט מיך, ייִדישע קינדער, —
 שריי אײך נישט מיט מיין קול — לאַזט מיך! אַט שטעך אײך מיך! אַט הענג
 אײך מיך! אַט טרענק אײך מיך!“ — אַט אַזוי שריי אײך און לויפֿן פֿון איין גאַס
 אין דער אַנדערער, און נאָך מיר לויפֿן נאָך ייִדן און ווייבער און קינדער און
 אַ שיעור און שרייען מיר נאָך: „יאַגט אים! כאַפּט אים! האַלט אים! לאַזט
 אים ניט!“ און אײך אין איין קול: „לאַזט מיך, ייִדישע קינדער, לאַזט מיך!“

— אײך ווייס גאָר ניט, הערט איר, פֿון וואַנען האָט זיך צו מיר גענומען
 אַזאַ כּוח? הונדערט פֿערד מיט צען אויטאָמאָבילן ווען עס יאָגן מיך נאָך,
 קאַנען זיי מיך ניט כאַפֿן. אַט בין אײך שוין אויף פֿאַויע און אַט בין אײך שוין
 אויף די נאַלעווקעס. אַט בין אײך אויף מיאָדאָוואַ און אַט, ווי אײך רעד מיט
 אײך, בין אײך שוין אויף דער טיראַספֿאַלער בריק. נאָך איין מינוט, איין רגעלע
 — און טראַך... אײך כאַפּ מיך אויף — ערשט אײך בין גאָר ביי זיך אין דער
 היים אויף מיין בעטל אויף סמאַטשע־גאַס. ס'איז שוין ווייט נאָך האַלבע נאַכט.
 די זילבערנע לבנה האָט זיך שוין לאַנג אַוועקגעמאַכט אויף יענער זײַט לאַזיענ־
 קעס; די בריליאַנטענע שטערן האָבן שוין געהאַלטן בײַ אויסלעשן זיך איינ־
 ציקווייז, ווי די בענטשליכט, און מיין אַסתר־ברכה זיצט אויף איר בעטל
 אַקעגן מיר אָן איבערגעשראַקענע, אָנגעבויגן איבער מיר און פֿרעגט מיך:
 „וואָס איז דיר? גאַט איז מיט דיר! אַ חלום?“ — „אַ חלום, זאָג אײך, נאָר
 וואָסער אַ חלום! שוין איין מאָל אַ חלום!“... „אויב אַזוי — זאָגט זי, — טאָ
 שפּיי אויס, זאָגט זי, זיבן מאָל און לאַז עס פֿאַלן, זאָגט זי, אויף די שוואַימס
 קעפּ, און זאָג, זאָגט זי, אַמין.“

— אײך פֿאַלג מיין ווייב און זאָג „אַמן“ און אײך דאַנק גאַט, וואָס ס'איז

אַ חלום און וואָס די גאַנצע מעשה מיט די דרייַ טויזנט קוואַדראַט־אײלן אונטער
וואַרשע, מיט די ווילעס, מיטן בעל־הבתישקייט און מיט די אַלע איבעריקע
גליקן איז אַ פנים ניט מער ווי אַן אויסגעטראַכטע זאַך, אַ נעכטיקער טאַג,
טאַקע ווי מײַן אסתר־ברכה זאַגט, ניט־געשטויגן, ניט־געפֿלויגן, אויפֿן
הימל אַ יאַריד...

„גוט-מאָרגן!“

(אַ מעשה שהיה)

מאַטווי ווערעטאָ האָט זיך פֿאַרשפּעטיקט. אַ גאַנצע נאַכט געשפּילט אין סטאַס. שפּעט אויפֿגעשטאַנען, איינגעשלונגען דעם אַנבֿייסן און פֿליט ראָס צו „פֿאַנקאַנין“.

ס'איז היינט אַ טאָג פֿון קורסן. אַ בערזעטאָג. דאָס האַרץ זאָגט אים, אַז ער וועט היינט האָבן אַ גוטן טאָג. ער האָט שוין דערויף סימנים אַזעלכע.

ערשטנס האָבן זיך אים געחלומט שטיוול, און דאָס איז ידוע, אַז עס חלומט זיך שטיוול — איז גוט. שוּכוואַרג וואָאָבשטשע באַווייזט אויף געלט... היינט איז מען אים איבערגעגאַנגען אויף דער קאַנאַטנע מיט פֿולן... און אַז אַלעמען האָט ער וואָאָבשטשע אַ פֿאַרגעפֿיל (יעדער בערזע-מענטש האָט אַ פֿאַר-געפֿיל). רענטע מוז היינט אַראָפּפֿאַלן, דאָס איז זיכער ווי דער טאָג.

מאַטווי ווערעטאָ איז אויף רענטע „אַ לאַבעס“. ער האָט זי פֿיינט. ער האַלט אין איין פֿאַרקויפֿן רענטע, און רענטע האַלט אין איין שטייגן. קאַסט דאָס אים רבי־געלט, נו געוויינטלעך. פֿון דעסטוועגן פֿאַלט ער ביי זיך ניט אַראָפּ. לאַז זיך די רענטע הייבן וויפֿל זי וויל — עס מוז אַ מאָל קומען אויף איר אַ מפּלה. ביז וואָנען וועט זי שטייגן?..

מיינט ניט פֿון דעסטוועגן, אַז מאַטווי ווערעטאָ איז בטבע אַזאַ שלעכטער מענטש, וואָס איז געשטימט „אַ לאַ בעס“. פֿאַרקערט, אויף אַנדערע פּאַפּירן איז ער דווקא „אַ לאַ האָס“. למשל „וויגרישנע“ — לאַז ער דאָס פֿאַרמאַגן וויפֿל „וויגרישנע“ ער האָט אַנגעקויפֿט אויף אולטימא פֿעבר. און אולטימא יון. וואָס מיינט איר, מאַטווי ווערעטאָ איז עפעס אַ יינגעלע? ער פֿאַרשטייט ניט, וועלכעס עס דאַרף גיין אַראָפּ און וועלכעס אַרויף? איי, ווי איז דאָס מעגלעך, אַז אַ מענטש זאָל אין איין צייט גיין אַראָפּ און אַרויף? אמת, עס קומט טאַקע אויס אַ ביסל פּריקע, ווי למשל פֿליישיק און מילכיק צו גלייכער צייט. דער תּירוץ איז אַבער: אין אַדעס איז אַלץ מעגלעך. איך וועל עס אייך אַ מאָל אויס-ווייזן מיט סימנים און מיט ראיות. אַ מאָל, ניט היינט. איצט זענען מיר פֿאַר-נומען מיט מאַטווי ווערעטאָ.

געקומען אויף פושקינסקי צום „אוגאל באַלשאַיאַ אַרנאַוטסקאַ“, לויפֿט אים אַקעגן אַ גאַזעטן־טרעגער מיט אַ פֿאַרשוויצט פנים:

— „גוט־מאַרגן!“

— גוט־מאַרגן, גוט־יאָר.

די אַדעסער זענען וואָאָבשטשע העפֿלעך... אַזוי טראַכט זיך ווערעטאַ און שפּאַנט ווייטער.

אַפּגעגאַנגען ביז אוגאל באַזאַרבע, קומט אים אַקעגן נאָך אַ גאַזעטן־טרע־גער און ווידער:

— „גוט־מאַרגן!“

— גוט־מאַרגן, גוט־יאָר!

אויף אוסאַענסקי אויך די אייגענע מעשה:

— „גוט־מאַרגן!“

— גוט־מאַרגן, גוט־מאַרגן.

און אַזוי אויף טראַצקי און אויף יעוורייסקי און אויף פּאַטשטאַווע — אומעטום „גוט־מאַרגן!“ זיי האָבן זיך דאָס אַ ביסל „צעגוט־מאַרגנט“ — טראַכט מאַטוויי ווערעטאַ — צי מאַכן זיי ניט חוזק פֿון אים וואָס ער גייט אַזוי שפּעט אויף דער בערזע?.. אַ ביסל אָן עזות! און וואָאָבשטשע, וואָס פֿאַר אַ מחותן איז ער מיט גאַזעטשיקעס?... און מאַטוויי הייבט אָן צו גיין נאָך גיכער ביז דער פּאַליצייסקע.

געקומען אויף דער פּאַליצייסקע, האָט מען אים גענומען אַטאַקירן פֿון ביידע זייטן און פֿאַכען אים גלייך אין פנים אַריין מיט עפעס מאַדנע בלעטלעך מיט ייִדישע אותיות:

— גוט־מאַרגן! גוט־מאַרגן! גוט־מאַרגן!..

ערשט דאָ האָט זיך אונדזער העלד אַרומגעקוקט, וואָס דאָס איז פֿאַר אַ „גוט־מאַרגן“. און ער האָט זיך אַפּגעשטעלט אויף אַ וויילע — אָבער טאַקע ניט מער ווי אויף אַ וויילע — און האָט פֿאַרבונדן אַ גאַנץ קורצן דיאַלאָג מיט איינעם פֿון די גאַזעטן־טרעגערס:

— אַ גאַזעט?

— אַ גאַזעט.

— אַ ייִדישע?

— אַ ייִדישע.

— וווּ גייט זי אַרויס?

— אין אָדעס.

— אין אָדעס? וואָס קאָסט זי?

— אַ קאָפּיקע.

גיד, נאָך גיכער ווי איך שרייב די דאָזיקע ווערטער, האָט מאַטוויי ווערעטאַ אַרויסגעכאַפּט דאָס בייטעלע, אַרויסגענומען פֿון דאָרט 2 קאָפּיקעס, ניט געוואַרט אויף אויסגאַב, אַ כאַפּ געטאַן אַ „גוט־מאַרגן“ און — אַרומגעקוקט זיך צי קיינער זעט ניט — האָט ער אַרײַנגעשטעקט דאָס בלעטל טיף אין קעשענע, און מיט אַ שטיל געלעכטער אין זיך האָט ער זיך געלאָזט גיין ווייטער צו דער דעריבאַסאַוסקע צו.

„כאַ־כאַ, ער וועט שוין האָבן צו דערציילן בײַ פֿאַנקאַנין... אַ ייִדישע גאַזעט... אין אָדעס וואָאַבשטשע כאַ־כאַ... אַלצדינג מאַכן נאָך אונדזערע ייִדע־לעך... מילא מעטרעסעס, ליובאַוויקעס, קאַמעדיע בראַקאַ יושקעוויטש כאַ־כאַ, דאָס איז נאָך צו פֿאַרשטיין... אַבער אַ גאַזעט אַ ייִדישע, אין אָדעס, כאַ־כאַ... עס וועט שוין זײַן וואָאַבשטשע פֿון וואָס צו רעדן בײַ פֿאַנקאַנין...“

*

בײַ פֿאַנקאַנין האָט מאַטוויי ווערעטאַ פֿאַרגעסן אין דער גאַנצער מעשה, די רענטע האָט זיך ווי צו להכעיס געגעבן אַ הייב אויף, און די „וויגרישנע“ האָבן געגעבן אַ פֿאַל אַראָפּ — גלייך ווי זיי האָבן זיך צונויפֿגערעדט...

„קאמעדי בראק“

(אַ נייע פורים־שפיל אין צוויי אַקטן)

די פאַרשוינען:

אחשוורוש	—	שאַך פֿון פּערסיע
המן	—	אַן אַנטיסעמיט
מרדכי	—	אַ ייד
אסתר	—	זיין קווינע
יושקע וויטש	—	אַ שפּילמאַכער
ממוכן	—	אַ שילאַטן־שמש

הויפּמענטשן, געסט, פּובליקום.

קומט פֿאַר אין דער הויפּטשטאָט פֿון פּערסיע, אין שושן־הבירה.

ערשטער אַקט

ביים קעניג אחשוורוש אין פּאַלאַץ זיצט מען און מען טרינקט. אויף אַ שטול פֿון העלפֿאַנדביין, מיט גאַלד באַלייגט, זיצט דער שאַך מיט אַ גאַלדענער רוט. אַנטקעגן שטייט המן, די הענט צונויפֿ־געלייגט אויף דער ברוסט, אַנגעטאַן אין אַ דרייעקיקן ספּאַדיק, ווי אַ המן־טאַש. ביי דער טיר שטייט ממוכן.

אחשוורוש: (פֿאַרזאָרגט, צו המנען) וואָס זאַל איך דיר זאָגן, המן? אומע־טיק... ווּוּוּוּוּ ווּוּוּוּוּ אַן אַ קעניגין... סקוטשנע אין שושן־הבירה. המן: גרויסער קעניג! זאָרג ניט. ס'איז דאָ אַן עצה.

אחשוורוש: דהיינו?

המן: לאַז מען צונויפֿרופֿן אַלע קראַסאָוויצעס פֿון שושן־הבירה, אויסקלייבן פֿון זיי די שענסטע און די בעסטע, און אויב זי וועט געפֿעלן דעם קעניג... אחשוורוש: אַן אידיע.

המן: ממוכן!

ממוכן: (גייט צו) אדוני קעניג!..

המן (צו ממוכנען): טו א שפרונג אויף איין פֿוס, זאמל צונויף אַלע קראַסאַוויצעט פֿון שושן־הבירה, און די שענסטע און די בעסטע פֿון אַלע זאָלסטו ברענגען פֿאַרן קעניג.

ממוכן: הנני — איך בין גרייט! (שפרינגט אויף איין פֿוס. עפֿנט אויף די טיר, זינגט) אַרײַן, אַרײַן, אַרײַן, דו שיינע אסתר דו מיין!
אסתר: (קומט אַרײַן. קניט פֿאַרן קעניג) אדוני קעניג!
אַחשוורוש: (אויפֿגעלעבט. צו המנען) וואָס זאָגסטו? נישקשה פֿון אַ יפֿיפֿיה?
האַ?

המן: אַ פֿינע נקבה. (אין אַ זײַט) איך בין אַליין אויך אַ בעלן אויף אַזאַ שטיקל סחורה.

אַחשוורוש: (צו אסתרן) ווי רופֿט מען דיר, מיין קינד?

אסתר: אסתר איז מיין נאָמען.

אַחשוורוש: (צו המנען) וואָס טוט מען מיט אסתרן וואָס זי איז מיר אַזוי געפֿעלן? עס ברענט אין מיר אַ פֿייער פֿון ליבע...

המן: (אַן אַ זײַט) שוין? עס האָט זיך שוין צעברענט אין אים אַ פֿייער! דער זעלבער פֿייער ברענט אין מיר אויך... (צו אַחשוורושן) גרויסער קעניג! פֿרעגסט מיך וואָס מען טוט? מען טוט אַן וושתים קרוין אויף איר קאַפּ און לאָז זי זײַן קעניגין אויף וושתים אָרט. (פֿאַר זיך) און מיט דער צײַט וועל איך מיך מסתמא צו איר אַליין צושדכנען...

אַחשוורוש: אַ אידיע (בייגט אָן די רוט צו אסתרן) אסתר! דו האָסט גע-פֿונען חן אין מײַנע אויגן. פֿון הײַנט אָן ביסט דו קעניגין.

אסתר: (קושט די רוט) גרויסער קעניג! (גייט אָפֿ).

אַחשוורוש: (צו המנען) מיין געטרײַער קנעכט המן! וואָס פֿאַר אַ באַלוינונג זאָל איך דיר געבן פֿאַר דער עצה? (טוט אויס דעם רינג פֿון פֿינגער און שענקט אים אַ מתנה).

המן: (נעמט דעם רינג) איך דאַנק דיר גרויסער קעניג. איך פֿאַרלאַנג ניט קיין באַלוינונג. נאָר איין זאַך וואָלט איך יאָ בעטן פֿון דיר, אויב איך האָב געפֿונען חן אין דײַנע אויגן. פֿאַראַן בײַ דיר אין הויף אַ יוד. מרדכי הייסט ער — קען איך אים ניט אַנקוקן. איך וואָלט אים געוואָלט זען הענגען אויף אַ בוים.
אַחשוורוש: געהאַנגען זאָל ער ווערן.

ה מ ן : איך דאַנק דיר, גרויסער קעניג! דאָס אַליין איז אַבער ווינציק. מרדכי איז בײַ דיר ניט איינער. פֿאַראַן בײַ דיר אין דער מדינה ששים רבואַ אַזעלכע יידן. ניט אויסצושטיין פֿון זיי. זיי האָבן זיך זייערע אייגענע דינים מיט זייער אייגענעם לשון און טוען אונדז נאָך פֿון דעסטוועגן אַלצדינג אַזוי ווי די מאַלפעס: עסן אונדזער חזיר, טרינקען אונדזער וויין, רעדן אונדזער שפּראַך און בײַטן זיך מיט די ווייבער. «פֿרײַע ליבע», פּונקט אַזוי ווי בײַ אונדז...

אַ ח ש ו ו ר ו ש : (אין צאָרן) וואָס איך הער!

ה מ ן : טאַמער גלייבסטו מיר ניט, רוף אַרײַן יושקעוויטשן דעם שפּילמאַכער. ער האָט אויפֿגעפֿירט אַ שפּיל פֿונעם ייִדישן לעבן מיטן נאָמען «קאַמעדי בראַק».

אַ ח ש ו ו ר ו ש : אַרײַנקומען זאָל ער!

ה מ ן : (צו ממוכנען) טו אַ שפּרונג אויף איין פֿוס און ברענג אַרײַן אַהער יושקעוויטשן דעם שפּילמאַכער! (ממוכן שפּרינגט אויף איין פֿוס און קומט באַלד צוריק).

מ מ ו כ ן : (עפֿנט אויף די טיר, זינגט) אַרײַן, אַרײַן, אַרײַן, סעמיאַן יושקע-וויטש דו מײַן!

י ו ש ק ע ו ו י ט ש : (אַן איבערגעשראַקענער) מען האָט געשיקט נאָך מיר? ה מ ן : (צו יושקעוויטשן) דו האָסט אָנגעשריבן אַ שפּיל מיטן נאָמען «קאַמעדי בראַק»?

י ו ש ק ע ו ו י ט ש : און אַז איך האָב אָנגעשריבן איז וואָס? שלום אַש מעג שרײַבן און איך ניט? באַשר זיי זאָגן, אַז איך בין אַן אַנטיסעמיט? מיט וואָס בין איך אַן אַנטיסעמיט? דערמיט וואָס איך זאָג אַרויס דעם אמת? דערמיט וואָס איך פֿיר אַרויס אויף דער סצענע די זאַטע בורזשויעס מיט זייערע אויסגעלאַסענע ווייבער? בין איך דען שולדיק אַז ס'איז בײַ זיי הפֿקר ציבעלעס מײַנס און דײַנס און שותפֿותדיקס? וואָס בין איך שולדיק, אַז ס'איז בײַ זיי געוואָרן אַ מאַדע «פֿרײַע פֿאַרבאַרגענע» ליבע? וואָס איז שולדיק דער קינסטלער, אַז די דאָזיקע מאַגנאַטן בורזשוקעס, אינטעליגענטן, אַדוואַקאַטן, דאַקטוירים טוען איצט קיין זאַך, נאָר זיי האַלטן אין איין בײַטן זיך — נאָ דיר מײַן ווייב און גיב מיר דײַן ווייב?... ה מ ן : (צו אַחשוורושן) הערסט ווערטער? (צו יושקעוויטשן) נו, און ווי איז בײַ זיי מיט די איבעריקע זאַכן? למשל חזיר?

י ו ש ק ע ו ו י ט ש : און אַז זיי פֿרעסן איקרע איז וואָס? איקרע איז דען ניט טרייף ווי חזיר?

המן: (צו אַחשוורושן) היינט זעסטו שוין? זיי זאָגן אליין אויף זיך וואָס אין דער קאַרט, היינט וואָס זאָל איך שוין זאָגן?
 יושקעוויטש: (וויל זיך פֿאַרענטפֿערן) איך זאָג עס דען אויפֿן פֿלל יידן?
 האָב איך דען גיט געזאָגט פֿריער, אָז „קאַמעדי בראַק“ — דאָס איז נאָר בני פֿעטע, זאָטע בורשויעס?... האָב איך דען גיט געזאָגט דעם אמת אַלס קינסטלער און אַלס פֿאַטריאַט פֿון מיין פֿאַלק?... אָדער איך האָב געזינדיקט מיט דעם וואָס איך האָב אומעטום אויסגעהאַלטן דעם ייִדישן אַקצענט?... אָדער...
 המן: (שלאָגט אים איבער) גוט, גוט. דיין אַרבעט וועט גיט זיין אומזיסט... קאַנסט גיין. (יושקעוויטש גייט אָפּ, המן צו זיך אליין) איך וועל מיך גיט באַרויקן ביז מען וועט גיט אויפֿהענגען אַלע יידן! (צום שאַך) אדוני קעניג! אויב איך האָב געפֿונען חן אין דיניע אויגן, וואָלט איך דיר געזאָגט, אָז מיר דאַרפֿן די יידן אויף תּשעים ניינציק כּפרות. אַ פֿאַסקודנע פֿאַלק! זיי טוען אונדז נאָך אויף יעדן טריט. „פֿרייע ליבע“. בייטן זיך מיט די ווייבער... היינט בייטן זיי זיך מיט זייערע ווייבער, מאַרגן וועלן זיי זיך בייטן מיט אונדזערע ווייבער... איך וואָלט געזאָגט, מען זאָל זיי אויסהענגען אַלע אין איין טאַג...
 אַחשוורוש: אַ אידיע. געהאַנגען זאָלן זיי ווערן! (עס עפֿנט זיך די טיר און עס קומט אַריין אסתר אַנגעטאַן ווי אַ קעניגין. צו אסתרן) וואָס איז דיין באַגער, אסתר? ביז אַ האַלבע מלוכה וועסטו ביי מיר פּוועלן.
 אסתר: (קניט) אויב איך האָב געפֿונען חן אין דיניע אויגן... מאַרגן איז ביי מיר אַ באַל. וויל איך דיך בעטן, גרויסער קעניג, דיך און המנען צו מיר אויפֿן באַל.
 אַחשוורוש: צו ליב דיר, אסתר, ביז אַ האַלבע מלוכה וועסטו ביי מיר פּוועלן. (גייט אָפּ).
 המן: (בלויבט אליין, רייבט אַ האַנט אָן אַ האַנט). עס גיט זיך אויס אַ טאַג! מיר איז דאָס געראַטן! אין איין קלאַפּ פֿטור געוואָרן פֿון מרדכי און פֿון אַלע יידן, און איצט בין איך איינגעלאָדן אויף אַ באַל צו אַט דער יפֿיפֿיה. כאַטאַ — עס וועט שוין זיין אַ קאַמעדי בראַק!...

(ענדע ערשטער אַקט)

צ ו ו י י ט ע ר א ק ט

א פרעכטיקער בודואר אין פערסישן סטיל. ווייכע דיוואנעס, אויף אן אטאמאנקע ליגט אַנגעשפּאַרט אויף אַ האַנט אסתּר. אַקעגן איר שטייט המן אַנגעטאַן אין דער גאַנצער פּערסישער אוניפּאַרעם. פֿון דער האַלב צוגעמאַכטער טיר באַווייזט זיך אַלע מינוט אַ פֿיגור. דאָס איז מרדכי. ער הערט זיך אונטער.

ה מן: (צו אסתּרן) אַזוי ווי די זון אום תּמוז, אַזוי טוסטו שײנען. ווי די טײבעלעך, טוען קוקן דײנע אויגן. אַ פֿײער ברענט אין מײן האַרצן פֿון זינט איך האָב דיך דערזען (ווייל זי נעמען פֿאַר אַ האַנט). אסתּר: (נעמט צו איר האַנט) דו פֿאַרגעסט, אַז איך געהער צום קעניג אַחשוורוש.

ה מן: דײן לײב, אָבער ניט דײן נשמה. די ליבע איז פֿרײ... פֿרײ אַזוי ווי דער ווינט... אַזוי ווי די וועלט... (קניט, קושט איר די שפיץ פֿיס). אַ, ליבע מיך, ליבע מיך, אסתּר!... (מרדכי פֿיגור ווערט אין גאַנצן פֿאַרשווונדן. עס עפֿנט זיך האַסטיק די טיר און עס באַווייזט זיך דער שאַך. המן הערט ניט אויף צו קושן אסתּרן די שפיץ פֿיס און רעדן מיט פֿײער) אַ, ליב מיך, ליב מיך, אסתּר!... (דערזעט דעם שאַך, כאַפט זיך אויף, גלײך ווי ניט ער. גייט צו צום שאַך) גרויסער קעניג!...

אַחשוורוש: (אין צאָרן, נאָר האַלט זיך אײן) זאָג נאָר מײן געטרײער קנעכט המן, וואָס קומט יענעם מענטשן, וואָס דעם שאַכס קעניגין איז בײ אים טײערער פֿון זײן אייגן לעבן?

ה מן: אַזאַ מענטש דאַרף מען אַרױפֿזעצן אויפֿן קעניגס פֿערד, פֿירן איבער שושן-הבירה און שרײען: „ככה יעשה לאיש“...

אַחשוורוש: ממוכן! (עס קומט אַרײן ממוכן) ווער איז אין הויף? ממוכן: מרדכי דער ייד.

אַחשוורוש: אַרײנקומען זאָל ער! (ממוכן קומט אַרײן מיט מרדכיין). מרדכי: (קניט) אדוני קעניג!

אַחשוורוש: (צו המנען) זײ זיך מטריח, נעם דאָס פֿערד, זעץ אַרױף אַט דעם יידן מרדכיין רײטנדיק, פֿיר אים איבער שושן-בירה און שרײ אויס: „ככה יעשה לאיש“!...

המן: (וויל אנהייבן רעדן) אדוני קעניג!... (אחשוורוש שלאגט אים איבער).
אחשוורוש: (צו מרדכי) וואס קומט דעם מענטשן, וועלכן דער קעניג האט
געכאפט זיך וואלגערן ביי דער קעניגין צופוסנס?
מרדכי: הענגען.

אחשוורוש: (צו ממוכנען) געהאנגען זאל ער ווערן!
אסתר: (צום קעניג) גרויסער קעניג! אויב איך האב געפונען חן אין דיניע
אויגן, זאל מיר זיין דערלויבט צו דערציילן פאר דיר מיין ביטער הארץ. ניט
נאר אויף מיר אליין האט מען היינט געמאכט אן אנפאל, נאר אויף מיין
גאנצער משפחה און אויף מיין גאנצעס פאלק האט מען אנגערעדט פאר דיר,
מען זאל אונדז אויסהענגען אלע אין איין טאג.
אחשוורוש: (איין גרויס גרימצארן) ווער איז אט דער דאזיקער, וואס האט
זיך דערלויבט צו טאן אזא זאך?!

אסתר: (ווייזט אויף המנען) אט דאס איז ער אט דער רוצח, דער המן.
אחשוורוש: (צו המנען) אויף וואס געגרינדעט האסטו געוואלט אומברענגען
א גאנץ פאלק?

המן: (קניט) גרויסער קעניג! איך בין ניט שולדיק. שולדיק זענען זיי אליין,
זייערער און אייגענער האט אנגעשריבן אויף זיי א שפיל מיטן נאמען „קאמעדי
בראק“, שטייט דארטן בפירוש געשריבן, און...

אחשוורוש: (וויל ניט הערן ווייטער) ווער איז אט א יענער?

המן: סעמיאן יושקעוויטש רופט מען אים.

אחשוורוש: (צו ממוכנען) אריינקומען זאל ער אט דער דאזיקער!
ממוכן: (שפרינגט אויף איין פוס און קומט באַלד צוריק מיט יושקעוויטשן,
עפנט די טיר) אריין, אריין, ברודער יושקעוויטש דו מיין!

אחשוורוש: (צו יושקעוויטשן) הער נאר, דו, אזעלכער און אזעלכער, וואס
פאר א טשעפוכא האסטו דארטן אנעדראקעט אויף דיין פאלק?

יושקעוויטש: אז עטלעכע פעטע ברושויעס פארנעמען זיך מיט „פרייע
פארבראגענע“ ליבע, הייסט עס דען דאס גאנצע פאלק? און אז שלום אש פירט
ארויס א יאנקל שאפשאוויטש, הייסט דאס דען דאס גאנצע פאלק?..

אחשוורוש: (צו ממוכנען) אוועקזעצן זאל מען אין הארעם אט דעם שפיל-
מאכער פערציק סריסים, און פערציק טעג נאכאנאנד זאל מען שפילן פאר אים
זיין „קאמעדי בראק“ טאג אזוי ווי נאכט. און אז ער וועט איינשלאפן ווערן
זאל מען אים אויפוועקן און ווידער שפילן פאר אים זיין „קאמעדי בראק“ און

אזוי פֿערציק טעג בֿסדר. (צו המנען) וויפֿל קינדער האָסט דו?
המן: (מיטן לעצטן ביסל האַפֿענונג) צען: פֿרשנדתא, דלפֿן, אספֿתא, פֿורתא,
אדליא, ארידתא, פֿרמשתא, אריסי, ארידי ויזתא...
אַחש וורוש: געהאַנגען זאָל ער ווערן מיט אַלע צען! (נעמט אַראָפּ בײַ
המנען דעם ספּאַדיק פֿונעם קאַפּ און טוט אַן מרדכי'ן. נעמט אסתֿרן פֿאַר אַ האַנט,
גייען אָפּ. מרדכי גייט זיי נאָך).

ממוכן: (צו המנען) קום, המן, וועל איך דיך אויפֿהענגען (גייען אָפּ).
יושקע וויטש: (איינער אַליין, אין אַ טראַגישער פּאַזע, האַלט זיך בײַם
קאַפּ). צו וואָס האָט מיר גענוצט אַט דער גאַנצער עסק? צו וואָס האָב איך
באַדאַרפֿט אַ „קאַמעדי בראַק“? זיך פֿאַרטשעפּען מיט יידן? פֿאַר וואָס האָב איך
בעסער ניט אַנגעשריבן אַט דאָס פֿראַנצייזישע שטיק „שאַנטעקלער“?... מיין
„קאַמעדי בראַק“ איז געגאַנגען סך-הכל אַ מאָל צוואַנציק און „שאַנטעקלער“
גייט אַן אַ סוף און וועט נאָך גיין און גיין...
ממוכן: (קומט צוריק, נעמט יושקעוויטשן פֿאַר אַ האַנט) קום, שמעון, וועט
מען דיר לייענען די מגילה...

(פֿ אַ ר ה אַ נ ג)

געקויפֿט עולם־הבא!

(פֿון אַ בריוו אין באַברויסק)

— און וואָס איר שרייבט מיר מכוח קומען קיין באַברויסק — מיטן
גרעסטן פֿאַרגעניגן!
וואַרעם דערמאָן איר מיד מיין זיין אין באַברויסק, מוז איר מיר דערמאָנען
אינעם עולם־הבא, וואָס איר האָב מיר געקויפֿט אין באַברויסק...
דאָס איז געווען — איר געדענקט דאָך ווען איר בין געווען אין באַברויסק.
איר זייט דאָך אַ באַברויסקער.
ס'איז געווען ווינטער־צייט.
ס'איז אויסגעפֿאלן אַ שניי. נאָר דער שניי איז צעגאַנגען און ס'איז געוואָרן
...אַ בלאַטע.
די באַברויסקער בלאַטע דאַרף איר אייך ניט באַשרייבן: איר זייט דאָך
אַ באַברויסקער.
דער זאַל, וווּ דער אַוונט איז געווען, האָט זיך אָנגעצונדן מיט אַ סך ליכט
און לאַמפּן און האָט באַלייכט די בלאַטע ווייט אַרום און אַרום ביז דער אַכסנייה,
וווּ איר האָב געהאַלטן סטאַנציע.
און ווייל ס'איז געווען ליכטיק און גאַרניט ווייט, האָב איר עולה־רגל
געווען פֿון דער סטאַנציע ביזן זאַל מחילה צו פֿוס.
געגאַנגען בין איר אַליין מיט מיין פעקל כּתבים, מאַנסקריפטן אויף צו
לייענען.
אין אינעם מיט מיר, נאָר אַ ביסל אָן אַ זייט, איז געגאַנגען נאָך אַ
מענטש, גלייך מיט מיר געטיאָפקעט אין דער בלאַטע, באַלויכטן פֿון די ליכט
און לאַמפּן וואָס אין זאַל.
דער מענטש, וואָס איז געגאַנגען און געטיאָפקעט אין דער בלאַטע, איז
געווען אַ נקבה.
פֿריער איז זי געגאַנגען ביי דער זייט, דערנאָך, ווייטער־ווייטער, האָט
זי גענומען אַ ביסל גענטער צו מיר.
ביז זי איז צוגעגאַנגען צו מיר גאָר נאָענט.
עס איז שוין געווען ניט ווייט פֿון זאַל.

— זאָלט איר געזונט זײַן — מאַכט זי צו מיר מיט אַן אונטערטעניק
שמייעלע און פֿון איר שפּראַך האָב איך פֿאַרשטאַנען, אַז זי איז אַ ליט-
וועטשקע — זאָלט איר געזונט זײַן, האָט קיין פֿאַראיבל ניט וואָס איך באַמי-
אַינד, איר גייט דאָך אויף שלום-עליכמען?

— וואָס איז דען?

— אויב אויף שלום-עליכמען, האָב איך צו אַינד אַ גרויסע בקשה.

— דהײַנו?

— דהײַנו, איר זאָלט מיך אויך נעמען אויף שלום-עליכמען. איר וועט פֿאַר-
דינען אַ מיצווה. איר וועט אַינד קויפֿן עולם-הבא. איך בין אַן אַרעם מיידל. איך
דין דאָ אין אַ הויף. איך האָלט אויס אַ מאַמע מיט צוויי קליינע שוועסטערלעך.
אַז איך קען אַפּרײַסן אַ גראַשן, טראַג איך אָפּ צו גינצבורגן און לײַ אויס אַ
ביכל אויף שבת. האָב איך געהערט, אַז שלום-עליכע איז דאָ, און איך וויל
אים זען. און עס קאָסט אַ קאַרב. און איך האָב ניט. זעט, איך בעט אַינד, פֿאַר-
דינט אַ מיצווה, נעמט מיך אויף שלום-עליכמען. איר וועט אַינד קויפֿן עולם-
הבא! איר ווייסט, ווי איך האָב מיך אויסגעריסן. מײַן בעל-הביתטע די ארורה
זאָל וויסן וואָלט זי מיך צעריסן. זעט, פֿאַרדינט אַ מיצווה, נעמט מיך אויף
שלום-עליכמען — איר וועט אַינד קויפֿן עולם-הבא!

גוט. איך וועל אַינד נעמען אויף שלום-עליכמען.

מיר זענען געווען בײַ דער טיר. דאָס הייסט בײַ דער קאַסע.

— לאַזט דורך אַט דאָס מיידל...

און איידער איך האָב מיך אַרומגעקוקט, איז זי שוין געווען אינעווייניק
און אויסגעמישט זיך מיטן געדיכטן עולם וואָס האָט אַנגעפּאַקט דעם זאָל פֿול
און פֿול — ס'איז אַזש געגאַנגען אַ רויך.

נאָר נישט דאָס, זאָגט דאָך דער זיידע מענדעלע, בין איך אויסן. מיר
קערן זיך אום צו דער מויד.

בײַ דער ערשטער פֿאַרלעזונג האָב איך ניט געזען קיין מויד און כּמעט
פֿאַרגעסן שוין, אַז איך האָב מיך גענומען קויפֿן עולם-הבא.

צו דער צווייטער פֿאַרלעזונג האָב איך שוין באַמערקט אין דער צווייטער
אַדער אין דער דריטער ריי אַ שײַנענדיקע לבנה מיט צוויי אויגן, וואָס האָבן
זיך אַינגעוויגן אין מיר, ווי די פּיאָוקעס.

צו דער דריטער פֿאַרלעזונג האָט די לבנה אַרויסגעשײַנט צו מיר שוין
פֿון דער ערשטער ריי.

צו לעצט איז זי געשטאָנען צווישן אַ גאַנצע כאַליאַסטערע בחורים און מיידלעך, וואָס האָבן מיך אַרומגערינגלט אַרום טישל, געוואָלט זיין וואָס גענטער, און געהאַט חשק די דאָזיקע מויד אַוועקשטויסן אַ ביסל אָן אַ זייט. זיי האָבן אָבער ניט געטראָפֿן דעם פּלאַץ. אַ סברה אָז זי וויל זיין נאָך גענטער פֿון אַלע. ניט קוקנדיק האָב איך געזען, ווי זי אַרבעט מיט די עלנבויענס אויף ביידע זייטן, אויף רעכטס און אויף לינקס. איר פנים איז שוין געווען ניט מער קיין לבנה, נאָר אַ זון, אַ תּמוזדיקע זון.

זאָגן אָז זי האָט זיי געהערט — איז ניט שייך. זי איז געווען מיט מיר צוזאַמען ביי אַלע מיינע העלדן. מיט זיי אין איינעם געלאַכט, מיט זיי אין איינעם געזיפּצט. כּמעט, קאָן איך זאָגן, אָז זי האָט מיר געהאַלפֿן ליענען. איך האָב אַרײַנגעקוקט אין מיינע שריפֿטן און דאָך האָב איך געזען, ווי זי לאַכט און ווי זי זיצט און ווי זי שאַקלט מיטן קאָפּ און ווינקט מיט די אויגן. איך האָב געענדיקט.

זי האָט ניט אַפּלאַדירט ווי אַנדערע, זי האָט נאָר אַרויסגעלאָזט אַ טיפֿן זיפֿף, פֿריער צענומען ביידע הענט, דערנאָך אַ זעץ געגעבן זיך מיט די הענט אין קאָפּ אַרײַן, זיך געלאָזט גיין, אומגעקערט צוריק, אַ קוק געגעבן מיר אין פנים אַרײַן און ווידער זיך געלאָזט גיין. ווידער זיך אומגעקערט, ווידער אַ קוק אין פנים אַרײַן און ווידער געלאָזט זיך גיין.

דערווײַלע האָט מען גענומען אַרויסטראָגן די בענקלעך. נאָכן אַוונט דאַרף מען טאַנצן, ווי געשיקט זיך עס אַ ליטעראַרישער אַוונט אָן טענץ? מה יאמרו הבריות — וואָס וועלן לייטן זאָגן? גוים טאַנצן, דאַרפֿן מיר נאַכטאַנצן. טאַנצט אײַך געזונטערהייט — איך וועל מיר גיין אַהיים.

אַפּגעקילט זיך, האָב איך גענומען מײַן פעקל פּתבים און מאַרש אַהיים. אַרויסגעכאַפט זיך פֿון זאַל — פֿינצטער חושך, ווי געוויינטלעך נאָך אָן אַוונט אין באַברויסק. איך דאַרף אײַך ניט דערציילן: איר זייט דאָך אַ באַב־רויסקער...

ביז מיינע באַגלייטערס, אַ פּאַר יונגע־לייט, האָבן אַפּגעזוכט זייערע קאַ־לאַשן, בין איך דערווײַלע געבליבן שטיין איינער אַליין אין דרויסן ביי דער טיר און אַ ווײַלע אײַנגעקוקט זיך אין דער באַברויסקער פֿינצטערניש. פּלוצעם, פֿון וואָנען עס נעמט זיך ניט אַ פּאַר הענט, פֿעסטע, געזונטע וואַרעמע הענט אַרום מײַן האַלדז, צוגעצויגן מײַן קאָפּ און אַ קוש אַ הייסער, אַ פֿריינדלעכער, אַ הילכיקער קוש איז מיר געשענקט געוואָרן.

ש ל ו ם - ע ל י כ ם

— א געזונט אויף אייך! לאנג לעבן זאלט איר! עולם-הבא האט איר
אייך געקויפט!..
א גליק וואס ס'איז געווען פֿינצטער. א גליק וואס מיניע באגלייטער האבן
געזוכט די קאלאשן. א גליק וואס קיינער האט ניט געזען דעם עולם-הבא וואס
איך האב פֿארדינט...
מיניע באגלייטער זענען ארויסגעקומען מיט א לאמטערן, וואס האט בא-
לויכט די באברויסקער בלאטע.
מיר האבן געשמאק געטיאפקעט אין דער בלאטע אלע, גערעדט פֿונעם
אָונט, געשמועסט און געלאַכט.
אין איינעם מיט אונדז, נאָר אַ ביסל בײַ אַ זײַט, האָט געטיאָפּקעט נאָך
אַ פֿיגור.
די פֿיגור האָט זיך גיך גענומען לינקס, זיך אָפּגעטיילט פֿון אונדז און
פֿאַרשוונדן געוואָרן אין דער פֿינצטערניש פֿון דער באַברויסקער נאַכט.
גריסט דעם ה' מ. און אלע באַברויסקער ליבהאַבער פֿון עולם-הבא.

ש ל ו ם - ע ל י כ ם

1912